T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

BİRRÎ MEHMED DEDE'NİN BÜLBÜLİYYE ADLI ESERİ ÜZERİNE CÜMLE BİLGİSİ İNCELEMESİ (METİN-SÖZLÜK)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep ŞİMŞEK UMAÇ

BALIKESİR, 2005

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİRRÎ MEHMED DEDE'NİN BÜLBÜLİYYE ADLI ESERİ ÜZERİNE CÜMLE BİLGİSİ İNCELEMESİ (METİN-SÖZLÜK)

Zeynep ŞİMŞEK UMAÇ
200212511001

Danışman
Yard. Doç. Dr. Hülya SAVRAN

BALIKESİR,2005

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ………………………………... Ana Bilim Dalında Hazırlanan Yüksek Lisans tezi jürimiz tarafından incelenerek aday …………………………..…….., …../ ………/ 200… tarihinde tez savunma sınavına alınmış ve yapılan sınav sonucunda sunulan tezin ………………olduğuna oy ………. ile karar verilmiştir.

Üye

Üye

Üye

ÖZET

Bu çalışmada, Birrî Mehmed Dede'ye ait olan Bülbüliyye adlı eserin Bursa İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan bir nüshası incelenmiştir.

Üç bölümden oluşan bu çalışmanın "Bülbüliyye Adlı Eserin Cümle Bilgisi Yönünden İncelenmesi" adlı birinci bölümünde "Kelime Grupları", "Cümlenin Öğeleri" ve "Cümle Türleri" incelenmiştir. İkinci bölüm ise "Metin" bölümüdür. Bu bölümde eserin transkripsiyonu verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümü olan "Sözlük" bölümünde ise günümüzde kullanılmayan veya kullanımı yaygın olmayan sözcüklerin karşılıkları verilmiştir.

Bu çalışma XVIII. Yüzyıla ait bir eserden hareketle cümle bilgisi ile ilgili tespitler yapmayı amaçlayan metin merkezli bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Cümle, Cümle Bilgisi, Kelime Grupları, Cümlenin Öğeleri, Cümle Türleri.

ABSTRACT

In this study, a copy of Birri Mehmed Efendi's work named ''Bulbuliyye'' which is found in Bursa Inebey Manuscript and Printed Works Library is examined.

This study is consist of three parts, and in the work of Bülbüliyye's first part named as, "Sentences Knowledge" ; "Word Groups", "Component of Sentence" and "Type of Sentence" are examined. In the second part is text. In the third part of this study which is 'Glossary' , the translation of the words which are not used anymore today or widespread are given.

This study is a text oriented study that aims to make determinations about sentence knowledge by following a work which is belonged to XVIII.century.

Key Words: Sentence, Sentence Knowledge, Word Groups, Component of Sentence, Types of Sentence

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, XVIII. yüzyılda Birrî Mehmed Efendi tarafından yazılmış olan Bülbüliyye adlı divan edebiyatı geleneğiyle yazılmış mensur bir eser cümle bilgisi yönünden incelenmeye çalışılmıştır.

Daha önce taş baskısı ve matbu olarak yayınlanmış bu eserin, Bursa İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nde Genel 1161 numarada kayıtlı bir yazma nüshası temel alınarak metin oluşturulmuştur. Çalışmanın temel noktası olan cümle bilgisi incelemesi bu metin üzerinde gerçekleştirilmiştir. Metinde yer alan kelime grupları ve cümlelerin özelliklerinin tespit edilmesine yönelik olarak gerçekleştirilen bu çalışmada, mensur bir eser kullanılması tercih edilmiştir.

Cümle bilgisi kitaplarının, kelime grupları veya cümle konularıyla ilgili bazı konularda ortak, bazı konularda ise farklı görüş belirtiyor olmaları dikkat çekicidir.

Bu çalışmada Prof. Dr. Leyla Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi" adlı eseri temel hareket noktası olarak alınmış ve incelenen cümle bilgisi unsurlarıyla ilgili tasnif ve özellikler konusunda bu eserin tasnif sistemi kabul edilmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük titizlikle ve sabırla her türlü yardımlarını ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Yard. Doç. Dr. Hülya SAVRAN'a, değerli yardımlarıyla bu çalışmaya katkıda bulunan hocam Prof. Dr. Ali DUYMAZ'a ve Arapça kelimelerin okunması konusundaki yardımlarından dolayı Oğuz FİDAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Zeynep ŞİMŞEK UMAÇ

Balıkesir 2005

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

BİRRÎ MEHMED DEDE'NİN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE BÜLBÜLİYYE ADLI ESERİ

1. Hayatı

Birrî Attar, Derviş Mehmed Birrî, Şeyh Mehmed Birrî ve Bursa İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nin kataloğunda Mağnisavî Mehmed Dede olarak adı geçmekte olan Birrî, H.1080 (M. 1669) tarihinde Manisa'da doğmuştur. Doğum tarihiyle ilgili bilgiye, tarih düştüğü şu gazeli sayesinde ulaşılabilmektedir.

Nahl-i ömrün ki çihil şâhî şikest oldı dilâ
Dahi el meyve-i maksûda irişmez hâlâ

Kırk ömrümü sermâ-yı hevâ virdi yele
Erbâ'în içre imiş hayf meger hükm-i şitâ

Kırklar hürmetine hazret-i hak ^{c}azze ve cell
Kereminden giderüp bu kışı yaz ide ^{c}ata

Görmeyüp bir dahı sermâ-yı hevâ vü hevesi
Bâg-ı dil feyz-i bahâr ile bula neşv ü nemâ

Pür olup bûy-ı gül-i ma^{c}nî ile bînî-i cân
Birrî bülbül gibi şevk ile ola nagme-i serâ

Şu^{c}arâ hayline bu şi^{c}r-i terün zeylinde
Sâl-i mevlûdumı hoş tarz ile kıldım inhâ

Altıncı beyitte bu gazelin H. 1120 (M. 1709) yılında yazıldığı belirtilmiştir. Birinci ve ikinci beyitteki ifadelerden de şairin bu gazeli yazdığında kırk yaşında olduğu

anlaşılmaktadır. Buradan çıkartılan sonuç bize şairin doğum tarihi olan H. 1080 (M. 1699) tarihini vermektedir.[1]

Birrî Mehmed Dede'nin, zamanındaki alışılagelen eğitimi alıp almadığı bilinmemekle beraber, "malûmâtlı bir adam olduğu" anlaşılmaktadır.[2]

Manisa Sultan Camii ikinci tabibi olan Ahmet Efendi'den ders almış olan Birrî, Mevlevî tarikatına intisap edip burada Nakşî Ali Dede Efendi ve Lütfî Efendi gibi Mevlevi şeyhlerinden istifâde etmiştir. Bin bir günlük çilesinden sonra şeyhlerinin izniyle evlenmiş ve geçimini attarlık yaparak sağlamıştır. Ahmet Muhtar adını verdiği bir oğlu olan Birrî, H.1128 (M. 1715) yılında doğum yeri olan Manisa'da vefat etmiştir.

Birrî Mehmed Dede'nin hayatıyla ilgili bilgi veren kaynaklar ortak noktalarda birleşmektedir.

Bu bilgilere kaynak olarak; Tezkire-i Sâlim, Nuhbetü'l-âsâr, Zeyl-i Zübdetü'l-Eş^{c}âr, Mecmu^{c}atü't-Terâcim, Ârif Hikmet Tezkiresi, Kâfile-i Şu^{c}âra, Tezkire-i Şu^{c}arâ-yı Mevleviyye ve Osmanlı Müellifleri gibi tarihi kaynakları gösterebiliriz.[3]

2. Edebi Kişiliği

Birrî Mehmed Dede, döneminin önde gelen şairlerinden Sâbit ve Nâbî'nin şiirlerine nazireler yazmıştır. Bu nazirelerin beğenilmesi üzerine Sâbit ve Nâbî'nin şiir meclisinde kendisine yer edinmiştir. Bu mecliste bulunan bir diğer şair de Seyyid Vehbî'dir. Böylece Birrî Mehmed Dede'yle özellikle Nâbî ve Seyyid Vehbî arasında bir âşinâlık doğar.[4]

Birrî Mehmed Dede'nin Bülbüliyye'den başka bir de mürettep divanı bulunmaktadır. Bu divanda; kasideler, terkib-i bend, terci-i bend, gazeller, tarih, kıt^{c}alar, rubailer, murabbalar, tahmisler, müseddes, tesdis ve tesbi^{c} nazım şekilleri yer almaktadır.

---

[1] Rasih Erkul, (2000), **Manisalı Birrî Mehmed Dede Hayatı, Eserleri, Edebi Şahsiyeti ve Dîvânı**, (Manisa: Manisa Valiliği), s. 5.
[2] Erkul, a.g.e. s. 5.
[3] Erkul, a.g.e. s. 4.
[4] Erkul, a.g.e. s. 6.

Birrî, haksızlıklar, güçlükler karşısında köşesine çekilip, mutluluğu kendi köşesinde arayan, tevekkül eden bir insan portresi çizmektedir ve bu kişiliğini şiirlerine de yansıtmaktadır. Bu dünyaya boşvermiş, tevekkül etmiş insan tavrı çağdaşı olan Nâbî'de de rastlanan bir tavırdır. [5]

Birrî, şiirlerinde –üslup, tarz, tavır anlamına gelen- "edâ" kelimesini sıklıkla kullanır ve bu "edâ"nın kendisine Allah vergisi olduğunu ifade eder.[6] Şiirlerinde önemle üzerinde durduğu bir diğer nokta da manalı ve nükteli söz söylemektir.

Sâlim Tezkiresinde, Birrî'nin güzel söz söyleyen, sevimli ve zarif bir şair olduğu dile getirilmiştir.[7]

Mehmet Tevfik, Kâfile-i Şu[c]âra adlı eserinde Birrî'yi "sohbete mâ'il ve kendü [c]âlemünde bir merd-i mütevekkil hoş ve nazük-sohbet ü lâtif-meşreb" olarak nitelendirmektedir.[8]

Saadettin Nüzhet Ergun ise Birrî Mehmed Dede'yle ilgili olarak, Sâlim'in ve Esrâr Dede'nin takdirlerinin mübalâğâlı olduğunu, Birrî'nin XVIII. yüzyılın usta şairlerine göre gölgede kaldığını belirtir ve Birrî'nin manzumelerinin pek çoğunun nazire olduğunu, güzel ve başarılı şiirlerininse pek fazla olmadığını ama samîmi bir Mevlevî olarak manzumelerinin bu tarikatın telakkilerini göstermesi açısından önemli olduğunu ifade eder.[9]

---

[5] Erkul, a.g.e. s. 28.
[6] Erkul, a.g.e. s. 30.
[7] Erkul, a.g.e. s. 26.
[8] Erkul, a.g.e. s. 27.
[9] Saadettin Nüzhet Ergun, (1935), **Türk Şairleri**, (İstanbul), C. II, s. 857

3. Bülbüliyye

Divan Edebiyatında en çok yer verilen konulardan bir tanesi bülbülün güle olan aşkıdır. Bülbül, durmadan sevgilinin güzelliklerini anlatır ve güle olan aşkından dolayı acı çeker.

Gül ve bülbülün maceraları Türk Edebiyatına İran Edebiyatından geçmiş fakat yüzyıllar boyunca Türk sanatının çeşitli dallarında işlenerek milli bünyeye sindirilmiştir. [10]

Bülbülnâme veya Bülbüliyye adı verilen bu alegorik mesnevilerde; bülbülün inleyişinden rahatsız olan kuşların onu Süleymân Peygamber'e şikayet edişi ve bülbülün divana çağırılıp sorgulanmasından sonra aşk şarabıyla sarhoş olan bülbülün bu halinin caiz olduğunun kabul edilip affedilmesi anlatılmaktadır.[11]

Birrî'nin Bülbüliyyesi, Allah'a hamd ve peygamberlere naat ve salat ü selâmdan sonra Manisa'yı medheden bir manzumeyle başlar. Daha sonra Birrî, bu eseri yazış sebebini, tabib-i sâni Ahmet Efendi'nin Fuâdî'nin manzum bülbüliyyesini kendisine vererek "bu manẓûmeniŋ bâṭını maᶜhûd ammâ ẓâhiri ẖarâbdır eger aŋa baṣar-ı baṣîretle naẓm ve ol naẓmı neṯre tebdîl idersek bir nâzik eṯer olmaḳ bilâ-irtiyâbdır" demesi üzerine böyle bir eser yazmaya giriştiğini anlatır.

Eserde geçen kuşlar birer insan tipini sembolize etmektedirler. Örneğin; baykuş, köşesine çekilmiş, tevekkül ehli bir dervişi, papağan, aşka değer vermeyen zahid tipini, karga, iftiracı, cahil, ham insan tipini ve tabi ki bülbül, ilahi aşkla yanan âşık tipini tasvir etmektedir.

Bülbüliyye konu bakımından diğer bülbüliyyelerle aynıdır. Bülbülün güle olan aşkından dolayı sürekli gül bahçesinde gülle meşgul olması, feryat figanının insanlar tarafından hoş nağmeler olarak kabul edilmesi, diğer kuşların bülbüle karşı hasetçe duygular içerisine girmesine neden olmuştur. Bu kuşlar da toplanıp Süleymân Peygamber'in divanına gelmiş ve bülbüle çeşitli iftiralar yönelterek onu şikayet

[10] Erkul,a.g.e. s. 9.
[11] Erkul,a.g.e. s. 9.

etmişlerdir. Bu şikayet sırasında divanda molla olarak bulunan papağanın da kişiliğindeki haset ve kötü niyet ortaya çıkmış ve iftiracı kuşlarla birlik olmuştur. Bu söylenenler Süleymân Peygambere ve orada hazır bulunan akbabaya inandırıcı gelmemiş ve onlar bülbüle iftira atıldığını sezmişlerdir. Bunun üzerine Süleymân Peygamber, akbabayı köşesinde zikir ve ibadetle uğraşan baykuşa göndererek, baykuşu bu haset ve iftiracı kuşlara cevap vermeye ve bu vesileyle kendilerini irfan sofrasından doyurmaya davet eder. Bu davete icabet eden baykuş geldiğinde, kendini savunmayıp, tevekkül eden bülbülü savunur ve onun Hak âşığı olduğunu, güle olan aşkının zahirde olduğunu, oradaki kuşların hiç birisinin bülbüle denk olamayacağını söyleyip iftiracı ve haset kuşları tahkir eder ve böylece bu kuşların birliği bozulur ve rezil olurlar. Bülbül ise hem iftiralardan kurtulur hem de ta^{c}zim edilir.

Bursa İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nde Genel 1161 numarada kayıtlı olan bu nüsha yetmiş yedi varaktan oluşmaktadır. İlk üç varakta esere ait takrizler yer almaktadır. Harekeli nesihle yazılmış olan bu nüshada her sayfada on beş satır bulunmaktadır. Eserin başında veya sonunda istinsah tarihine veya müstensihin adına rastlanamamaktadır.

Bülbüliyye'ye takriz yazmış isimler; Müftî Mehmet Efendi, Nesîmî-zâde Osman Ağa, Kadı Mahmud Efendi, Kadı Osman Efendi, Mevlevî Şeyhi Lütfî Efendi, Seyyid Hüseyin Vehbî Efendi, Yusuf Nâbî ve Tabîb-i Sâni Ahmet Efendi'dir. Bu takrizler elimizdeki yazma nüshada en başta yer almaktadır.

Birrî' nin eserini tamamladığı tarih H. 1118 yani M.1706 olarak görülmektedir. Bu tarih "târîẖ" ibaresinden sonra gelen şu nazmın altında yer almaktadır.

gül ü bülbül ḥikâyâtında birrî
tekâsül itmedi aṣlâ ser-i mûy

gül-i ma^{c}nî diler dil ^{c}andelîbi
anıŋçündir süẖanda bu tekâpuy

muḳarrer bülbül-i cân-ı ḥaḳîr
du^câdır ma^cnîde gül-berg-i ẖoş-bûy

o bülbülden du^câ gül ġonçesini
dirîġ itme kerem ḳıl ey perî rûy

du^câ-yı ẖayrı menticdir bu târîẖ
temâm oldı kitâbım iy du^câ-gûy
1118

BÜLBÜLİYYE ADLI ESERİN CÜMLE BİLGİSİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Cümle bilgisiyle ilgili olarak gramer kitaplarında çeşitli tanımlarla karşılaşılmaktadır. Fakat bu tanımlar cümle bilgisini ya "bir dilin cümlelerini inceleyen dilbilgisi bölümü"[12] ya da "kelime veya kelime gruplarının diğer kelime veya kelime gruplarıyla ilişkisini inceleyen dilbilgisi kolu"[13] olarak nitelendirmektedirler.

Bu konuda en geniş kapsamlı tanımı ise Karahan'ın yaptığı söylenebilir. Karahan, cümle bilgisinin konusu olarak; yargısız bir anlatım birimi olan kelime gruplarını, yargılı bir anlatım birimi olan cümleyi, cümlenin yapısını, işleyişini, görevlerini, anlam özelliklerini ve cümlelerin bağlanma şekil ve özelliklerini belirtmektedir.[14]

Bu çalışmada bu tanımdan yola çıkılmış ve cümle bilgisi üç ana başlık altında incelenmiştir.

Bu başlıklar şunlardır:

1. Kelime Grupları
2. Cümlenin Öğeleri
3. Cümle Türleri

1. KELİME GRUPLARI

Kelime grubu; bir varlığı, niteliği, kavramı, hareketi veya durumu karşılamak, nitelemek, belirtmek veya pekiştirmek amacıyla birden fazla kelimenin belirli kurallar çerçevesinde bir araya gelmesinden oluşan yargısız dil birimidir.[15]

Çalışmanın bu bölümünde metinde yer alan kelime gruplarını tespit ederek tasnif ettikten sonra kelime grupları özelliklerine göre değerlendirilmiştir.

Metinde tespit edilen ve birer alt başlık halinde verilen kelime grupları şunlardır:

1. İsim Tamlamaları

2. Sıfat Tamlamaları

---

[12] Haydar Ediskun, (1992), **Türk Dilbilgisi** (İstanbul: Remzi Kitabevi), s. 323.
[13] Kaya Bilgegil, (1964), **Türkçe Dilbilgisi** (Ankara), s. 12.
[14] Leyla Karahan, (2005), **Türkçede Söz Dizimi** (Ankara: Akçağ Yayınevi), s. 9.
[15] Karahan, a.g.e. s. 39

3. İsim-fiil Grupları

4. Sıfat-fiil Grupları

5. Zarf-fiil Grupları

6. Tekrar Grupları

7. Bağlama Grupları

8. Edat Grupları

9. Birleşik İsim Grupları

10. Unvan Grupları

11. Ünlem Grupları

12. Birleşik Fiil Grupları

13. Kısaltma Grupları

1. 1 İsim Tamlamaları

İsim tamlaması, iki isim unsuru tarafından iyelik ilişkisi kurmak amacıyla oluşturulmuş olan kelime grubudur.

İsim tamlamaları bir tamlayan ve bir tamlanan unsurdan meydana gelir. Türkçe'de aslî unsur her zaman sonda bulunduğundan, sona gelen tamlanan unsur tamlamanın ana unsurudur.

söz ṣâḥibleri (36b, 8)

ṣafâ ehli (15b, 15)

anıŋ ḥaḳḳında (10b, 13)

Tamlayanı ekli olan isim tamlaması belirli isim tamlaması, tamlayanı eksiz olan isim tamlamasına da belirsiz isim tamlaması denir.

derdimend**iŋ** dâmânı (31b, 1-2) (Belirli isim tamlaması)

cihân**ıŋ** ni^{c}metindeŋ (26a, 9) (Belirli isim tamlaması)

il**iŋ** kâşânesinden (26a, 10) (Belirli isim tamlaması)

kendü miḳdârın (16b, 1) (Belirsiz isim tamlaması)

ta^{c}addî ḳaṣdıyla (21b, 10) (Belirsiz isim tamlaması)

Karahan, belirsiz isim tamlamasının iki unsuru arasındaki ilişkinin daimiliğine değinmiş ve bu ilişkinin daimi oluşunun isim tamlamalarını nesne yapmaya en elverişli kelime grubu haline getirdiğini belirtmiştir.[16]

İsim tamlamasının unsurları arasına başka bir kelime grubu girdiği örnekler vardır.

Bu isim tamlamaları ancak belirli isim tamlamaları olabilmektedir. Çünkü belirsiz isim tamlamalarının unsurları arasındaki sıkı bağ bunlarda bulunmamaktadır. Aşağıda verilen örneklerdeki isim tamlamaları da belirli isim tamlaması kuruluşundadır.

yegâne-i afâżıl-ı zemâne olan fażîletlü müftî efendimiz ẖażretleriniŋ edâ-yı pîrâne ile beyâne getürdikleri (2a, 12-13)

herkesiŋ ẖayr u şerden ḳalbinde (56a, 11-12)

erbâb-ı inkârıŋ muẖâlefetde ıṣrârından eyledikleri (57a, 5-6)

İsim tamlamasının tamlayanı başka bir kelime grubu olabilir.

Tamlayan unsur sıfat tamlamasıdır.

---

[16] Karahan, a.g.e. s. 44

şol bülbül-i şaḳî ḥaḳḳında (16a, 8)

ḳara ġarḳa nâmıyla (42b,11)

dâġ-ı ġam-ı ḥicrânı ẖâṭır-ı yârânı lâle-zârı ḥasret eyleyen merḥûm nesîmî-zâde ^{c}os̱mân aġamızıŋ inşâ ḳıldıġı (2a,1-2)

böyle fâsıḳların ḥaḳḳından (16b, 8)

ol şaḳîniŋ ḥaḳḳından (16b, 8)

bu meselenin naklin (52a, 2)

o bed-ẖaṣletiŋ ḳalbiŋdeki (56a, 4)

bu ẖâtime-i kitâbıŋ evvelinde (75a, 7)

bunıŋ gibi nâdânıŋ bülbül-i ẖoş-elhâna eyledigi (44b, 12)

Tamlayan unsur sıfat-fiil grubudur.

cemâl-i şâhid-i ma^{c}nâyı temâşâ idenleriŋ aḥvâlin (64a, 7-8)

Tamlayan unsur bağlama grubudur.

perhîz ü ictinâb ṭarîḳine (21b, 8)

Tamlayan unsur kısaltma grubudur.

o derûnı ṣafıŋ ḥaḳḳında (36b, 6-7)

İsim tamlamasının tamlayanı Farsça terkip olabilir.

bülbül-i nâlânıŋ elhânıŋ (58b, 12)

gül-i âlıŋ cemâli (55a, 8)

gürûh-ı bî-inṣâfıŋ evṣâfı (42a, 12-13)

taḳrîż-i ẕîbâ ṣûretidir (2a, 2)

İsim tamlamasının tamlananı da başka bir kelime grubu olabilir.

Tamlanan unsur sıfat tamlamasıdır.

hüdhüdüŋ bu güftârını (18b, 6-7)

anıŋ neçe ḳahriyle (17a, 10)

Tamlanan unsur kısaltma grubudur.

erbâb-ı inkârıŋ muḫâlefetde ıṣrârından (57a, 5)

İsim tamlamasının tamlananı Farsça terkip olabilir.

anıŋ daḳâyıḳ-ı ḥaḳâyıḳın (9b, 13-14)

İsim tamlamaları, cümle içerisinde isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılır.

İsim Görevinde Kullanılan İsim Tamlamaları:

ol gürûhıŋ eks̱eri (36b, 13)

her biri (17b, 12) (19b, 10)

benim ḥâl-i mâ-fi'l-bâlimi (34b,2)

anlarıŋ ḫiṣâli (34a, 9)

dünyâ-yı bî-beḳânıŋ âḫiri (55b, 9)

bülbülüŋ çoḳ töḥmeti (17b, 13-14)

Sıfat Görevinde Kullanılan İsim Tamlamaları:

benim bildigim (17a, 12)

kimse içün vefâsı olmaduġı (42b, 9-10)

Zarf Görevinde Kullanılan İsim Tamlamaları:

o bed-ḫaṣletiŋ ḳalbiŋdeki ḳasvetden (56a, 4)

1. 2 Sıfat Tamlamaları

Sıfat tamlaması, bir isim unsuruyla bir sıfat unsurunun isim unsurunu belirtmek veya vasıflandırmak amacıyla kurduğu kelime grubudur.

Sıfat tamlamaları bir isim ve bir sıfat unsurundan meydana gelir. Sıfat unsuru tamlayan, isim unsuru ise tamlanan görevindedir. Sıfat tamlamalarının ana unsuru isimdir. Türkçe'de ana unsur her zaman sonda bulunacağından isim unsuru sonda bulunur.

böyle fâsıḳlarıŋ (16b, 8)

bu sözleri (16b, 11)

hoş intikâm (17a, 7)

egri ağızlı (44b, 11)

yedi ṭavrı (75a, 7)

Sıfat tamlamasında isim ve sıfat unsuru eksiz birleşir ve herhangi bir tamlayan eki almazlar.

mestâne nâᶜrâlar (16a, 13)

kara ġarḳa (42b,11)

beyhûde ġażabları (34a, 10)

beher ḥâl (20b, 2)

ne gûne (16b, 7)

ol hüner-perver (26b, 10-11)

yüz biŋ (76b, 1)

Sıfat tamlamasının tamlayanı başka bir kelime grubu olabilir.

Tamlayan sıfat tamlamasıdır.

bu gûne maḳâlât (21a, 10)

Tamlayan sıfat-fiil grubudur.

bu gördügin gürûh-ı mürġân (28b, 4)

kûrâ vü büldânı mekân iden mürġâna (15b, 11-12)

Tamlayan bağlama grubudur.

bed-ḫû ve kîne-cû ḳuşlar (15a, 9)

Tamlayan edat grubudur.

bunıŋ gibi nâdânıŋ (44b, 12)

Tamlayan kısaltma grubudur.

ḥâlet-i ᶜaşḳdan ṣafâsı yoḳ bir nâdân (42b, 9)

Sıfat tamlamasının tamlayanı Arapça terkip olabilir.

o ġarîbü'l-aḥvâl (70b, 3-5)

Sıfat Tamlamasının Tamlananı başka bir kelime grubu olabilir.

Tamlanan bağlama grubudur.

bu renc ü tâᶜba (34a, 9)

bir ᶜârif ü dânâ (24a, 12)

ol fâsıḳ ve bâṭıl (16a, 11)

Tamlanan unvan grubudur

kerâmetlü hüdâyî maḥmud efendi kuddise sırrü'l-[c]azîz ḥażretleriniŋ (70b, 15-71a, 1)

merḥûm nesîmî-zâde [c]os̱mân aġamızıŋ (2a, 1-2)

Sıfat tamlamasının tamlananı Farsça terkip olabilir.

nice hüsn-i niẓâm (44b, 11)

ol reh-revân-ı semt-i h̠ilâf (42a, 12)

ba[c]żı ḳavl-i h̠ilâfı (36b, 7)

bir hüsn-i naẓar (26b, 11)

neçe ṭuyûr-ı ḥîle-sâz (19b, 9-10)

Tamlayanı sıfat-fiil grubu olan sıfat tamlamalarında; tamlayan tamlananın hareket vasfını karşılar.

ol reh-revân-ı semt-i h̠ilâf olan gürûh-ı bî-insâfıŋ evsâfı (42a, 12-13)

bu h̠âtime-i kitâbıŋ evvelinde ẕikr olunan yedi ṭavrı (75a, 7)

esrâra vâḳıflar olan sâ'ir [c]ârifler (75a, 8)

ḳurâ vü büldânı mekân iden mürġâna (15b, 11-12)ol bî-edebi te'dîb eyler bir sa[c]âdet-güster (16b, 3-4)

Sıfat tamlamaları cümle içerisinde isim, sıfat ve zarf görevlerini üstlenebilirler.

İsim Görevinde Kullanılan Sıfat Tamlamaları:

mecmu[c] mürġân (17b, 5)

ol bî-mecâl (18b, 8-9)

bu ḥayvânlar (34b, 3)

böyle nâdânlar (34b, 2)

mûzî ḳuşlar (20b, 4)

Sıfat Görevinde Kullanılan Sıfat Tamlamaları:

h̲ayli nâ-sâz (19b, 12)

neçe bî-edebâne (21a, 6)

Zarf görevinde Kullanılan Sıfat Tamlamaları:

beher ḥâl (70b, 3)

bir miḳdâr (16b, 13)

[c]aceb nâzikâne (61a, 5)

bu dem-i ṣafâ-tev'emde (14b, 13)

Aşağıdaki isim cümleleri tamamıyla yüklem görevindedir ve bu yüklem de sıfat tamlaması kuruluşundadır.

dâġ-ı ġam-ı ḥicrânı h̲âṭır-ı yârân-ı lâle-zâr-ı ḥasret eyleyen merḥûm nesîmî-zâde [c]os̲mân aġamızın inşâ ḳıldığı taḳrîz-i żîbâ ṣûretidir. (2a, 1-2)

yegâne-i afâżıl-ı zemâne olan fażîletlü müftî efendimiz ḥażretleriniŋ edâ-yı pîrâne ile beyâne getürdikleri taḳrîż-i bî-bahâne ṣûretidir. (2a, 12-13)

1. 3 İsim-fiil Grubu

İsim-fiil grubu, bir isim-fiil unsuru ve ona bağlı tamamlayıcı unsurlardan oluşmuş kelime grubudur.

Grubun ana unsuru olan isim-fiil unsuru grubun sonunda bulunur.

efsûn-ı erbâb-ı maḳâlât ile bozulmaḳ (10a, 5-6)

ᶜuḳde-i düşvâr-ı emel sühûlet üzre muḫal olmaḳ (9b, 9-10)

anı gülistânda dûr eylemege (15b, 6)

İsim-fiil grubunda yüklem görevi yapan isim-fiilin anlamı, özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı gibi öğelerle tamamlanır.

Nesne ile tamamlanmış isim-fiil gruplarına şu örnekleri verebiliriz.

bezm-i gül olmaḳ (15a, 5)

tenhâ meşveret ḳılmaġa (68a, 1)

ᶜuḳde-i düşvâr-ı emel sühûlet üzre muḫal olmaḳ (9b, 9-10)

Zarf ile tamamlanmış isim-fiil gruplarına şu örnekleri verebiliriz.

ᶜuḳde-i düşvâr-ı emel sühûlet üzre muḫal olmaḳ (9b, 9-10)

Yer Tamlayıcısı ile tamamlanmış isim-fiil gruplarına şu örnekleri verebiliriz.

böyle fâsıḳların ḥaḳḳından gelmege (16b, 8)

İsim-fiil unsuru, iki unsur tarafından ortak olarak kullanılabilir.

sır süleymânına hem-dem (olmaḳ) ve râz-ı nihânına maḥrem olmaḳ (10b, 4-5)

aḫẕ-ı mâl (itmek) ve meydân-ı nes̱re nis̱âr-ı lâl itmek (8b, 12-13)

âşıḳâne semâ[c] ü devrâne mâ'il (itmek) ve devrânda olan seyrânı iẕ[c]ân itmek (62a, 10)

İsim-fiil grubunun isim-fiil unsuru birleşik fiil olabilir.

sır süleymânına hem-dem ve râz-ı nihânına maḥrem olmaḳ (10b, 4-5)

bülbülü gülden cûdâ düşürmek (15a, 10)

anı gülistânda dûr eylemege (15b, 6)

İsim-fiil grupları cümlede isim görevinde kullanılabilirler.

ders-i bülbül-i dil-i bî-ġıl evrâḳ-ı keṣîreyi şâmil olmaġın (9b, 3-4)

efsûn-ı erbâb-ı maḳâlât ile bozulmaḳ (10a, 5-6)

ta[c]ne-endâz olmaġa (19b, 10)

rûy-ı şâhid-i ma[c]nâ-yı temâşa ḳılmaġa (75a, 5-6)

câne cebr itmekde (23a, 15)

râz-ı [c]aşḳa maḥrem olmaġın (14b,15)

1. 4 Sıfat-fiil Grubu

Sıfat fiil grubu, bir sıfat-fiil unsuru ve ona bağlı tamamlayıcı unsurlardan oluşmuş kelime grubudur.

Sıfat-fiil grubunun ana unsuru sıfat-fiil unsurudur ve sonda bulunur.

derûnında olan (57b, 2)

[c]aṣrınıŋ [c]âlîmi olan (61a, 15)

ṣaf baġlayup ṭuran (67a, 9)

Sıfat-fiil grubunun sıfat-fiil unsuru birleşik fiil olabilir.

herkesiŋ ẖayr u şerden ḳalbinde mestûr olan (56a, 11-12)

inkârında ıṣrâr eyledigin (62a, 1)

esrâra vâḳıflar olan (75a, 8)

ᶜarş-ı raḥmân olmuş (10a, 9)

ḳurâ vü büldânı mekân iden (15b, 11)

anlara muẖâlefet itdikleri (16a, 2)

bu gûş olunan (16b, 12)

Sıfat-fiil grubunda yüklem görevi yapan sıfat-fiilin anlamı, özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı gibi öğelerle tamamlanır.

Nesne ile tamamlanmış sıfat-fiil gruplarına şu örnekleri verebiliriz.

ol bî-edebi te'dîb eyler (16b, 3-4)

bu ᶜâlem-i kes̱ret içre elem-i giriftâr-ı miḥnetden rûy-ı râḥate ḥasret olan (72a, 15)

cemâl-i şâhid-i maᶜnâyı temâşa idenleriŋ (64a, 7-8)

seniŋ bu mes'elede iẖtilâf olunmışdır didigiŋ (59b, 8-9)

Zarf ile tamamlanmış sıfat-fiil gruplarına şu örnekleri verebiliriz.

öyle manṣıb-ı ḥükûmet ile fâ'iḳ olanlar (16b, 9)

ᶜandelîb-i şeydâya ihânet içün isnâd-ı ḳabâhat eyleyen (67b, 2)

böyle iẖtiyârî gidüp bî-ḳarâr olan (57a, 4-5)

Yer Tamlayıcısı ile tamamlanmış sıfat-fiil gruplarına şu örnekleri verebiliriz.

bu ẖâtime-i kitâbıŋ evvelinde ẕikr olunan (75a, 7)

bülbülden daẖı murâd olan (73b, 14)

bu ᶜâlem-i kes̱ret içre elem-i giriftâr-ı miḥnetden rûy-ı râḥate ḥasret olan (72a, 15)

baġ u bostânda göre geldigi (71b, 11-12)

Metinde sıfat-fiil unsurunun iki unsur tarafından ortak olarak kullanıldığı örnekler yer almaktadır.

böyle fażâḥati bî-ġâye (olan) ve ḳabâḥati mâlâ-nihâye olan (43a, 14-15)

fısḳ u fücûr ile maᶜrûf (olan) ve şerr ü şor mevṣûf olan (47a, 5)

şerîᶜatde ictihâda mâlik (olan) ve ḥaḳîḳatde semt-i reşâda sâlik olan (61b, 3-4)

Metinde sıfat-fiil grupları daha çok sıfat tamlamalarının kuruluşunda görev almaktadır. Sıfat-fiil gruplarının cümle içerisinde herhangi bir öğe olarak görev yaptıkları durumlar kısıtlıdır.

Metinde cümle içerisinde isim görevi yaparlar.

seniŋ gibi teġannî ḥarâmdır deyü bî-te'ennî ẖalṭ-ı kelâm itmiş (56b, 10)

böyle nifâḳ üzre ittifâḳ iden ḳavm-i ᶜâḳıŋ (32a, 3-4)

ṭabᶜ-ı gevher-bârdan kenâr-ı biḥâre gelen dürer-i manẓûm ve ġurar-ı mersûm (6b, 11)

maẓhar-ı feyż-i Yezdân olan kûf-i ṣâḥib vuḳûf-ı cân (9b, 6)

ol ṣabâ didikleri yâdigâr (14b, 7)

semt-i hidâyete delâlet ider bir rehber (16b, 3)

dânâ-yı mürġân ve monlâ-yı dîvân olan ṭûṭî-i faṣîh-ül-leyân (20a, 8-9)

her biri derûnlarında âs̱âr-ı ṣalâhdan inşirâḥ bulmadıḳlarından (36b, 14)

s̱üleymân-ı nebî ^{c}aleyhi's-selâm ṭarfından naṣb olunmuş (16b, 6)

1. 5 Zarf-fiil Grubu

Zarf-fiil grubu, bir zarf-fiil unsuru ve ona bağlı tamamlayıcı unsurlardan oluşmuş kelime grubudur.

Zarf-fiil grubunun ana unsuru zarf-fiil unsurudur ve grubun sonunda bulunur.

te's̱îr itmeyüp (67a, 5)

nûş-ı âb-ı ẖoş-güvâr idüp (65b, 11-12)

bu dem-i furṣatda ġaflet itmeyüp (60b, 1)

Zarf-fiil grubunun zarf-fiil unsuru birleşik fiil olabilir.

tâ ki derûnıŋ muṣaffâ olup (75a, 5)

mir^{c}ât-ı ṭab^{c}ıŋ cilâ bulup (75a, 5)

âdâb ile du^{c}âlar eyleyüp (17b, 12)

^{c}aşḳ ve şevḳ iẓhâr idicek (15a, 3-4)

ḥażret-i ḥaḳḳa tevekkül ḳılup (10b, 3-4)

iẕn-i hümâyûn-ı sa[c]âdet maḳrûn ile me'ẕûn olmadıḳca (10b, 5-6)

içlerinden ba[c]żısı ḳurâ vü büldânı mekân iden mürġâna ḫaber idüp (15b, 11-12)

ol ḥüssâdıŋ fitne ve fesâdlarından ḥaẕer ḳılup (16a, 1-2)

[c]âşıḳ ve ma'îl olup (16a, 11-12)

[c]âḳıbetin tea'mül ḳılup (16b, 1)

Zarf-fiil grubunda yüklem görevi yapan zarf-fiilin anlamı, özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı gibi öğelerle tamamlanır.

Özne ile tamamlanmış zarf-fiil gruplarına şu örnekleri verebiliriz.

[c]andelîb-i zâr naġamât-ı hezâr ile ṣaḥn-ı gülzârda daldan dala ḳonup (15a, 2-3)

Nesne ile tamamlanmış zarf-fiil gruplarına şu örnekleri verebiliriz.

seniŋ gibi teġannî ḥarâmdır deyü (56b, 10)

ḫaṭâŋı bilüp (64b, 6)

söziŋizi başḳa başḳa söyleŋ ve ehl-i [c]aşḳa isnâd ü iftirâdan ḥaẕer eyleŋ deyü (21a, 9-10)

ba[c]żısı ber ü beyâbânda âşiyân ṭutan ṭaîrâna iḫbâra gidüp (15b, 12-13)

hicâb ile müdde[c]âların söyleyüp (17a, 13)

Zarf ile tamamlanmış zarf-fiil gruplarına şu örnekleri verebiliriz.

ḥâlden ḥâle dönüp (55a, 9)

eleminden aġlayup (18b, 9)

[c]andelîb-i zâr naġamât-ı hezâr ile ṣaḥn-ı gülzârda daldan dala ḳonup (15a, 2-3)

hicâb ile müdde^{c}âların söyleyüp (17a, 13)

Yer Tamlayıcısı ile tamamlanmış zarf-fiil gruplarına şu örnekleri verebiliriz.

ṭaraf-ı gülistâna ṭoġru uçup (70b, 3-5)

ba^{c}żısı ber ü beyâbânda âşiyân ṭutan ṭaîrâna iẖbâra gidüp (15b, 12-13)

^{c}andelîb-i zâr naġamât-ı hezâr ile ṣaḥn-ı gülzârda daldan dala ḳonup (15a, 2-3)

ṃeydânda cevlân iderek (75a, 9)

Metinde, isim-fiil veya sıfat-fiil gruplarının üzerine hal eklerinin gelmesiyle oluşan zarf-fiil grupları yer almaktadır.

evrâḳ-ı keṣîreyi şâmil olmaġın (9b, 3-4)

râz-ı ^{c}aşḳa maḥrem olmaġın (14b, 15)

temâşâ ḳılmaġa (75a, 6)

ta^{c}ne-endâz olmaġa (19b, 10-11)

ol es̱nâda (67b, 3)

şeref-yâb eyledikde (8a, 2)

nekrân itdikde (11a, 15)

ḥużûr-ı şâha vardıḳda (19a, 1-2)

az müddetde ve ednâ sa^{c}atde (19b, 5)

ṣalâh üzre olmadıḳlarından (36b, 13)

meydân-ı ^{c}aşḳa girmedüginden (24a, 15)

salâḥ üzre olmadıḳlarından (36b, 13)

Metinde, cevher fiilin zarf-fiil eki olan -ken ekiyle çekimlenmiş zarf-fiil gruplarına da rastlamaktayız.

künc-i ^{c}uzletde müte^{c}ammil ve kûşe-i vaḥdetde mütevekkil iken (7b, 9-10)

baẖşâyiş-i ẖüdâ iken (8a, 3-4)

rây-ı ṣufûf-ı mürġânda pinhân olmışlar iken (30a, 5-6)

cebr ü cefâ ṭarîḳine gitmiş iken (44a, 14)

kitâbda görülmiş degil iken (59b, 11)

^{c}âlî-cenâb geçinürken (28a, 10)

Bazı zarf-fiil gruplarında zarf-fiil, iki unsur tarafından ortak olarak kullanılabilir.

baṣar-ı baṣîretle naẓm (idersek) ve ol naẓmı nes̱re tebdîl idersek (8b, 8-10)

ehl-i ^{c}irfân olan insâna es̱er (ḳılup) ve dil ü cân-ı ^{c}âşıḳânı bî-keder ḳılup (49b, 5-6)

sırrile seyrân (iderek) ve meydânda cevlân iderek (75a, 8-10)

andan mücessem ve şânımız a^{c}ẓâm iken (15b, 8)

kitâb-ı işârete naẓar ve bâb-ı hidâyeti ezber eyleyüp (10a, 7-8)

Metinde zarf-fiil grupları zarf görevinde karşımıza çıkmaktadır.

bu cem^{c}iyyet temâm olduḳda (16a, 6)

bir tedbîr idüp ḥîle vü tezvîr ile bülbülü gülden mehcûr ve anı gülistândan dûr eylemege baẓal-ı maḳdûr ve sa^c y-i mevfûr itmedikçe (15b, 5-7)

her bâr ṣadâmız işitdiklerinde (15b, 4-5)

henüz ṣaḳsaġan fetḥ-i dehâna eylemedin (15a, 13-14)

ol ehl-i hevânıŋ rûz u şeb terk-i edeb ḳılup ẕikr es̱nâsında gûne gûne ṣadâyla raḳṣ u devr eyledigi ẓâhir ü hüveydâ iken nice inkâr itmeyüp (58b, 14-59a, 2)

ẕikr-i yezdân ider deyü (58b, 13)

bülbül-i nâlânıŋ elḥânın istiḥsân idüp (58b, 12-13)

1. 6 Tekrar Grubu

Anlamı kuvvetlendirmek veya anlatıma renk katmak amacıyla aynı sözcüğün veya anlamca ya da sesçe birbirine yakın sözcüklerin tekrarlanmasıyla kurulan kelime grubudur.

Metinde tekrar grupları çok sınırlı sayıda karşımıza çıkmaktadır.

Bu tekrar gruplarının bir kısmı kelime tekrarıyla oluşmuştur.

Bu tekrar grupları cümle içerisinde isim, sıfat ve zarf görevlerinde bulunmaktadırlar.

İsim Görevinde Kullanılan Tekrar Grupları:

hû hû (26a, 9)

Sıfat Görevinde Kullanılan Tekrar Grupları:

dürlü dürlü (55a, 10)

Zarf Görevinde Kullanılan Tekrar Grupları:

başka başka (21a, 9)

ḳadem ḳadem (27b, 15)

pâre pâre (16a, 6)

Metinde hal ekli kelime tekrarlarına da rastlanmıştır. Bu tekrar grupları cümle içerisinde zarf görevinde kullanılmaktadır.

daldan dala (15a, 2)

ḥâlden ḥâle (55a, 9)

1. 7 Bağlama Grubu

Bir bağlama edatı ile bağlanmış iki isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur.

iftirâ vü bühtâna (44b, 13)

sırr u ḥikmet (23a, 15)

cân ve ciger (18b, 9-10)

nuṣḥ u pend (17a, 2)

sekr ü fiten (16b, 10)

fâsıḳ ve bâṭıl (16a, 11)

andan mücessem ve şânımız aᶜẓâm (15b, 8)

güft ü gûya ve bülbülü gülden cüdâ düşürmek ḳaṣdıyla dâm u tezvîri cüst ü cûya (15a, 9-10)

bir gûne remzî müşᶜîr ve derûn-ı ḥarf-ı nûn (10a, 3-4)

Bağlama edatı iki kelime grubunu bağlayabilir.

ġonca dehenler ve gül pîrehenler (16a, 12) (Bağlama edatı iki sıfat tamlamasını birbirine bağlamıştır.)

ol hüssâdıŋ fitne ve fesâdlarından ḥaẓer ḳılup ve anlara muḫâlefet itdikleri ṣûretde kendülere żarârı emr-i muḳarrer bilüp (16a, 1-2-3) (Bağlama edatı iki zarf-fiil grubunu birbirine bağlamıştır.)

bülbülü gülden mehcûr (eylemege) ve anı gülistândan dûr eylemege (15b, 6) (Bağlama edatı iki isim-fiil grubunu birbirine bağlamıştır.)

mâ'il-i ᶜaşḳa vâṣıl ve kemâl-i şevḳe nâ'il (9b, 4-5) (Bağlama edatı iki kısaltma grubunu birbirine bağlamıştır.)

böyle maḥkûr (olmaḳ) ve biz ṭururken o meşhûr olmaḳ (15b, 9) (Bağlama edatı iki isim-fiil grubunu birbirine bağlamıştır.)

Bağlama edatı iki Farsça terkibi bağlayabilir.

ġurâb-ı ġammâz ve kelâje-i ḫüdᶜa-bâzı (19b, 9)

ġam-ı fürkat-i gül-i ḫandân ve elem-i ḫaşyet-i ᶜitâb-ı Süleymân (18b, 7-8)

gürûh-ı ṭuyûr vi mürġân-ı pür-şuᶜûr (16a, 7-8)

vâḳıf-ı mevâḳıf-ı serâ'ir ve rûy-i şâhid-i râzı (9b, 15-10a, 1)

îᶜmân-ı naẓar ve kemâl-i ᶜirfânından (9b, 7-8)

Metinde gerek ……gerek….. şeklinde bir bağlama edatı, ve bağlama edatı da kullanılarak iki cümleyi bağlamıştır.

gerek söyle ve gerek sükût eyle (34a, 8)

Metinde bağlama grupları isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılmıştır.

İsim Görevinde Kullanılan Bağlama Grupları:

hıḳd u ḥased (15a, 7)

künc-i ᶜuzletde ve kûşe-i ẖalvetde (26a, 11)

hûb ve ẖoş (16b, 11-13)

zaġ u zaġan (36b, 7-9)

ḳuzġun ve ṣaḳsaġan (36b, 7-9)

Sıfat Görevinde Kullanılan Bağlama Grupları:

sulṭân-ı mürġân ve żabṭ u rabṭ-ı ṭuyûra me'mûr olan (17a, 11-12)

Zarf Görevinde Kullanılan Bağlama Grupları:

subḥ u şâm (16a, 10)

şeb u rûz (61a, 7-8)

perr ü bâl açup ve ṭaraf-ı gülistâna ṭoġru uçup (70b, 3-5)

eleminden aġlayup ve ateş-i ġam ile cân ve ciger ṭaġlayup (18b, 9-10)

1. 8 Edat Grubu

Edat grubu, bir isim unsuruyla isim unsurunun sonuna gelen bir çekim edatının oluşturduğu kelime grubudur.

kimse içün (42b, 9)

ṣalâḥ üzre (36b, 13)

luṭf ile (17b, 10)

bunıŋ gibi (44b, 12)

güllere ḳarşu (15b, 1)

kendü gibi (15a, 9)

kitâb ile (16b, 15)

Edatlar kelimeyle birleşmiş durumda bulunabilir.

anıŋ pençe-i ḳahriyle (17a, 10)

gül-i âlıŋ cemâli temâşâsıyla (55a, 8-9)

anıŋçün (64a, 7)

anıŋla (73a, 10)

Edat gruplarında isim unsuru çeşitli kelime grupları olabilir.

Edat grubunun isim unsuru isim tamlaması olabilir.

bülbülü gülden cüdâ düşürmek ḳasḍıyla (15a, 10)

sır süleymânına hem-dem ve râz-ı nihânına maḥrem olmaḳ vasıtasıyla (10b, 3-5)

Edat grubunun isim unsuru sıfat tamlaması olabilir.

bu ᶜâlem-i keṡret içre (72a, 14-15)

esrâra vâḳıflar olan sâ'ir ᶜârifler gibi sırr ile (75a, 8)

bu gûne maḳâlât ile (21a, 10-11)

öyle manṣıb-ı ḥükûmet ile (16b, 9)

kendü gibi bed-ḫû ve kîne-cû ḳuşlar ile (15a, 9)

ᶜârifâne ᶜaşḳ u şevḳ ile (9b, 5)

bu yüzden daḫı (17b, 1)

inkârıŋda ıṣrâr eyledigin ḥâl-i meẕmûm ile (62a, 1)

o ġarîbü'l-aḥvâl içün (70b, 4)

Edat grubunun isim unsuru bağlama grubu olabilir.

ḥîle vü tezvîr ile (15b, 6)

aṣl ü fażlile (9b, 11)

vecd ü ḥâli birle (61a, 7)

Edat grubunun isim unsuru kısaltma grubu olabilir.

âdâba ri^{c}âyet üzre (26b, 10)

^{c}andelîb-i şeydâya ihânet içün (67b, 1-2)

içlerinden ġurâb-ı ġammâz ve kelâje-i ḫüd^{c}a-bâzı gibi (19b, 9)

ḫışm-ı şehriyâridan iḥtirâz ile (17b, 7)

Edat grubunun isim unsuru Farsça terkip olabilir

âteş-i ġam ile (18b, 9)

mül-i ^{c}aşḳ-ı gül-i gülzâr ile (18b, 6)

bûy-ı peyâm-ı yâr ile (14b, 7)

naġamât-ı hezâr ile (15a, 2)

^{c}aḳl-ı ma^{c}âd ile (73b, 13-14)

medḥ-i ṣârîh ile (65a, 10)

edâ-yı pîrâne ile (2a, 13)

Edat grupları cümle içerisinde isim ve zarf olarak görev yapmaktadır.

İsim Görevinde Kullanılan Edat Grupları:

bu dehr-i bî-bünyâd içre (17b, 14)

Zarf Görevinde Kullanılan Edat Grupları:

ḳulağın süẖan-ı zaġa ṭutup bu sözleri bi'l-cümle istimâᶜ eyledikden soŋra (16b, 10-11)

bülbüle taᶜaddî ḳaṣdıyla (21b, 10)

sûz-nâk ṣadâlar ile (15a, 6)

ḳara ġarḳa nâmıyla (42b, 11)

edâ-yı dil-güşâ ile (35b, 4)

ᶜusrete ṣabr ile (23a, 15)

refîḳlerin taṣdîḳ içün (21b, 8-9)

1. 9 Birleşik İsim Grubu

Birleşik isim grubu; birden fazla isim unsurunun bir nesne veya şahsın özel adı olmak üzere, bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubudur.

Birleşik isim grupları cümle içerisinde isim olarak görev yaparlar.

Tamlananı özel isim olan sıfat tamlamaları zamanla bir şahsa ad olmak üzere birleşik isim grubuna dönüşebilir.

imâm ġazalî (57a, 7)

imâm şâfî (61b, 7)

imâm mâlik (61b, 4)

nesîmî-zâde ^{c}os̱mân (2a, 1-2)

hüdâyî maḥmud (70b, 15)

1. 10 Ünvan Grubu

Unvan grubu, bir unvan veya akrabalık isminin bir şahıs isminden sonra gelmesiyle oluşmuş kelime grubudur.

Unvan grupları cümle içerisinde isim olarak görev yaparlar.

hüdâyî maḥmûd efendi ḳuddise sırrü'l-^{c}azîz ḥażretleriniŋ (70b,)

hüdâyî maḥmûd efendi (70b, 15)

nesîmî-zâde ^{c}os̱mân aġamızıŋ (2a,1-2)

^{c}os̱mân efendi (2b, 9)

sünbül efendidir (61a, 4)

müftî efendimiz (2a, 12)

vehbî efendi (3a, 3)

1. 11 Ünlem Grubu

Ünlem grubu, seslenme bildiren bir ünlem ve bir isim unsurunun bir araya gelmesiyle kurulan kelime grubudur.

Ünlem grupları, cümle içerisinde herhangi bir öğe olarak görev yapmazlar; cümle dışı unsur olarak adlandırılırlar.

ey yâr-ı nîgû-ḫiṣâl (18b, 9)

ey gürûh-ı ṭuyûr vi mürġân-ı pür-şu^{c}ûr (16a, 7-8)

iy ṭûṭî-i bî-ḥayâ (64a,)

iy ṭûṭî-i echel (61b, 14)

ey âbdâl-ı güşâde-bâl mürġân (26b, 3)

iy câhil-i fażâ'îl (41a, 15)

yâ hevâ-yı âhûvân-ı kûhsâr-ı ᶜamel (9b, 9)

1. 12 Birleşik Fiil Grubu

Birleşik fiil grubu, bir isim veya fiil unsurunun bir hareketi karşılamak üzere bir yardımcı fiille kurduğu kelime grubudur.

Birleşik fiil gruplarını isim ve fiil unsuruyla kurulan birleşik fiil grupları ve fiil ve fiil unsuruyla kurulan birleşik fiil grupları olarak ikiye ayırabiliriz.

İsim ve Fiil Unsuruyla Kurulan Birleşik Fiil Grupları:

Bu gruptaki birleşik fiilleri; isim unsuru ve ana yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller, isim unsuru ve diğer yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller ve deyimler olarak üçe ayırabiliriz.

Ana yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller:

te'âmül ḳılup (16b,1)

naṣb olunmuş (16b, 6)

gûş olunan (16b, 12)

te'dîb eyler (16b, 3-4)

maᶜlûm olsa (61b, 15)

icmâl olunmaḳ (59a, 12)

istiḥsân idüp (58b, 12-13)

meşhûr olmaḳ (15b, 9)

i^{c}râz idüp (10b, 14)

Diğer yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller:

cevâb virüp (16a, 15)

furṣat düşerse (16a, 4)

âşiyân tutan (15b, 12)

ḫaber virüp (61a, 4)

ruḫṣat buldu (15a,1)

Deyimler:

ġam yimez (37b, 13)

ḳulaġına girmez (16b,)

Metinde sıklıkla isim unsuru bağlama grubu ve Farsça terkip olan birleşik fiiller karşımıza çıkmaktadır.

İsim unsuru bağlama grubu olan birleşik fiiller:

fehm ü iẓ^{c}ân ḳılmazlar (34b, 3)

lâyıḳ u sezâ-vâr olasın (75a,)

^{c}âşıḳ ve ma'îl ol- (16a, 11-12)

İsim unsuru Farsça terkip olan birleşik fiiller:

fetḥ-i dehâna eylemedin (15a, 13-14)

vaż^{c}-ı ḳadem ḳılınca (14b, 14)

feth̤-i bâb olup (10a, 10)

Fiil ve Fiil Unsuruyla Kurulan Birleşik Fiiller:

Bu gruptaki birleşik fiiller, zarf-fiil eki almış ve bu yüzden isimleşmiş diyebileceğimiz bir isim unsuruyla fiil unsurunun bir araya gelmesiyle oluşur.

göre geldigi (71b, 12)

süre geldigi (71b, 12)

ittifâḳ u ih̠tilâf ide gelmişlerdir (59b, 10)

deyüp ṭurur (26a, 11-12)

1. 13 Kısaltma Grupları

Kısaltma grupları, bir kelime grubunun veya cümlenin kalıplaşması ve kısalmasıyla ortaya çıkan gruplardır.

Genellikle isim-fiil, zarf-fiil ve sıfat-fiil gruplarından kısalmış ve kalıplaşmış olan bu kelime gruplarını, unsurlarının almış olduğu hal eklerine göre şu şekilde sınıflandırabiliriz:

1. 13. 1 İsnat Grubu

Unsurlarında hal eki bulunmayan veya sadece birinci unsuru iyelik eki taşıyan kelime grubudur.

Metinde, sıfat-fiil gruplarından kısalarak oluşmuş isnat gruplarına rastlamaktayız.

minkârı sertîz (17a,14) (“minkârı sertîz olan” sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

derûnı sâfıŋ (36b, 6-7) (“derûnı sâf olanın” sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

ḥasûdlar içinde (31b, 4) ("ḥasûdlar içinde olan" sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

ḥalṭ-ı kelâm itmiş ("ḥalṭ-ı kelâm itmiş olan" sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

ḥâlet-i ^{c}aşḳdan ṣafâsı yoḳ (42b, 9) ("ḥâlet-i ^{c}aşḳdan ṣafâsı yoḳ olan" sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

İsnat grupları, metinde isim ve sıfat görevlerinde karşımıza çıkmaktadır.

İsnat grupları isim görevinde kullanılmıştır.

minkârı sertîz (17a,14)

derûnı sâfıŋ (36b, 6-7)

ḥasûdlar içinde (31b, 4)

ḥalṭ-ı kelâm itmiş

İsnat grupları sıfat görevinde kullanılmıştır.

ḥâlet-i ^{c}aşḳdan ṣafâsı yoḳ (42b, 9)

1. 13. 2 Yönelme Grubu

Birinci unsuru yönelme hali eki taşıyan kelime grubudur.

Metinde, isim-fiil gruplarından kısalarak oluşan yönelme gruplarına rastlanmaktadır.

^{c}andelîb-i şeydâya ihânet (67b, 1-2) ("^{c}andelîb-i şeydâya ihânet etmek" isim-fiil grubundan kısalmıştır.)

âdâba ri^{c}âyet (26b, 10) ("âdâba ri^{c}âyet etmek " isim-fiil grubundan kısalmıştır.)

Metinde, sıfat-fiil gruplarından kısalarak oluşmuş yönelme grupları da vardır.

tenhâ meşveret ḳılmaġa münâsib (68a, 1) (“tenhâ meşveret ḳılmaġa münâsib olan” sıfat-fiil grubunundan kısalmıştır.)

râz-ı ᶜaşḳa vâḳıf (24a, 11-12)(“râz-ı ᶜaşḳa vâḳıf olan” sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

rumûz u künûza müteᶜalliḳ (49a, 6-7) (“rumûz u künûza müteᶜalliḳ olan” sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

ġayri semte gitmiş (56b, 11-12) (“ġayri semte gitmiş olan” sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

Metinde yönelme grupları, isim ve sıfat görevinde karşımıza çıkmaktadır.

Yönelme grupları isim görevinde kullanılmıştır.

ġayri semte gitmiş (56b, 11-12)

ᶜandelîb-i şeydâya ihânet (67b, 1-2)

âdâba riᶜâyet (26b, 10)

Yönelme grupları sıfat görevinde kullanılmıştır.

tenhâ meşveret ḳılmaġa münâsib (68a, 1)

râz-ı ᶜaşḳa vâḳıf (24a, 11-12)

rumûz u künûza müteᶜalliḳ (49a, 6-7)

1. 13. 3 Yükleme Grubu

Birinci unsuru yükleme hali eki taşıyan kelime grubudur.

Bu kelime grubu, isim-fiil grubundan kısalmış ve cümlede isim görevinde kullanılmıştır.

refîḳlerin taṣdîḳ (21b, 8) (“refîḳlerin taṣdîḳ etmek” isim-fiil grubundan kısalmıştır.)

mâ’il-i dirâyeti ve mis̱âl-i ḥikâyeti idrâke (11b, 11) (“mâ’il-i dirâyeti ve mis̱âl-i ḥikâyeti idrâk etmek” isim-fiil grubundan kısalmıştır.)

1. 13. 4 Bulunma Grubu

Birinci unsuru bulunma hali eki taşıyan kelime grubudur.

İsim-fiil Grubundan Kısalmış Olan Bulunma Grupları:

ᶜamelde taẖyîr (64a, 2-3) (“ᶜamelde taẖyîr etmek” isim-fiil grubundan kısalmıştır.)

muẖâlefetde ıṣrârından (57a, 5) (“Muẖâlefetde ıṣrâr etmesinden” isim-fiil grubundan kısalmıştır.)

Sıfat-fiil Grubundan Kısalmış Olan Bulunma Grupları:

biŋde bir (64a, 5) (“biŋde bir olan” sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

kes̱retde ḳalanlar (33a, 4-5) (“kes̱retde ḳalmış olanlar” sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

maᶜrifetde kâmil (28b, 8) (“maᶜrifetde kâmil olan” sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

ᶜâşıḳ ve ṭarîḳ-i muḥabbetde ṣâdıḳ (22a, 11) (“ᶜâşıḳ ve ṭarîḳ-i muḥabbetde ṣâdıḳ olan” sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

Metinde bulunma grupları, isim ve sıfat olarak kullanılmışlardır.

Bulunma grupları isim görevinde kullanılmıştır.

biŋde bir (64a, 5)

^{c}amelde taḫyîr (64a, 2-3)

kes̠retde ḳalanlar (33a, 4-5)

muḫâlefetde ıṣrârından (57a, 5)

Bulunma grupları sıfat görevinde kullanılmıştır.

ma^{c}rifetde kâmil (28b, 8)

^{c}âşıḳ ve ṭarîḳ-i muḥabbetde ṣâdıḳ (22a, 11)

1. 13. 5 Ayrılma Grubu

Birinci unsuru ayrılma hali eki taşıyan kelime grubudur.

Metindeki ayrılma grupları, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarından kısalmıştır.

Sıfat-fiil Grubundan Kısalmış Olan Ayrılma Grupları:

içlerinden ġurâb-ı ġammâz ve kelâje-i ḫüd^{c}a-bâzı (19b, 9) ("içlerinden ġurâb-ı ġammâz ve kelâje-i ḫüd^{c}a-bâzı olan" sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

cümle ḳabâyiḥiŋden biri (22b, 4) ("cümle ḳabâyiḥiŋden biri olan" sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

süleymân-ı nebî ^{c}aleyhi's-selâm ṭarafından naṣb olunmuş (16b, 5-7) ("Süleymân-ı nebî ^{c}aleyhi's-selâm ṭarafından naṣb olunmuş olan" sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

içlerinden ba^{c}żısı (15b, 11) ("içlerinden bażısı olan" sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

sâḥibinden ġayrıya (38b, 3) ("ṣâḥibinden ġayrı olana" sıfat-fiil grubundan kısalmıştır.)

Zarf-fiil Grubundan Kısalmış Olan Ayrılma Grupları:

salâh ve reşâddân ẖaric (42a, 11) ("salâh ve reşâddan ẖâric olarak" zarf-fiil grubundan kısalmıştır.)

cümleden evvel (16a, 15) ("cümleden evvel olarak" zarf-fiil grubundan kısalmıştır.)

Metinde ayrılma grupları, isim ve zarf görevinde karşımıza çıkmaktadır.

Ayrılma grupları isim görevinde kullanılmıştır.

içlerinden ġurâb-ı ġammâz ve kelâje-i ẖüdᶜa-bâzı (19b, 9)

cümle ķabâyiḥiŋden biri (22b, 4)

süleymân-ı nebî ᶜaleyhi's-selâm ṭarafından naṣb olunmuş (16b, 5-7)

içlerinden baᶜżısı (15b, 11)

sâḥibinden ġayrıya (38b, 3)

Ayrılma grupları zarf görevinde kullanılmıştır.

ṣalâḥ ve reşâddân ẖâric (42a, 11)

cümleden evvel (16a, 15)

2. CÜMLENİN ÖĞELERİ

Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime ve kelime dizisi olan cümlenin meydana gelebilmesi için yargı bildiren çekimli bir isim veya fiilin olması yeterlidir.[17]

Bu da yüklemi cümlenin vazgeçilmez öğesi durumuna getirmektedir. Buradan yola çıkarak cümlenin öğeleri, temel öğe ve yardımcı öğeler olarak ikiye ayrılmaktadır

[17] Karahan, a.g.e. s. 13.

Cümlenin Temel Öğeleri:

Yüklem

Cümlenin Yardımcı Öğeleri:

Özne

Nesne

Yer Tamlayıcısı

Zarf Tümleci

2. 1 Yüklem

Yüklem cümlenin ana unsurudur. Cümlede yargıyı, oluşu veya kılışı yüklem bildirir.Diğer öğelerin cümle içerisinde birden fazla bulunabilmesine karşılık, ancak bir tane yüklem bulunabilir.

Cümlenin yüklemi çekimli bir fiil veya cevher fiille çekimlenmiş bir isim unsuru olabilir.

zîrâ cârifleriŋ aḥvâli muḫâliflerden nihândır (31b, 11-12) (Bu cümlenin yüklemi cevher fiille çekimlenmiş bir isim unsurudur.)

anıŋ söz ü güdâzı heb âs̱âr-ı caşḳ-ı mecâzdır (31a, 4-5) (Bu cümlenin yüklemi cevher fiille çekimlenmiş bir isim unsurudur.)

lâ-cerem ricâyet-i âdâb ṭarîḳâte sicâyet eyleyen aṣḥâb-ı macrifet her dem râz-ı ḥaḳîḳâte maḥremdir (36a, 10-11) (Bu cümlenin yüklemi cevher fiille çekimlenmiş bir isim unsurudur.)

ol bî-felâḥ ḥaml-ül-mümîn-i caleyhi'selâm buyurılan ḥadîs̱-i bî-bedele muvâfıḳ camel itmeyüp ictimâd eyledi (25a, 4-5) (Bu cümlenin yüklemi çekimli bir fiildir.)

lâ-büdd hemân aḥvâl-i cânân a[c]nî dil-i nâlân mis̱âl-i bülbül-i ẖoş-elhân olur (Bu cümlenin yüklemi çekimli bir fiildir.)

“Türkçede ana unsur sonda bulunur” kuralı gereği yüklem cümlede en sonda yer alır. Diğer öğelerin cümledeki ağırlıkları yükleme yakın olup olmamalarına göre belirlenir. Cümlede en çok vurgulanmak istenen öğe yükleme en yakın olur ve vurgu da bu öğe üzerinde bulunur

Metinde şiir cümleleri dışında hemen hemen bütün cümlelerde yüklem cümlenin sonunda yer almaktadır.

zîrâ ehl-i ḥâliḳ maḳâli elbette müves̱s̱irdir (74b, 6)

ol sulṭân-ı [c]âlîcenâ(b) anlara luṭf ile ẖiṭâb buyurup murâdıŋızı beyân idiŋ bilelim ve maḳṣûdıŋızı [c]ayân eyleŋ aŋa göre tedârik ḳılalım didi (17b, 9-12)

çâk olup perde-i gül-i ra[c]nâ

oldu esrâra aşinâ bülbül (17b, 9-12)

dükendi ṭa’îrân-ı ḥâsidân aḥvâliniŋ ḳâlı

nolur şimden girü seyr it belâ-geş bülbüliŋ ḥâli (69a, 7)

Cümle, yüklem görevindeki fiil unsurunun geçişli veya geçişsiz oluşuna göre nesne alır veya nesne almaz. İsim cümleleri ise nesne almaz.

Metinde daha çok nesne alabilen geçişli fiillerle oluşturulmuş cümlelere rastlamaktayız.

anıŋ ḥaḳḳında medḥ-i ṣarîḥ içün mânend-i mesîḥ enfâs-ı ḳuddısiyyesi mürdler iḥyâ ider dinilmek ṣaḥîḥdir (65a, 10-11)

şol [c]ârif ü dânânıŋ ki mûsâ-yı ṭab[c]-ı ṭûr-ı sinâ-yı ma[c]nada tecellî-i cemâle maẓhar olup tesellî bulur (65a, 5-6)

anıŋ kimi bî-ḥicâblıḳ idüp bed bed öter ki zu[c]mmınca nâzik süẖan geçer ve kimi [c]âli-cenâblıḳ semtin ṭutar ki ḥâlince bâl ü perr açup ẖayli yüksekden uçar (36b, 10-12)

ol gürûh-ı gümrâh ḥased baḥrine ṭalmışdır (34b, 3-4)

Cümlede yüklem kelime gruplarından oluşabilir.

Cümlede yüklem sıfat tamlaması olabilir.

işbu evnâ[c]-ı s̱elâs̱eniŋ bir nev[c]i ehl-i dünyâ ve bir nev[c]-i ehl-i [c]uḳbâ bir nev[c]i daẖı ancaḳ sâlik-i râh-ı ẖüdâ ve muṭlaḳ ṭarîḳ-i cümle-i mâsivâdır ki anlar ḳalbleri ṣafâ vü cilâ bulan ṣâḥib-diller ve ehl-i Mevlâ olan kâmillerdir (48a, 6-10)

dâġ-ı ġam-ı ḥicrânı ẖâṭır-ı yârânı lâle-zârı ḥasret eyleyen merḥûm nesîmî-zâde [c]os̱mân aġamızıŋ inşâ ḳıldıġı taḳrîż-i ẕîbâ ṣûretidir (2a, 1-2)

yegâne-i afâżıl-ı zemâne olan fażîletlü müftî efendimiz ẖażretleriniŋ edâ-yı pîrâne ile beyâne getürdikleri taḳrîż-i bî-bahâne ṣûretidir (2a, 12-13)

Cümlede yüklem bağlama grubu olabilir.

belî cevâbıŋ ṣevâb ve bu gûş olunan kelâm-ı merġûbıŋ ẖûb ve ẖoş (16b, 11-13)

çünki ol ṭuyûr-ı bî-şu[c]ûrıŋ söz ṣâḥibleri zâġ u zaġan ve muṣâḥibleri ḳûzġun ve ṣaḳṣaġandır (36b, 7-9)

Cümlede yüklem birleşik fiil olabilir.

zîrâ minḳârı ser-tîz ve kendü ziyâde ẖûn-rîzdir diyüp kelâmı itmâm eyledikde ġurâb-ı ġammâz [c]itâb-ı süleymândan iḥtirâz ve bu yüzden daẖı söze âġâz idüp didi ki bu mâcerâ dîvân-ı süleymâna varılınca temâm olmaz (17a, 13-15-17b, 1-3)

çünki bülbül-i pür-ġulġul ẖˇânında bezm-i gül olmaḳ rütbesin ifrâz ve sûz-nâk ṣadâlar ile pâk edâlara ser-aġaz eyledi (15a, 5-7)

ammâ neylesünler ne çâre eylesünler ol ḥüssâdıŋ fitne ve fesâdlarından ḥaẕer ḳılup ve anlara muḫâlefet itdikleri ṣûretde kendülere żarârı emr-i muḳarrer bilüp nâçâr ᶜarıżların ṣiyânet ve furṣat düşerse bülbüle ḥimayet içün gelmişler idi ki derûnlarından ᶜandelîb-i zâra merḥamet idüp yürekleri pâre pâre olurdı (16a, 1-6)

aŋa ṣabîler iḳtiżâ-yı ṣabâvetden raġbet eylerler (42b, 12-13)

içlerinden ġurâb-ı ġammâz ve kelâje-i ḫüdᶜa-bâzı gibi neçe tuyûr-ı ḫile-sâz zebân-dırâzlıḳlar idüp her biri taᶜne-endâz olmaġa ser-âġâẕ eylediler (19b, 9-11)

bir kişiniŋ ki üzerine is̱bât-ı ḥuḳûḳ olunmaya ve yedinde mâl-ı mesrûḳ bulunmaya lâ-cerem ol kimesne şerᶜân müttehem olmayup aṣlâ ġam yimez (37b, 11-13)

imdi saŋa şimdi tefhîm-i me'âlde beher ḥâl icmâl olunmaḳ lâzım geldi (59a, 12-13)

egerçi mesâ'ilde ᶜulemâ ittifâḳ u iḫtilâf ide gelmişlerdir (59b, 9-10)

2. 2 Özne

Özne, cümlede yüklemin belirttiği işi yapan veya oluşu üzerine alan öğedir.

Yüklemi fiil olan cümlelerde özne "yapan", yüklemi isim olan veya edilgen çatılı fiillerle kurulan cümlelerde ise "olan" konumundadır.

hemân **kerkes** hiç ses eylemeyüp ıraḳdan aheste aheste uṣûl üzre bir püşte-i peste nüzûl itdi (26a, 6)

ᶜumûm üzre gürûh-ı mürġân ᶜalî'l-ḫuṣûṣ ṭûṭî-i nâdân deryâ-yı firkete ṭaldı (28a, 5-6)

ṣıdḳ gizimiz bilinsün (21b, 3-4)

bu bâbda cevâbıŋdan **erbâb-ı kemâle intisâbıŋ** bilindi (25b, 3)

egerçi **bâṭıllar içre seniŋ gibi teġânnî ḥarâmdır deyü bî-te'ennî ẖalṭ-ı kelâm itmiş** çoḳdur (56b, 9-10)

zîrâ **bülbül** ser-mest-i mül-i ᶜaşḳ-ı güldir(16b, 13-14)

belî **cevâbıŋ** sevâb ve bu gûş olunan kelâm-ı merġûbıŋ ẖûb ve ẖoş (16b, 11)

birisi daẖı ṭâvus ki ṣâḥib-i zîb ü zînetdir ve evâ'il-i ḥâlde ḥâcib-i bâb-ı cennetdir (43b, 3)

lâkin ᶜusrete ṣabr ile câne cebr itmekde neçe sırr u ḥikmet vardır (23a, 14-15)

hem-ḥâl **anlarıŋ ẖiṣâli** terk-i edebdir (34a, 9)

lâ-cerem cümle-i ᶜâlem ḥarâb olsa ġam yimem ki **dünyâ-yı bî-beḳânıŋ âẖiri** fenâdır (55b, 9)

bülbülüŋ **çoḳ töḥmeti** âşîkâr oldu (17b, 13-14)

pes **ṭûṭî-i ṣâḥib-hüneriŋ rütbesi** cümlemizden bâlâter (16b, 4-5)

heb çekilen bu renc ü taᶜba **ol bî-edebleriŋ beyhûde ġażabları** sebebdir (34a, 10)

egerçi **vaḥdetiŋ ṣafâsı** çoḳdur (38b, 2-3)

Her cümlede özne bulunmayabilir. Bazı cümlelerde özne, yüklemin aldığı şahıs ekinden anlaşılır.

ol ecilden ki henüz ṭarîḳ-i ᶜirfâna gidüp ferîḳ-i ᶜârifâne refîḳ olmamışsın ve baḥr-i ᶜamîḳ-i maᶜrifete ġarîḳ olan kâmilâna göŋül virüp daẖı bir ṣadîḳ-ı şefîḳ bulmamışsın (48a, 1-4)

Cümlede özne kelime gruplarından oluşabilir.

Cümlede özne isim tamlaması olabilir.

ol gürûhıŋ ekẟeri ṣalâh üzre olmadıḳlarından felâḥ bulmazlar (36b, 13)

sevdâ-yı ᶜaşḳ-ı gül ile serâncâmı hemân sergüẕeşt-i leylî vü mecnûn rütbesin buldu (20b, 5-6)

zîrâ **ᶜârifleriŋ aḥvâli** muḫâliflerden nihândır (31b, 11-12)

pes **bu beyt-i muᶜteberiŋ mażmûnı** muḳarrer ve **ehl-i şor u şeriŋ ḥâl-i derûnı** eẓhârdır (34a, 5-6)

Cümlede özne sıfat tamlaması olabilir.

el-ḥâṣıl **bu nâdân olan mürġân-ı bî-inṣâf-ı cehâlet-ittiṣâf** seni ġâfil bulmışlar ve bülbül-i nâlâna hasûdâne fürâvân iftirâ ve bühtân idüp ol derûnı sâfıŋ ḥaḳḳında baᶜżı ḳavl-i ḫilâfı saŋa nâḳıl olmışlar (36b, 4-5)

hemân dîvâna gidelim ve ol şehinşâh-ı cihân her ne fermân eylerse iṭâᶜat idelim deyince **mecmuᶜ mürġân** bu tedbîri istiḥsân ve ol an ᶜazm-i dîvân-ı Süleymân eylediler (17b, 5)

bâġıbân-ı ḥadîḳa-yı güftâr olan râvîyân-ı aḫbâr tuḥfe-i güldeste-i rivâyeti bu ṭarz ile ber-güzâr-ı mecâlis-i aḫyâr iderler ki evâ'il-i rûz-i gârda bir vaḳt-i baḥâr **ol ṣabâ didikleri yâdigâr** bûy-ı peyâm-ı yâr ile saḥn-ı gülzâra gelüp gül-i nâ-şüküfte-i ᶜışḳ-bâza nühüfte râz açdı (14b, 5-9)

velî olmış ḥaḳâyıḳdan **neçe yüz biŋ** şecer peydâ (76b, 1)

ᶜâḳıbet tenhâ meşveret ḳılmaġa münâsib bir ḫâli ṣaḥrâ buldılar ve **bi'l-cümle ehl-i şer** birer ikişer gelüp anda cemᶜ oldılar (68a, 1-2)

anlar daḫı iki muᶜteber kitâbda cevâzın ḫaber virüp **ol merd-i yegâne** ṭarîḳ-i ᶜirfâna ᶜaceb nâzikâne gitmişdir (61a, 5)

ol nîgû nâm âġâz-ı kelâm eyledikde söze ne ṭarzile girmişdir. (41b, 5)

p̣es bu cemᶜiyyet temâm oldıḳda **ḳuzġun didikleri bed-nâm** âġâz-ı kelâm idüp eytdi (16a, 6-7)

netice-i merâm benim ḥâl-i mâ-fî-el-bâlimi aṣlâ **böyle nâdânlar** bilmezler (34b, 2)

pes **anıŋ gibi egri aġızlı** kelâma nice ḥüsn-i niẓâm virüp ṭoġrı söyler (44b, 10-11)

içlerinden ġurâb-ı ġammâz ve kelâje-i h̠üdᶜa-bâzı gibi neçe ṭuyûr-ı h̠ile-sâz zebân-dırâzlıḳlar idüp **her biri** taᶜne-endâz olmaġa ser-âġâz̠ eylediler (19b, 10)

Cümlede özne isim-fiil grubu olabilir.

ol rusûmât efsûn-ı erbâb-ı maḳâlât ile bozulmaḳ muḥâlâtdandır (10a, 5-6)

imdi saŋa şimdi tefhîm-i me'âlde **beher ḥâl icmâl olunmaḳ** lâzım geldi (59a, 12-13)

anıŋ ḥaḳḳında medḥ-i ṣarîḥ içün mânend-i mesîḥ enfâs-ı ḳuddısiyyesi mürdler iḥyâ ider dinilmek ṣaḥîḥdir (65a, 10-12)

kendüye lâyıḳ kelâm-ı nâ-muvâfıḳ söyleyen münâfıḳ ḳavlinde ṣâdıḳ olmaḳ ne iḥtimâldir (31b, 8)

şöyle ki **ᶜâlem-i berzah̠da anıŋ şerr ü şorından h̠alâṣ olabilmek** h̠ayli hünerdir (74b, 11-12)

Cümlede özne sıfat-fiil grubu olabilir.

gâh künc-i ᶜuzletde ve kûşe-i vaḥdetde h̠alvet-nişîn olup **kimlere ḳarîn idügi** bilinmez (20b, 8-9)

zîrâ **ḥâl ehliniŋ kemâl-i celâl ü cemâli beraber görmekde idügi** erbâb-ı ᶜirfâna raikândır (32b, 9-10)

fermân-ı süleymân ile sulṭân-ı mürġân ve żabṭ u rabṭ-ı ṭuyûra me'mur olan odur (17a, 11-12)

el-ḥâṣıl **bu maᶜnâdan ġâfil olanlar** beni şol reng-i rûy-ı za'il gül-i âla ma'il ṣanurlar (33a, 13)

Cümlede özne bağlama grubu olabilir.

imdi temâşâ ḳıl ki **ḥıḳd ü ḥased** ġurâb-ı ġammâz ve saîr mürġân-ı ḫudᶜa-bâz u ḥile-sâza neyledi (15a, 7)

derdimendiŋ dâmânı dest-i düşmenâna girüp eṭrâfını **ḫâr u ḫâs** almış ve ol müstemendiŋ ḥâli mükerrer olup ḥâsûdlar içinde bî-kes ḳalmış (31b, 3)

Cümlede özne Farsça terkip olabilir.

temâşâ ḳıl ki **ᶜazîz-i dânâ** edâ-yı dil-gûşâ ile aŋa nitdi (35b, 4)

pes **mecmûᶜ-ı ṭuyûr** ᶜadem-i şuᶜûrdan nâşî farḳ-ı ḫaṭâ vü ṣevâb itmeyüp ve ol bî-ḥicâblar isnâd ve iftirâdan perhîz ü ictinâb ṭarîḳine gitmeyüp refîḳlerin taṣdîḳ içün buŋların sözleri taḥḳîḳdir deyü yalan söylediler (21b, 6)

ṭûṭî-i câhil taṣavvur-ı bâṭıl idüp fikr-i ḫayâl-i muḥâl eyler (24a, 10)

pes **ᶜandelîb-i zâr** mül-i ᶜaşḳ-ı gül-i gülzâr ile serḫoş iken hüdhüdüŋ bu güftârını gûş idince hûş-yâr oldu ve derûnı ġam-ı fürkat-i gül-i ḫandân ve elem-i ḫaşyet-i ᶜitâb-ı Süleymân ile ṭoldı (18b, 6)

ḳaçan ki **feżâ-yı derûn-ı ᶜârifân** âṣâr-ı nesîm-i feyż-resân-ı ᶜaşḳ u maḥabbet-i cânân ile deşk-i gülzâr-ı cinân ola (74a, 2-4)

çünki **ol ṭuyûr-ı bî-şuᶜûrıŋ söz ṣâḥibleri** zâġ u zaġan ve **muṣâḥibleri** ḳûzġun ve ṣaḳṣaġandır (36b, 7-9)

Öznenin içerisinde açıklayıcı unsur yer alabilir.

zîrâ böyle fâsıḳların ḥaḳḳından gelmege öyle mabṣıb-ı ḥükûmet ile fâ'îḳ olanlar lâyıḳdır deyince **ol pür sekr ü fiten yaᶜni ṣaḳṣaġan** ḳulaġın süḫan-ı zaġa ṭutup bu sözleri bil-cümle istimaᶜ eyledikden ṣoŋra eytdi (16b, 8-11)

el-ḥâṣıl **ol pâdişâh-ı ᶜâdil ve şehinşâh-ı dânâ-dil yaᶜni ser-efrâz-ı şâhân-ı cihân ve musaḫḫar-sâzı ins ü cân ḥażret-i Süleymân ᶜaleyhi's-selâm Allah-il-melik-il-mennân** bu aḥvâli seyrân itdikde ve bi'l-cümle daᶜvâ-yı aşirrâ-yı mürġân ve iṣġâ-yı ṭûṭî-i nâdân ve edâ-yı bülbül-i ḫoş-elḥân bu vech üzre pâyân bulup ġâyete yetdikde ol dânâ bildi ki bu ḳuşlarıŋ işleri tezvîr ve ṭûṭî daḫı anlara ṭarafgîr olup faḳîr nażarlarında ḫor ve ḥaḳîrdir (23b, 11-24a, 2)

hemân **ol ṣâḥib-iẕᶜân ve hem-zebân-ı ehl-i ᶜirfân yaᶜni ᶜandelîb-i nâlân** miṡâl-i gül-i gülistân ḫürrem ü ḫandân olaraḳ fetḥ-i dehân idüp eytdi (32a, 12-14)

2. 3 Nesne

Nesne, yüklem tarafından belirtilen ve öznenin yaptığı işten etkilenen öğedir.

Geçişli fiiller yapma ifade ettiğinden ancak geçişli fiiller nesne alabilir. Olma ifade eden geçişsiz fiillerde ise hareket öznenin üzerinde kalır.

Nesneyi belirli ve belirsiz nesne olarak ikiye ayırarak inceleyebiliriz.

Belirli nesne, yükleme hali eki taşıyan ve cümle içinde bilinen bir varlığı karşılayan nesnedir. Belirli nesnenin cümle içerisindeki yerinde her hangi bir belirleyici yoktur.

ey yâr-ı ṣâḥib-cemâl ve dil-dâr-ı sütûde-ḫiṣâl işte ben bende-i efgende gitdim ve **seni** âferînende-i cihâna rûz-ı dehende-i ᶜâlemîyâna sipâriş itdim (19b, 2-3)

az müddetde ve ednâ sâ^{c}atde ol dergâh-ı pür-^{c}ünvâna yetdi çünki ṭâ'irân-ı ḥâsidân bülbül-i nâlânı görüp **geldigin** bildiler (19b, 6)

ey âbdâl-ı güşâde-bâl mürġân ẖayli zemândır ki seyyâḥ-ı cihân olup ṭayrân ve geşt-i kûh u deşt eyleyüp **^{c}âlemi** seyrân idersin (26b, 3-5)

ol şehin-şâh-ı cihân her ne fermân eylerse iṭâ^{c}at idelim deyince mecmu^{c} mürġân **bu tedbîri** istiḥsân ve ol an ^{c}azm-i dîvân-ı Süleymân eylediler (17b, 4-6)

ḥâṣıl-ı kelâm ve netice-i merâm **benim ḥâl-i mâ-fî-el-bâlimi** aṣlâ böyle nâdânlar bilmezler ve **me'âl-i maḳâlimi** ḳaṭ^{c}â bu ḥayvânlar fehm ü iẕ^{c}ân ḳılmazlar (34b, 1-3)

şimdi **ṣahbâ-yı muḥabbeti** nûş ve **ġam-ı ferdâyı** nûş eylemişdir (16b, 14-15)

tûṭî daẖı bu mu^{c}âmeleyi görüp **miḳdârıŋ** bildi (28a, 9)

Belirsiz nesne, yükleme hali eki taşımayan ve genel bir varlığı bir türü karşılayan nesnedir. Belirsiz nesnenin yüklemle ilişkisi daimidir. Bu yüzden de yüklemin hemen yanında yer alır, araya kuvvetlendirme edatları ve soru eki dışında başka bir öğe giremez.

gûyâ gülistâna **ateşler** saçdı **(14b, 9)**

lâ-cerem ol ^{c}ârif ü dânâ bu bülbüliyyeniŋ edâ-yı ġarrâ ve nidâ-yı ra^{c}nâsından kesb-i ṣafâ ḳılup **bir lafẓ içre biŋ ma^{c}nâ** bulur **(74b, 8-10)**

cihânıŋ ni^{c}metinden kendi âb u dânemiz yegdir

iliŋ kâşânesinden kûşe-i vîrânemiz yeġdir

fehvâsınca künc-i ^{c}uzletde ve kûşe-i ẖalvetde **hû hû** deyüp ṭurur (26a, 9-12)

Cümlede nesne kelime gruplarından oluşabilir.

Cümlede nesne isim tamlaması olabilir.

sevdâ-yı ᶜaşḳ-ı gül ile serâncâmı hemân **sergüẕeşt-i leylî vü mecnûn rütbesin** buldu **(20b, 5-6)**

ṣaḳîn iy ṭûṭî-i ġâfil baᶜżı ṭuyûr-ı bî-şuᶜûrıŋ nâḳil olduḳları güftâr-ı bî-ḥâṣıl sebebiyle ṭaᶜna mâ'il olup **bülbül gibi ehl-i tevekküliŋ inkisârın** alma **(50a, 4-6)**

çünki bülbül-i pür-ġulġul ḫᵛânında **bezm-i gül olmaḳ rütbesin** ifrâz ve sûz-nâk ṣadâlar ile pâk edâlara ser-âġâz eyledi (15a, 5-6)

ḥâṣıl-ı kelâm ve netice-i merâm **benim ḥâl-i mâ-fî-el-bâlimi** aṣlâ böyle nâdânlar bilmezler ve me'âl-i maḳâlimi ḳaṭᶜâ bu ḥayvânlar fehm ü iẕᶜân ḳılmazlar (34b, 2)

Cümlede nesne sıfat tamlaması olabilir.

pes ᶜâlemde gül ve gül-âb dil-i pür ıżṭırâbıma ṭaraf-ı ḳâḍı-el-ḥâcâtdan tesellîdir deyüp bülbül-i şeydâ kûf-i dânâya **bu maᶜnâya müteᶜalliḳ vâfir süḫan-ı zîbâ** söyledi (33b, 4-7)

lâ-cerem müfettiḥ âlâ bu âbdan fetḥ-i bâb olub **bu gencîne-i müṭelsem** aŋa müsellem olmaḳ maḥâl-i irtiyâb degildir (10a, 10-11)

hemân dîvâna gidelim ve ol şehinşâh-ı cihân her ne fermân eylerse iṭâᶜat idelim deyince mecmuᶜ mürġân **bu tedbîri** istiḥsân ve ol an ᶜazm-i dîvân-ı Süleymân eylediler (17b, 5)

içlerinden baᶜżısı ḳurâ vü büldânı mekân iden mürġâna ḥaber idüp ve baᶜżısı ber ü beyâbânda âşiyân ṭutan ṭa'irâna iḫbâra gidüp **bir cemᶜiyyet** peydâ ḳıldılar ki öyle kes̱ret-i ṭuyûr ᶜâlemde menẓûr olmış degil idi (15b, 11-14)

bülbül-i nâlânıŋ elḥânın istiḥsân idüp ẕikr-i Yezdân ider deyü getürdigiŋ delîl ü burhâna gerçe **bir muḳteżâ-yı ṭabᶜ-ı selîm** teslîm ideriz (58b, 13-14)

böyle iḫtiyârî gidüp bî-ḳarâr olan ᶜuşşâḳ-ı pür-iştiyâḳa **erbâb-ı inkârıŋ muḫâlefetde ıṣrârından eyledikleri beyhûde nizâᶜ** neyler (57a, 5-6)

ᶜâḳıbet **tenhâ meşveret ḳılmaġa münâsib bir ḫâli ṣaḥrâ** buldılar (68a, 1)

maḥż-ı fażlıŋdan ᶜavn ü ᶜinâyet ḳılup bu ᶜâlem-i keṡret içre elem-i giriftâr-ı miḥnetden rûy-ı râḥate ḥasret olan her bir gedâya sırr-ı vaḥdetden **bir maᶜnâ** ṭuyur ki dünyâ vü ᶜuḳbâyı ᶜaynine almayup göŋüller tesellî bula (72a, 14-72b, 2)

eger ḫak-i pây-i merdân-ı ḫüdâyı küḥl-i baṣar-ı baṣîret ḳılub ᶜirfânıŋa cilâ virdiŋ ve seyr-i serây-ı sırr-ı vaḥdet eyleyüb ḥaḳîḳat ḳaṣrına girdiŋ ise bu kitâbı müsteṭâbdan ḥiṣṣe-yâb olub remz ü imâyla **her maᶜnâyı** bilür **(11b, 12-15)**

Cümlede nesne isim-fiil grubu olabilir.

ol bî-edebi te'dîb eyler saᶜadet-gûster bulmaḳ emr-i mühim oldu (16b, 2-3)

ol daḫı **ḫâk-i pâye yüz sürmegi** cânına minnet bildi **(27a, 2-3)**

Cümlede nesne sıfat-fiil grubu olabilir.

çünki **ṭûṭî-i müdbiriŋ erbâb-ı ᶜaşḳa münkir idügin** bildi (22b, 14-15)

Cümlede nesne bağlama grubu olabilir.

muḥaṣṣal vücûdıŋ baḥr-i ᶜaşḳa ġarḳ itmemişsin ve **gece ile gündüzi** farḳ eylemek ṭarîḳine gitmişsin **(42a, 1-3)**

egerçi mesâ'ilde ᶜulemâ **ittifâḳ u iḫtilâf** ide gelmişlerdir (59b, 9-10)

ḅülbül-i ḫoş-elḥân **bâġ u bostânda göre geldigi seyrânı ve süre geldigi dem ü devrânı** yene kâlâvel buldı (71b, 11-12)

elbette ḥużûr-ı şâha vardıḳda **ᶜizzet ve ḥürmet** bulursın (19a, 1-2)

Cümlede nesne Farsça terkip olabilir.

ṭûṭî-i câhil taṣavvur-ı bâṭıl idüp fikr-i ẖayâl-i muḥâl eyler **baṣar-ı baṣîreti** bînâ degil ki **cemâl-i şâhid-i maᶜnâyı** temâşâ ḳıla (24a, 11)

ġâfil hiç **evṣâf-ı şeb-i miᶜrâcı** aṣlâ eşitmediŋ mi (41b, 2)

ẖalvetẖâne-i derûnıŋda **ṣafâ-yı vaṣl-ı dilârâyı** bulursın **(12a, 1)**

2. 4. Yer Tamlayıcısı

Cümlede; hareketin meydana geldiği yeri, hareketin yönünü yönelme, bulunma ve ayrılma ekli kelime veya kelime grupları ile belirten öğedir.

Cümlede yer tamlayıcısı kelime gruplarından oluşabilir.

Cümlede yer tamlayıcısı isim tamlaması olabilir.

eger ẖaṭâŋı bilüp adam gibi ḥareket eylerseŋ sen daẖı **behişt-i maᶜnevî ẕevḳıyâtından** ẕevḳ bulursın (64b, 6-7)

ammâ **kâmiller içinde** ḥüsn-i ṣavt erbâbına ḥürmet itmeyüp meyl ü maḥabbet cânibinden ġayri semte gitmiş yoḳdur (56b, 10-12)

çünki **bülbül-i pür-ġulġul ẖˇânında** bezm-i gül olmaḳ rütbesin ifrâz ve sûz-nâk ṣadâlar ile pâk edâlara ser-âġâz eyledi (15a, 5-7)

gerçi lisân-ı ṣıbyânda ḳara ġarḳa nâmıyla meẕkûr ammâ **âdemiyân arasında** ziyâde maḥḳûr (42b, 10-12)

lâ-büdd maḥall ẓuḥûrı lisân olur ve bu eẓhârdır ki nîk ü bed lisânda ṣudûr iden ḳavl elbette faᶜle gelüp **fâᶜiliŋ ḥâl ü şânından** ehl-i imtiḥân nişân bulur (56a, 12-15)

zîrâ baᶜiṡ-i müzaḥame-i dîvân olan bu gördigin gürûh-ı mürġân bülbül-i ẖoş-elḥâna firâvân iftirâ ve bühtân idüp **ol ᶜâşıḳ-ı nâlânıŋ çoḳ günâhına** girildi (28b, 3-6)

Cümlede yer tamlayıcısı sıfat tamlaması olabilir.

bülbül-i nâlânıŋ elḥânın istiḥsân idüp **ẕikr-i yezdân ider deyü getürdigiŋ delîl ü burhâna** gerçe bir muḳteżâ-yı ṭab^{c}-ı selîm teslîm ideriz (58b, 12-14)

bu ẖuṣûṣda niçün kitâb ile cevâb virmediŋ (52a, 1)

eger genc-i müṭelsem fetḥi müyesser olursa iẕn-i hümâyûn-ı sa^{c}âdet maḳrûn ile mevẓûn olmadıḳca **o bâbdan** râz açma (10b, 5-7)

Cümlede yer tamlayıcısı isim-fiil grubu olabilir.

lâkin **^{c}usrete ṣabr ile câne cebr itmekde** neçe sırr u ḥikmet vardır (23a, 14-15)

Cümlede yer tamlayıcısı bağlama grubu olabilir.

muḥaṣṣal nâdân-ı bî-^{c}irfâna ifşâ-yı râz-ı nihândan ḥaẕer ve pes-i perde-i cefâdan ḥaḳâyıḳ-ı eşyâya naẓar birle **sırrı temâşâlara ve nihânı ṣafâlara** maẓhar ol (10b, 11-12)

imdi temâşâ ḳıl ki ḥıḳd ü ḥased **ġurâb-ı ġammâz ve saîr mürġân-ı ẖud^{c}a-bâz u ḥile-sâza** neyledi (15a, 7-8)

cihânıŋ ni^{c}metinden kendi âb u dânemiz yegdir

iliŋ kâşânesinden kûşe-i vîrânemiz yeġdir

fehvâsınca **künc-i ^{c}uzletde ve kûşe-i ẖalvetde** hû hû deyüp ṭurur (26a, 9-12)

Cümlede yer tamlayıcısı isnat grubu olabilir.

ol müstemendiŋ ḥâli mükerrer olup **ḥâsûdlar içinde** bî-kes ḳalmış (31b, 3-4)

Cümlede yer tamlayıcısı ayrılma grubu olabilir.

ammâ **ṣâḥibiŋden ġayrıya** vefâsı yoḳdur (38b, 3)

Cümlede yer tamlayıcısı Farsça terkip olabilir.

birisi dah̲ı ṭâvus ki ṣâḥib-i zîb ü zînetdir ve **fevâ'il-i ḥâlde** ḥâcib-i bâb-ı cennetdir (43b, 3-4)

çünki bülbül ᶜâḳıbetin te'amül ḳılup ve kendü miḳdârın bilmeyüp böyle şeḳâvet itmiş ve **ṭarîḳ-i ḍalâlete** gitmiş (16b, 2)

muḥaṣṣal cevr ü cefâ-yı fürḳat **z̲evḳ ü ṣafâ-yı vuṣlata** mübeddel oldı (71b, 10-11)

imdi saŋa şimdi **tefhîm-i me'âlde** beher ḥâl icmâl olunmaḳ lâzım geldi (59a, 12-13)

eğer ᶜuḳde-i düşvâr-ı emel suhûlet üzre muh̲al olmaḳ maṭlûb ise mefhûm-ı cümle-i ᶜulûm aṣl ü fażlile maᶜlûmıŋuz olunca saᶜy-ı bisyâr idüb **esrâr-ı hüviyyetden** h̲aberdâr oluŋ (9b, 9-12)

2. 5. Zarf Tümleci

Yüklemin belirttiği hareketin; zamanını, gerçekleşme şartlarını, meydana geliş sebebini, tarzını ve vasıtalarını belirten öğedir.

Bir cümlede birden fazla zarf tümleci olabilir.

ey yâr-ı ṣâḥib-cemâl ve dildâr-ı sütûde-h̲iṣâl işte ben bende-i efgende gitdim ve seni âferînende-i cihâna rûz-ı dehende-i ᶜâlemîyâna sipâriş itdim h̲üdâ-yı bî-zeval devletiŋ ber-kemâl eylesün diyerek kendü umûrını dah̲ı rabb-ı şekûre tefvîż eyleyerek dîvân-ı süleymâna dek gitdi (19b, 1-5)

pes **bülbül-i bî-kes te'dübünden hiç ses itmeyüp ol ṣâḥib-taᶜaṣṣubıŋ ḳarşusında sükût üzre mebhût olup** ṭurdı (20a, 13-15)

ḥażret-i süleymân-ı nebî ᶜaleyhi's-selâm bir ḫuṣûṣ içün bu ḥaḳîr ile size maḫsûs peyâm gönderdi deyüp selâm teblîġ idince hemân-dem kûf ikrâm vechiyle ḳıyâm ve ikrâmda ihtimâm içün ayaġ üzerinden âġâz-ı kelâm idüp ḫüdâ-yı müteᶜâl ol sütûde-ḫiṣâliŋ ᶜömr ü devletin ber-kemâl itsün ᶜacaba bu ᶜabd-ı ḫâksâra böyle iᶜtibâr buyurdıḳlarında ne gûne sırr u ḥikmet var ola deyü istihbâr ve istiᶜlâm eyledi (27a, 13-27b, 4)

Cümlede zarf tümleci kelime gruplarından oluşabilir.

Cümlede zarf tümleci sıfat tamlaması olabilir.

anlar daḫı iki muᶜteber kitâbda cevâzın ḫaber virüp ol merd-i yegâne ṭarîḳ-i ᶜirfâna **ᶜaceb nâzikâne** gitmişdir (61a, 4-5)

âḫir ḥaḳ ẓâhir olup muḳaddemâ ᶜandelîb-i şeydâya ihânet içün isnâd-ı ḳabâḥat eyleyen ṭa'irân-ı ḥâsidâna **ol es̱nâda** ziyâde ḫacâlet el virdi (67b, 2-3)

ammâ hele sen **bir miḳdâr** ḫamûş ol (16b, 12-13)

beher ḥâl o ġarîb-ül-aḥvâl içün ârâma mecâl emr-i muḥâl olmaġın perr ü bâl açup ve ṭaraf-ı gülistâna ṭoġru uçup gitdi (70b, 3-5)

Cümlede zarf tümleci zarf-fiil grubu olabilir.

ol müstemendiŋ ḥâli mükerrer olup ḥâsûdlar içinde bî-kes ḳalmış (31b, 3-4)

Bunların sözleri taḥḳîḳdir deyü pes mecmuᶜ-ı ṭuyûr ᶜadem-i şuᶜûrdan nâşî **farḳ-ı ḫaṭâ vü ṣevâb itmeyüp** ve ol bî-ḥicâblar **isnâd ve iftirâdan perhîz ü ictinâb ṭarîḳine gitmeyüp** refiḳlerin taṣdîḳ içün **buŋların sözleri taḥḳîḳdir deyü** yalan söylediler (21b, 6-9)

pes ᶜandelîb-i zâr mül-i ᶜaşḳ-ı gül-i gülzâr ile serḫoş iken **hüdhüdüŋ bu güftârını gûş idince** huşyâr oldu (18b, 6-7)

gel ey nâṣiḥ ḳo pendi ḥâl-i dilden bî-ḫabersin sen

beni divâne ḳıldı ol perî bilmem ne dirsin sen

diyüp bu beytiŋ mażmûnıyla redd-i cevâb ider (17a, 3-5)

hemân berây-ı rıżâ-yı ḫüdâ-yı feyyâż **aġrâż-ı nefsâniyeden iᶜrâż idüb** sırrıyla seyr-i riyâż-ı rûḥâniyete ḳıl (10b, 14-11a, 1)

bu eẓhârdır ki **nîk ü bed lisânda ṣudûr iden ḳavl elbette faᶜle gelüp** fâᶜiliŋ ḥâl ü şânından ehl-i imtiḥân nişân bulur (56a, 13-15)

Cümlede zarf tümleci bağlama grubu olabilir.

çünki bülbül **ᶜâḳıbetin te'âmül ḳılup ve kendü miḳdârın bilmeyüp** böyle şeḳâvet itmiş ve ṭarîḳ-i ḍalâlete gitmiş (16b, 1-2)

içlerinden baᶜżısı ḳurâ vü büldânı mekân iden mürġâna ḥaber idüp ve baᶜżısı ber ü beyâbânda âşiyân ṭutan ṭa'irâna iḫbâra gidüp bir cemᶜiyyet peydâ ḳıldılar (15b, 11-13)

her biri âdâb ile duᶜâlar eyleyüp ve ḥicâb ile müddeᶜâların söyleyüp eytdiler (17b, 12-13)

sen daḫı **esrâra vâḳıflar olan sâ'ir ᶜârifler gibi sırrile seyrân (iderek) ve meydânda cevlân iderek** ḥüsn-i eṭvâr bulasın (75a, 8-9)

o ḫâliṣ-ül-bâle ṣafâ vü ẕevḳ el virmiş ve kemâl-i ᶜaşḳ ve şevḳden raḳsa girmiş gül-i âlıŋ cemâli temâşâsıyla **ḥâlden ḥâle dönüp ve daldan dala ḳonup** dürlü dürlü maḳâl söyler (55a, 7-10)

Cümlede zarf tümleci edat grubu olabilir.

pence ile pür-yâre ve **neçe işkence ile** ṣad-pâre ider (17a, 13)

ḥażret-i cemâl-i ḫalvetî aḳsarâyî ki sebaḳ-ı ṣıdḳ u ṣafâyı ^{c}ilm-i ḥaḳdan alup zemânında **vecd ü ḥâli birle** kemâl bulmışdır (61a, 7)

pes-i perde-i cefâdan ḥaḳâyıḳ-ı eşyâya naẓar birle sırrı temâşâlara ve nihânı ṣafâlara maẓhar ol (10b, 10-12)

bâğıbân-ı ḥadîḳa-yı güftâr olan râvîyân-ı aḫbâr tuḥfe-i güldeste-i rivâyeti **bu ṭarz ile** ber-güzâr-ı mecâlis-i aḫyâr iderler (14b, 5-6)

pes mecmu^{c}-ı ṭuyûr ^{c}adem-i şu^{c}ûrdan nâşî farḳ-ı ḫaṭâ vü ṣevâb itmeyüp ve ol bî-ḥicâblar isnâd ve iftirâdan perhîz ü ictinâb ṭarîḳine gitmeyüp **refiḳlerin taṣdîḳ içün** buŋların sözleri taḥḳîḳdir deyü yalan söylediler (21b, 6-9)

pes ^{c}andelîb-i zâr nağamât-ı hezâr ile ṣaḥn-ı gülzârda daldan dala ḳonup ve ḥâlden ḥâle dönüp ^{c}aşḳ ve şevḳ iẓhâr idicek esrâr-ı nihân-ı muḥabbet âşikâr olup **^{c}âlem ṣît ve ṣadâ ile** ṭoldı (15a, 2-5)

Cümlede zarf tümleci şart cümlesi olabilir.

Bu bâbda her kim aŋa naṣîḥat yüzinden ḫiṭab eylerse (17a, 2-3)

eger ol şaḳîniŋ ḥaḳḳından gelinsün ve bir ḫoş intiḳâm alınsun dirseŋ ṭavşancıl ki ḥażret-i Süleymân fermânıyla bize vâlî ve beynimizde anıŋ daḫı câh-ı emâret ile mertebesi ^{c}âlîdir aŋa bu aḥvâli i^{c}lâm ve anıŋ neçe ḳahriyle bülbül didikleri bed-nâmdan aḫẕ-i intiḳâm idelim (17a, 6-11)

ṭûṭî aŋa kitâb ile her ne ḳadar cevâb virse ḳulağına girmez ve anıŋ gibi dîvâne-i ^{c}aşḳ olmuş levende efsâne-i nuṣḥ u pend fa'ide virmez (16b, 15-17a, 2)

ey göŋül ber-muḳteżâ-yı ^{c}aḳl-ı gül sen daḫı ḥażret-i ḥaḳḳa tevekkül ḳılub sırr-ı Süleymânına hem-dem ve râz-ı nihânına maḥrem olmaḳ vasıṭasıyla **eger genc-i**

müṭelsem fetḥi müyesser olursa iẕn-i hümâyûn-ı sa^câdet maḳrûn ile mevẓûn olmadıḳca o bâbdan râz açma ve gevher-i şah-vâr-ı esrârı yabana ṣaçma (10b, 3-7)

rûḥıŋı mis̱âl nûḥ eger baḥr-i ẕâta ir görüp keşt-i necâta süvâr iderseŋ nûr-ı sürûr ile pür-şevḳ olursın (64b, 7-9)

ḳaçan **bir âşinâ-yı ṣâḥib-vefâ rû-nümâ olursa** anıŋ ḳadri miḳdâr esrârı iş^câra ruḫṣat vardır (10b, 12-14)

muḥaṣṣal iy ṭûṭî-i echel **eger tetebbu^c itseŋ** bu ma^cnâdan sen daḫı temettu^c eylerdiŋ (61b, 14-15)

lâ-cerem **cümle-i ^câlem ḫarâb olsa** ġam yimem ki dünyâ-yı bî-beḳânıŋ âḫiri fenâdır (55b, 8-10)

ya hevâ-yı ahuvân-ı kûhsâr-ı ^camel eğer ^cuḳde-i düşvâr-ı emel suhûlet üzre muḫal olmaḳ maṭlûb ise mefhûm-ı cümle-i ^culûm aṣl ü fażlile ma^clumıŋuz olunca sa^cy-ı bisyâr idüb esrâr-ı hüviyyetden ḫaberdâr oluŋ (9b, 9-12)

Cümlede zarf tümleci ayrılma grubu olabilir.

ol ma^cârif-perver **Süleymân-ı nebî ^caleyhi'ss-selâm ṭarafından naṣb olunmuş** ḥakîm-i şer^c-i muṭahhardır (16b, 5-7)

Cümlede zarf tümleci Farsça terkip olabilir.

ey gürûh-ı ṭuyûr vi mürġân-ı pür-şu^cûr şol bülbül-i şaḳî ḥaḳḳında ne dirsiz ki **kemâl-i şeḳâvetden** âşûfte ḥâl olmış ve semt-i ḍalâlete düşüp şeḳâvetde kemâl bulmuş müdâm rüsvâlıḳdan ve ṣubḥ u şâm şeydâlıḳdan ḫâli degil (16a, 7-11)

aŋa ṣabîler **iḳtiżâ-yı ṣabâvetden** raġbet eylerler (42b, 12-13)

3. CÜMLE TÜRLERİ

Bu bölümde cümleler taşıdıkları çeşitli özellikler yönünden incelenmiştir.

Bu incelemede metinden elde edilen cümleler şu alt başlıklar altında incelenmiştir:

1. Bağlanma Şekillerine Göre Cümleler
2. Yüklemin Yerine Göre Cümleler
3. Yüklemin Türüne Göre Cümleler
4. Anlam Özelliklerine Göre Cümleler

3. 1 Bağlanma Şekillerine Göre Cümleler

3. 1. 1 Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler

"Ki" Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler:

"ki" bağlama edatı bağladığı cümleler arasında; açıklama, sıralama, karşılaştırma, sebep, sonuç, amaç bakımından ilişkiler kurar.

"ki" bağlama edatı iki cümleyi bağlayabileceği gibi bir cümleyi başka cümlelere veya bağlı cümleleri başka bağlı cümlelere bağlayabilir.

"ki" bağlama edatıyla bağlanan cümleleri iki grupta inceleyebiliriz.

Ana Unsuru Başta Bulunan "ki" Bağlama Edatlı Cümleler:

Bu cümlelerde ana unsur yani ana yargıyı belirten cümle başta bulunur. Bu durum Türkçe cümle yapısına aykırı bir durum teşkil etmektedir. Bu cümle yapısında Farsça cümle yapısının etkisi olduğu açıktır.

bilmediŋ mi ki ḫalḳ-ı cihân elân üç gûnedir ve te'ammül ḳılmadıŋ mı **ki** her gûne gürûhıŋ ḳâli ḥâlinden numûnedir (48a, 4-6)

bu muḳarrerdir ki herkesiŋ ḫayr u şerden ḳalbinde mestûr olan şey'iŋ lâ-büdd maḥall ẓuḥûrı lisân olur ve bu eẓhârdır **ki** nîk ü bed lisânda ṣudûr iden ḳavl elbette fa^c^le gelüp fâ^c^iliŋ ḥâl ü şânından ehl-i imtiḥân nişân bulur (56a, 11-15)

gerekdir **ki** ^c^aḳl-ı ma^c^âd ile ta^c^aḳḳul ḳılasın ve te'ammül idüp bülbülden daḫı murâd olan nedir bilesin (73b, 13-14)

temâşâ ḳıl **ki** ^c^azîz-i dânâ edâ-yı dil-gûşâ ile aŋa nitdi (35b, 4)

ey gürûh-ı ṭuyûr vi mürġân-ı pür-şu^c^ûr şol bülbül-i şaḳî ḥaḳḳında ne dirsiz **ki** kemâl-i şeḳâvetden âşûfte ḥâl olmış ve semt-i ḍalâlete düşüp şeḳâvetde kemâl bulmuş müdâm rüsvâlıḳdan ve ṣubḥ u şâm şeydâlıḳdan ḫâli degil (16a, 7-11)

imdi temâşâ ḳıl **ki** ḥıḳd ü ḥased ġurâb-ı ġammâz ve saîr mürġân-ı ḫud^c^a-bâz u ḥile-sâza neyledi (15a, 7-8)

bâġıbân-ı ḥadîḳa-yı güftâr olan râvîyân-ı aḫbâr tuḥfe-i güldeste-i rivâyeti bu ṭarz ile ber-güzâr-ı mecâlis-i aḫyâr iderler **ki** evâ'il-i rûz-i gârda bir vaḳt-i baḥâr ol ṣabâ didikleri yâdigâr bûy-ı peyâm-ı yâr ile ṣaḥn-ı gülzâra gelüp gül-i nâ-şüküfte-i ^c^ışḳ-bâza nühüfte râz açdı (14b, 5-9)

biliŋ ve âgâh oluŋ **ki** süleymân-ı sırr-ı vâḳıf-ı mevâḳıf-ı serâ'ir ve rûy-ı şâhid-i râz-ı niḳâb-ı ḫafâyla sâtir olmışdur (9b, 14-15-10a, 1)

hiç bilür misiz ve bu ma^c^nâyı fikr ü te'ammül ḳılur mısız **ki** bülbül bize neden tenezzül itmez ve bizler her ne ṭarafa gidersek niçün bile gitmez (15a, 11-13)

Ana Unsuru Sonda Bulunan "ki" Bağlama Edatlı Cümleler:

Bu cümlelerde ana unsur sonda bulunduğundan Türkçenin cümle yapısına uygunluk göstermektedir.

maḥż-ı fażlıŋdan ^{c}avn ü ^{c}inâyet ḳılup bu ^{c}âlem-i kes̱ret içre elem-i giriftâr-ı miḥnetden rûy-ı râḥate ḥasret olan her bir gedâya sırr-ı vaḥdetden bir ma^{c}nâ ṭuyur **ki** dünyâ vü ^{c}uḳbâyı ^{c}aynine almayup göŋüller tesellî bula (72a, 14-72b, 2)

cümle-i ^{c}âlem ḥarâb olsa ġam yimem ki dünyâ-yı bî-beḳânıŋ âẖiri fenâdır (55b, 9-10)

içlerinden ba^{c}żısı ḳurâ vü büldânı mekân iden mürġâna ḥaber idüp ve ba^{c}żısı ber ü beyâbânda âşiyân ṭutan ṭa'irâna iẖbâra gidüp bir cem^{c}iyyet peydâ ḳıldılar **ki** öyle kes̱ret-i ṭuyûr ^{c}âlemde menẓûr olmış degil idi (15b, 11-14)

pes her bir ḥurûf ehl-i vuḳûfa bir gûne remzi müş^{c}ir ve derûn-ı ḥarf-i nûn ẖazîne-i sırr olub aŋa şol resme ṭılsımât düzülmişdir **ki** ol rusûmât efsûn-ı erbâb-ı maḳâlât ile bozulmaḳ muḥâlâtdandır (10a, 3-6)

işbu evnâ^{c}-ı s̱elâs̱eniŋ bir nev^{c}i ehl-i dünyâ ve bir nev^{c}-i ehl-i ^{c}uḳbâ bir nev^{c}i daẖı ancaḳ sâlik-i râh-ı ẖüdâ ve mutḷaḳ ṭarîḳ-i cümle-i mâsivâdır **ki** anlar ḳalbleri ṣafâ vü cilâ bulan ṣâḥib-diller ve ehl-i mevlâ olan kâmillerdir (48a, 6-10)

"Ve" Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler:

bülbülüŋ çoḳ töḥmeti âşîkâr oldu **ve** fasıḳ u fesâd ile bu dehr-i bî-bünyâd içre iştihâr buldu (17b, 13-15)

muḥaṣṣal cevr ü cefâ-yı fürḳat ẕevḳ ü ṣafâ-yı vuṣlata mübeddel oldı **ve** bülbül-i ẖoş-elḥân bâġ u bostânda göre geldigi seyrânı ve süre geldigi dem ü devrânı yene kâlâvel buldı (71b, 10-13)

^{c}âḳıbet tenhâ meşveret ḳılmaġa münâsib bir ẖâli ṣaḥrâ buldılar **ve** bi'l-cümle ehl-i şer birer ikişer gelüp anda cem^{c} oldılar (68a, 1-2)

muḥaṣṣal iy ṭûṭî-i echel eger tetebbu^{c} itseŋ bu ma^{c}nâdan sen daḫı temettu^{c} eylerdiŋ **ve** bu mefhûm eger saŋa daḫı ma^{c}lûm olsa inkârıŋda ıṣrâr eyledigiŋ ḥâl-i meẕmûm ile kendüŋi ṣıdḳ u ṣafâdan maḥrûm idüp neylerdiŋ (61b, 14-62a, 2)

ol gürûhıŋ eks̱eri ṣalâh üzre olmadıḳlarından felâḥ bulmazlar **ve** her biri derûnlarında âs̱âr-ı ṣalâḥdan inşirâḥ bulmadıḳlarından ıṣlâḥ olmazlar (36b, 13-15)

ḥâṣıl-ı kelâm ve netice-i merâm benim ḥâl-i mâ-fî-el-bâlimi aṣlâ böyle nâdânlar bilmezler **ve** me'âl-i maḳâlimi ḳaṭ^{c}â bu ḥayvânlar fehm ü iẕ^{c}ân ḳılmazlar (34b, 1-3)

derdimendiŋ dâmânı dest-i düşmenâna girüp eṭrâfını ḫâr u ḫâs almış **ve** ol müstemendiŋ ḥâli mükerrer olup ḥâsûdlar içinde bî-kes ḳalmış (31b, 1-4)

ṭûṭî aŋa kitâb ile her ne ḳadar cevâb virse ḳulaġına girmez **ve** anıŋ gibi dîvâne-i ^{c}aşḳ olmuş levende efsâne-i nuṣḥ u pend fa'ide virmez (16b, 15-17a, 2)

pes mecmû^{c}-ı ṭuyûr ^{c}adem-i şu^{c}ûrdan nâşî farḳ-ı ḫaṭâ vü ṣevâb itmeyüp ve ol bî-ḥicâblar isnâd ve iftirâdan perhîz ü ictinâb ṭarîḳine gitmeyüp refiḳlerin taṣdîḳ içün buŋların sözleri taḥḳîḳdir deyü yalan söylediler **ve** bülbüle ta^{c}addî ḳaṣdıyla anlar daḫı da^{c}vâya taṣaddî eylediler (21b, 6-10)

Diğer Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler:

gel hemân **ġayrı** ^{c}inâdı neylersin (64a, 9)

bülbül-i nâlânıŋ elḥânın istiḥsân idüp ẕikr-i Yezdân ider deyü getürdigiŋ delîl ü burhâna gerçe bir muḳteżâ-yı ṭab^{c}-ı selîm teslîm ideriz **ammâ** ol ehl-i hevânıŋ rûz u şeb terk-i edeb ḳılup ẕikr es̱nâsında gûne gûne ṣadâyla raḳṣ u devr eyledigi ẓâhir ü hüveydâ iken nice inkâr itmeyüp semt-i ikrâra gideriz (58b, 12-59a, 2)

gerçi lisân-ı ṣıbyândan ḳara ġarḳa nâmıyla meẕkûr **ammâ** âdemiyân arasında ziyâde maḥḳûr (42b, 10-12)

egerçi bâṭıllar içre seniŋ gibi teġânnî ḥarâmdır deyü bî-te'ennî ẖalṭ-ı kelâm itmiş çoḳdur **ammâ** kâmiller içinde ḥüsn-i ṣavt erbâbına ḥürmet itmeyüp meyl ü maḥabbet cânibinden ġayri semte gitmiş yoḳdur (56b, 9-12)

lâkin faḳîh degil **belki** bir özge sefîhsin (52a, 4)

egerçi vaḥdetiŋ ṣafâsı çoḳdur **ammâ** ṣâḥibiŋden ġayrıya vefâsı yoḳdur (38b, 2-3)

muḥaṣṣal nâdân-ı bî-ᶜirfâna ifşâ-yı râz-ı nihândan ḥaẕer ve pes-i perde-i cefâdan ḥaḳâyıḳ-ı eşyâya naẓar birle sırrı temâşâlara ve nihânı ṣafâlara maẓhar ol **ḳaçan** bir âşinâ-yı ṣâḥib-vefâ rû-nümâ olursa anıŋ ḳadri miḳdâr esrârı işᶜâra ruẖṣat vardır (10b, 9-14) ???

belî cevâbıŋ ṣevâb ve bu gûş olunan kelâm-ı merġûbıŋ ẖûb ve ẖoş **ammâ** hele sen bir miḳdâr ẖamûş ol (16b, 11-13)

3. 1. 2 Ortak Cümle Öğeleriyle Bağlanan Cümleler

Öznesi Ortak Olan Cümleler:

tâ ki derûnıŋ muṣaffâ olup ve mir'ât-ı ṭabᶜıŋ cilâ bulup rûy-ı şâhid-i mâᶜnâyı temâşâ ḳılmaġa lâyıḳ u sezâ-vâr olasın ve bu ẖâtime-i kitâbıŋ evvelinde ẕikr olınan yedi ṭavrı bilüp **sen daẖı** esrâra vâḳıflar olan sâ'ir ᶜârifler gibi sırrile seyrân ve meydânda cevlân iderek ḥüsn-i eṭvâr bulasın (75a, 5-9)

eger ẖaṭâŋı bilüp adam gibi ḥareket eylerseŋ **sen daẖı** behişt-i maᶜnevî ẕevḳıyâtından ẕevḳ bulursın ve rûḥıŋı miṡâl nûḥ eger baḥr-i ẕâta ir görüp keşt-i necâta süvâr iderseŋ nûr-ı sürûr ile pür-şevḳ olursın (64b, 6-9)

el-ḥâṣıl **bu nâdân olan mürġân-ı bî-inṣâf-ı cehâlet-ittiṣâf** seni ġâfil bulmışlar ve bülbül-i nâlâna hasûdâne fürâvân iftirâ ve bühtân idüp ol derûnı sâfıŋ ḥaḳḳında baᶜżı ḳavl-i ẖilâfı saŋa nâḳıl olmışlar (36b, 4-7)

çünki **bülbül** ᶜâḳıbetin te’âmül ḳılup ve kendü miḳdârın bilmeyüp böyle şeḳâvet itmiş ve ṭarîḳ-i ḍalâlete gitmiş (16b,1-2)

Zarf Tümleci Ortak Olan Cümleler:

mâdâm **bir tedbîr idüp ḥîle vü tezvîr bülbülü gülden mehcûr ve anı gülistândan dûr eylemege baẕal-ı maḳdûr ve saᶜy-i mevfûr itmedikçe** bize ḥużûr olmaz ve cânımız raḥat bulmaz (15b, 5-8)

pes ᶜandelîb-i zâr **mül-i ᶜaşḳ-ı gül-i gülzâr ile serẖoş iken** hüdhüdüŋ bu güftârını gûş idince huşyâr oldu ve derûnı ġam-ı fürkat-i gül-i ẖandân ve elem-i ẖaşyet-i ᶜitâb-ı Süleymân ile ṭoldı (18b, 6-8)

3. 1. 3 Ortak Kip Ekiyle Bağlanan Cümleler

Bildirme eki cümlelerin yüklemleri tarafından ortak olarak kullanılmıştır.

çünki ol ṭuyûr-ı bî-şuᶜûrıŋ söz ṣâḥibleri zâġ u zaġan ve muṣâḥibleri ḳûzġun ve ṣaḳṣaġandır (36b, 7-9)

zîrâ bu kitâb-ı müşgîn-niḳâb ehle lâyıḳ ve her ehl-i ᶜirfân anıŋ daḳâyıḳ-ı ḥaḳâyıḳın fehm ü iẕᶜân ile fâiḳdir (9b, 12-14)

pes böyle (10) ehl-i ḥaḳ ẖafâ-yı muṭlaḳ dinilen sırr-ı pinhâna muvaffaḳ ve ol sırrıŋ (11) ḥâletinden baḥr-i vaḥdete müstaġraḳdır (75b, 9-11)

3. 1. 4 Ortak Yardımcı Fiille Bağlanan Cümleler

el-ḥâṣıl ol gürûh-ı ṭuyûr pervâz iderek ve ẖışm-ı şehriyâridan iḥtirâz ile giderek ḥażret-i Süleymân ᶜaleyhi’selâmuallah-ül-melik-ül-mennân dergâhına vâṣıl ve dîvân-ı pür-ᶜünvâna dâẖil oldular (17b, 6-9)

şimdi ṣahba-yı muḥabbeti nûş ve ġam-ı ferdâyı nûş eylemişdir (16b, 14-15)

lâ-büdd semt-i hidâyete delâlet ider bir rehber lâzım ve ol bî-edebi te’dîb eyler sa^{c}adet-gûster bulmaḳ emr-i mühim oldu (16b, 2-4)

çünki bülbül-i pür-ġulġul ḫˇânında bezm-i gül olmaḳ rütbesin ifrâz ve sûz-nâk ṣadâlar ile pâk edâlara ser-aġaz eyledi (15a, 5-7)

3. 2 Yüklemin Yerine Göre Cümleler

3. 2. 1 Kurallı Cümleler

Cümlenin ana unsuru olan yüklemin, bu özelliğinden dolayı cümlenin sonunda yer alması gerekmektedir. Bu kurala uygun olarak yüklemi sonda bulunan cümlelere kurallı cümle denir.

Metnin nesir olan bölümlerinin tamamında kurallı cümlelerin kullanıldığı görülmektedir.

şol ^{c}ârif ü dânânıŋ ki mûsâ-yı ṭab^{c}-ı ṭûr-ı sinâ-yı ma^{c}nada tecellî-i cemâle maẓhar olup tesellî bulur (65a, 5-6)

pes seniŋ erbâb-ı devri ikfârıŋda bunca delîl ü burhân ile semâ^{c} ü devrânıŋ ibâḥatine ẕâhib olup o ḥâl ü şânıŋ râġıbları olan ^{c}ulemâ-yı kirâmı ve bu âyîn ü erkânıŋ ṣâḥibleri olan meşâyiḫ-i ^{c}iẓâmı ḫâşâ tekfîr bulunmaḳ sebebiyle rûz-i cezâda imânı kâmil olanlarıŋ vâṣıl oldıḳları mertebe-i ulyâya nâ’il olamayup o demde kendüŋi cehennemde ḫâ’ib ü ḫâşir bulursın (63a, 8-13)

naṣṣ u âs̱âr eger var ise ol iḫbârı beyn-el-aḫyâr iḫbâr eyle ve işbu şehr-i yâr-ı ^{c}âlî tebâr ve dîvânda ḥâżır olan ebrâr ḥużûrında bir naḳl-i ṣaḥîḥ taṣrîḥ itmekile keşf-i esrâr eyleyüp âşikâr söyle didikde ḥażret-i kûf anıŋ bî-vuḳûf idügin görüp eytdi (59a, 3-8)

3. 2. 2 Devrik Cümleler

Devrik cümle, kurallı cümlenin aksine yüklemi sonda bulunmayan cümlelerdir. Yüklemin cümlenin başında ve ortasında kullanılmasıyla anlatıma hareketlilik ve ahenk katılmaya çalışılır. Bu yüzden de özellikle nazımda devrik cümlelere yer verilir.

Yalnızca metnin nazım olan bölümlerinde devrik cümleler yer almaktadır.

kelâmı ḫ̱ûb olur erbâb-ı ᶜaşḳıŋ

sözi merġûb olur aṣḥâb-ı ᶜaşḳıŋ (23b, 9)

ehl-i dünyâ miḥnete düşdi ġurûr-ı câhdan

bilmem ol üftâdeler âzâd olur mı çâhdan (48a,14)

ᶜâşıḳıŋ maḥż-i devâdır derdi

şâdî-yi ᶜâlem-i dildir ġam-ı ᶜaşḳ (51a, 1)

ᶜaḳl olur ḥayrân bu esrârı bilmez hic kimes

fikr-i zaḫ̱m-ı ḫ̱ârdır iden giriftâr-ı ḳafes (54a, 2)

aḳar ṣu gibidir ᶜömriŋ ḳarârı

eser yeldir cüvânlıḳ rûzigârı (66a, 2)

3. 3. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

3. 3. 1 İsim Cümleleri

Yüklemi isim unsuru olan cümleler isim cümlesi olarak adlandırılır.

Aralarında gerçi neçe ṣıddıḳâ ve ṣafâ ehli ve zühd ü taḳvâ ṣâḥibi ḳuşlar daḫ̱ı var (15b, 14-15)

evvelâ anlarıŋ ser-neferleri ki ḳuzġundur (42b, 1)

lâkin ᶜusrete ṣabr ile câne cebr itmekde neçe sırr u ḥikmet vardır (23a, 14-15)

lâ-cerem müfettiḥ ala bu âbdan fetḥ-i bâb olub bu gencine-i müṭelsem (11) aŋa müsellem olmaḳ maḥal-i irtiyâb degildir (10a, 10-11)

anıŋ ḥaḳḳında medḥ-i ṣarîḥ içün mânend-i mesîḥ enfâs-ı ḳuddısiyyesi mürdler iḥyâ ider dinilmek ṣaḥîḥdir (65a, 10-11)

zîrâ bülbül ser-mest-i mül-i ᶜaşḳ-ı güldir (16b, 13-14)

zîrâ ẖilâf-ı emr-i lâzım-ül-imtis̱âl emvâl-i sulṭânı itlâfa iştigâl müstelzim-i melâl ü kelâldir (10b, 7-9)

3. 3. 2 Fiil Cümleleri

Yüklemi fiil unsuru olan cümlelerdir.

çünki o bed-ẖaṣletiŋ ḳalbiŋdeki ḳasvetden bu kes̱ret aŋa mihnet görinür (56a, 4-5)

gül-i âlıŋ cemâli temâşâsıyla ḥâlden ḥâle dönüp ve daldan dala ḳonup dürlü dürlü maḳâl söyler (55a, 8-10)

ḳaçan ki feżâ-yı derûn-ı ᶜârifân âs̱âr-ı nesîm-i feyż-resân-ı ᶜaşḳ u maḥabbet-i cânân ile deşk-i gülzâr-ı cinân ola (74a, 2-4)

bu bâbda her kim aŋa naṣîḥat yüzinden ẖiṭâb eylese beyt

gel ey nâṣiḥ ḳo pendi ḥâl-i dilden bî-ẖabersin sen

beni dîvâne ḳıldı ol perî bilmem ne dirsin sen diyüp bu beytiŋ mażmûnıyla redd-i cevâb ider (17a, 1-5)

imdi ol reh-revân-ı semt-i ḫilâf olan gürûh-ı bî-inṣâfıŋ evṣâfı beyân olunmaḳ iḳtiżâ eyledi (42a, 12-13)

elbette âdâba ri͑âyet üzre anı ziyâret ḳılup ve ol hüner perverden bir ḥüsn-i naẓar alup andan gidesiz (26b, 10-11)

zîrâ ba͑iṡ-i müzaḥame-i dîvân olan bu gördigin gürûh-ı mürġân bülbül-i ḫoş-elḥâna firâvân iftirâ ve bühtân idüp ol ͑âşıḳ-ı nâlânıŋ çoḳ günâhına girildi (28b, 3-6)

ṭûṭî-i câhil taṣavvur-ı bâṭıl idüp fikr-i ḫayâl-i muḥâl eyler (24a, 10)

3. 4 Anlam Özelliklerine Göre Cümleler

3. 4. 1 Olumlu Cümle

Cümlede belirtilen yargının gerçekleştiğini bildiren cümlelerdir. Bu cümleler olma, yapma, yapılma bildirir.

anıŋ şikârı hemân pençe ṣalup insânıŋ elinden laḥm u şaḥmı çalup almaḳdır ve encâm-ı kârı ilden şey alurken ile girmek ile telef-i nefs idüp bir yerde düşüp ḳalmaḳdır (44b, 9-10)

böyle bî-͑amel ͑ilme ġurûrıŋdan ṭuyûr içre her dem kendüŋi mükerrem görürsin (36a, 1-2)

kemâl-i ͑inâdından nefs ü şeyṭâna uyup ve ehl-i fesâd ile ittiḥâdından ṣevâb olan cevâbı ḳoyup ḫaṭâ söyledi (35a, 5-6)

3. 4. 2 Olumsuz Cümle

Cümlede belirtilen yargının gerçekleşmediğini bildiren cümlelerdir. Bu cümleler olmama, yapmama, yapılmama bildirir.

Metinde –mA olumsuzluk ekiyle, “değil” edatıyla ve “yok” kelimesiyle kurulan olumsuz cümleler yer almaktadır.

-mA Olumsuzluk Ekiyle Kurulan Cümleler:

zîrâ ḥayvâniyyetden derûnı kibr ü kin ile ṭolanlar insâna yaḳîn ve ana niyyetden h̲od-pesend ü h̲od-bîn olanlar erbâb-ı ᶜirfâna ḳarîn olmazlar (13b, 5-7)

iy bî-ḥicâb saŋa bu ḳadar ḥaḳ cevâb söylenür mücâb olmazsın mâdâm kitâb ile ᶜamelden behre-yâb degilsin böyle her gördügin şeyh̲ ü şâb ile baḥs̲ ü cedelden ecr ü s̲evâb bulmazsın (39a, 9-10)

ṣad ḥayf u diriġ ki dîde-i ḳalbiŋ açılmamış ve derûnıŋa nûr-ı ᶜirfân ṣaçılmamış henüz tecellî-i cemâl-i yârdan h̲aberdâr olmamışsın ve tesellî-i viṣâl-i dildârı bulmamışsın (36a, 12-14)

ḥâṣıl-ı kelâm ve netice-i merâm benim ḥâl-i mâ-fî-el-bâlimi aṣlâ böyle nâdânlar bilmezler ve me'âl-i maḳâlimi ḳaṭᶜâ bu ḥayvânlar fehm ü iẕᶜân ḳılmazlar (34b, 1-3)

çeşm-i cân cism-i fânî cânibine nekrân itmez ve bâḳî cemâl seyrân iden dîde-i cenândan h̲ayâl-i cânân gitmez (32b, 15-33a, 1)

eger genc-i müṭelsem fetḥi müyesser olursa iẕn-i hümâyûn-ı saᶜâdet maḳrûn ile mevẓûn olmadıḳca o bâbdan râz açma ve gevher-i şah-vâr-ı esrârı yabana ṣaçma (10b, 5-7)

"Değil" Edatıyla Kurulan Cümleler:

içlerinden baᶜżısı ḳurâ vü büldânı mekân iden mürġâna ḥaber idüp ve baᶜżısı ber ü beyâbânda âşiyân ṭutan ṭa'irâna ih̲bâra gidüp bir cemᶜiyyet peydâ ḳıldılar ki öyle kes̲ret-i ṭuyûr ᶜâlemde menẓûr olmış degil idi (15b, 11-14)

"Yok" Kelimesiyle Kurulan Cümleler:

ammâ kâmiller içinde ḥüsn-i savt erbâbına ḥürmet itmeyüp meyl ü muḥabbet cânibinden ġayri semte gitmiş yoḳdur (56b, 12)

3. 4. 3 Soru Cümlesi

Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümlelerdir.

Metinde –mI soru ekiyle ve soru kelimeleriyle kurulan cümleler yer almaktadır.

-mI Soru Ekiyle Kurulan Cümleler:

ammâ hiç bilür misin ve tefekkür ḳılur mısın ki ᶜucb u tekebbür seni elân neylemiş **(35b, 10-11)**

ey bülbül sen bir ehl-i tevekkül ᶜâşıḳ ve ṭarîḳ-i muḥabbette ṣâdıḳ geçünürken böyle kelâmı kendüŋe söyletmek revâ mı **(22a, 10-12)**

aṣl-ı ḥükûmet öyle midir ki saᶜâdetden naṣîbleri olmayan bir ḳaç ṭuyûr-ı pür-mekr ü firîbe ḥimâyet içün henüz ᶜandelîb-i edîbiŋ ḥaḳḳında şehâdet olunmadın şeḳâvetine ḥükm idesin ve faṣl-ı ḫuṣûmet böyle midir ki aḳvâl-i ṭarafîniŋ ṣıdḳ ü kizbe iḥtimâli bî-rayb ü işkâl iken ḥaḳiḳât-i ḥâlde âdâb-ı şerîᶜate riᶜâyet bulunmadın semt-i selâmeti ḳoyup ṭaraf-ı melâmete gidesin (39b, 9-15)

Soru Kelimeleriyle Kurulan Cümleler:

inṣâf idiŋ ki bu ḫûṣûṣda ṭaraf-ı ḫilâf ṭutup ᶜandelîb-i lefâfe neyledim **(29b, 8)**

ᶜaceb sebeb nedir ki baŋa isnâd-ı cehl ü ᶜinâd ile böyle iş itdiŋiz (38b, 12-13)

imdi böyle nifâḳ üzre ittifâḳ iden ḳavm-i ᶜâḳıŋ ḳavl-i mücerredlerin neyleriz (32a, 3-4)

pes anıŋ gibi egri aġızlı kelâma nice ḥüsn-i niẓâm virüp ṭoġrı söyler ve bunıŋ gibi nâdânıŋ bülbül-i ḫoş-elhâna eyledigi iftirâ vü bühtâna kişi iᶜtimâd idüp neyler (44b, 10-13)

bu ḫuṣûṣda niçün kitâb ile cevâb virmediŋ ve bu mes’eleniŋ naḳlin bulup ṣevâba girmediŋ (52a, 1-3)

ey bülbül-i gülzâr-ı süẖan edâ-yı ra^{c}nâ saŋa baẖşâyiş-i ẖüdâ iken böyle ẖâmûşlıḳ neden niçün gûyâ olmaz ve tâze bir edâ bulmazsın (8a, 3-4)

ey yâr-ı nîgû-ẖiṣâl ^{c}aceb bu ne ḥâldir ḥażret-i süleymân gibi bir sulṭân-ı ^{c}âlîşân beni neyler ve böyle bir bî-nevâ dîvâneyi ne sebebden dîvâna da^{c}vet eyler (18b, 11-13)

iy ebû'l-ḥıyel niçün şu^{c}ûrıŋdan ḳuṣûrıŋ aŋlamayup bilmedigiŋ yerden dem urursın (36a, 3-4)

SONUÇ

Bu çalışmada XVIII. yüzyılda Birrî Mehmed Dede tarafından yazılmış olan Bülbüliyye adlı eserin Bursa İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesinde Genel 1161 numarada kayıtlı bulunan bir el yazması üzerinde; transkripsiyon, cümle bilgisi ve sözlük çalışması yapılmıştır.

XVIII. yüzyıla ait bir eserin cümle bilgisi özelliklerini vermeye çalıştığımız bu inceleme sırasıyla "Bülbüliyye Adlı Eserde Cümle Bilgisi İncelemesi", Metin ve "Sözlük" olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir.

Çalışmanın başında yer alan "Giriş" bölümünde, Birrî Mehmed Dede'nin hayatı, edebi kişiliği ve Bülbüliyye hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Metin bölümünde eserin transkripsiyonu yer almaktadır. Eserin herekeli olmasından dolayı transkripsiyonda bu harekelendirmeye bağlı kalınmış ve eserin tam transkripsiyonu yapılmıştır. Metinde büyük harf kullanımına yer verilmemiş, sadece küçük harf kullanılmıştır. Özel isimlerin ilk harflerinin yazımında da bu genelleme bozulmamış ve küçük harf kullanılmıştır. Eserin içinde geçen Arapça ve Farsça ifadeler transkribe edilmemiş, Arap harfleriyle yazılmıştır. Bazı kelimelerin yazımında iki şekil karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni harekelendirmeden doğan farklılıkların tam transkripsiyonla aktarılmış olmasıdır.

Sözlük bölümünde ise metinde geçen fakat günümüzde yaygın olarak kullanılmayan kelimelerin karşılıkları verilmiştir. Sözlük oluşturulurken kelimelerin sadece metinde geçen anlamları verilmiş, diğer anlamlarına yer verilmemiştir.

Ekler kısmında da metnin orijinalinden bazı örnek sayfalar verilmiştir.

Çalışmamızın "Bülbüliyye Adlı Eserde Cümle Bilgisi İncelemesi" bölümü üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde "kelime grupları" ele alınmış ve metinde örneklerine rastlanan kelime grupları özellikleri bakımından değerlendirilmiştir. İkinci

bölümde "cümlenin öğeleri" yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise "cümle türleri" metinde bulunan örnekler ışığında incelenmiştir.

Metinde yer alan kelime gruplarıyla ilgili şu sonuçlara varabiliriz:

Metinde isim tamlamaları günümüzdeki kullanımıyla benzer şekilde kullanılmıştır.

Sıfat tamlamalarının büyük bir bölümünün, sıfat-fiil gruplarıyla ve işaret sıfatlarıyla oluşturulduğu görülmektedir. Tek kelimeden oluşan niteleme sıfatlarının yerine pek çok yerde Farsça terkiplerin kullanılması tercih edilmiştir.

İsim-fiil ve sıfat-fiil gruplarının kullanımında günümüz Türkiye Türkçesiyle önemli bir fark görülmemektedir. Tek kelime ile nitelik bildiren niteleme sıfatlarının yerine daha ayrıntılı bir şekilde nesnenin özelliklerini belirten sıfat-fiil grupları kullanılmıştır.

Zarf-fiil gruplarının kullanımında göze çarpan en büyük farklılık, günümüzde kullanılmayan ve isim-fiilin üzerine vasıta ekinin gelmesiyle oluşan "olmağın" şeklidir.

Günümüz Türkçesinde de kullanılmakta olan "ve" bağlama edatı, daha çok cümleleri ve kelime gruplarını bağlamakta kullanılmıştır. Günümüz Türkçesinde kullanımdan düşmüş olan "u", "ü", "vü" edatları ise kelime ve Farsça terkipleri bağlamakta tercih edilmiştir. Metinde "ve" bağlama edatının "vi" şekliyle de karşılaşılmıştır. Başka örneklerini görmediğimiz bu yazım bir harekeleme hatası olabilecek olmasına rağmen bu ifadelerin yazımında da transkripsiyon sistemine bağlı kalınmış ve bu şekilde verilmiştir.

Birleşik fiiller, günümüz Türkçesiyle aynı şekilde kullanılmakta ve yine aldıkları eklerle isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil görevini üstlenebilmektedirler.

Metinde kısaltma gruplarına çok fazla yer verilmemiştir. Bunun nedenini metnin üslubundan dolayı kısaltma ve kelime tasarrufuna yönelmeyip ayrıntılı anlatımlara yer veren sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarının kullanılmasının tercih edilmesine bağlayabiliriz.

Metin cümle öğeleri yönünden incelendiğinde günümüz Türkçesiyle arasında kayda değer farklılıklar olmadığı görülmektedir.

Türkçenin cümle yapısının en önemli özelliği durumunda bulunan ana unsurun sonda bulunması kuralının bu eserde de değişmediğini görmekteyiz.

Yüklemin cümlenin sonunda yer almadığı örnekler sadece manzum kısımlarda karşımıza çıkmaktadır.

Metnin tahkiyeli bir anlatıma dayanmasının bir sonucu olarak hareketleri vasıflandırmakla görevli olan zarf tümleçlerinin metinde yoğun bir biçimde kullanıldığını görmekteyiz.

Cümle türleriyle ilgili olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Cümle türleriyle ilgili en dikkate değer özellik, metinde "ki" ile "ve" bağlama edatlı cümlelerin çok fazla bulunmasıdır.

Metindeki bağlı cümlelerin çok önemli bir kısmı herhangi bir ortak öğe vasıtasıyla bağlanmış değildir. Bu konuda anlatımda ayrıntıcı bir üslup seçilmiş olmasının rolü büyüktür. Bu ayrıntıcı üslup, her hareketi ve her nesneyi tek tek nitelemeyi veya farklı bir biçimde anlamlandırmayı seçmiş, bu da ortak öğe kullanımını en aza indirmiştir.

Metinde geçen cümleleri; anlam özelliklerine, yüklemin yapısına ve yüklemin yerine göre incelediğimizde elde ettiğimiz sonuçlar günümüz Türkiye Türkçesiyle herhangi bir farklılık taşımadığı yönündedir.

METİN

[2a] (1) dâġ-ı ġam-ı ḥicrânı ẖâṭır-ı yârânı lâle-zârı ḥasret eyleyen merḥûm nesîmî-zâde (2) ᶜos̱mân aġamızıŋ inşâ ḳıldıġı taḳrîż-i ẕîbâ ṣûretidir (3) zihî kitâb-ı müsteṭâb ki her bir kelimesi bir şecer-i pür-pâr ü ber ve maᶜnâ-yı (4) daḳâyıḳ iḥtivâsı ḥâvî gül-i ter olmaġıla ser-tâ-ser muṭâlaᶜa olunup (5) her nükteleri ẖâṭır-ı fâtirde es̱er ḳılmışdır hezâr taḥsîn birrî hüner (6) ḳarîne ki tevfîḳ-i ẖüdâ-yı muᶜîne maẓhar olmışdır

(7) bezm-i meyiŋ ṣafâları heb ẖâṭırımdadır
ol bezmiŋ âşinâları heb ẖâṭırımdadır

(8) mest-i ṣadâ-yı bülbül-i bâġ-ı elest idem
ol bülbüliŋ nevâları heb ẖâṭırımdadır

(9) حرر الفقير عثمان الشهير نسيمى زاده
(10) اناله الله تعالى الفيض والسعاده
(11) غفرله

(12) yegâne-i afâżıl-ı zemâne olan fażîletlü müftî efendimiz ẖażretleriniŋ (13) edâ-yı pîrâne ile beyâne getürdikleri taḳrîż-i bî-bahâne ṣûretidir

(14) eyâ birrî seni bülbül gibi ᶜâşıḳ ide allah
saŋa ᶜilm-i ledünnî müyesser eyleye Allah

(15) kitâbıŋı gören ṣûfî dir elbet bârekallah
maᶜârıż daẖı ide ريسه عليه لعنه الله

(16) حرره الفقير محمد المغنى
(17) بمد نيته مغنيسا

(18) غفرله

(19) قد ر ذ ر ذ ركر شناسد قد ر كوهر كوهرى

(20) قد ر كل بلبل شناسد قد ر قنبر اعلى

[2b] (1) meṣâbîḥ-i pür-tâb gibi ᶜilm-i kemâli ẓâhir ve mesâriḳ-i âfitâb gibi fażl u (2) iclâli bâhir olan fażîletlü maḥmûd efendimiz ḫażretleriniŋ taḥrîr (3) buyurduḳları taḳrîż-i bî-naẓîr ṣûretidir

(4) قدجاء نى كتاب فى قصه البلأبل

من اشعر الاشاعر بل مجمع الخصائل

(5) نظم بد يع ونثرش هركس كود يد كفتا

لله خير نظم لله در قائل

(6)حرره الفقير اليه تعالى محمود القاضى

(7) مد ينه مغنيسا سا بقا

(8) عفيىعمثه

(9) ذ هى نامهء د لكش و دلكشاى

(10) كه شد جان عطار اذ وعطر ساى

(11) د راوهم غزل د رج وهم مثنوى

(12) هم اسرار صورى و هم معنوى

(13) bu kitâb-ı ᶜanberîn nikâb imlâ vü inşâ olundıġı es̱nâda medîne-i (14) maġnîsâda mesned-ârâ-yı şerᶜ-i ġarrâ olan mahâretli ᶜos̱mân efendi ḫażretleriniŋ (15) testîr buyurduḳları taḳrîż-i ḫaṭîr ṣûretidir

(16) هذه جواهر تلأ لئت بغيض نيسان التحقيق وارهفت نكات

(17) عين التد قيق يليق بان يكتب بالتبر مافيه من النظم والنثر

(18) الله يجاذى من جمعه بالخير وصانه عن الافات والضير

(19) حرره الفاقير عثمان القاضى

(20) مد ينه مغنيسا عفى عنه

[3a] (1) ser-i ḥayl-i şuᶜâra vehbî-i dânâ ki aŋa bu pesendîde edâ mevhibe-i mevlâdır (2) bu beyt-i nâdir anıŋ ḥaḳḳında ṣâdır olan maᶜrifet-perver ve fażîlet-gûster (3) saᶜâdetli vehbî efendiniŋ ḳalem-i ᶜanber-bârı âs̱ârından olan taḳrîż-i (4) yadiġârı ṣûretidir ḳıṭᶜa

(5) هذا كتاب بليغ النظم والنثر

تحكى فصاحة حسان عبارته

(6) ماشاهد فى الورى صناها بلحسن

مازد ته نظرازات لطافته

(7) nes̱r

(8) el-ḥaḳḳ bu nüsẖa-i kitâb bir gülşen-i râzdır ki cûyibâr-ı reşeḥât-i ẖâme-i faṣâḥat (9) ile sebz ü ter ve nesîm-i behâristân-ı belâġât ile leṭâfet-perverdir ve bu me'âl ki (10) müşkîn-niḳâb bir ḥadîḳa-i nâz ü niyâzdır ki her naẖlistân-ı kelimât müştemilâtü'n-nikât (11) âşiyân-gâh-ı belâbil-i ᶜârifân ve her aġṣân-ı şâẖisâr-ı ḥurûf-i ẓerâif ẓurûfî (12) terennüm-gâh-ı ṭuyûr-ı itḳândır şükûfe-zâr-ı erḳâm-ı ᶜanberîn fâmî ṭarâvet-fersâ-yı (13) hezâr gülistân ve ᶜaẕûbet-i nevbâve-i nuḳaṭ-ı nâzıŋ nemaṭi revnaḳ-ı şiken-i bisyâr-ı (14) bostândır sevâd-ı ṣafaḥât-i ẖıyâbân şumûli esdâf-ı bâsile-i ᶜarayis-i esrâr-ı vaḥdet-i vücûd (15) ve beyâż-ı miyân-ı suṭûr-ı ṭurûs-ı mükâşefât meşmûli ġurre-i ve cenât-ı şevâhid-i şühûddır naẓm

(16) خوشا كتاب كى آنست كلشن معنا

مرا لطافت اوكرد بلبل شيدا

مثال جوی سلیست نظم‌دلجوش (17)
شده چو برک کل آل نثرا و ذ یبا

بجوی پاك بماند میان هر سطرش (18)
شده است هر کلماتش چوغنچه رعنا

دکرنمکند امید قند و سکر اکر (19)
کیمنه لذت کلچییشن چشد صیغا

شود نکه برخ او محیر عشاق (20)
که اوست شاهد خلوت سرای سر خدا

باین کتاب جنان د لکش نه تبیارست (21)
که شد موك او بری هنر پیما

حرره الفقیر السید حسین وهبی نائبا (22)
محکنه چاشنکیز مد ینه مغنیسا وفقه الله (23)
بمثل‌هذا (24)

[3b] ḳuṭbü'l-ᶜârifîn ve sulṭânü'l-maᶜşûḳîn ḥażret-i mevlânâ celâlü'd-din (2) قد سناالله بسر المبین evlâd-ı güzîninden kerâmet-penâh ve şâh-ı maᶜnî baht-gâh (3) himmetli şeyẖ efendimiz ḥażretleriniŋ imlâ buyurduḳları taḳrîż-i ġarrâ ṣûretidir ḳıṭᶜa

اتانی من ریاض البر لطفا (4)
کتاب سطره نخل المعارف

الافی لفظه ورد النکات (5)
وفی معناه اثمار الطایف

(6) naẓm

(7) ḥabbeẕâ birrî-i süẖan-perdâz

şu^{c}arâ içre şâ^{c}ir-i mümtâz

(8) aferîn kim semend-i ṭab^{c}ıŋla

ḳaṣab-üṣ-ṣabkı eylediŋ iḥrâz

(9) ^{c}ârif-i ders-i ^{c}aşḳ-ı bülbülsin

gül-bün-i ma^{c}rifetde iy gül-i nâz

(10) ṭâ’ir-i bâġ-ı rif^{c}at oldıŋ sen

evc-i ma^{c}nâda velvele endâz

(11) bâl-i ^{c}irfân ile neçe demdir

eylediŋ seyr-i ^{c}âlem-i i^{c}câz

(12) nüsẖa-i bülbüliyyede ḳıldıŋ

bunca rengîn edâyla aġsaz

(13) ^{c}aceb olmaz diseydi ehl-i süẖan

bostân-ı rumûz u gülşen-i râz

(14) ^{c}ömriŋi iy nihâl-i bâġ-ı ḥüner

ide efzûn ẖüdâ-yı enbâz

(15) oldı luṭfi seniŋ ẖayr-ẖˇâhıŋ

ḥaḳḳa eyler hemîşe öyle niyâz

(16) خقه الفقير الىد به القد يرآقسيخ محمد الحطفى المولوى

من اولاد حضرت مولانا قدس سره الاعلآ (17)
غفرله (18)

ز فرد وس برين كل بسته بسته (19)
د ر اواقش دميده د سته د سته (20)

د ماغ جان من ز ان ثد معطر (21)
شبستان ضميرم ثد منور (22)

[4a] (1) fevâ’id-i nekât-i nevâdir-i güher-geş-i salik-i belâġat olan ẖâme-i ᶜanberîn câmelerine iẖtiṣâṣ (2) bulan saᶜâdetlü nâbî efendi ḥażretleriniŋ taḳrîż-i kem-yâbı ṣûretidir

(3) bârekallah birrî-i rengîn es̱er-i perveriş baẖşâ-yı mürġân-ı hüner

naġme pîrâ-yı nistân-ı vücûd
ṣûret-ârâ-yı gülistân-ı şuhûd

(4) bülbül-i destân-serây-ı naġme-zen
ṭûṭî-i ẖoş lehçe-i şeker-şiken

ẖâme-i şûẖı ṣarîr-engîz-i nâz
tercümân-ı bülbül ü ṭûṭî-i râz

(5) el-ḥaḳ bu nüsẖa-i nâdire-i dil-pez̠îr ki maḳâṣud ve mübâḥis̱i lisân-ı bülbül-i şeydâ ve ṭûṭî-i gûyâdan ṣûret-i (6) münâḳaşa ve münâfesede beyân-ı esrâr-ı ḥaḳîḳat ve maḳâm-ı maᶜârıża ve münâzaᶜada keşf-i ḳınâᶜ-ı ᶜarayis-i (7) ḥükümet itmek üzre müretteb bir te’lîf-i mühez̠z̠eb ve eczâ-yı muḳâbele-i aḥvâl-i ᶜâlemden muẖammer bir darû-yı (8) mürekkebdir bir şâhid-i dil-ârâdır ki ruẖsâre-i ṣaḥâifinde olan evṣâf-ı ṭûṭî-i gûyâ ᶜârż-ı ẖubânda (9) olan ẖaṭṭ-ı sebz menzilesinde munḳabit bülbül-i şeydâ dehân-ı

dilberânda olan zebân-ı ḥarf-endâz mesâbesinde (10) neşve-baẖş çeşm ü gûş-ı ᶜuşşâḳdır târ-ı suṭûr-ı ṭuyûr taᶜbîrâta ḳafes-i müşkîndir ki âb-ı midâd (11) ve dâne-i nuḳaṭla mâl-â-mâl ve pîç ü ẖam şaẖsâr-ı ḥurûf u kelimâtı bülbül ü ṭûṭî-yi maᶜâniye kürsî-i (12) ḳîl u ḳâl ve mineṣṣa-i nizâᶜ ve cidâldir sevâd-ı ṣaḥâifi manende-i ṣûfî-i muraḳḳaᶜ-puş maᶜmûre-i virâne-nümâ (13) ve ẓâhiri ẓulmet-âlûd ve bâṭını leb-rîz-i âb-ı beḳâdır beden-i ṭûṭîsinde olan câme-i çemenî reh-âverd (14) ḳâfile-i behâr ve ḳamet-i bülbülünde olan ẖırḳâ-i ẖâkisteri hediye-i dest-i rûz-gârdır âyîne-i ṭûṭî-i (15) ẖod-bîn âb-ı ẖuşk ve âyîne-i bülbül-i ġamgîn-i âteş-terdir hey’et-i ṭûṭî-i sebz-pûş gûyâ destâr (16) ḳafes-i suṭûr-ı kelimâta ᶜalâmet sebz-i siyâdet ve bülbül-i sincâbî-pûş micmere-i maḳâlata tûde-i ẖaksetr-i (17) muḥabbetdir belki ẕümrüdî ve hevâyî dû âb-gîne rûz nedir ki çâr çûpe-i pencere-i ḳafes-i suṭûrda (18) cây-gîr olmışlar gûyâ birisi berg-i sebz-i dervîşân ve birisi türâb-ı merḳad-ı ᶜâşıḳândır yâhûd iki (19) şâᶜir-i rengîn edâdır ki birisi sebzî ve birisi ġubârî taẖallüs itmişler ikisiniŋ maṭlûb ve maᶜşûḳı (20) yekdigerile âmîzîş muᶜânaḳa-yı ülfet ve iẖtilâṭ itseler nev-âmed kân-ı bezm-i ᶜirfâna gül-be-şeker ü tebzedegân (21) mihr-i cân-ı hevâya gül-i mükerrer ṣûretin gösterirler kendüler ẖod birbirleriyle hem âġûş-ı muṣâfât ve ittiḥâd (22) olsalar defᶜ-i serma-yı vaḥşet içün yeşil ṣûfe ḳaplanmış postîn-i sincâbî şekline girerler (23) bülbül-i bî-ḳarâr dâ’ire-i verd-i muṭarrâ ve ṭûṭî-i şeker-ẖˇâ ….. mecmaᶜu’-l-bahreyn lafẓ ve maᶜnâdır (24) kelîm-i bülbül şecere-i gülden müşâhede-i tecelliyât-ı âteşîn ile mesrûr ve dîvân-ı suṭûr-ı dest ṭûṭî-i ..... (25) ile maᶜmûr olmuş ve dil-ẖastegân firâş cehl ü nâ-bînâyân ᶜimâ-yı ḍalâle şâfî ve kâfî ẕümürrüdîn sebz ü (26) yâḳut kebûddan terkîb olunmuş maᶜcûne’l-cevâhir ve kuḥl-i rûşenâyîdir mâḥaṣal bu bostân-ı (27) nev-geşte-i tâze bir pây-i nigâh ile geşt ü güẕar u memer naẓar-ı iᶜtîbâr olunduḳda baġbânı olan (28) birrî-i nev-zemîne güşâyiş-i leb âferîn ve nis̱âr-ı gülberg-i taḥsîn ḳılınmışdır جزاه الله خيرا و برا (29) beyt

zebân-ı bülbül-i nâlân ve ṭûṭî-i süẖandânı
girenler fehm iderler gülistân ve şekkeristâna

[4b] (1) bülbül-i ^{c}isî-nefes riyâż-ı ^{c}ulûm ve ^{c}ilm-i ibdân ve edyânda ^{c}adîli ma^{c}dûm olan (2) üstâd ẕû-fünûn ve s̱ânî-i eflâṭûn fażîletlü ṭabîb-i s̱ânî aḥmed efendimiz (3) ḥażretleriniŋ ẖâme-i faṣâḥat cûy-bârından cârî olan taḳrîż-i belâġat- (4) şi^{c}ârı ṣûretidir

خد يقة لثمرات العبرخا معه ومن غرفها اذهار الحكملامعه يرى معاينها (5)

من معانيها درا وياقوتاه ويجد من درهادرا ومن ياقوتها قوتاه لوراها (6)

بقراط لتوسم الحكمته من لوايح اوراقهاه اوسقراط لتنسم الرحمبه من روايح (7)

اد واقهاه ففيهالمن رام الوقوفعلىجواهرالعبر مقنع وفراغ وعماعداها (8)

من المسنفات غنيته وفراغ فلله در من وفق لتصنيفها وتحريرها (9)

وتحقيقها وتعليقها جزاهالله حسن صنيعه الجزاء الاوفى ويسرله (10)

الغوز بدار الكر امته والزلفى مارنح النسيم عذ بان البان وشعابر (11)

وغرد العنادل والبلآ بل فىعوده وايابه (12)

(13) mûmâ-ileyh aḥmed efendimiz ḥażretlerinîŋ türkî edâyla imlâ buyurduḳları (14) taḳrîż-i ġarrâ ṣûretidir (15) el-ḥaḳḳ bu mecelle-i celîle-i câmi^{c}-i celâ'il-i naġam ḥâvî-i cevâhir ü zevâhir ḥikem (16) muẓâhir-i cemâl ve celâl olan ṭâ'ife miyânında cârî nizâ^{c} ve cidâliŋ delâîl-i (17) ^{c}aḳliyye ve naḳliyyesin elsine-i ṭuyûrdan taḳrîr ü beyân ü taḥrîr ü ^{c}ayânı müştemile (18) olmaġıla ferec-i aḳrâ-yı ḥüsn-i dil ve şeref-i baẖşâ-yı şeref-i insân-ı kâmil olmaḳ ziynetde (19) gülşen-i râz ve manṭıḳu't-ṭayr ^{c}aṭṭârile dem-sâz olmuşdur ve bu bir muḥaddere-i nev-peydâ ve ^{c}arûs-ı (20) zîbâdır ki dehânından cârî olan reşhât ^{c}ayne'l-ḥayât manend-i nefhât-ı ins telsiye- baẖş (21) tâb-ı derûn-ı ṣûfîyân ve âteş-efrûz ḳılup münkirân olup zülf-i ^{c}abîr-i efşânından (22) istinşâḳ olunan nükhet-i nekât-ı ^{c}anberîni ile müşâm-ı nigâristân-ı ma^{c}ârif (23) ve şeẕâ-yı müşkiyâ-yı ^{c}ibret-engîzi ile dimâġ-ı gülistân ve bostân-ı letâ'if ṭolmışdır (24) ve bu şâhid-i zîbâya birrî-i pâkîze-edâ bu faḳîr-i pür-taḳṣîriŋ terġîbi ile ârâyîş-i bahâ (25) virüp bu ḳadar cevâhir-i nâ-yâb ve nevâdir-i ḥikmet-i niṣâb ….. kümûnda meknûn (26) iken saḥil-i beyânda

nümâyân olmağın ḥamdallahi tea^{c}âlî maḳbûl erbâb-ı dil ve (27) naḳl-i maḥâfil afâżıl olup küllî iştihâr ü ḳader ü i^{c}tibâr bulmuşdur.

حرره الفقير الحقير المعترف بالعجز والتقصير الباعث (28)

علىهذا الجمع والترتيب المشتمل على الترغيب (29)

والترهيم احمد ابن الحاج مصطفا (30)

الطبتب الثانى بمد ينة مغنيسا (31)

غفرالله لهما ولمحالهما (32)

وبالهما (33)

[5a]Ferd

Keşf ider ehl-i ^{c}aşḳ her sırrı

nüsẖa-i bülbüliyye-i birrî

بسماللهالرحمنالرحيم

(1)hamd-ı fâ'iḳ ve s̱ena-yı lâyıḳ cenab-ı ḥaḳ ve feyyâż-ı muṭlâḳ cellat hikmetühü (2) ve ^{c}alâmet kelimetühü ḥażretiniŋ dergâh-ı ^{c}azimet-penahına ref^{c} olınır ki (3) nüsẖa-i insanı ketm-i ^{c}ademden ebdâ üslûb üzre ibdâ^{c} vü imlâ (4)ve iẖtirâ ve inşâ^{c} ḳıldıḳda bu nev^{c}-i insandan erbâb-ı süẖanıŋ (5) ṭab^{c}-ı rûşenlerin قلوبالشعراخزائنالرحمن (6) muḳteżasınca ẖazâin-i rumuz ve zebân-ı belîġ-ül-beyânların (7) انللهكنوناتحتالعرشمغايحهاالسنتهالشعرا müsted^{c}âsınca (8) ṣafaîḥ-i künüz eyleyüb ol zât-ı aḳdesiŋ feyż-i muḳaddesiyle (9) anlarıŋ kelâm-ı faṣâḥat nizamları ان منالشعرلحكمة (10)feḥvasınca ayet-i bedi^{c}-i ḥikmet ve peyâm-ı belâġat intiẓâmları (11) انالبيانلسحرا mânâsınca ^{c}alâmet-i ṣanayi^{c}-i ḳudret olmağın **[5b]** (1) her biri ^{c}arâyis-i ma^{c}âni-yi güzîni libâs-ı elfâẓ-ı bihterîn ve ḳabâ-yı edâ-yı (2) rengîn ile tezyîn idüb ẖalvet-serây-ı naẓm ü nesrde mutaṣarrıf olmuşlardır

مبدعى كز خامهء توفيق اودارد رقم (3)

صفحهء اد راك ارباب سخن نقش خيال

طبع موذ ون از علاً متهای لطف خاص‌اوست (4)
نست جون علم د يكر مقد ور كسب‌ايز كمال

افرين ای صانع تن پر ور جان افرين (5)
خالق الاشيا آليه الخلق رب العلمين
مبدأ اثار قد رت عقد پيوند وجود (6)
ضابط اركان فطرت نقش بند ماوطين

(7) iy semûm-ı seṭûtıŋ te’s̱îri nîrân-ı ḥayîm
vî seḥâb-ı raḥmetiŋ seyrânı firdevs-i berîn

(8) ḳudretiŋ gülzârına bir sebze sidretü’l-müntehâ
raḥmetiŋ dîbâcesinde bir varaḳ rûy-ı zemîn

(9) ve ṣıla-i ṣalavât-ı keṣîrü’l-berekât ol seyyîd-i kâinât ve mefẖâr-ı mevcudât (10) künfe-kân bazarınıŋ sermayesi on sekiz biŋ ᶜâlemiŋ pirâyesi (11) yaᶜni merkez-i da’ire-i nübüvvet ve ḳuṭb-ı ufuḳ-ı ġayb ü şehâdet (12) sulṭân-ı serîr-i لی مع الله ve burhân-ı münîr-i bî-iştibâh medine-i (13) ᶜilm ü ḥilm temkin ve gencine-i vaḥy-i rabbü’l-ᶜalemîn ve ẖâtime-i silsiletü’l-mürselîn ḥażretleriniŋ ravża-i ….. ve ẖaṭîra-i (15) hâṭıralarına hediye-i behiyye ḳılınur ki erbâb-ı faṣâḥat **[6a]** (1) ve aṣḥâb-ı belâġat ol güher-i raẖşân-ı kân-ı risâlet ve gülberg-i (2) ẖandân-ı gülistân-ı hidâyetiŋ ᶜaşḳ u muḥabbeti ḥâletinden mis̱âl-i (3) bülbül-i gûyâ olub anıŋ medh-i lâṭif ve naᶜt-ı (4) şerîfini ser-süẖan-ı ṣaḥayif-i şiᶜir ü inşâ ḳılmaġıla saᶜâdet bulmuşlardır (5) ve daẖı dürer-i raḥmet-i ilahi ve ġurer-i maġfiret-i nâ-mütenâhi zümre-i (6) âl ve aṣḥâb-ı firḳat-i aṣdıḳâ vü aḥbâb üzerlerine nis̱âr (7) olsun ki her biri ṭarîḳ-i ḥaḳḳa hâdî sebîl-i tevfiḳe (8) münâdî yaᶜni ḥâmî ḥimâ-i din ve vâlî–i livâ’-i fażl (9) ü yaḳîn olub darü’s-selâm-ı

islâma ṭolmuşlardır rıḍvan (10) allah-ı te^{c}alâ aleyhim ecma^{c}in ammâ ba^{c}dü râḳım-ı tesvîdât (11) ṣaḥayif-i ^{c}acz ü noḳṣân birrî-i natüvânıŋ cesed-i ẖâki sine-i (12) mevlid-i aṣlı vâki^{c} olan maḥmiye-i maġnîsâ ḥamiyyet ahâlîha (13) ….. ab u hevâsı ẖûb u lâṭif ve ademîsi (14) maḥbûb u ẓarîf bir şehr-i behişt âsâ ve bir cây-ı (15) feraḥ-efzâ ve ġam-fersâdır naẓm

[6b](1) göŋül diler ….. medḥ ü s̱enâ-yı maġnîsâ
süẖanda göstere ḥüsn-i edâ-yı maġnîsâ

(2)ṭerâvet-i çemenistân-ı ṭab^{c}ıma bâdı
olur leṭâfet-i âb u hevâsı maġnîsâ

(3) gör i^{c}tidâl-i hevâdan beraber olmışdır
dem-i beharıla vaḳt-i şitâ-yı maġnîsâ

(4) dimaġ-ı câna şemîm-i cinân baẖş eyler
nesîm-i ṣubḥ-dem-i gül-gûṣâ-yı maġnîsâ

(5) olursa gül gibi ẖürrem nola gören âdem
mis̱al-i baġ-ı iremdir feżâ-yı maġnîsâ

(6) serây-ı besṭ-i bisâṭ-ı neşâṭdır el-ḥaḳḳ
mesire-i hây-i meserret fezâ-yı maġnîsâ

(7) ḥisâl-i ẖûb ile bi'l-cümle müsta^{c}dilerdir
göŋüller almaġa her dilrubâ-yı maġnîsâ

(8) ^{c}aceb degil ḳalemimden olur
zülâl-veş süẖan-ı mâcerâ-yı maġnîsâ

(9) netice ḥübb-i vaṭan olmaġıla imândan
bu naẓmıŋ oldu niẓâmı berây-ı maġnîsâ

(10) pes o bende-i dilgüşâde bu bende-i fütâde neçe mah ü sâl muẖteri^{c} (11) maḳal olub ṭab^{c}-ı gevher-bârdan kenâr-ı biḥâre gelen dürer-i manẓûm (12) ve ġurar-ı mersûm ki ḳaṣaid ü eş^{c}ar ve sair taẖmîs ü tesdîs-i (13) iştihârdır ẕülf-i dilberân gibi perîşân ü târ-ı mâr ve manend-i (14) ẖaṭṭ-ı müşg-bâr pîçîde-i ṭomâr iken subḥa var ol cevâhir-i zevâhiri (15) rişte-i tertib ve ḥabl-ı terkibe getürüb bir dîvân-ı celîlü'l-^{c}ünvân **[7a]** (1) îcâd ve dehr-i bi-bünyâd içre her biri bir süleymân-ı cihân-ı ma^{c}nî (2) olan süẖan-verân-ı zemâna ol tuḥfe-i riclü'l-cerâd ile miṯâl-i mûr-i (3) şikeste nihâd i^{c}lâm-ı ẖulûṣ-ı fuâd eyledikden ṣoŋra ẖatır-ı (4) fâtirde fikr-i ṣâ'ib ġâlib olup bildim ki beyt

(5) külli şeyîn hâlik âmeddir cihân
ġayrı illallah fâni bî-gümân

(6) medlulince ḥüsn-i cemaliniŋ kemâli müstelzim-i zevâl olan (7) ẖûrşîd ve şân-ı cihân ve ḳamer ṭal^{c}atân-ı zemânıŋ mihriyle beyhude (8) zülf-i dûtâyı lâm ü dâle ve ḳadd-i bâlâyı elf-i nihâle gâh (9) ẖâl-i ^{c}iẓârı noḳṭa-i cemâle ve gâh dehen-i ġonçe girdârı (10) mim-i maḳâle teşbîh itmege iştiġâl ba^{c}iṯ tażyî^{c} eyyâm ü leyyâl (11) ve bundan mâ^{c}ada dil-i bî-nevâya edâ-yı ra^{c}nâ i^{c}tâ iden ẖüdâ-yı (12) bî-hemtâdan ḥayâ itmeyüb iftiẖâr-ı merâtib-i câh dünya (13) ile giriftâr-ı meṣâib-i câh-ı renc ü ^{c}anâ olan erbâb-ı (14) menâṣıbdan niyâz ve recâyı mutażammın-ı edâlar ile anları (15) medḥ ü ṯenâ lâyıḳ ü sezâ degil idügi bî-rayb ü işkâl

[7b] (1) ne devâdır ki şi^{c}ir-i laṭîf
medḥ-i erbâb-ı menâṣıbla kesîf

(2) dâr-ı dünyâ ki muẖayyel bir beyt
heb ẖayâlâtı olunmış tezyîf

(3) naẓm-ı aḥvâliŋe vir ḥüsn-i niẓâm

ḳâli ḳo ḥâli gör iy merd-i ẓarîf

(4) tabc-ı mevzûn olana ẓâhirdir

çâr cunṣur ki rübâci-i laṭîf

(5) ḫaberiŋ yoḳ mı ki taḳtîc olunur

ḳıtca-i cismiŋ aya ẕât-ı şerîf

(6) besdir insâna cevâb-ı ḳatci

beyt-i maḳtcadaki mażmûn-ı münîf

(7) teng bir ḳâfiye cömr iy birrî

merk ol ḳâfiye-i tenge redif

(8) muḥassal bu ġazel-i bî-bedel mażmûnı üzre ḥîn-i merkde olan (9) aḥvâli derk ve beyhûde aḳvâli terk idüp künc-i cuzletde (10) müteammil ve kûşe-i vaḥdetde mütevekkil iken nâ-gâh bu ḫâk-i râhıŋ (11) cilvegâhına ḫiṣâl-i ḫûb ile arâste ve kemâl-i cilm ü fażl (12) ile pîrâste bir yâr-ı vefâdâr-ı ferḫunde maḳdem vażc-ı ḳadem (13) ḳıldı ki ol feriḳ-i efâżılıŋ ercümendi olan ṣadıḳ-ı (14) fażîlet-mendiŋ beyne'l-enâm şöhret-i tâm bulan nâm-ı feżâil-i (15) peyvendî s̱ânî aḥmed efendidir lâ-cerem öyle bir mesîḥâ dem **[8a]** (1) yâr-ı ḳadîmiŋ ḳudûmı ṭabc-ı selîme luṭf-ı caẓîm olup teşrîfi (2) bu cabd-ı żacifi şeref-yâb eyledikde bende-i efgendesine luṭfiyle ḫiṭâb (3) buyurup didi ki ey bülbül-i gülzâr-ı süḫan edâ-yı racnâ saŋa baḫşâyiş-i ḫüdâ (4) iken böyle ḫâmûşlıḳ neden niçün gûyâ olmaz ve tâze bir edâ bulmazsın

(5) gele iy şûḫ u bî-nevâ bülbül

râz-ı cuşşâka âşinâ bülbül

(6) geçdi ḥüzün ü ġâm-ı şitâ bülbül
nev behâr irdi eṣ-ṣalâ bülbül

(7)nâleye eyle ibtidâ bülbül
(8) cûşa geldi gürûh-ı ẖâmûşân

baẖşiş oldı kemâl-i raṭb-ı lisân
(9) oldu dîvâne ^{c}aşḳile insân

ne ṭurırsın fiġâne başla hemân
(10) ^{c}aleme velvele ṣala bülbül

(11) çîn seḥer ^{c}azm-i gülistân eyle
maḥfil-i naẖle çıḳ fiġân eyle

(12) bize ^{c}aşḳ ayetin beyân eyle
bu bedayi^{c} nedir ayân eyle

(13) ne dimekdir terellela bülbül
(14) ceras içinde zâr olan dilden

çeng ü ^{c}ûd içre çalınan ḳıldan
(15) defteki çul cul-ı cala cıldan

şîve-i sâz-kâr-ı kâmilden
[8b] (1) ver de nâlişleriŋ aŋa bülbül

(2) nemfe âsâ uṣûle vâḳıf iseŋ
ṭarzda ġayrıya muẖâlif iseŋ

(3) ᶜilm-i edvârda mü’ellif iseŋ
fenn-i aḳvâlde muṣannif iseŋ

(4) baġla bir tâzece hevâ bülbül

(5) netice ol yâr-ı sütûde ḫiṣâl işbu taḫmîs-i selîs mażmûnı üzre (6) besṭ-i maḳâl iderek bülbüliyye nâm bir naẓm-ı bî-niẓâm ᶜarż eylemek (7) żımnında edâ-yı merâm idüp eytdi gerçi bu manẓûmeniŋ bâṭını (8) maᶜhûd ammâ ẓâhiri ḫarâbdır eger aŋa baṣar-ı baṣîretle naẓm ve ol (9) naẓmı nes̱re tebdîl idersek bir nâzik es̱er olmaḳ bilâ-irtiyâbdır (10) pes ḥaḳîr-i bu el-heves daḫı bu nefs cân bulsun ve bu mültemes (11) maḳbûle geçdigi raikân olsun diyü derḥâl ol naẓmdan (12) aḫẕ-ı mâl ve meydân-ı nes̱re nis̱âr-ı lâl itmek ḳaṣdıyla (13) tâ maṭlaᶜdan maḳṭaᶜa varınca mütâlaᶜa ḳılub gördüm ki ol (14) kelâm-ı saᶜâdet-niẓâm fu’âdî nâm bir merd-i ṣâḥib-ḥâliŋ (15) maḳâlidir ol ehl-i ḥaḳ ġalebe-i vecd ü ḥâlden baḥr-i mâ’ile **[9a]** (1) müstaġraḳ olduġundan nâşî el-ḥaḳḳ sözleriniŋ maᶜnâsı heb (2) dürr ü gûher ancaḳ edâsı bî-zîb ü zîver ḫülâṣa-i maḳâl bu bende-i (3) bî-mecâl bî-fażl-ı allahi’l-meliki’l-müteᶜal bir ḳac eyyâm işbu iᶜlâm olunan (4) ḫuṣûṣâ saᶜy ü ihtimâm eyleyüp ve gülzâr-ı süḫanda bülbül-i gûyende-vâr (5) baᶜżı ḫoş-ayende kelâm söyleyüb bülbüliyye ismiyle (6) müsemmâ bir kitâb-ı nev-peydâ imlâ vü inşâ itdim ṣubḥ u mesâda (7) ḥażret-i rabbü’l-ᶜibâde ḥamd-i firâvân iderem ki anıŋ luṭf u (8) iḥsânıyla benim gibi fütâde böyle bir murâda ḥâlâ yetdim ḳıtᶜa

(9) virildi ise aŋa bülbüliyye ismi nola
oḳunsa ġonçe-i ṭabᶜı güşâd ider bu kitâb

(10) mis̱âlidir gül-i âlıŋ mâ’il-i rengîni
hezâr-ı gülşen-i ᶜirfânı şâd ider bu kitab

(11) muḳaddemetü'l-kitâb iy muḥarrem-i ehl-i ḥâl vey hem-dem-i ṣâḥib (12) kemâl bu muḳaddeme-i laṭîfü'l-mâl ber-vech-i berâᶜat-i istihlâl (13) ser-nüveşt-i ṣaḥayif-i maḳâl ḳılınmışdır ki kâtib-i ezelî levḥ-i (14) derûna važᶜ-ı ḳalem-i ḳudret-i lem-yezeli ḳılub bir bî-naẓîr (15) kitâb-ı ḥaḳâyıḳ müşîr terḳîm ü taḥrîr eyledüginden nâşî **[9b]** (1) nefs ü dil ü cân ol kitâb-ı müsteṭâbıŋ maᶜâni-i celîlesin (2) fehm ü iẕᶜâna emr ü fermân olunduḳlarında sebâḳ-ı ṭûṭî-i nefs (3) ancaḳ bir varaḳ oldu ammâ ders-i bülbül-i bî-ġıl evrâḳ-ı keṣîreyi (4) şâmil olmaġın mâ'il-i ᶜaşḳa vâṣıl ve kemâl-i şevḳe nâîl (5) olub ᶜârifâne ᶜaşḳ u şevḳ ile elḥâna ser-aġâz birle (6) imtiyâz buldu lâkin maẓhar-ı feyż-i yezdân olan kûf-i ṣâḥib (7) vuḳûf-ı cân kitâb-ı ṭarîḳatden bâb-ı ḥaḳiḳâte varınca imᶜân-ı (8) naẓar ve kemâl-i ᶜirfânında ṭûṭî vü bülbüle neçe îmâ ve işâretler idüb (9) eytdi ya hevâ-yı ahuvân-ı kûhsâr-ı ᶜamel eğer ᶜuḳde-i (10) düşvâr-ı emel suhûlet üzre muẖal olmaḳ maṭlûb ise (11) mefhûm-ı cümle-i ᶜulûm aṣl ü fażlile maᶜlumıŋuz olunca saᶜy-ı (12) bisyâr idüb esrâr-ı hüviyyetden ẖaberdâr oluŋ zîrâ bu kitâb-ı (13) müşgîn-niḳâb ehle lâyıḳ ve her ehl-i ᶜirfân anıŋ daḳâyıḳ-ı (14) ḥaḳâyıḳın fehm ü iẕᶜân ile fâiḳdir biliŋ ve âgâh (15) oluŋ ki süleymân-ı sırr-ı vâḳıf-ı mevâḳıf-ı serâir ve rûy-ı **[10a]** (1) şâhid-i râz-ı niḳâb-ı ẖafâyla sâtir olmışdur beyt

(2) çekilmişdir ḥarîm-i râza astâr
hafîdir şaẖṣ-ı nâ-maḥremden esrâr

(3) pes her bir ḥurûf ehl-i vuḳûfa bir gûne remzi müşᶜir ve derûn-ı (4) ḥarf-i nûn ẖazîne-i sırr olub aŋa şol resme ṭılsımât (5) düzülmişdir ki ol rusûmât efsûn-ı erbâb-ı maḳâlât (6) ile bozulmaḳ muḥâlâtdandır ammâ süleymân-ı sırr beşârât-ı (7) fütûhâtı muẖbir olub eydir her kim ki kitâb-ı işârete (8) naẓar ile bâb-ı hidâyeti ezber eyleyüb ᶜilm-i ḥaḳdan sebâḳ-ẖˇân (9) olur hemân mekteb-i canânın ᶜarş-ı raḥmân olmuş bulur (10) la-cerem müfettiḥü'l-bâbdan fetḥ-i bâb olub bu gencine-i müṭelsem (11) aŋa müsellem olmaḳ maḥal-i irtiyâb degildir sâlik-i mesâlik (12) iẕᶜân ve mâlik-i memâlik-i ᶜirfân olan baŋa nekrân itsün ki (13) ẖüdâ-yi lâ-yezâl devletim ber-kemâl itmek

ni[c]metiyle ẖoş-ḥâl (14) ve enva[c]-ı maẖlûḳâtı emrime imtis̠âl itdirmek sa[c]âdetiyle (15) müreffehü'l-bâl idüb her iḳlîm ḳabża-i taẖyîrime teslîm **[10b]** (1) olınmışdır deyu süleymân-ı sır ḥâline şâkir ve fażl-ı ḥaḳḳı ẕâkir (2) oldıḳda cümle-i eşyâ bu ma[c]nâya selemnâ didiler imdi (3) ey göŋül ber-muḳteżâ-yı [c]aḳl-ı gül sen daẖı ḥażret-i ḥaḳḳa (4) tevekkül ḳılub sırr süleymânına hem-dem ve râz-ı nihânına maḥrem olmaḳ (5) vasıṭasıyla eger genc-i müṭelsem fetḥi müyesser olursa iẕn-i (6) hümâyûn-ı sa[c]âdet-i maḳrûn ile mevẓûn olmadıḳca o bâbdan (7) râz açma ve gevher-i şah-vâr-ı esrârı yabana ṣaçma zîrâ (8) ẖilâf-ı emr-i lâzımü'l-imtis̠âl emvâl-i sulṭânı itlâfa (9) iştigâl müstelzim-i melâl ü kelâldir muḥaṣṣal nâdân-ı (10) bî-[c]irfâna ifşâ-yı râz-ı nihândan ḥaẕer ve pes-i perde-i (11) cefâdan ḥaḳâyıḳ-ı eşyâya naẓar birle sırrı temâşâlara ve nihânı (12) ṣafâlara maẓhar ol ḳaçan bir âşinâ-yı ṣâḥib-vefâ rû-nümâ (13) olursa anıŋ ḳadri miḳdâr esrârı iş[c]âra ruẖṣat (14) vardır hemân berây-ı rıżâ-yı ẖüdâ-yı feyyâż aġrâż-ı (15) nefsâniyeden i[c]râż idüb sırrıyla seyr-i riyâż-ı **[11a]** (1) rûḥâniyete ḳıl tâ ki beyt

bula sırrıŋ serây-ı aḳdese râh
ala rûḥuŋ du[c]â-yı ḳaddesallah

sebeb-i ma[c]nevî-yi te'elîf (3) tâb-ı nûr-ı [c]irfân ile żamîri mis̠âl-i afîtâb olan aḥbâb-ı (4) ulü'l-elbâb bu kitâb-ı faṣâḥat-nis̠âb ü belâġat- (5) me'âbıŋ taḥrîr ü tesṭîriniŋ sebeb-i ma[c]nevîsinden daẖı (6) ḥiṣṣeyâb olsunlar ki vaẖdet-i ẕat من عند الله iki (7) güvâh ile is̠bât olunub ol ikiniŋ birine âyet-i tenzîliyye (8) ve birine âyet-i tekvîniyye dinilmişdir pes tenzîliyyeden (9) murâd ḳur[c]ân ve tekvîniyyeden maḳṣûd işbu ekvân (10) idügini rayb u gümân olmaġın biri vird-i zemânım ve biri (11) manẓûr-ı [c]ayn-ı [c]irfânım olub her an ẕikrim âyet-i ḳur[c]ân-ı (12) [c]aẓîmü'ş-şân ve her zemân fikrim ġâyet aḥvâl-i cihân (13) idi lâ-cerem bu ẕikr ü fikriŋ as̠ārından neçe esrâra maḥrem (14) olup bir dem-i ṣafâ-tev'emde göŋül tefe'ül niyeti ile bu [c]alem-i (15) imkâna nekrân itdikde ber-feḥvâ-yı elfâl ü [c]alî maḥaberi **[11b]** (1) ibtidâ naẓarım gülşen-i zîbâya düşüb gördüm ki gül-i ra[c]nâ feyż-i nesîm (2) ṣabâyla ẖürrem ü ẖandân ve bülbül-i şeydâ derd-i

^{c}aşḳ-ı ġam-efzâyla (3) nâlân ü giryân ü bülbül aġlar gül güler ^{c}alem temâşâ dir gider (4) çünki ey yâr-ı muvâfıḳ ma'il-i fâlım ḥasb-ı ḥâlime muṭâbıḳ oldu (5) ve derûnım ^{c}aşḳ u şevḳile ṭolup dil-i mürġi terennüme ruḫṣat (6) buldu hemândem fursât ġanimetdir deyü ber-vech-i tems̱îl bir kitâb-ı (7) bî-^{c}adîl te'lîf ü taṣnîfine ^{c}azîmet ü himmet eyledim ki ol (8) nüsḫa-i zîbâ bu risâle-i ġarra ve maḳâle-i dil-güşâdır ḥaḳḳa anıŋ (9) işârât-ı ^{c}avâlim-i tecelliyyeye reh-nûmâ ve beşârât-ı dil ü cânı (10) erbâb-ı ^{c}irfâna ṣafâ-efzâ ammâ her nâ-bînâ vü nâ-sezâ degil (11) zîrâ ḥâl-i cehâlet ma'il-i dirâyeti ve mis̱âl-i ḥikâyeti idrâke mâni^{c}dir (12) eger ḫak-i pây-i merdân-ı ḫüdâyı küḥl-i baṣar-ı baṣîret ḳılup (13) ^{c}irfânıŋa cilâ virdiŋ ve seyr-i serây-ı sırr-ı vaḥdet (14) eyleyüp ḥaḳîḳat ḳaṣrına girdiŋ ise bu kitâb-ı müsteṭâbdan (15) ḥiṣṣe-yâb olup remz ü imâyla her ma^{c}nâyı bilür **[12a]** (1) ve ḫalvetḫâne-i derûnıŋda ṣafâ-yı vaṣl-ı dilârâyı bulursın (2) hemân cevâhir-i kelimâtı erbâb-ı kemâlâtı mengûş-i gûş-i cân (3) idüb feyż-i dem-i behârı iẕ^{c}ân ve çeşm-i ^{c}irfân ile (4) ma^{c}ânî gülistânına nekrân eyle ki gül-i ra^{c}nâ güşâde olup (5) bülbül-i şeydâyı feryâda getürmiş ve hevâ-yı ^{c}aşḳ-ı gül bülbül-i (6) pür-ġulġuliŋ ṣabr u ḳarârın götürmiş ve daḫı ṭûṭî (7) nehâr-ı kes̱retde giriftâr-ı ġaflet olub beyhûde güft ü gû ile (8) ḳalmış ammâ kûf-i pür-vuḳûf şeb-i vaḥdetde iḫtiyâr-ı (9) ^{c}uzlet ḳılub hû ẕikriyle menzil almış ve yâhû deyüb (10) ḥarem-i hüviyete ṭalmışdır pes bu remz ü imâ olunan ma^{c}nâlara (11) dil-i bî-nevâyı dânâ iden ḫüdâ-yı bî-hemtâdan ^{c}inâyet (12) olursa âġâz-ı ḥikâyet eyleyen inşallahü te^{c}âlî (13) kelimât-ı pendiye ey yâr-ı ṣâḥib-vefâ eger çeşm-i ^{c}irfânıŋ (14) cilâ bulup baṣar-ı baṣîretiŋ bînâ oldu ise bu ḫalḳ-ı (15) ^{c}âlemi ^{c}ibret naẓarıyla temâşâ ḳılub ^{c}ârif ü dânâ ol ki **[12b]** (1) ünâs iḫtilâfı ṭabâyi^{c} cihetinden ecnâsdır kimi yâr-ı ḥaḳîḳat (2) şi^{c}ar ve kimi aġyâr-ı bed-girdâr ba^{c}żısı ^{c}ayyâb u ġayyâb (3) ve ba^{c}żısı nemmâm ü keẕẕâb muḥaṣṣal-ı kelâm eks̱er enâm ….. (4) cehâletden şeḳâvet idüp iṭâ^{c}at-i nefs-i şûm ile (5) sa^{c}âdetden maḥrûm ve iblîs-i telbîsiŋ iżlâliyle semt-i (6) ḍalâle si^{c}âyet ḳılup ^{c}âlemde mezmûm olmuşdur pes bu (7) ṣıfât-ı zemîme ile itteṣâfı olan bî-inṣâf bir vechile kendü (8) ^{c}ayb u noḳṣânıŋ görmese ḫilâf olmaz ki mir'ât-ı ḳalbi muṣaffa (9) degil ve ol mükerrerü'l-aḥvâl es̱nâ-yı aḳvâlde hic bir yüzden (10) ḥâl-i fütûḥı müşâhede

ḳılmadım dise güẕâf olmaz ki (11) mücellâ-yı rûḥı mücellâ degil ᶜaḳl-ı güzîn münevver itmeyen (12) ᶜirfân yüzin görnez ki ḥatta taḳı ile şâḳî ve sadîr (13) eyleşedir farḳın iẕᶜân eyleye o maḳûle eşẖâs-ı (14) cehâlet iẖtişâşıŋ bu eyyâm-ı melâlet encâmda ġalebe-i temâmı (15) vardır şimdi ᶜârifîn künc-i ᶜuzletde ẖalvet-nişîn olmuş **[13a]** (1) ve muẖâlifîn-i bed-ayîn ile rûy-ı zemîn ṭolmuşdır ẖâne-i virâne-i (2) dil neden yıḳılur bilmezler ve kâşâne-i şâhâne-i ẖâṭır-ı (3) bî-ġıl ne resme yapılur idrâk ḳılmazlar ey bürâder-i (4) muᶜteber el-ḥaẕer el-ḥaẕer ki ser-mest-i bezm-i elest olan rindân-ı (5) sâġar-ı bedestiŋ ḳalb-i mücellâ ve ṭabᶜ-ı ayîne âsâları seniŋ (6) ṭaᶜnıŋdan şikest olsun yoḳsa (7) bu rûz-i gârda manend-i ḥabâb-ı şerâb- ḥâliŋ ẖarâb olur eger (8) saᶜâdetden bahre-var olmaḳ ve s̱evâb-ı ḥacc-ı ekber bulmaḳ dilerseŋ (9) erbâb-ı diliŋ ẖâk-i pâyına yüzüŋ sürüp gözüŋ yaşını (10) rîzân ve anlarıŋ reh-güẕârı ṭaşına fedâ-yı baş u cân idüb (11) gûşiş ü saᶜy-ı firâvân eyle ki dil-i vîrân âbâdân olup (12) pâk ü tâbnâk göŋül ele götüresin naẓm

(13) dil bedest arar ki ḥacc-ı ekberest
az hezârân kaᶜbe yek dil bihterest

(14) kaᶜbe bünyâdı ẖalîl-i azarest
dil naẓar-gâh-ı celîl-i ekberest

(15) ḥaḳḳa bu edâ-yı dil-güşâyı gûş-i cân ile işġa iden **[13b]** (1) ᶜâḳîl ü dânâ sâlik-i mesâlik-i iẕᶜân ve mâlik-i memâlik-i ᶜirfân (2) olup menzil alur ammâ kelimât-ı erbâb-ı ᶜirfânı fehm itmeyen (3) nâdân-ı bî-iẕᶜân şekl-i beşerde ḥayvândır ki lisân-ı ẖalḳ-ı (4) cihânda nâmı ẖarîd ü pây-i zemân olup bâr-ı belâ-yı ḥırmân (5) ile beyâbânda ḳalur zîrâ ḥayvâniyyetden derûnı kibr ü kin (6) ile ṭolanlar insâna yaḳîn ve ana niyyetden ẖod-pesend ü (7) ẖod-bîn olanlar erbâb-ı ᶜirfâna ḳarîn olmazlar baᶜżı (8) bî-ẖaber her kime naẓar iderse kendin görüp neçe ᶜayb bulur (9) pes seyyid-i kâ'inât ve mefẖâr-ı mevcûdât ᶜaleyh-i efdâlü'ṣ-ṣalavât (10) ḥażretleriniŋ buyurduḳları المومن مرأت المومن ḥadîs̱-i (11) şerîfi bu maᶜnâyı müeyyid olur ki mûmin mûminiŋ ayînesidir (12) kişi ẖalḳı görüp nîk ü

bed ġayrıda her ne müşâhede eylerse (13) kendü ḫulḳî as̱arıdır aŋa sîreti o ṣûret ẓahir (14) ü hüveyda olur ammâ ġafletinden bu maᶜnâyı bilmez mes̱ela (15) bir maḥbûb zîbâ mir'ât-ı mücellâya negâh itse bî-iştibâhdır ki **[14a]** (1) anıŋ ḥüsn-i cemâli münᶜakis olur ve kez̠alik bir zişt-liḳâ (2) daḫı ayîne-i muḍaffayı naẓargâh eylese ᶜaḳlı güvahdır ki anıŋ (3) kendü ᶜaḳsi ṣûret bulur imdi bu işâretden ḫâbir ol (4) tâ ki saŋa ḥikâyet te'sîr idüp bu ḥaḳîr kes̱îrü'l-taḳṣîriŋ (5) kitâbından ḥiṣṣe-yâb olasın bilmez misin ve fikr ü te'ammül (6) ḳılmaz mısın ki ḥażret-i süleymân musaḫḫar-sâz-ı cihân ve ins ü (7) cân aŋa bende-i fermân iken kemâl-i ᶜirfânından öyle devletmend bir mûr-ı (8) naçîzden aḫz-i nuṣḥ u pend itmişdir o ḥâletden ḫabîr olan (9) ᶜârif-i rûşen żamîre bu ḥikâyet-i bî-naẓîr kifâyet ider zîrâ (10) ḥikâyetiŋ me'ali mis̱âldir pes merd-i süḫan-şinas bu mis̱âlden (11) me'ali ḳıyasa urup taḥṣîl-i vuḳûf-ı aḥvâl-i nâs ider (12) aġâz-ı dâstân

(13) bağlayup tâze bir hevâ bülbül
nefye ḳıldı ibtidâ bülbül

(14) eyleyüp ᶜâşıḳâne cünbüşler
ḳıldı ᶜaşḳ ehline ṣalâ bülbül

(15) mevsîm-i nev-bahâr geldi deyu
naḫl-i gülde ider nidâ bülbül

[14b] (1) her seḥer naġme-i ṣabâ eyler
güllere ḳarşu bî-nevâ bülbül

(2) çâk olup perde-i gül-i raᶜnâ
oldu esrâra aşinâ bülbül

(3) dehen-i ġonça ḫandeden ṣad çâk
girye itmekde mübtelâ bülbül

(4) gül gibi gûş idiŋ sözin ki bu dem
oldu birrî-i ẖoş edâ bülbül

(5) bâġıbân-ı ḥadîḳa-yı güftâr olan râvîyân-ı aẖbâr tuḥfe-i güldeste-i (6) rivâyeti bu ṭarz ile ber-güzâr-ı mecâlis-i aẖyâr iderler ki evâ'il-i rûz-i gârda (7) bir vaḳt-i baḥâr ol ṣabâ didikleri yâdigâr bûy-ı peyâm-ı yâr ile (8) ṣaḥn-ı gülzâra gelüp gül-i nâ-şüküfte-i ^{c}ışḳ-bâza nühüfte (9) râz açdı gûyâ gülistâna ateşler saçdı ol esrârıŋ (10) aṡarından ġonça dehanân-ı gülzâr def^{c}-i ḥicâb ve gül pirehenân-ı (11) çemenzâr ref^{c}-i niḳâb idüp her biri farṭ-ı neşâṭ ve kemâl-i (12) inbisâṭdan sîne-çâk ve aṡâr-ı beşâşetden ruẖsâr-ı rengîn (13) ^{c}iẕar-ı ateşînleri tâbnâk oldu lâ-cerem bu dem-i ṣafâ-tev'emde (14) bülbül-i ferẖunde maḳdem ḥarem-i bâġa vaż^{c}-ı ḳadem ḳılınca gülleri (15) hürrem görüp râz-ı ^{c}aşḳa maḥrem olmaġın ^{c}âşıḳâne **[15a]** (1) cünbüşler eyleyüp o ḥâlet ile terennüme ruẖṣat buldu pes (2) ^{c}andelîb-i zâr naġamât-ı hezâr ile ṣaḥn-ı gülzârda daldan dala (3) ḳonup ve ḥâlden ḥâle dönüp ^{c}aşḳ ve şevḳ iẓhâr (4) idicek esrâr-ı nihân-ı muḥabbet âşikâr olup ^{c}âlem ṣît (5) ve ṣadâ ile ṭoldı çünki bülbül-i pür-ġulġul ẖˇânında bezm-i gül olmaḳ (6) rütbesin ifrâz ve sûz-nâk ṣadâlar ile pâk edâlara (7) ser-aġaz eyledi imdi temâşâ ḳıl ki ḥıḳd ü ḥased ġurâb-ı (8) ġammâz ve saîr mürġân-ı ẖud^{c}a-bâz u ḥile-sâza neyledi pes (9) ġurâb-ı siyeh-rû kendü gibi bed-ẖû ve kîne-cû ḳuşlar ile güft ü ġûya (10) ve bülbülü gülden cüdâ düşürmek ḳaṣdıyla dâm u tezvîri cüst (11) u cûya başlayup eytdi hiç bilür misiz ve bu ma^{c}nâyı fikr ü (12) te'ammül ḳılur mısız ki bülbül bize neden tenezzül itmez ve bizler her ne ṭarafa gidersek niçün bile gitmez henüz ṣaḳṣaġan (14) fetḥ-i dehâna eylemedin ḳuzġun ziyâde azġun olmaġın ġurâba (15) cevâb virüp didi ki bülbül bize nice tenezzül eylesin ol **[15b]** (1) şimdi mecâlis-i gülşende ẖˇânında her seḥer güllere ḳarşu ġulġullar (2) idüp ṣadâsından nev^{c}-i beşer ṣafâlar eyler ammâ avâzımızı (3) gürûh-ı insân girye görüp hemân اللهملاطيرالاطيرك ولاخيرالاخيرك ولااله غيرك deyu her bâr ṣadâmız (5) işitdiklerince bu du^{c}âyı tiẕkâr iderler mâdâm bir tedbîr idüp (6) ḥîle vü tezvîrile bülbülü gülden mehcûr ve anı gülistândan dûr eylemege (7) baẓal-ı maḳdûr

ve sa^{c}y-i mevfûr itmedikçe bize ḥużûr olmaz ve cânımız (8) raḥat bulmaz zîrâ bizler andan mücessem ve şânımız a^{c}ẓâm iken (9) böyle maḥḳûr ve biz ṭururken o meşhûr olmaḳ ne lâzım deyüp daḫı (10) neçe ṭuyûr-ı ṣâḥib-nifâḳ bu ḫuṣûṣ içün ittifâḳ eyleyüp (11) ^{c}azîm-i cumhûr itdiler içlerinden ba^{c}żısı ḳurâ vü büldânı mekân iden (12) mürġâna ḫaber idüp ve ba^{c}żısı ber ü beyâbânda âşiyân ṭutan (13) ṭa'irâna iḫbâra gidüp bir cem^{c}iyyet peydâ ḳıldılar ki öyle kes̱ret-i (14) ṭuyûr ^{c}âlemde menẓûr olmış degil idi aralarında gerçi neçe ṣıddıḳâ (15) ve ṣafâ ehli ve zühd ü taḳvâ ṣâḥibi ḳuşlar daḫı var **[16a]** (1) ammâ neylesünler ne çâre eylesünler ol ḥüssâdıŋ fitne ve (2) fesâdlarından ḥaẕer ḳılup ve anlara muḫâlefet itdikleri (3) ṣûretde kendülere żarârı emr-i muḳarrer bilüp nâçâr ^{c}arıżların (4) ṣiyânet ve furṣat düşerse bülbüle ḥimayet içün gelmişler (5) idi ki derûnlarından ^{c}andelîb-i zâra merḥamet idüp yürekleri (6) pâre pâre olurdı pes bu cem^{c}iyyet temâm oldıḳda ḳuzġun (7) didikleri bed-nâm âġâz-ı kelâm idüp eytdi ey gürûh-ı ṭuyûr vi (8) mürġân-ı pür-şu^{c}ûr şol bülbül-i şaḳî ḥaḳḳında ne dirsiz ki (9) kemâl-i şeḳâvetden âşûfte-ḥâl olmış ve semt-i ḍalâlete düşüp (10) şeḳâvetde kemâl bulmuş müdâm rüsvâlıḳdan ve ṣubḥ u şâm (11) şeydâlıḳdan ḫâli degil ol fâsıḳ ve bâṭıl gördigi dilbere ^{c}âşıḳ (12) ve ma'il olup da'ima ġonca dehenler ve gül-pîrehenler ^{c}aşḳına bâde-gûdur (13) ve gûşe-i meyḫânelerde mestâne nâ^{c}râlar urur diyu ol (14) keẕẕâb gürûh-ı mürġâna ḫitâb itdikde hemân ol maḥal (15) ġurâb dinilen ebu'l-ḥiyel cümleden evvel cevâb virüp **[16b]** (1) eytdi çünki bülbül ^{c}âḳıbetin te'amül ḳılup ve kendü miḳdârın bilmeyüp (2) böyle şeḳâvet itmiş ve ṭarîḳ-i ḍalâlete gitmiş lâ-büdd semt-i (3) hidâyete delâlet ider bir rehber lâzım ve ol bî-edebi te'dîb eyler (4) sa^{c}adet-gûster bulmaḳ emr-i mühim oldu pes ṭûṭî-i (5) ṣâḥib-hüneriŋ rütbesi cümlemizden bâlâter ve ol ma^{c}ârif-(6) perver süleymân-ı nebî ^{c}aleyhi's-selâm ṭarafından naṣb olunmuş ḥakîm-i (7) şer^{c}-i muṭahhardır görelim bu ḫuṣûṣda ne ḥükm ider ve aŋa ne gûne (8) cezâ tertip eyler zîrâ böyle fâsıḳların ḥaḳḳından gelmege (9) öyle mabṣıb-ı ḥükûmet ile fâ'îḳ olanlar lâyıḳdır deyince ol (10) pür sekr ü fiten ya^{c}ni ṣaḳṣaġan ḳulaġın süḫan-ı zaġa ṭutup (11) bu sözleri bi'l-cümle istima^{c} eyledikden ṣoŋra eytdi belî cevâbıŋ (12) ṣevâb ve bu gûş olunan

kelâm-ı merġûbıŋ ḫ̱ûb ve ḫ̱oş ammâ (13) hele sen bir miḳdâr ḫ̱amûş ol zîrâ bülbül sermest-i mül-i ᶜaşḳ-ı (14) güldir şimdi ṣahba-yı muḥabbeti nûş ve ġam-ı ferdâyı ferâmûş (15) eylemişdir ṭûṭî aŋa kitâb ile her ne ḳadar cevâb virse **[17a]** (1) ḳulaġına girmez ve anıŋ gibi dîvâne-i ᶜaşḳ olmuş levende efsâne-i (2) nuṣḥ u pend fa'ide virmez bu bâbda her kim aŋa naṣîḥat yüzinden (3) ḫ̱iṭâb eylese beyt

gel ey nâṣiḥ ḳo pendi ḥâl-i dilden bî-ḫ̱abersin sen
(4) beni dîvâne ḳıldı ol perî bilmem ne dirsin sen

diyüp bu beytiŋ (5) mażmûnıyla redd-i cevâb ider mâdâm dîvâne-zâ ḳalem-nist (6) dinilmişdir bu tedbîri sen ortadan gider eger ol şaḳîniŋ (7) ḥaḳḳından gelinsün ve bir ḫ̱oş intiḳâm alınsun dirseŋ (8) ṭavşancıl ki ḥażret-i süleymân fermânıyla bize vâlî ve beynimizde (9) anıŋ daḫ̱ı câh-ı emâret ile mertebesi ᶜâlîdir aŋa bu aḥvâli (10) iᶜlâm ve anıŋ neçe ḳahriyle bülbül didikleri bed-nâmdan aḫ̱ẕ-i (11) intiḳâm idelim fermân-ı süleymân ile sulṭân-ı mürġân ve żabṭ u (12) rabṭ-ı ṭuyûra me'mur olan odur ve benim bildigim budur ki anı (13) pence ile pür-yâre ve neçe işkence ile ṣad-pâre ider zîrâ (14) minḳârı ser-tîz ve kendü ziyâde ḫ̱ûn-rîzdir diyüp kelâmı (15) itmâm eyledikde ġurâb-ı ġammâz ᶜitâb-ı süleymândan iḥtirâz ve **[17b]** (1) ve bu yüzden daḫ̱ı söze âġâz idüp didi ki bu mâcerâ dîvân-ı (2) süleymâna varılmayınca temâm olmaz ve bu daᶜvâ anıŋ ḥużûrunda (3) görülmeyince faṣl olunup ḥüsn-i niẓâm bulmaz hemân dîvâna gidelim (4) ve ol şehinşâh-ı cihân her ne fermân eylerse iṭâᶜat idelim (5) deyince mecmuᶜ mürġân bu tedbîri istiḥsân ve ol an ᶜazm-i (6) dîvân-ı süleymân eylediler el-ḥâṣıl ol gürûh-ı ṭuyûr pervâz (7) iderek ve ḫ̱ışm-ı şehriyârıdan iḥtirâz ile giderek ḥażret-i (8) süleymân ᶜaleyhi's-selâmuallahu'l-melikü'l-mennân dergâhına vâṣıl (9) ve dîvân-ı pür-ᶜünvâna dâḫ̱il oldular ol sulṭân-ı ᶜâlîcenâ(b) (10) anlara luṭf ile ḫ̱iṭâb buyurup murâdıŋızı beyân (11) idiŋ bilelim ve maḳṣûdıŋızı ᶜayân eyleŋ aŋa göre (12) tedârik ḳılalım didi her biri âdâb ile duᶜâlar eyleyüp (13) ve ḥicâb ile müddeᶜâların söyleyüp eytdiler bülbülüŋ çoḳ (14) töḥmeti âşîkâr oldu ve fasıḳ u fesâd ile bu dehr-i bî-bünyâd (15) içre iştihâr buldu

anıŋ iḥżârını ṭalebkârız ki **[18a]** (1) dânâ-yı mürġân ve monlâ-yı dîvân olan ṭûṭî-i belîġü'l-beyân fermân-ı (2) cihân muṭâ^{c} ve emr-i lâzımü'l-ittibâ^{c} ile ḥużûrıŋızda da^{c}vâmız (3) istima^{c} eyleye hemândem hüdhüde fermân olundı ki ^{c}azm-i (4) gülistân idüp bülbül-i nâlânı dîvâna getüre ve isti^{c}câl (5) eyleyüp fî'l-ḥâl bu ḫıdmeti bitüre pes ol peyk-i pür-ibtihâc (6) serinde zîbâ tâc ve arkasında rengarenk dîbâc ile ilerü (7) gelüp ve devâm-ı devlet-i şehriyârıyâ du^{c}âlar ḳılup perrân (8) oldı ve az zemânda gülistâna vuṣûl buldu gördü ki nihâl-i (9) gül üzre bülbül-i şûrîde-ḥâl ṣafâ-yı bâl ile ẕikr-i ḫüdâya (10) iştiġâlde gerçe ẓahirâ bahâne-i derd-i ^{c}aşḳ-ı verd ile terâne (11) ider ammâ dai'ma virdi nâm-ı ḫüdâ-yı bî-hemtâ olup (12) derûnı başḳa ḥâlde hemân hüdhüd-i ṣâḥib-iẕ^{c}ân (13) aheste aheste ^{c}âşıḳ-ı dil-ḫaste ḥużûruna gelüp (14) tevḳîr ü iḥtirâm ile selâm virdi ve hezâr luṭf (15) ve mülâyemetle ḫâṭırın ri^{c}âyet eyleyüp temâm göŋlüne girdi **[18b]** (1) ve bir miḳdâr ^{c}âşıḳâne muṣâḥabet ḳılup çünki ṣoḥbet pâyâna (2) irdi andan soŋra münâsebet ile dîvâna da^{c}vet eyledi (3) ve ḥużûr-ı süleymâna gidilmek ḫuṣûṣunı söyledi naẓm

(4) didi hüdhüd ki ey dîvâne bülbül
şerâb-ı ^{c}aşḳ ile mestâne bülbül

(5) beni irsâl idüp saŋa süleymân
didi gelsün bu dem dîvâna bülbül

(6) pes ^{c}andelîb-i zâr mül-i ^{c}aşḳ-ı gül-i gülzâr ile serḫoş iken hüdhüdüŋ (7) bu güftârını gûş idince huşyâr oldu ve derûnı ġam-ı fürkat-i (8) gül-i ḫandân ve elem-i ḫaşyet-i ^{c}itâb-ı süleymân ile ṭoldı ol bî-(9) mecâl bu aḥvâl içün eleminden aġlayup ve âteş-i ġam ile cân (10) u ciger ṭaġlayup sual itdi ki ey yâr-ı nîgû-ḫiṣâl ^{c}aceb (11) bu ne ḥâldir ḥażret-i süleymân gibi bir sulṭân-ı ^{c}âlîşân (12) beni neyler ve böyle bir bî-nevâ dîvâneyi ne sebebden dîvâna (13) da^{c}vet eyler hüdhüd eytdi niçün pür-melâl ve bu mertebe (14) perîşân ḥâl olursın ulü'l-emre iṭâ^{c}at itseŋ (15) ve refâḳat eyleyüp benimle

gitseŋ nolursın, seniŋ bî-günâh **[19a]** (1) idügiŋ maḥall-i iştibâh degildir elbette ḥużûr-ı şâha vardıḳda ^{c}izzet (2) ve ḥürmet bulursın gerçi mürġân-ı ḥâsidân dîvân-ı süleymânda senden iştikâ-yı fürâvân eylediler ve ḥaḳḳıŋda neçe (4) bühtân idüp vâfir yalan söylediler ammâ heb sözleri (5) nâ-saz ve bi'l-cümle ifk ü iftirâ idügi ḥażret-i süleymânıŋ (6) ve sâ'ir erbâb-ı ^{c}irfânıŋ ḳalb-i mücellâ ve ṭab^{c}-ı âyine-âsâlarına (7) ẓâhir ü hüveydâdır bilürsin ki ḥażret-i süleymân ^{c}aleyhi's-(8)selâm allahü'l-melike'l-mennân hem sulṭân-ı cihân ve hem peyġamber-i (9) ^{c}aẓîmü'ş-şândır anıŋ meclîs-i aṭhar ve maḥfîl-i enverinde efrâd-ı (10) âferîdeden bir ferdâ ḫilâf-ı şer^{c}i müṭehher zerre ḳadar żarar mutaṣavver (11) degil idügi mihr-i münevverden eẓhârdır deyü ol maḥzûna teslîyet gûne (12) kelimât ile taḳvîyet virdi hemân سمعناواطعنا deyüp hüdhüd ile yola (14) girdi ammâ gül-i ra^{c}nâya nidâ ḳılup beyt

(15) ġayrı seniŋdir anı ḫoş ṭut efendim işte ben gittim
gönül dirler ser-i kûyunda bir dîvânemiz ḳaldı

[19b] (1) feḥvâsınca eytdi ey yâr-ı ṣâḥib-cemâl ve dildâr-ı sütûde-ḫiṣâl (2) işte ben bende-i efgende gitdim ve seni âferînende-i cihâna rûz-ı (3) dehende-i ^{c}âlemîyâna sipâriş itdim ḫüdâ-yı bî-zeval devletiŋ (4) ber-kemâl eylesün diyerek kendü umûrını daḫı rabb-ı şekûre tefvîż (5) eyleyerek dîvân-ı süleymâna dek gitdi az müddetde ve ednâ sa^{c}atde (6) ol dergâh-ı pür-^{c}ünvâna yetdi çünki ṭai'rân-ı ḥâsidân bülbül-i (7) nâlân-ı görüp geldigin bildiler hemân maġmûm olsun (8) deyü ^{c}umûm üzre şütûm eyleyüp ol maẓlûma hücûm (9) ḳıldılar içlerinden ġurâb-ı ġammâz ve kelâje-i ḫüd^{c}a-bâzı gibi neçe (10) ṭuyûr-ı ḫile-sâz zebân-dırâzlıḳlar idüp her biri ta^{c}ne-endâz (11) olmaġa ser-âġâẕ eylediler luṭf-ı süleymâna maġrûr olup bülbül-i (12) nâlâna ḥasûdâne ḫayli nâ-sâz sözler söylediler çâvışlar (13) ol bî-ḥicâbları tesfîh ve ^{c}itâb-âmîz cevâblar ile onlara (14) muḥkem tenbîh idüp eytdiler ey küstaḫlar edebsizlik itmeŋ (15) ve mevḳıf-ı ^{c}adaletde böyle ^{c}adavet semtine gitmeŋ ayîn ü erkâna **[20a]** (1) ḥürmet ve âdâb-ı dîvâna ri^{c}âyet ḳılmayub niçün ḫiṭâb (2) olunmadın cevâb virirsiz ve bî-ḥicâblıḳdan ^{c}itâb ḥavfın (3)

bilmeyüp ne sebeb içün böyle âşûfte-ḥâl ve şikeste-bâlin (4) vebâline girirsiz diyu bu ṭarîḳ ile ġavġayı defᶜe meşġûl (5) oldılar ve ᶜandelîb-i bî-nevânıŋ üzerinden bu belâyı defᶜe (6) böyle yol buldılar pes kem-â-kân dîvân ṭurup bi'l-cümle ᶜâyân-ı (7) devlet ve erkân-ı salṭanat merâtibince yerlü yerinde oturup temâm (8) iḥtişâma niẓâm virildikden soŋra dânâ-yı mürġân ve monlâ-yı dîvân (9) olan ṭûṭî-i faṣîhü'l-leyân ve belîġü'l-beyâna emr ü fermân (10) olundı ki ol ṣâḥib-şuᶜûr ḥaḳḳ u ᶜadl üzre ḥükûmet (11) ve beyne'l-ṭuyûr faṣl-ı ḫuṣûmet eyleye lâkin ṭûṭî-i ehl-i ẓâhir (12) ve erbâb-ı bâṭınıŋ aḥvâlini idrâkde ḳâṣır olmaġın eşrâre (13) ṭarafdâr olup göresin ki ᶜandelîb-i zâre neylese pes (14) bülbül-i bî-kes te'dübünden hiç ses itmeyüp ol ṣâḥib-taᶜaṣṣubıŋ (15) ḳarşusında sükût üzre mebhût olup ṭurdı **[20b]** (1) ve ḳażâya rıżâ virüp kemâl-i ᶜirfânından bu aḥvâli hemân (2) tevḥîde urdı ṭûṭî beher ḥâl istifsâr-ı aḥvâl idüp (3) daᶜvâŋız nedir söyleŋ ve bu icmâli tafṣîl ḳılup maddeniŋ (4) aṣlını beyân eyleŋ didikde mûzî ḳuşlar eytdiler bülbülüŋ (5) aḥvâli diger gün oldu ve sevdâ-yı ᶜaşḳ-ı gül ile serâncâmı (6) hemân sergüẕeşt-i leylî vü mecnûn rütbesin buldu ol dîvâne (7) erbâb-ı dîvâna ḳarışmaz ve gürûh-ı mürġâna bîgânelik idüp (8) bizimle yıldızı barışmaz gâh künc-i ᶜuzletde ve kûşe-i vaḥdetde (9) ḫalvet-nişîn olup kimlere ḳarîn idügi bilinmez ve cemᶜiyyetimize gelmeyüp (10) aḥvâl-i perişânından ve hiç ḥâl ü şânından nişân bulunmaz (11) gâh olur ki ẓuhûr ider ve ḥużûr-ı gül-i terde naġmeler ḳılup (12) öter ṣadâsından ṭurulmaz ve gülşende şâm ü seḥer atar (13) ṭutar aṣlı ṣorulmaz gerçi dervîşâne libâs ile nemed-pûş (14) ammâ ṣahbâ-yı kibr ile müdâm serḫoş neçe kendü gibi ehl-i hevâ (15) müġannîler ile meclîs ḳurup ve bezm-i ṣafâda görüp devr **[21a]** (1) ü raḳṣ ile teġannîler ider nas-âbî ḥâline şâkir bir bî-riyâ (2) ẕâkir ḳıyâs eyler zîrâ fesâdından ve su'-i ḥâl-i fevâ'idinden (3) bî-ḫaberler anıŋ müdâm-kârı âġâza ṣubḥ u şâm ḳarîni tazedir (4) deyü böyle ifk ü iftirâ ile gûyâ taḳrîr-i müddeᶜâ eylediler (5) ve ᶜumûm üzre çaġrışup bülbül-i maġmûma şütûm iderek (6) neçe bî-edebâne efsâne söylediler çâvışlar ilerü gelen (7) ve edebsizlik ḳılan ḳuşlara eytdiler ey ṭuyûr-ı bî-şuᶜûr (8) böyle cumhûr ile daᶜvâ görülmez ve ḥużûr-ı şerᶜide zor ile (9) ḥüccet-i şirrete imża urulmaz söziŋizi başḳa başḳa söyleŋ (10) ve ehl-i ᶜaşḳa isnâd ü iftirâdan ḥaẕer eyleŋ deyü bu gûne maḳâlât (11) ile ol nekebât-ı iskât

itdiklerinde ṭûṭî daḫı bu kelimâtdan (12) fehm-i nikât eyleyüp eytdi ^{c}âşıḳ-ı ṣâdıḳ ḥaḳḳında (13) kelâm-ı nâ-muvâfıḳ lâyıḳ degildir ḳûl-ı ṣaḥîḥ ile müdde^{c}âŋızı taṣḥîḥ (14) idiŋ ve felâḥ bulmaḳ isterseŋiz semt-i ṣalâḥa gidiŋ deyü (15) ṣûret-i ḥaḳdan görinüp ṭab^{c}ındaki ihâneti setri içün **[21b]** (1) bülbüle ḥimâyet şeklin gösterince eytdiler eger rayb u işkâl (2) iḥtimâli var ise vâki^{c} ḥâl ve ṣıdḳ-ı maḳâli cem^{c}-i ḳuşlardan (3) su'âl ve geregi gibi istifsâr-ı aḥvâl buyurıŋ tâ ki ṣıdḳ (4) u gizimiz bilinsün ve tekẕîb iderler ise bize cezâ tertîb (5) ḳılınsın didiklerinde ṭûṭî cümle-i mürġâna mevhûdâne ḫiṭâb (6) ve anlardan ṭaleb-i cevâb eyledi pes mecmu^{c}-ı ṭuyûr ^{c}adem-i şu^{c}ûrdan (7) nâşî farḳ-ı ḫaṭâ vü ṣevâb itmeyüp ve ol bî-ḥicâblar isnâd (8) ve iftirâdan perhîz ü ictinâb ṭarîḳine gitmeyüp refiḳlerin taṣdîḳ (9) içün buŋların sözleri taḥḳîḳdir deyü yalan söylediler (10) ve bülbüle ta^{c}addî ḳaṣdıyla anlar daḫı da^{c}vâya taṣaddî eylediler (11) netice-i merâm ^{c}andelîb-i nâ-kâmdan aḫẕ-i intiḳâm içün cümlesi (12) ḫalṭ-ı kelâm idüp çünki söz temâm oldı ve bu iştikâ-yı (13) bî-niẓâm hezâr sa^{c}y ü ihtimâm ile encâm buldı pes tâ ezel ṭûṭîniŋ derûnında mestûr olan kudret bu maḥall-i (15) ḥükûmetde ẓuhûr idüp ol bî-inṣâf-ı cehâlet-itteṣâfıŋ **[22a]** (1) ġubâr-ı ^{c}adâvetden ḳalbi ṣâf olmadıġı ecilden böyle lâf (2) ü güẕâfa bilâ-istişhâd i^{c}timâd itdi ve ḳul-ı mechûl şuhûd-i (3) ^{c}udûl ile maḳbûl olup is̱bât-ı müdde^{c}â bulunmadın ve madde şer^{c}e (4) taṭbîḳ olunmadın ol ferîḳ-i bî-tevfîḳiŋ sözlerin taṣdîḳ (5) ile cadde-i istiḳâmetden inḥirâf idüp ṭaraf-ı ḫilâfa gitdi (6) zîrâ ṭûṭî-i müdbir ehl-i ^{c}aşḳa münkir idi lâ-cerem hemân (7) ol dem gül-i âla ^{c}âşıḳ ve ehl-i ḥâle muḥibb-i ṣâdıḳ olan bülbüle (8) ve ol ḫulûṣ-ı bâl ile mertebe-i kemâl bulan ehl-i tevekküle ^{c}itâb (9) ḳaṣdıyla ḫiṭâb ve neçe t^{c}an-âmîz cevâb idüp dil (10) ta^{c}ẕîri ile teşhîr içün eytdi ey bülbül sen bir ehl-i (11) tevekkül ^{c}âşıḳ ve ṭarîḳ-i muḥabbette ṣâdıḳ geçünürken böyle kelâmı (12) kendüŋe söyletmek revâ mı bu ne ḥâldir ki bu ḳadar aḳrân (13) ve ems̱âl ḳîl ü ḳâl idüp bed-fi^{c}âl oldıġıŋı söyler (14) ve bu ne gûne aḥvâldir ki bu niçe mürġân-ı güşâde-bâl basṭ-ı maḳâl (15) eyleyüp seniŋ su'-i ḥâlde kemâl buldıġını beyân eyler **[22b]** (1)imdi ma^{c}lûm oldı ki bizim istima^{c} eyledigimiz vech üzre hevâ-yı (2) nefse ittibâ^{c} idüp da'ima ef^{c}âl-i nâ-sâza işlersin böyle (3) olmasa gülistânda

gül-i ẖandân ile yaᶜnî tenhâ mekânda dilberân (4) ile nişlersin cümle ḳabâyiḥiŋden biri budur ki erbâb-ı naṣâyiḥiŋ (5) sözin aṣlâ işitmeyüp ve ṣubh u mesâ hiç şânıŋa (6) sezâ iş itmeyüp her bâr devr ü semaᶜı kendüŋe kâr (7) ve leyl ü nehâr ebyât u eşᶜâr u rubaᶜi tizkâr idersin niçün (8) ferîḳ-i aẖyârı ḳoyup ṭarîḳ-i eşrâra gidersin deyü ṭûṭî-i (9) ġaddâr ehl-i inkâr idügin iẓhâr idüp eṭvâr-ı ᶜandelîb-i (10) zâra daẖl ve taᶜarruż vechiyle vâfir sözler söyledi ve ol (11) ᶜâşıḳ-ı şûrîdeyi böyle edâ-yı nâ-pesendîde ile rencide (12) eyledi pes bülbül ṣabr u taḥammül idüp beyt

(13) baŋa gerdûnıŋ âs̱ârı kem âs̱âr olduġımdandır
sipihriŋ važᶜı nâ-hemvârı hemvâr olduġımdandır

(14) deyü cenâb-ı ḥaḳḳa tevekkül ḳıldı çünki ṭûṭî-i müdbiriŋ erbâb-ı (15) ᶜaşḳa münkir idügin bildi anı ilzâm içün feth-i kelâm **[23a]** (1) idüp eytdi ey dânâ-yı ṭuyûr gerçe ben bir mürġ-i bî-nevâ-yı (2) pür-ḳusûram ammâ bu isnâd-ı fısḳ u fücûr ile ḥużûrım uçuran hüssâdıŋ (3) aṣlâ bir nesnelerin almadım ve iᶜtimâd eyle ki da'ima muᶜtâdları (4) muẖâlefet ve ᶜinâd olan bu ehl-i fesâdıŋ ḳaṭᶜâ bir şeylerin (5) seriḳa idüp çalmadım ᶜacaba niçün böyle cemᶜiyyet ile (6) şirret daᶜvâ eyleyüp özrime düşerler ve âyâne sebeb (7) içün her biri bir gûne nâ-sâz başıma üşerler benim (8) ḥüsn-i ḥâlime ṣıdḳ-ı maḳâlim şehâdet ider ve ḥüssâdıŋ fitne (9) ve fesâdından selâmet bulmaġa istiḳâmet yeter bunı nevâ gördigiŋ (10) mübtelâ bülbül vefâ-yı külli cefâ-yı câna taḥammülde bulmışdır beher ḥâl (11) ẖulûs-ı bâl ile ẖüdâ-yı müteᶜâle tevekkülde olmışdır ṣaḳın ẓann itme (12) ki maḥbûs-ı ḳâfes ḳılmaġa heves eyledügiŋ ᶜandelîb-i ṣâḥib (13) nefes bî-kesdir belki bunı günâha bed-ẖˇâh olanlarıŋ ḥâlini (14) tebah eylemege ᶜavn ü ᶜinâyet-i ileh ile bir âh-ı seḥer-gâh besdir lâkin (15) ᶜusrete ṣabr ile câne cebr itmekde neçe sırr u ḥikmet vardır **[23b]** (1) elbette ber-muḳteżâ-yı ان مع
العسريسرا ibtidâsı ṣuᶜûbet olan (2) kârıŋ intihâsı sühûlet idügi âşikârdır ḥâsid her ne ḳadar (3) fikr-i fâsidi derse yene kendüye ᶜâ'id olur ve muḳarrerdir ki ẖayr (4) u şer kişi her ne işler aŋa göre cezâsın bulur deyü ṭûṭî-i (5) bî-iẕᶜâna ve ol münkir-i ᶜâşıḳâna böyle

^{c}ârifâne cevâb-ı bâ-ṣevâb (6) virdi ve bu edâ-yı dil-güşâ ve nuṭḳ-ı ṣafâ-efzâyla ḥażret-i (7) süleymânıŋ ve sa'ir erbâb-ı dîvân ve aṣḥâb-ı ^{c}irfânıŋ (8) göŋüllerine girdi naẓm

(9) kelâmı ẖûb olur erbâb-ı ^{c}aşḳıŋ

sözi merġûb olur aṣḥâb-ı ^{c}aşḳıŋ

(10) eger ister iseŋ ḥaḳdan fütûḥât

göŋül var sa'ili ol bâb-ı ^{c}aşḳıŋ

(11) el-ḥâṣıl ol pâdişâh-ı ^{c}âdil ve şehinşâh-ı dânâ-dil ya^{c}ni (12) ser-efrâz-ı şâhân-ı cihân ve musaẖẖar-sâzı ins ü cân ḥażret-i süleymân (13) ^{c}aleyhi's-selâm allahi'l-meliki'l-mennân bu aḥvâli seyrân itdikde (14) ve bi'l-cümle da^{c}vâ-yı aşirrâ-yı mürġân ve işġâ-yı ṭûṭî-i nâdân (15) ve edâ-yı bülbül-i ẖoş-elḥân bu vech üzre pâyân bulup **[24a]** (1) ġâyete yetdikde ol dânâ bildi ki bu ḳuşlarıŋ işleri tezvîr ve ṭûṭî (2) daẖı anlara ṭarafgîr olup bülbül faḳîr naẓarlarında ẖor ve ḥaḳîrdir (3) ve ol tüvânâ vâḳuf ḥâṣıl ḳıldı ki ṭûṭî-i bâṭıl ^{c}ilmile ^{c}âmil (4) olmayup ḥaḳḳı ibṭâle ma'il egerçe lafẓı nâḳil ammâ ma^{c}nâdan (5) ġâfil ṣûretâ fâżıl-ı deryâ-dil şeklinde bir râcil-i pâder-gil ki reh-güẕar-ı (6) ehl-i vaḥdete sâlik ve naẓar-ı ^{c}ibrete mâlik degil

(7) kitâb-ı ḥüsne naẓar ḳılmamışdır ol â^{c}mâ

ma'il-i ^{c}aşḳı nice fehm idüp olur dânâ

(8) göŋül nümûne yatar ḥâl-i bülbül ü ṭûṭî

hezâr ḳande göre ḳande ṭûṭî-i gûyâ

(9) bülbül-i kâmil anı ^{c}âkil add eyleyüp vecd ü ḥâle da'ir maḳâl söyler (10) ṭûṭî-i câhil taṣavvur-ı bâṭıl idüp fikr-i ẖayâl-i muḥâl eyler baṣar-ı (11) baṣîreti bînâ degil ki cemâl-i şâhid-i ma^{c}nâyı temâşâ ḳıla ve râz-ı (12) ^{c}aşḳa vâḳıf bir ^{c}ârif ü dânâ degil ki ḥâl-i mübtelâ-yı dil-ârâyı (13) bile ^{c}iẕâr-ı tâbdâr-ı yâre göŋül virmedüginden eṭvâr-ı ^{c}âşıḳ-ı (14) zârı inkâr eyler ve dil ü cânı envâr-ı tecellî-i cânân ile (15) şevḳâne gelüp meydân-ı ^{c}aşḳa girmedüginden dem ü devrân-ı **[24b]** (1) ^{c}âşıḳâna ṭ^{c}anda ıṣrâr eyleyüp ol bîgâne

yabana söyler (2) bilmez ve idrâk ḳılmaz ki bu devrân âyîn-i selâṭîn-i memâlik-i ^{c}irfândır (3) bunı iẕ^{c}ân itmeyen ḥayvân ve ṭarîḳ-i ^{c}irfâna gitmeyen nâdân zehî-i (4) ḫüsrân ki mübtelâ-yı belâ-yı ḥırmândır ḫülâṣa-i kelâm neçe meşâyiḫ- (5) ^{c}iẓâm ve ^{c}izzet-i kirâm aḥkâm-ı şerî^{c}at ile amelde temâm sa^{c}y ü (6) ihtimâm idüp ve âdâb-ı ṭarîḳât ile bâb-ı ma^{c}rifete dek (7) gidüp dergâh-ı müfettiḥü'l-ebvâbı küşâde bulmuşlar ve serây-ı sırr-ı (8) ḥaḳiḳatde bâde vü ṣalat nûş eyleyüp mestâne cünbüşler ile (9) semâ^{c} ve ṣafâda olmuşlardır anları ^{c}aşḳ-ı yâr-ı dil-nüvâz naġme (10) perdâz-ı gülşen-i râz idüp bûy-ı peyâm-ı gül-i merâm ile şâd-kâm (11) olduḳları ecilden kâr-ı dilleri bülbüller gibi terennüme ser-âġâz (12) olmuş ve her biriniŋ ṭa'ir-i cânı âşiyân-ı cinâne ṭoġru cevlân (13) iderek ṭairâna ruḫṣat-ı pervâz bulmuşdır pes bu kelimât-ı (14) bî-ġâyâta ḥadd ü pâyân bulunmaz ve aḥvâl-i ehl-i ḥâl erbâb-ı maḳâle (15) beyân olunmaz hemân biz yene ṣadede girelim ve kelâm-ı **[25a]** (1) ma^{c}hûde niẓâm virelim çünki ol sulṭân-ı ^{c}ârifân ya^{c}nî (2) ḥażret-i süleymân gördi ki ṭûṭî-i nâdân ^{c}adem-i ^{c}irfânından nâşî (3) bülbül-i nâ-şâda ḥüssâd isnâd-ı fısḳ u fesâd idüp her ne ki (4) söyledi ol bî-felâḥ حمل المومن على الصلاح buyurılan (5) ḥadîs̱-i bî-bedele muvâfıḳ ^{c}amel itmeyüp i^{c}timâd eyledi lâ-cerem (6) ^{c}ilm-i ẓâhirde â^{c}lem ve esrâr-ı ehl-i bâṭına maḥrem bir şeyḫ-i mükerremi (7) bu ḫuṣûṣda ḥakem naṣeb eylemek elzem oldı deyü bu ma^{c}nâyı (8) fikr iderken hemândem kerkes giriftâr-ı cefâ-yı ḫâr u ḫas (9) olan ^{c}andelîb-i ṣâḥib-nefesiŋ böyle bî-kes ḳalduġın (10) görince ol beyne'l-ṭuyûr aḳbaba nâmıyla meşhûr olup (11) sinn ü sâlî kemâl bulan abdâl eyvallah ben bu ^{c}âlemi (12) şehâdetde bisyâr ^{c}ömür sürdüm ve seyâḥatde hezâr kerem ü serd (13) gördim ammâ bu ana gelince aṣlâ bu misilli şirret da^{c}vâ (14) ve isnâd ü iftirâ ile hiçbir ^{c}âşıḳa izâ olunduġın seyr (15) itmedin didikde ḥażret-i süleymân luṭf ile tebessüm-künân **[25b]** (1) kerkese nekrân idüp didi ki abdâl-ı ḥâliṣü'l-bâl derûnıŋ (2) inṣâf u imân ile mâlâ-mâl idügi bî-rayb u işkâldir (3) bu bâbda cevâbıŋdan erbâb-ı kemâle intisâbıŋ bilindi (4) o münâsebetle bir ^{c}azîz-i ṣâḥib-temyîze ẕehâbıŋ tedbîr ḳılındı (5) murâdım oldur ki seni ẓâhir ü bâṭını ma^{c}mûr ve şeyḫü'ş-şuyûḫ-ı ṭuyûr (6) olan kûf-i pür-vuḳûfa irsâl eyleyem imdi fî'l-ḥâl ol (7) sâkin-i

künc-i vaḥdet ve ḫâzin-i genc-i hüviyete varup bi'l-ᶜizz-i (8) ve'l-kirâm bizden selâm eyle ve böyle söyle ki bu dem bir emr-i (9) ehem içün anları ḥakem naṣb itmek lâzım geldi zîrâ (10) müddeᶜîler elinden tîġ-i sitem bülbül-i pür-ġâmıŋ cigerin deldi (11) her ne ḳadar zaḥmet ise bu cânibe ᶜazîmet buyursunlar ve ᶜandelîb-i (12) nâlâna ḫaṣm-ı cân olan mürġâna ᶜârifâne cevâb virmek (13) bahânesiyle bizi ḫˇân-ı ᶜirfâna ṭoyursunlar bu demde (14) ġayret ve ḥimmet edenleriŋ ve bülbül-i pür-ġâmda yene anlarıŋdır (15) bu umûr içün teklîf-i ḥużûrda gerçe kendülere taᶜb **[26a]** (1) vardır ammâ bilâ-sebeb degil emr-i rabb vardır deyü temâm tefhîm-i (2) kelâm ve taᶜlîm-i peyâm eyleyince kerkes bir nefes eglenmedi hemân ol (3) an fermân-ı süleymân ile perr ü bâl açup ve ṭaraf-ı kûfe ṭoġru (4) uçup gitdi tâ ki varup ḫalvetḫânesine yaᶜnî lisân-ı türkîde (5) ögi dimekle maᶜrûf olan kûf-ı ṣâḥib-vuḳûfuŋ âşiyânesine (6) yetdi hemân kerkes hiç ses eylemeyüp ıraḳdan aheste aheste (7) uṣûl üzre bir püşte-i peste nüzûl itdi gördi ki ḥażret-i (8) kûf arḳasında siyeh ṣûf ile ḳarşuda oturur ḫüdâ-yı (9) ra'ûf anı inzivâya me'lûf itmiş beyt

cihânıŋ niᶜmetinden (10) kendi âb u dânemiz yegdir
iliŋ kâşânesinden kûşe-i vîrânemiz (11) yeġdir

fehvâsınca künc-i ᶜuzletde kûşe-i ḫalvetde hû hû deyüp (12) ṭurur ol saᶜâdet-penâh ḥâl-i fenâfillah ile me'al-i bekâbillahı (13) bulmuş ve derûnı sırr-ı vaḥdet ile ṭolmış bu maᶜnâ her ᶜârif ü (14) dânâya mihr-i münevverden eẓhârdır ki ol maᶜârif-perveriŋ dil-i (15) enveri maẓhar-i hüvviyet olmuş anıŋ ḥâlini güft ü gû hemân **[26b]** (1) ḳâlı ancaḳ ism-i hû pes kerkes kûf-ı ṣâḥib-nefes muḳâbilinde ṭurup (2) ḳarşudan tekâpû eyledi ol daḫı görüp yâ hû deyü söyledi (3) ve didi ki ey âbdâl-ı güşâde-bâl mürġân ḫayli zemândır ki seyyâḥ-ı (4) cihân olup ṭayrân ve geşt-i kûh u deşt eyleyüp ᶜâlemi (5) seyrân idersin ayâ şimdi yene ḳanden gelüp ḳande gidersin (6) kerkes eytdi tâzelik hengâmında daḫı nevres ve kûçeklik eyyâmında (7) henüz nev-heves iken bize dedelerimiz böyle nefes itmişler idi ki (8) ḳaçan es̱nâ-yı seyâḥatde bir ᶜazîz-i ṣâḥib-kerâmetiŋ asitânesi (9) ve bir şeyḫ-i pür-vecd ü ḥâletiŋ âşiyânesi öŋünden güẕâr idesiz (10) elbette âdâba riᶜâyet üzre anı ziyâret ḳılup ve ol hüner (11) perverden bir ḥüsn-i

naẓar alup andan gidesiz ḥâlâ ol (12) nuṣḥ u pend muḳteżâsınca bu mümtemende iḳtiżâ itdi ki şeyḫü'ş-şüyûḫ-ı (13) ṭuyûrıŋ destûrıyla ḥużûr-ı pür ḫuyûra varup bir miḳdâr ṣoḥbet (14) eyleyem ve eger ḥasb-ı ḥâli su'âl buyurulmaḳ iḥtimâli olursa besṭ-i (15) maḳâl idüp me'âl-i mâni'l-bâli söyleyem deyince kûf-i pür-vuḳûf **[27a]** (1) kerkes-i bî-kesiŋ böyle âdâb ile cevâbından ṣafâ-yâb olup (2) anıŋla ṣoḥbete raġbet ve ḥużûrına da^c^vet ḳıldı ol daḫı ḫâk-i (3) pâye yüz sürmegi cânına minnet bildi hemân müştâḳâne şitâb (4) ve dervişâne âdâb ile varup ḫâk-i pâk-i asitâne rûy-ı (5) rikyeti ve kûşe-i dâmâne cebhe-i ^c^ubûdiyyet sürdi ve peymânçeye (6) geçüp ṭurdı ba^c^dehû ḥażret-i kûfıŋ işâreti ve ol (7) şeyḫ-i pür-vuḳûfıŋ icâzetiyle oturdı meclîsde vâfir (8) ṣûfiyâne muṣâḥabetler ve neçe vecd ü ḥâletler oldı ve ṣoḥbet (9) temâm germiyyet buldı es̱nâ-yı muṣâḥabetde münâsebet düşüp (10) bu cânibe teveccühiŋ ne ṭarafdandır deyü su'âl ve istifsâr-ı aḥvâl (11) olundı pes kerkes-i ḥâżır cevâb bu maḥalde def^c^-i ḥicâb idüp (12) aḥvâli ifâdeye âmâde bulundı elân dîvân-ı süleymândan (13) gelürem ḥażret-i süleymân-ı nebî ^c^aleyhi's-selâm bir ḫuṣûṣ içün (14) bu ḥaḳîr ile size maḫsûs peyâm gönderdi deyüp selâm teblîġ idince hemân-dem (15) kûf ikrâm vechiyle ḳıyâm ve ikrâmda ihtimâm içün ayaġ üzerinden **[27b]** (1) âġâz-ı kelâm idüp ḫüdâ-yı müte^c^âl ol sütûde-ḫiṣâliŋ ^c^ömr ü (2) devletin ber-kemâl itsün ^c^acaba bu ^c^abd-ı ḫâksâra böyle (3) i^c^tibâr buyurdıḳlarında ne gûne sırr u ḥikmet var ola deyü istihbâr (4) ve isti^c^lâm eyledi ol daḫı serencâm-ı ma^c^hûdı i^c^lâm (5) ḳılup ṭûṭî bülbül-i nâ-kâma evżâ^c^-ı ḫâm itdügi ecilden (6) nâzikâne ta^c^zîr içün size böyle ^c^ârifâne tevḳîr (7) ile irsâl-i selâm eyledi ki dîvâna ḥâżır olup ol ehl-i (8) ẓâhiri ḥaḳḳânî kelâm ile ilzâm idesiz deyü maḳṣûdı (9) bil-temâm söyledi çünki kûf-ı ṣâḥib-tekmîl aḥvâle kemâl (10) üzre vuḳûf taḥṣîl itdi dâ^c^vete icâbet sünnet (11) ve ulü'l-emre iṭâ^c^at ḳılıp ḥużûrında bu gûne ḫıdmet (12) câne minnetdir deyü hemân ġayrı oturmayup ve hiçbir an (13) ṭurmayup gitdi pes ẕikrillah iderek ve hû hû deyü giderek (14) dîvân-ı süleymâna yetdi ol dem müştâḳâne şitâb ile içerü girdi (15) ve ḳadem ḳadem ilerü gelüp ṣûfiyâne âdâb ile selâm **[28a]** (1) virdi ol an ḥażret-i süleymân kûf-i ṣâḥib-^c^irfâna ^c^ârifâne (2) nekrân eyleyüp tebessüm-künân beyt

(3) sözi dermân-ı derd-i dil gözi bîmâr ẖoş geldiŋ

yene zaẖm-ı firâḳa ḳılmaġa tîmâr ẖoş geldiŋ

(4) mefhûmınca tevḳîr ü iḥtirâm iderek bir gûne selâm aldı ki (5) erbâb-ı dîvân ḥayretde ḳaldı ve ^{c}umûm üzre gürûh-ı mürġân (6) ^{c}alî'-l-ẖuṣûṣ ṭûṭî-i nâdân deryâ-yı firkete ṭaldı (7) ol ehl-i hüviyyete kemâl-i raġbetinden hezâr-ı ^{c}izzet ve ḥürmet (8) idüp bu maḥall-i teşrîfde ṭûṭîniŋ sadrın teklîf ḳıldı (9) ṭûṭî daẖı bu mu^{c}âmeleyi görüp miḳdârıŋ bildi z^{c}ummınca (10) ^{c}âlîcenâb geçinürken ^{c}itâb ẖavfile aşaġa çekilmekden (11) ictinâb itmeyüp nâ-çâr yerin virdi ammâ kûfıŋ altına (12) oturmaḳ kendüye ziyâde alçaḳlıḳ gelüp infi^{c}âl ve ıżṭırabından (13) ve kemâl-i ḥicâbından gûyâ yere girdi bundan soŋra ḥażret-i süleymân (14) ṭaraf-ı kûf nekrân idüp eytdi ey şeyẖü'ş-şüyûẖ-ı ṭuyûr (15) ma^{c}zur olsun ki bir ġarib da^{c}vâ ẓuhûrı sebebi ile siziŋ **[28b]** (1) ḥużûrıŋız iḳtiżâ itmegin cenâbıŋız gibi ṣâḥib-^{c}uzlet bir ehl-i (2) vaḥdeti ^{c}adem-i şu^{c}ûrlarından nâşî böyle cumhûr iden erbâb-ı (3) keṣretiŋ cem^{c}iyyetine getürmek ile zaḥmet virildi zîrâ ba^{c}iṯ-i müzaḥame-i (4) dîvân olan bu gördigin gürûh-ı mürġân bülbül-i ẖoş-elḥâna (5) firâvân iftirâ ve bühtân idüp ol ^{c}âşıḳ-ı nâlânıŋ çoḳ (6) günâhına girildi çünki bu dem sizin gibi ^{c}ulûm-ı şerî^{c}at-i â^{c}lem (7) ve resûm-ı ṭarîḳâtde pîş ḳadem bir şeyẖ-i mükerremiŋ ve cenâbıŋız mânend (8) ma^{c}rîfetde kâmil ve ḥaḳiḳâte vâṣıl bir ^{c}azîz dânâ-dil-i ferẖunde (9) maḳdemiŋ vuṣlatına emr-i rabbânî ve ḥikmet-i yezdânî ile erildi (10) lâ-cerem bu ẖuṣûṣda sizi ḥakem naṣeb eylemek elzem (11) oldu ve manṣıb-ı ḥükûmet kitâb ḥükmince şimdi müsteḥaḳḳın (12) buldu deyü ṭûṭîye ta^{c}rîż ḳılup aŋa bu umûrı tefvîż (13) eyledi ḥażret-i kûf taḥṣîl-i vuḳûf içün hemân gürûh-ı (14) mürġâna ḥâkimâne nekrân idüp ^{c}aceb siziŋ beyniŋizde böyle (15) da^{c}vâya ve bu gûne ġavġâya sebeb nedir deyü söyledi **[29a]** (1) pes da^{c}vâları şirret olınduġından heb derûnlarına ẖavf (2) ve ẖaşyet girdi ve mehâbetden her biri mebhût olup cümle (3) sine sükût el virdi ba^{c}dehû ṭûṭî-i nâdâna nâzikâne naẓar eyleyüp (4) ve ol bî-^{c}irfâna ^{c}ârifâne sözler söyleyüp eytdi (5) ḥâkimler ḥükûmet rütbesiyle fâ'iḳ olmış iken (6) lâyıḳdır ki şer^{c}e muṭâbıḳ ^{c}amel itmeyüp erbâb-ı cedelden (7) neçe fâsıḳ bir ^{c}âşıḳ-ı ṣâdıḳ ḥaḳḳında nâ-muvâfıḳ kelimât

(8) eylediklerinde esrâra ṭarafdâr ola ve ^{c}âlimler ^{c}ilmile mertebe-i (9) kemâl bulmuş iken bu ne ḥâldir ki ba^{c}żısı ^{c}adem-i maḥâsin-i (10) a^{c}mâlden nâşî ẓulme meyyâl olup ḳavm aŋa levim iderek (11) aḥvâl-i ḳabâyiḥ iştimâl-i ^{c}âlemde iştihâr bula ḥâkime ḥakîmâne (12) ḥareket lâzımdır zîrâ bâb-ı ḥareketde elbette bereket mülâzımdır (13) ve ^{c}âlime her dem ^{c}ilm-i feḳâhet elzem belki ṣâḥib-feḳâhet (14) fehm ü fırsat ehemdir zîrâ ḥażret-i resûl-i ekrem ve nebîy-yi (15) muḥterem ṣallallahu te^{c}âli ^{c}aleyhivesselemفانه ينظراليه **[29b]** (1) اتقواسته المومن buyurmışlardır ve bu işâret-i pür-beşâret (2) ile ehl-i hidâyeti ni^{c}met-i sa^{c}âdete ṭoyurmuşlardır deyü kûf-i (3) ^{c}âlicenâb ṭûṭî-i bî-ḥicâba böyle ^{c}itâb-âmîz ẖiṭâb (4) eyleyince ol daẖı ıżṭırâba düşüp żarûrî bu gûne cevâb (5) verdi ki ben gerçi ṭarîḳate duẖûl itmedim ammâ şeri^{c}âtden (6) ^{c}udûl semtine daẖı gitmedim belki bu da^{c}vâyı aḥkâm-ı şer^c-i (7) ẖüdâ-yı ^{c}allâm icrâ ḳılınmaḳ ḳaṣdıyla isġâ eyledim inṣâf (8) idiŋ ki bu ẖûṣûṣda ṭaraf-ı ẖilâf ṭutup ^{c}andelîb-i (9) lefâfe neyledim vâḳi^c ḥâl işbu ṭuyûr-ı ṣaḥîḥü'l-maḳâlden (10) su'âl ḳılsun tâ ki bu cem^{c}iyyetde keyfiyet ve minvâl üzredir (11) bilinsün deyü cümle-i ṭuyûra teveccüh idüp bî-ḥużûr olaraḳ (12) ve eleminden minkârıyla tüglerin yolaraḳ eytdi iy ṭâ'irân-ı bî- (13) iẕ^{c}ân ^{c}aceb siz bu an noldıŋız ve sebeb nedir ki (14)böyle beste zebân oldıŋız işte şimdi bu şeyẖ-i kâmil (15) gibi bir ^{c}âlime ^{c}âmil ve ḥâkime ^{c}âdil buldıŋız imdi da^{c}vâŋızı **[30a]** (1) bir daẖı taḳrîr eyleŋ ve müdde^{c}âŋızı yene kalîl ü keṡîr söyleŋ ki ḥatta (2) ḥażret-i kûf taḥṣîl-i vuḳûf ide ve muḳteżâ-yı tab^c-ı selîm (3) üzre iḳtidâ-yı şer^c-i ḳavîm eyleyüp ṭarîḳ-i müstaḳîme gide (4) didikde hemân zâġ-ı siyeh-rû ve kelâje-i ḥîle-cû ve daẖı (5) ḳuzġûn didikleri bed-ẖû ve ray-ı ṣufûf-ı mürġânda pinhân (6) olmışlar iken ṭûṭînîŋ söziyle ġayretlenüp fî'-l-ḥâl öŋlerinde (7) olan ṣafları yardılar ve birbiriyle bî-edebâne güft u gû (8) eyleyerek ve ^{c}adem-i ḥicâbdan nâ-ṣevâb cevâb söyleyerek (9) ileri vardılar ve sâ'ir nâdân olan mürġân-ı ḥâsidân (10) daẖı anlarla nifâḳda yeksân olup ittifâḳ üzre eytdiler (11) iy şeyẖ-i ṭuyûr ma^{c}ẕûr olsun bülbüli ma^{c}dûr ḳıyâs idüp (12) ol bî-şu^{c}ûrıŋ ḳuṣûrı ^{c}af olunmaġı iltimâs eyleme (13) ve ^{c}âlemde ehle fısḳ ü fücûr ile meşhûr olan bir ehl-i şer ü şor (14) içün ṭûṭî-i belîġü'l-beyâna bahâne bulup ḥiç söz söyleme (15) zîrâ ^{c}andelîb-i zârıŋ

mu^{c}tâdı şerâb ve nigâr ve ol **[30b]** (1) bed-girdârıŋ fesâdı âşikâr olmışdır ve şol mertebe eṭvâr-ı (2) nâ-hem-vârı iştihâr bulmışdır ki anıŋ ve lüle-i şeḳâveti ve ġulġule-i (3) sefâhati ile rûy-i zemîn nâ-….. berîn ṭolmışdır deyü ol (4) gürûh-ı bî^{c}âdd evvelki sözlerin tekrâr eylediler ve ber-muḳteżâ-yı sefâhat (5) icrâ-yı ^{c}adâvet içün ifşâ-yı feżâḥat idüp kemâl-i (6) ḥasaret bülbül-i ża^{c}îfü'l-cesed ḥaḳḳında bî-ḥad maḳâl-i bed (7) söylediler gerçe bunlarıŋ zu^{c}mm-ı fâsidlerince müdde^{c}âları çoḳ (8) ammâ ḥiç aṣlâ ḥuḳûḳa müte^{c}alliḳ da^{c}vâları yoḳ heb sözleri (9) yalan ve bi'-l-cümle iftirâ ve bühtân idügi günden ^{c}âyân iken (10) hemân ṭûṭî-i münkir daḫı ẕem ü ġaybeti müş^{c}îr sözleri heb bir bir (11) beyân idüp eytdi bülbül-i bî-teammül bezm-i gülde neşve-i câm-ı (12) mülden şevḳe gelüp mestâne ġulġul itdikçe oḳuduġu eş^{c}âr (13) ve ebyâtdır ẓan olunmasın ki aḥâdîs̱ ü âyâtdır da'imâ (14) kendü ems̱âli muġannîler ile meclîsde teġannîler ider ve hâliyâ (15) istimâ^c ile iṭṭilâ^c ḥâṣıl olmışdır ki ol mübtelâ bir ṭarîḳ **[31a]** (1) ile hevâ-yı nefse ittibâ^c eyleyüp her ne cânibe teveccüh ḳılsa (2) raḳṣ u semâ^c iderek gider ol mecnûnı sevdâ-yı ^{c}aşḳ (3) meftûn itmişdir ve ol fâsıḳ-ı bed-nâm bir dilber-i gül-endâma ^{c}âşıḳ-ı (4) nâ-kâm olup ^{c}aḳlı gitmişdir anıŋ söz ü güdâzı heb âs̱âr-ı (5) ^{c}aşḳ-ı mecâzdır pes vâḳıf-ı râz olan mürġânıŋ dürûġdan (6) iḥtirâz ile imtiyâz bulan ṭâ'irânıŋ beyân ü ^{c}ayân eyledikleri (7) çoḳ degil belki azdır deyüp söz temâm oldu ve kelâm-ı bî-niẓâm (8) encâm buldu ammâ kûf-ı ġayûr çünki bülbül-i maġdûr ḥaḳḳında ^{c}âne-i (9) ṭuyûruŋ ve bi'l-ḫuṣûṣ ṭûṭî-i bî-şu^{c}ûrıŋ bu maḳûl sözlerin (10) gûş eyledi ol kâmil-i deryâ-dil ṭûṭî-i bâṭılıŋ nifâḳın (11) ve sâ'ir ṭuyûr-ı azadlıḳ ittifâḳına vuḳûf ḥâṣıl idüp (12) o sâ^{c}at derûnında ġayret ve himmet cûş eyledi (13) gördiki mübtelâ-yı ^{c}aşḳ-ı gül olan bülbül-i ṣâhib-tevekkül encâm-ı (14) kârı te'ammül eyledüginden bu iftirâlara taḥammül vechiyle ḫâmûş olup (15) ṭurur ve ol ^{c}ârif ü dânâ ḳażâya rıżâ virüp ^{c}âlem-i **[31b]** (1) ma^{c}nâdan kendüye rû-nümâ olan bu derd ü belâyı ḫoş görür derdimendiŋ (2) dâmânı dest-i düşmenâna girüp eṭrâfını (3) ḫâr u ḫâs almış ve ol müstemendiŋ ḥâli mükerrer olup (4) ḥâsûdlar içinde bî-kes ḳalmış pes ^{c}azîz-i ṣâḥib-(5) nefes bu maḥalde imdâd res olup eytdi iy ^{c}âşıḳ-ı (6) şûrîde-ḥâl seniŋ ḥaḳḳında erbâb-ı maḳâliŋ nâṭıḳ olduḳları (7) bu sevdâna ḳîl u ḳâl vaḳı^{c}a muṭâbıḳ olmaduġı bî-rayb u (8) işkâldir ve

kendüye lâyıḳ kelâm-ı nâ-muvâfıḳ söyleyen münâfıḳ (9) ḳavlinde ṣâdıḳ olmaḳ ne iḥtimâldir râz-ı nihân-ı ehl-i ^{c}irfânı (10) câhil ü nâdân bilmez ve esrâr-ı pinhân-ı ḫavâss-ı ^{c}avâmıŋ eşḫâsı (11) fehm ü iẕ^{c}ân ḳılmaz zîrâ ^{c}ârifleriŋ aḥvâli muḫâliflerden (12) nihândır anıŋçün erbâb-ı ma^{c}ârife her bir muḫâlif ḫaṣm-ı (13) cândır gördüm ki iy yâr-ı ḫulûṣ ittiṣâf büküre mekrûh-ı (14) bî-inṣâf nitdiler kendülere maḫṣûṣ olan ḫuṣûṣ içün (15) ḥaḳḳıŋda bu ḳadar lâf ü güẕâf itdiler ve bu maddede cadde-i **[32a]** (1) istiḳâmetden inḥirâf eyleyüp ṭaraf-ı ḫilâfa gitdiler çünki anlarıŋ (2) aḥvâl-i mâfî'l-bâli ^{c}ayân oldu ve her biriniŋ aḳvâl-i (3) bî-mâli pâyân buldu imdi böyle nifâḳ üzre ittifâḳ iden (4) ḳavm-i ^{c}âḳıŋ ḳavl-i mücerredlerin neyleriz şimdi söyle ki (5) vâki^{c}-i ḥâli ve ṣıdḳ-ı maḳâli senden istinṭâḳ eyleriz deyü (6) ḥażret-i kûf ol ġam-ı ^{c}aşḳ-ı gül ile me'lûf olan bülbül-i (7) ma^{c}rûfa bu gûne luṭf ile ^{c}ârifâne ḫiṭâb-ı müsteṭâb (8) buyurup söyledi ve anı def^{c}-i ḥicâb itsün ve ḳalbinden ıżṭırâb gitsün deyü da^{c}vâ-yı kelâje ü ġurâb ve iftirâ-yı ṭuyûr-ı (10) bî-ictinâb müstelzim ^{c}itâb ü ^{c}iḳâb olmaduġı (11) bilâ-irtiyâb idügin bu nâzikâne ḫiṭâb ile ṭuyurup ṭaleb-i cevâb (12) eyledi hemân ol ṣâḥib-iẕ^{c}ân ve hem-zebân-ı ehl-i ^{c}irfân (13) ya^{c}ni ^{c}andelîb-i nâlân miŝâl-i gül-i gülistân ḫürrem ü ḫandân olaraḳ (14) fetḥ-i dehân idüp eytdi iy sırrı ve نفخت فيه من روحى (15) serâyınıŋ kûşe-i nişîni olan yâr-ı cân vi baḥr-i künt ü kenziŋ **[32b]** (1) dürr-i ŝemîni ile ġınâ bulan dildâr-ı mihribân-ı şerifiŋize (2) ^{c}ayândır ki ṭâ'irân-ı ḥâsidân esrâr-ı ^{c}âşıḳânı bilmediklerinden (3) ḫaṣm-ı cân olup iftirâ ve bühtân eyledikleri ve mürġân-ı (4) bî-^{c}irfân eṭvâr-ı ṣâdıḳânı fehm ü iẕ^{c}ân ḳılmadıḳlarından bahâne (5) ve noḳṣân bulup ḥaḳḳında biŋ dürlü yalân söyledikleri (6) işbu żâ^{c}if ü nâtüvâna ḫüdâ-yı müste^{c}ân bir ḥâl ü şân (7) iḥsân itmişdir ki elân ḫançer-i bürrândan ^{c}ibâret olan ḫâr (8) ile neşîm-i seḥer-i feyż-resândan leṭâfet bulan gül-i rengîn (9) ^{c}izâr-ı naẓarımda yeksândır zîrâ ḥâl ehliniŋ kemâl-i celâl ü (10) cemâli beraber görmekde idügi erbâb-ı ^{c}irfâna raikândır (11) egerçi ẓâhirde neşve-i mül-i ^{c}aşḳ-ı gülden nâ^{c}râ-i mestâne baḫş (12) iderek gülistâna serḫoş gelip serḫoş gidenlerdenim(13) ammâ bâṭında ser-mest-i bezm-i elest olup câm-ı mey-i berrâḳı (14) dest-i sâḳî-i bâḳîden nûş idenlerdenem çeşm-i cân cism-i (15) fânî cânibine nekrân

itmez ve bâḳî cemâl seyrân iden dîde-i **[33a]** (1) cenândan ẖayâl-i cânân gitmez ben zaẖm-ı derûna acrâż-ı acyândan (2) icrâż ile merhem buldım emrâż-ı aġrâża mübtelâ olanlar (3) ḳıyâs iderler ki kendüler gibi derhem oldım zîrâ ehl-i ḳâl (4) ḥâl-i dilimden bilmek muḥâldir ve maḳâl-i erbâb-ı vaḥdeti keṯretde (5) ḳalanlar idrâk eylemek ne iḥtimâldir benim derûnımda (6) yârını miṯâliŋ nâr-ı caşḳı işticâli kemâl bulmışdır ve baŋa birrî-i (7) ẖoş-âyende maḳâliŋ bu şicriniŋ me'âli ḥasb-ı ḥâl olmışdır ġazel

(8) ḥâlet-i caşḳ ile ben dilde ṣafâlar buldum
ḥâlden ḳâle gelür özge edâlar buldum

(9) rûz u şeb mihr ü mah âsâ nola pür şevḳ olsam
feyż-i caşḳ ile derûnımda żiyâlar buldum

(10) caşḳ-ı yâr ile nola eylesem ifnâ-yı vücûd
ونفخت dinilüp rûḥâ bekâlar buldum

(11) girdi miftâhı ele deẖme-i günt ü kenziŋ
fetḥ idüp bend-i ṭılsımât-ı ġınâlar buldum

(12) لى مع الله âṯârı aldı iżâfet ḳaydın
ḥâl-i ıṭlâḳda iy birrî liḳâlar buldum

(13) el-ḥâṣıl bu macnâdan ġâfil olanlar beni şol reng-i rûy-ı za'il (14) gül-i âla ma'il ṣanurlar gerçe mecâz vechiyle gül-i işve-bâza (15) ḥâl-i fu'âdım intisâbdır ammâ ḥaḳîḳatde murâdım gül-âbdır zîrâ **[33b]** (1) ẕihâb-ı gül-i rengîn ciẕârıyla milket-i gülzâr ẖarâb olup ancaḳ (2) gül-âb ḳalur lâ-cerem göŋül gülden rûy-ı fenâ-yı niḳâb seyr (3) idince gül-âbdan bûy-ı beḳâyı bilâ-irtiyâb alur çün muḳarrerdir ki (4) gül-ṣıfâtdan ve gül-âb-ẕatdan tecellîdir pes câlemde (5) gül ve gül-âb dil-i pür ıżṭırâbıma ṭaraf-ı ḳâḍı'l-ḥâcâtdan (6) tesellîdir deyüp bülbül-i şeydâ kûf-i dânâya bu macnâya mütecalliḳ (7) vâfir

süḫan-ı zîbâ söyledi ol ehl-i taḥḳîk daḫı anı (8) taṣdîḳ iderek bu maḥalle dek işġâ eyledi baᶜdehû ᶜândelîb-i (9) âşufte-ḥâle su'âl idüp iy ᶜâşıḳ-ı şûrîde vi ṣâdıḳ-ı (10) elem-dîde senden ḫiṣâl-i ḥemîdeni ġâye ve maḳâl-i pesendîde (11) mâlâ nihâye iken böyle üzeriŋe cumhûr iden gürûh-ı (12) ṭuyûra neylediŋ ve anlara ne söylediŋ ki saŋa bu gûne bed-kârlıḳ (13) ve bu resme dil-azarlıḳ iderler ve seniŋle ol ferîḳ-i bî-tevfîḳ (14) ṭarîḳ-i ṣadaḳâtde refîḳ olmayup semt-i ᶜadavete giderler deyü istifsâr-ı (15) aḥvâl eyledikde bülbül-i ṣâḥîḥü'l-maḳâl eytdi ben bu erbâb-ı ḥased **[34a]** (1) ḥaḳḳında nîk ü bed hiçbir söz söylemedim ve anlara müdâra vechiyle (2) mâbeynde sâḫte ülfet peydâ ḳılup âlüftelik yüzinden (3) bir lâṭife eylemedim zîrâ bilürem ve idrâk ḳılurâm ki beyt

(4) ḥased-i ḳalb-i ᶜadu luṭfile zâ'il olmaz
sengde muᶜammer olan ateşe âb itmez âs̱âr

(5) pes bu beyt-i muᶜteberiŋ mażmûnı muḳarrer ve ehl-i şor u şeriŋ ḥâl-i (6) derûnı eẓhârdır ki bu ṣâḥib-cumhûr olan gürûh-ı mekrûhıŋ (7) her biriniŋ ẕâtı gerçe ṣûretâ ṭuyûrdır ammâ cümlesiniŋ ṣıfâtı (8) mis̱âl-i kelb-i ᶜaḳûrdur gerek söyle ve gerek sükût eyle hem-ḥâl (9) anlarıŋ ḫiṣâli terk-i edebdir ve heb çekilen bu renc ü taᶜba (10) ol bî-edebleriŋ beyhûde ġażabları sebebdir bu mis̱alli kimesne içün (11) ḫüdâ-yı lem-yezel ᶜazze ve cel kitâb-ı münzel içinde mes̱el buyurmışlardır (12) مثله عليه يلهثاوتتركه يلهث كمثلالكلبانتحمل (13) deyüp bu âyet-i kerîmede ḥażreti rabbi'l-ᶜâlemin ol maᶜnâyı (14) ᶜibâd-ı müᶜminîne ṭuyurmışdır muḥaṣṣal böyle ᶜamelde olan (15) bâṭıllar heb bu mes̱el-i bî-bedelde dâḫillerdir ancaḳ ol câhiller **[34b]** (1) ehl-i ḥaḳ olmadıḳları içün bundan ġâfillerdir ḥâṣıl-ı kelâm ve netice-i (2) merâm benim ḥâl-i mâ-fî'l-bâlimi aṣlâ böyle nâdânlar bilmezler ve me'âl-i maḳâlimi (3) ḳaṭᶜâ bu ḥayvânlar fehm ü iẕᶜân ḳılmazlar ol gürûh-ı gümrâh ḥased (4) baḥrine ṭalmışdır ve والعياذ بالله ṣıfât-ı bede müfetre ḳalmışlar (5) fikr-i fâsidleri kendülere ᶜâid olduğın bilmeyüp ol ḥâsidler bilâ- (6) şâhid baŋa töhmet işbât itmek isterler ve daᶜvâlarında ifk ve iftirâ (7) ẓâhir ü hüveydâ idügin te'ammül ḳılmayup ol bî-ḥayâlar bilâ-burhân (8) böyle keẕb ve bühtân ile ᶜacaba

bencileyin bir mübtelâ gedâdan (9) nisterler deyüp ^{c}andelîb-i nâ-kâmıŋ kelâmı bu ṭarz ile encâm buldıḳda (10) ve ḳavl-i müveccehi bu vech üzre temâm oldıḳda hemân kûf-i ṣâḥib- (11) ^{c}irfân gürûh-ı mürġâna ḥâkimâne nekrân idüp iy ṭa’irân-ı bî-iẕ^{c}ân (12) edâ-yı bülbül-i sâmi^{c} oluŋ da^{c}vâŋıza burhân-ı ḳaṭi^{c} buluŋ (13) deyü ^{c}itâb-âmîz ḫiṭâb eyleyince eytdiler burhânı ṭûṭî-i belîġü’l (14) -beyân bilir ve bu ḫuṣûṣda sözimiz ḥaḳ mıdır bâṭıl mıdır (15) ol kâmil fehm ü iẕ^{c}ân ḳılur andan ṣoŋra ^{c}âlicenâb **[35a]** (1) ṭûṭî-i bî-ḥicâbdan ṭaleb-i cevâb idüp eytdi imdi bu bâbda (2) ḥaḳḳı söyle ve bâṭıl sözden ictinâb eyle pes ol ehl-i inkâr (3) eşrâre ṭarafdârlıḳda ıṣrârından yene semt-i ḫilâfa gitdi ve ol (4) bî-^{c}âr evvelki sözlerin tekrâr eyleyüp yene lâf ü güẕâfa ser-âġâz (5) eytdi kemâl-i ^{c}inâdından nefs ü şeyṭâna uyup ve ehl-i fesâd (6) ile ittiḥâdından ṣevâb olan cevâbı ḳoyup ḫaṭâ söyledi (7) böyle bî-felâḥ iken ġarâbet bundadır ki ṣalâḥ-ı iẕ^{c}ân (8) eyledi ol câhil bu ma^{c}nâdan ġâfil ki neçe bâṭıl ḥaḳḳında (9) âyet-i kerîme nâzil olmışdır ve rabbü’l-^{c}ibâd aḥvâl-i erbâb-ı (10) fesâdı ḳurânda yâd idüp anlarıŋ ḥâl-i fu’âdı aṣḥâb-ı (11) reşâd beyninde şuyu^{c} bulmışdır قال الله تعالى (12) راذاقيل لهم لاتفسدوا فى الآرض قالوا انما نحن مصلدون (13) الآ انهم هم المغدون ولكن لآيتعرون muḥaṣṣal kendü (14) zu^{c}mmınca dânâ-yı ṭuyûr olan ṭûṭî-i bî-ḥayâ ve şu^{c}ûr yene (15) kelâvel kûf-ı vaḳûrıŋ ḥużûrında ḳuṣûr eyleyüp ṭaraf-ı **[35b]** (1)ehl-i şerr ü şora gitdi pes şeyḫ-i ṣâḥib-kemâl anıŋ maḳâl-i (2) bî-me’âlinden sû’-i ḥâlini ve bu gûne ḳîl u ḳâlden ḫayâl-i muḥâlini (3) intiḳâl itdi çünki ol nâdânı imtiḥân işi bitdi (4) temâşâ ḳıl ki ^{c}azîz-i dânâ edâ-yı dil-gûşâ ile aŋa nitdi ḥabbeẕa (5) ol vâḳıf-ı mevâḳıf ve merḥabâ ol ^{c}ârif-i ma^{c}ârif (6) ya^{c}ni ḥażret-i kûf-ı pür-vuḳûf-ı mükâşif bi-ḥasebi’l-iḳtiżâ ṭûṭî-i (7) bî-ḥayâ gibi muḫâlife perde-i râz-ı kâşif olup eytdi iy beyne’l (8) -ṭuyûr ^{c}ilm ü fażl ile meşhûr olan ehl-i ġurûr ma^{c}ẕûr (9) olsun egerçi saŋa ḫüdâ-yı şekûr ^{c}aḳl-ı mevfûr iḥsân (10) eylemiş ammâ hiç bilür misin ve tefekkür ḳılur mısın ki ^{c}ucb u tekebbür (11) seni elân neylemiş ṭutalım ki ṣûret-i ẓâhirde bir merd-i mu^{c}teber gibi (12) üstüŋe yeşil ferâceler giyüp ba^{c}żı echeliŋ bilmedigi maḥalden (13) bir ḳaç ḫaber dimişsin lâkin iy ġâfil bundan bir nesne ḥâṣıl 814) olmayup ^{c}ilmiŋ ile ^{c}âmil degil idügiŋ gören kâmil saŋa dir ki (15) özge şeker yimişsin zîrâ ^{c}ilmden murâd

^{c}ameldir ṣaḳın **[36a]** (1) ḳıyâs itme ki beyhûde baḥs̱ ü cedeldir böyle bî-^{c}amel ^{c}ilme (2) ġurûrıŋdan ṭuyûr içre her dem kendüŋi mükerrem görürsin (3) söyle iy ebu’l-ḥiyel niçün şu^{c}ûrıŋdan ḳuṣûrıŋ aŋlamayup (4) bilmedigiŋ yerden dem urursın daẖı kendiŋ rüsûm-ı ẓâhiriyyede (5) ḳâsır iken ^{c}ulûm-ı bâṭıniyyede mâhir olanlara daẖl ve ta^{c}arruż (6) itmek neden madam ki sen ^{c}ilmde kendiŋi baḥr-i ^{c}amîḳ ẕann idüp (7) erbâb-ı ṭarîḳe refîḳ olmazsın me’âl-i kitâbda kemâl-i irtiyâbdan (8) bî-tâb ḳalup bâb-ı ḥaḳîḳati ^{c}ale’-t-taḥḳîḳ bulmazsın (9) şol ẕât-ı ekrem ki ^{c}ulûm-ı şerî^{c}ati ^{c}âlem ola aŋa rüsûm (10) ṭarîḳâti bilmek elzemdir lâ-cerem ri^{c}âyet-i âdâb ṭarîḳâte (11) si^{c}âyet eyleyen aṣḥâb-ı ma^{c}rifet her dem râz-ı ḥaḳîḳâte maḥremdir (12) ṣad ḥayf u diriġ ki dîde-i ḳalbiŋ açılmamış ve derûnıŋa nûr-ı (13) ^{c}irfân ṣaçılmamış henüz tecellî-i cemâl-i yârdan ẖaberdâr (14) olmamışsın ve tesellî-i viṣâl-i dildârı bulmamışsın (15) behey yadigâr ^{c}aceb niçün yâr u aġyârı farḳ itmezsiŋ **[36b]** (1) ve ne sebeb içün biḥâr-ı esrâra ġarîḳ olan ferîḳiŋ tarîḳine (2) gitmezsin ṣaḳn zinhâr rıżâ-yı yâr-i ḳoyup iġvâ-yı aġyâra (3) uyma imdi her bâr nâ-sâza güftârı ṭuyup ṣadâ-yı (4) eşrârı ḳulâġıŋa ḳoyma el-ḥâṣıl bu nâdân olan mürġân-ı (5) bî-inṣâf-ı cehâlet-ittiṣâf seni ġâfil bulmışlar ve bülbül-i (6) nâlâna hasûdâne fürâvân iftirâ ve bühtân idüp ol derûnı (7) sâfıŋ ḥaḳḳında ba^{c}żı ḳavl-i ẖilâfı saŋa nâḳıl olmışlar çünki ol (8) ṭuyûr-ı bî-şu^{c}ûrıŋ söz ṣâḥibleri zâġ u zaġan ve muṣâḥibleri (9) ḳûzġun ve ṣaḳṣaġandır elbette böyle azġûn ṭa’ifeniŋ dehenlerinden (10) ṣudûr iden süẖan hemân maḥż-i mekr-i fitnedir anıŋ kimi bî-ḥicâblıḳ (11) idüp bed bed öter ki zu^{c}mmınca nâzik süẖan geçer ve kimi ^{c}âlicenâblıḳ (12) semtin ṭutar ki ḥâlince bâl ü perr açup ẖayli yüksekden uçar (13) ol gürûhıŋ eks̱eri ṣalâh üzre olmadıḳlarından felâḥ bulmazlar (14) ve her biri derûnlarında âs̱âr-ı ṣalâḥdan inşirâḥ bulmadıḳlarından ıṣlâḥ (15) olmazlar gerçi rûz u şeb böyle bî-edeblik birle raḥmet-i rabb **[37a]** ṭaleb iderler ammâ ġażab-ı ḥaḳḳa sebeb olan ^{c}ucb u kibri (2) ^{c}aceb niderler her kim ki kendü re^{c}y-i bî-encâmıyla ġurûr u nâ-fercâm (3) ḳaydına düşüp mâdâm ehl-i islâm beyninde lecûc olmışdır (4) taḥḳîḳ ol ġarîḳ-i baḥr-i şeḳâvet temâm ẖasânat ile bed-nâm olup (5) da’ire-i sa^{c}âdetden mertebe-i ẖurûc bulmışdır zîrâ ḥażret-i seyyîdü’l-(6) enâm ve ḥabîb-i ẖüdâ-yı ^{c}âlem

^{c}aleyhi’ṣ-ṣalavat-i ve’s-selâm sa^{c}âdet (7) ile erbâb-ı hidâyete böyle ḫaber virdi ve dürr ü güherden (8) mu^{c}teber olan bu ḫaber-i ṣıḥḥat âs̱ârı mengûş-ı gûş-ı cân (9) iden ehl-i ^{c}irfân devlet-i bî-ġayete irdi صلى الله تعالى عليه (10) وسلم اذا رايت وجلا لجوجا معجبا قال النبيى برايه فقد فقد تمت خسارته (11) pes nâ-ehli ḥâkim-i kâmil me’âl-i (12) kelâmından bilür ve erbâb-ı cehli ^{c}âlim-i maḳâl-i bî-niẓâmından (13) iẕ^{c}ân ḳılur elbette beyt

câhil ü nâdân olanlar sözlerinden (14) bellüdir
meclîs-i ^{c}irfân görenler gözlerinden bellüdir

(15) işbu mürġân-ı ḥâsidân böyle dîvân-ı pür-^{c}ünvânda **[37b]** (1) ^{c}andelîb-i nâlâna maḥżâ ta^{c}b virmek içün bilâ-sebeb (2) iştikâ-yı firâvân iderler ve ol bî-edebleriŋ derûnı pür-ġayẓ (3) ve ġażab olmaġın hemân heb da^{c}vâ-ı bî-ma^{c}nîyi birden (4) beyân idelim deyü söziŋ birin ḳoyup birine giderler (5) kimi dir ki bülbül umûrında te’ammül itmeyüp ol mecnûn-ı zemân (6) gün-a-gün elḥân ile her an gül ḥużûrında teġannî eyler ve kimi (7) daḫı hezâr-ı zâr uṣûl üzre ṣûfiyândan naḳş alup (8) raḳṣ u semâ^{c}ı kendüye kâr ve her bâr dû beyt ü ruba^{c}i (9) tiẕkâr ider deyü söyler hiç birisi ^{c}andelîb-i fuẕûl benim (10) menzilime duḫûl eyleyüp mâl ü menâlım aldı ve es̱vâb u eşḳâlim (11) çaldı dimez bir kişiniŋ ki üzerine is̱bât-ı ḥuḳûḳ olunmaya (12) ve yedinde mâl-ı mesrûḳ bulunmaya lâ-cerem ol kimesne şer^{c}ân (13) müttehem olmayup aṣlâ ġam yimez buŋlar bülbüle ḫaṣm-ı şer^{c}i degil (14) ve da^{c}vâları daḫı mer^{c}i olmaḳ müşkîl iken ^{c}aceb ne sebebden (15) vech-i eshel birle cevâb-ı bâ-ṣevâb virmediŋ ve kitâb ile **[38a]** (1) ^{c}amel eyleyüp s̱evâba girmediŋ netice-i kelâm mâdâm ḳavliŋe fa^{c}liŋ (2) muvâfıḳ degildir böyle aḳvâl-i münâfıḳâne ef^{c}âl-i ṣâdıḳâne muṭâbıḳ (3) olmayup beyne’l-ḫalâyıḳ her ne ḳadar vuḳûf-ı daḳâyıḳ ile (4) ma^{c}rûf iseŋ daḫı yene sencileyin bâṭıl ^{c}âlim-i ^{c}âmil yanında (5) câhil ve kâmiller ḳatında râcil-i pâder-gildir deyü kûf-ı ^{c}âlicenâb (6) ṭûṭî-i bî-ḥicâba bu gûne ^{c}itâb ile ḫiṭâb eyledikde (7) aŋa bu ḫiṭâb bâ^{c}is̱-i ıżṭırâb olup bir zemân cevâb (8) virmedi ve kendüni ġarḳâb-ı baḥr-i ḥicâb bulup (9) hiç ne ḥâle uġraduġına ^{c}aḳlı irmedi ba^{c}de kemâl-i ta^{c}aṣṣubdan (10) terk-i te’eddüb idüp eytdi cenâbıŋız daḫı aṣlâ ḫalḳa (11)

ḳarışmaz ve bülbül-i bî-te'ammül âsâ kimse ile yıldızıŋız barışmaz (12) bu nice eṭvâr-ı nâ-hem-vârdır ki derûnı enhâr-ı ma^{c}ârif (13) ile deryâ-vâr olan ehl-i nehâra meyli aṣlâ kendüŋize (14) revâ görmeyüp da'ima kenâra gidersiz ve bu nece ṣıġâr u (15) kibâra ġafletiŋize âşikârdır ki perde-dâr-ı ẓulmet olan **[38b]** (1) leyli iẖtiyâr eyleyüp her bâr ṣoḥbet-i erbâb-ı nehârdan firâr (2) ve kûşe-i ^{c}uzlete çekülüp künc-i vaḥdetde ḳarâr idersiz egerçi vaḥdetiŋ (3) ṣafâsı çoḳdur ammâ ṣâḥibiŋden ġayrıya vefâsı yoḳdur her (4) kim ki âs̱âr-ı vaḥşetden şeb-i târîke râġıb olur elbette astâr-ı (5) ẓulmetden ḳalbinde ġafleti ġâlib bulur ḥâlâ bu ġafletden (6) size ne ḥâṣıl olduġın bî-ḥaḳḳ-ı ṭab^{c}-ı selîm bilmem ve aṣlâ böyle (7) ġâfiliŋ kâmil idügine teslîm ḳılmam zîrâ siz kemâl-i ġafletden (8) maḥâl-i mürġânıŋ me'âlin iẕ^{c}ân itmeyüp cümle-i ṭuyûrıŋ şikâyeti (9)ḥużûrıŋızda ḳabâḥat oldı ve beher ḥâl ^{c}andelîb-i nâlânıŋ (10) aḥvâlin istiḥsân eyleyüp öyle bir ehl-i şekâvet müsteḥaḳḳ-ı (11) melâmet iken ḥıṣn-ı ḥaṣîn-i ḥimâyetiŋizde selâmet buldı (12) heb bu ḳuşlar ne söyler eşitdiŋiz ^{c}aceb sebeb nedir ki (13) baŋa isnâd-ı cehl ü ^{c}inâd ile böyle iş itdiŋiz eger (14) da^{c}vâlarını istima^{c} itmesem bülbüliŋ hevâsına ittibâ^{c} eyleyüp (15) rişvete bu daẖı ṭama^{c} ḳıldı deyü ceza^{c} ü feza^{c} birle her biri **[39a]** (1) ḥaḳîriŋizi teşhîr iderek gider ve eger aṣl üzre faṣıl (2) eylesem hezâr-ı zârıŋ sulṭânım ḥażretleri gibi ṣâḥib-vaḳâr (3) ṭarafdâr-ı var aŋa mu^{c}în ü ẓâhir olup bu faḳîri ta^{c}ẕîr (4) ider deyince hemân kûf-ı şebẖîz edâ-yı şîrîn ve elfâẓ-ı sükkerîn (5) birle zebânın şeker-rîz idüp ṭûṭî-i bî-temyîzi tekrâr (6) ẖitâb-ı müsteṭâba sezâ-vâr buyurdı ve güftâr-ı faṣâḥat (7) şi^{c}ârile ol nâ-bekâra kendü fażâḥatin iş^{c}âr eyleyüp (8) ṭuyurdı ve eytdi ki iy bî-ḥicâb saŋa bu ḳadar ḥaḳ (9) cevâb söylenür mücâb olmazsın mâdâm kitâb ile (10) ^{c}amelden behre-yâb degilsin böyle her gördügin şeyẖ ü şâb (11) ile baḥs̱ ü cedelden ecr ü s̱evâb bulmazsın çünki (12) söze aẖbâr-ı ^{c}âlimâne ile ṣûret virmegi iẖtiyâr eylersin (13) bize eṭvâr-ı câhilâne ile küdûret iẓhâr idüp neylersin (14) zîrâ bülbüle ṭarafdâr olduġımdan baŋa nâmûs ve ^{c}âr iḳtiżâ (15) itmez ve aṣlâ hezâr-ı bî-nevâ da'ire-i şer^{c}-i ġarrâdan ẖâric **[39b]** (1) edâ ḳılmayup derûnından ḳażâya rıżâ gitmez ammâ sen her cevâbıŋ (2) s̱evâb olmaḳ taṣavvurıyla söziŋdeki ẖiṭâbı elân bilmezsin (3) var bâb-ı ^{c}irfânda ^{c}ayb u noḳṣân bulmaḳ

tefekküriyle öziŋdeki (4) rayb u riyâyı iẕᶜân ḳılmazsın ey nâdân-ı bî-iẕᶜân ḳaçan (5) bir müslimâna baᶜżı münâfıḳân iftirâ ve bühtân itseler ehl-i ᶜirfân (6) aŋa evvel emrden iᶜtimâd ḳılmayup belki anı ᶜârifâne imtiḥân (7) eyler ve muḳarrerdir ki bilâ-burhân iddi'â-yı ṣıdḳ iden müddeᶜiyân (8) elbette yalân söyler muḳteżâ-yı şerᶜ-i mübîn is̱bât ü yemîndir (9) ve bu maᶜnâ-yı güzîn maᶜlûm-ı cümle ḥâkimîndir aṣl-ı ḥükûmet öyle (10) midir ki saᶜâdetden naṣîbleri olmayan bir ḳaç ṭuyûr-ı (11) pür-mekr ü firîbe ḥimâyet içün henüz ᶜandelîb-i edîbiŋ ḥaḳḳında (12) şehâdet olunmadın şeḳâvetine ḥükm idesin ve faṣl-ı ḫuṣûmet (13) böyle midir ki aḳvâl-i ṭarafeyniŋ ṣıdḳ ü kizbe iḥtimâli bî-rayb (14) ü işkâl iken ḥaḳiḳât-i ḥâlde âdâb-ı şerîᶜate riᶜâyet (15) bulunmadın semt-i selâmeti ḳoyup ṭaraf-ı melâmete gidesin **[40a]** (1) ḳâḍı ki ḥaḳḳa râżı olmaya saᶜâdet-i ᶜadaletden maḥrûmdır (2) ve ḥâḳim ki mesâ'ili ᶜâlim olmaḳ rütbesin bulmaya şi'âmet-i (3) cehâletden mez̠mûmdır imdi sen لعن الله الراشى والمرتشى (4) ḥadis̱-i şerîfiniŋ mażmûn-ı münîfi üzre müsteḥaḳḳ-ı laᶜîn iken (5) sâ'ir ḫulḳ-ı ḥased ṣâḥibleri olan erbâb-ı süḫan ḥaḳḳında (6) bî-edebâne edâlar eyleyüp ṭaᶜn itmek neden bu cehâlet ü baṭâlet saŋa âb u ceddiŋden intiḳâl itmişdir anıŋçün sözleriŋ ḥaddiŋden (8) ilerü gitmişdir iy selâsil ü aġlâl-i rayb u işkâl birle (9) ḳayd ü bend-i ḳîl ü ḳâle giriftâr olan derdmend ayâ kendü ḥâliŋ (10) görmeyüp ehl-i kemâle böyle daḫl ü taᶜarruż vechiyle nuṣḥ u (11) pendi neylersin vi ḥâl-i mâ-fî'l-bâli me'âl-i maḳâlinden (12) âşikâr olup sâḫte vaḳâr ile iştihâr bulan müstemend (13) ḥâlâ bir bî-riyâ merdi ṣâliḥ ve ḫoş edâ ve ᶜiẓẓ ü nâṣîḥ-âsâ (14) beyne'l-ḫalâyıḳ fâ'iḳ olmaḳ zuᶜmmıyla ḫod-pesendlik eylersin (15) ḥayfâ ᶜibret naẓarıyla temâşâ ḳılmazsın ki serv eger ṣenavber **[40b]** (1) ser-efrâzlıḳ semtin ṭutar ve eflâke ṭoġru ser çeker lâkin (2) miyve-i terden hiç âs̱âr görmeyüp aḫir kâr şirret-i rûz-ı gâr ile (3) ᶜömri hevâya gider ve diriġâ ġaflet âs̱ârıyla aṣlâ bilmezsin ki (4) mütevâżiᶜâne ḫâke meyl iden her bir şecer berk ü bâr ile (5) iᶜtibâr bulup lâ-büdd ol eşcârıŋ es̱mârından nevᶜ-i beşer (6) temettuᶜ ider ammâ böyle edâ-yı pâk sencileyin ṭabᶜ-ı ḥacerden (7) bed-ter olan bî-idrâke nice te'es̱s̱ir eyler ve dânâ her süḫan-ı (8) bî-naẓîri etrâke taḳrîr idüp neyler zîrâ saŋa bu ḳadar (9) dürr ü güherden muᶜteber sözler söylenür

yene ḳadr ü ḳıymet (10) bilmezsin beher ḥâl iddiᶜâ-yı kemâl eyleyüp cehliŋden ehle (11) raġbet ḳılmazsın baŋa ᶜadem-i iᶜtibârıŋdan her bâr dirsin ki (12) nehâra meyli terk idüp leyli iḫtiyâr itdiŋ behey yâr-ı kâr (13) her muṣâḥabetde bir gûne cehâlet âşikâr eyleyüp semt-i (14) vaḥdetiŋ ḥâletinden ḫaber-dâr olmaduġından sû'-yi kes̱rete (15) gitdiŋ maᶜlûm oldı ki da'ima gök şevḳiyle gezersin **[41a]** (1) anıŋ çün gece aḥvâlinden bî-ḫabersin imdi iy gümrâh iᶜtibârı (2) bî-iştibâh olan şeb-i siyâhıŋ ḳadrin bil ve her gâh iḥyâ-yı (3) leyâlî birle ḳadr-i ᶜâlî bulan merd-i âgâhıŋ mertebesin te'ammül ḳıl (4) pes geceler astâr-ı esrâr-ı settârdır ẓann itme ki şeb tâ-be seḥer (5) ḫufte olanlar içün bu râz-ı nühüfte âşikârdır ol ᶜâşıḳlar ki (6) ᶜaşḳ âteşiyle yanıḳlardır gecelerde o yanıḳlardır ve şol (7) ṣâdıḳlardır ki o yanıḳlıḳ rütbesiyle fâ'iḳlerdir bezm-i vuṣlata (8) lâyıḳlardır el-ḥâṣıl fażâ'il-i şebden ġâfil olma ki neçeler (9) gecelerde dâḫil-i bezm-i vis̱âl olmışdır ve her kâmil devlet-i iḥyâ-yı (10) leyâle nâ'il olup vecd ü ḥâlde mertebe-i kemâl bulmışdır (11) ḫülâṣâ-i kelâm evliyâ-yı kirâm قدسالله اسرارهم وابقیاثارهمالیاختتامالایام gecelerde ḥuṣûl-ı merâm ile (13) şâd-kâm oldılar ve netice-i merâm enbiyâ-yı ᶜiẓâm ᶜaleyhi's- (14) selâm allahe'l-melike'l-ᶜallâm şeb-i meserret âs̱ârda vuṣûl-i rabbü'l (15) -enâm ile tevḳîr ü iḥtirâm buldılar iy câhil fażâ'il-i **[41b]** (1) leyle-i ḳadr ü berâta âyâ ᶜilm-i ḥâṣıl itmediŋ mi vî ġâfil hiç (2) evṣâf-ı şeb-i miᶜrâcı aṣlâ eşitmediŋ mi ki nâdiredân-ı faṣîḥü'l- (3) lisân aᶜnî nâdiri-i belîġü'l-beyân ᶜaleyhi'r-raḥmetü'l-melike'l- (4) mennân miᶜrâciyyesinde ol şâm-ı sürûr encâmı vaṣf (5) idüp naẓma niẓâmı ne vechile virmişdir ve ol nîgû nâm (6) âġâz-ı kelâm eyledikde söze ne ṭarzile girmişdir naẓm

(7) teᶜâlâ allah zihî şâm-ı sürûr encâm-ı ġam-fersâ
(8) ki oldı maẓhar-ı esrâr-ı sübḥân الزی اسری

(9) sevâdı sûre-i ve'l-leyl aŋa zerrîn nuḳat encüm
(10) şafaḳ ser sûredir kim eylemişler surḫ ile imlâ

(11) felek tâc u zerîn terk itdi ibrâhim edhem veş

(12) derûnında ^{c}aceb mi eylese nûr-ı siyeh mavi

(13) o şebdir maṭla^{c}-i el-envâr-ı ma^{c}râc-ı ẖüdâvendi

(14) o şebdir maẖzen-i el-esrâr-ı ẖalvetẖâne-i esrâ

(15) o aẖşâm oldı ser-tac-ı nübüvvet ṣâḥibü'l-mi^{c}râc

[42a] (1) o hengâm oldı sulṭân rüsûl hem-ṣoḥbet-i mevlâ

muḥaṣṣal (2) vücûdıŋ baḥr-i ^{c}aşḳa ġarḳ itmemişsin ve gece ile gündüzi (3) farḳ eylemek ṭarîḳine gitmemişsin anıŋçün ^{c}âşıḳâna inkârıŋdan (4) ġâfilâne bahâne eylersin ve ṣâdıḳâna ṭa^{c}nda ıṣrârıŋdan (5) câhilâne efsâne söylersin ẖuṣûṣa bülbül-i şeydânıŋ ḥâl-i (6) mâ-fî'l-bâlinden bî-ẖabersin ve ḥayfâ gül-i ra^{c}nânıŋ bûy-i (7) viṣâlinden dimâġ-ı cânıŋı maḥrûm idersin çünki ^{c}andelîb-i (8) nâlâna su'-i ẓann eyleyüp bir alay mürġân-ı nâdânıŋ (9) söyledikleri yalanı istiḥsân iderek iftirâ vü bühtâna (10) i^{c}timâd itdiŋ ve ferîḳ-i ehl-i fesâda refîḳ olup ṭarîḳ-i (11) ṣalâḥ ve reşâddan ẖâric ṭaraf-ı muẖâlefet ü ^{c}inâda (12) gitdiŋ imdi ol reh-revân-ı semt-i ẖilâf olan gürûh-ı (13) bî-inṣâfıŋ evṣâfı beyân olunmaḳ iḳtiżâ eyledi (14) tâbile sengi erbâb-ı ḍalâl elbette neçe ḳîl u ḳâl ile (15) iżlâl içün ṣad gûne mekr ü âl idüp saŋa neyledi **[42b]** (1) evvelâ anlarıŋ ser-neferleri ki ḳuzġundur ol pür-mekr ü füsûn (2) azġûndır ^{c}âlemde ^{c}aşḳ u şevḳ nedir bilmez ve hiçbir demde (3) ṣafâ ve ẕevḳ ne idügin iẕ^{c}ân ḳılmaz da'ima boġaz içün (4) cefâda ve ṣubḥ u mesâ meyli fısḳ u fesâda ol siyeh-rû (5) ẕikr-i hûdan ġâfil ve ol bed-ẖû hemân güft u gûya mâ'il pes (6) ḳalbinde ṣafâsı olmaduġı ecilden ṣadâsı beddir (7) ve maḥżâ bülbül-i ẖoş-edâyla mâcerâsı ḥaseddir ve anlarıŋ (8) birisi daẖı ġurâb-ı ġammâzdır ki ol ẖüd^{c}a-bâza bu rû-siyehlik (9) azdır ḥâlet-i ^{c}aşḳdan ṣafâsı yoḳ bir nâdân ve kimse içün (10) vefâsı olmaduġı cümle-i cihâniyâne ^{c}ayân gerçi lisân-ı (11) ṣıbyândan ḳara ġarḳa nâmıyla meẕkûr ammâ âdemiyân arasında (12) ziyâde maḥḳûr aŋa ṣabîler iḳtiżâ-yı ṣabâvetden raġbet (13) eylerler yoḳsa anıŋ gibi rû-siyâhı neylerler her ne ḳadar öterse (14) nev^{c}-i beşer diŋlemez ve teṭayyür eyleyüp ṣadâsından ẖayr eglemez (15) lâkin nevâ-yı ^{c}andelîbi gûş iden ^{c}uşşâḳıŋ her biri kendüyi **[43a]** (1) mest ü medhûş bulur bir

keyfiyyetle ki câm-ı mey nûş eylemiş (2) gibi cûşa gelüp vaḳti ḫoş olur pes mecâlisden cevz ü (3) levz uġurlamaḳ ġurâb-ı bî-ḥicâbıŋ ḫûy-ı bedindendir (4) ve bu gûne hemz ü ġammâz anıŋ bi'l-cümle bülbül-i maḥzûna ḥasedindendir (5) ve daḫı ol ferîḳ-i bî-tevfîḳden birisi kelâje-i pür-mekr ü fiten ya^c^ni (6) ṣaḳṣaġan ki alaca ^c^abâyîler ile ne gûne reftâr idecegin bilmeyüp (7) pervâze gelse daḫı alçaḳlıġından nereye olursa ḳonar ve ḳaçan (8) ḳaṣd-ı süḫan birle fetḥ-i dehen ḳılsa faṣâhat üzre ^c^ibâret bilmediginden dili dönmeyüp tekellümde hemân beyne'l-enâm ḫalṭ-ı (10) kelâm iden zengî ^c^arablara döner anıŋ şeḳâvetine ^c^alâmet (11) bu ḳabâḥat yetmez mi ki her ḳande bî-ṭâḳât olmış ve kemâl-i ża^c^afdan (12) ḫâke düşüp ^c^ömri nihâyet bulmış ża^c^îf ü lâġar gâv ü ḫar (13) görse hiç merḥamet ḳılmayup ol sa^c^at gözin oyar imdi (14) te'ammül olunsun ve söziŋ neticesini bulsun ki böyle fażâḥati (15) bî-ġâye ve ḳabâḥati mâlâ-nihâye olan erbâb-ı şeḳâvetiŋ aṣḥâb-ı **[43b]** (1) sa^c^âdetde ḳanḳı eṭvâr-ı nâ-hem-vârı uyar pes hezâr-ı zâra (2) ol daḫı âşikâne ḫâsid ve âs̱âr-ı fikr-i fâsid yene kendüye ^c^â'id (3) birisi daḫı ṭâvus ki ṣâḥib-i zîb ü zînetdir ve fevâ'il-i (4) ḥâlde ḥâcib-i bâb-ı cennetdir çünki ol fâcir libâs-ı (5) fâḫir ile da'ire-i ^c^ucb u ġurûra düşüp mütekebbirâne ḫirâm (6) eytdi lâ-cerem der-i cennetden dûr olup derûnından (7) evveliŋi sürûd-ı tâm gitdi zîrâ ġafletinden iġvâ-yı şeyṭâna (8) uyup ma^c^ṣiyetde bulundı anıŋçün mübtelâ-yı belâ-yı ḥırmân (9) olup der-i cinândan redd olındı ḫülâṣâ-i maḳâl ol (10) bed-fiġân elbette hem-ḥâl-i şeyṭândır والعياذ باللهالمتعال (11) iblîs-i telbîs mis̱âl elâna merdûd-ı yezdândır pes bî-reyb ü (12) gümân ol nâdân-ı bî-^c^irfânıŋ daḫı zümre-i ḥâsidâne (13) mülḥaḳ idügi ẓâhir ü nümâyân olmışdır ve ^c^andelîb-i nâlân (14) içün ḥased-i firâvân anıŋ derûn u bîrûnına kemâ-kân ṭolmışdır (15) birisi daḫı şâhîn-i bed-âyîn ki tiz minḳâr bir ḫûn-rîz **[44a]** (1) nâ-bekârdır ol ḫûn-ḫ̌âr-ı sitem-kâr şikâr-gâha çıḳdıḳça (2) neçe bî-günâha işkence idüp vücûdlarına pençe ṣalmışdır (3) ve dest-i ẓulmine giriftâr olan maẓlûmânıŋ cânlarına (4) cefâ-yı ṣad-hezâr ve cevr-i bî-şümârı kâr eyleyüp (5) her biri elinden ^c^âciz ḳalmışdır böyle sengîn dil oldugıçün (6) yüksek ḳayalarda âşiyân ṭutup derûn-ı aḫcârı (7) kendüye mekân ider ve cefâ-kârlıḳda kemâl buldugıçün (8) şikârı görince bi'l-külliye ṣabr u ḳarârı hemân gider (9) gerçi aġalar begler ḳolunda ḳonar göçer ve şahbâzlıḳ (10) ^c^arıż idüp ḥâlince

ḫayli ᶜâlî pervâz geçer ammâ hic aṣlâ (11) anıŋla bülbül-i şeydâ beyninde münâṣebet bulunmayup maᶜârifden bir ehl-i dildir pes kendüsi (13) ḥâlâ mürġân-ı ᶜâcizâna ẓulm ü taᶜaddî itmiş ve âb u ceddi daḫı (14) sâbıḳâ cebr ü cefâ ṭarîḳine gitmiş iken ᶜandelîb-i edîbe daḫl u (15) taᶜarruz itmek anıŋ ḥaddi degildir birisi daḫı çaylaḳ **[44b]** (1) didikleri kej dehendir ki ẓürafâ-yı ᶜacem lisânında nâm-ı zaġandır (2) yoḳ yere kendüye vücûd virmiş beyhûde ṭoġan şekline (3) girmiş elân ol daḫı mürġân içinde bir mümtâz-ı eblehândır ve bu (4) sebebden şikâr-bâz-ı cihân olmaḳ ḳaṣdın idüp peççe-hây-ı (5) mâkiyâne belâ-yı nâgehândır ammâ şikâr içün ṣad-hezâr tekellüf (6) itse kendüde ol kâr içün tâb u tüvân bulmaz ve her bâr (7) üsküf daḫı geyse yene öyle bed-nâmıŋ adı ṭoġan olmaz (8) anıŋ şikârı hemân pençe ṣalup insânıŋ elinden laḥm u şaḥmı (9) çalup almaḳdır ve encâm-ı kârı ilden şey alurken ile girmek ile (10) telef-i nefs idüp bir yerde düşüp ḳalmaḳdır pes anıŋ (11) gibi egri aġızlı kelâma nice ḥüsn-i niẓâm virüp ṭoġrı (12) söyler ve bunıŋ gibi nâdânıŋ bülbül-i ḫoş-elhâna eyledigi (13) iftirâ vü bühtâna kişi iᶜtimâd idüp neyler birisi daḫı (14) ḳartal-ı bed-fiᶜâl ki her demde muᶜtâdı su'-i ḥâl (15) ve ᶜâlemde adı dâldir anıŋ şeḳâveti bî-rayb u işkâl **[45a]** (1) ve fażaḥatine her aḥvâli dâldir her ne zemân ki perr ü bâl açup (2) ṭayrân ve hevâda uçup ᶜâlemi seyrân eylese eṭrâf ü eknâfa (3) nekrân idüp cîfe gözedir ve her bâr ol nâ-bekârıŋ kârı (4) bir lâşe-i murdârı görince üzerine düşüp ve minḳârı ile (5) deşüp ne şekl üzre ekl idecegin bilmediginden boynın uzadır ᶜâḳıbet cîfe-i düm ucundan avcılara ṭutılup (7) kendü lâşe-i vücûdı yabanlara atılur öyle bed-fiᶜâliŋ ḥâli (8) böyle olur ki ṣoŋında perr ü bâli oḳçılara ṣatılur pes (9) kendüsi bir mühmel ü murdâr iken hezâr-ı pâkîze eṭvâra nice (10) bahâne bulup evżâᶜ-ı bî-edebâne eyler ve ol bî-te'ammül bülbül-i (11) ṣâḥib-tevekkül ḥaḳḳında her ne dirse yabana söyler birisi (12) daḫı şol leklel didikleri aḥmaḳ ki laḳlaḳdır anıŋ maᶜrifeti (13) hemân her zemân bî-maᶜnî çeke çatlatmaḳdır kemâl-i ḥemâḳâtine bu (14) ᶜalâmetdir ki vecd ü ḥâlet bî-ṭaḳat itdigin ve nâgehân (15) esrâr-ı vaḥdete ḥayrân olup ᶜaḳlı gitdigin gördikde ḳays-ı **[45b]** (1) meczûbü'l-fû'âdı cemâd ḳıyâs idüp anıŋ başı üstinde (2) ol aḥmaḳ âşiyân ṭutmışdır lâ-cerem ḳabâḥatin bilmeyüp (3) ve fażaḥatin

te’ammül ḳılmayup mümtâz-ı cihân ve ser-efrâz-ı ṭa’irân (4) oldım ve beyne’l-aḳrân ^{c}ulüvv-i şânım raîkân olup mürtefi^{c} (5) mekân buldım deyü ol maġbûn ser-i mecnûn üzre şâd-mân (6) olaraḳ laḳlaḳ bir zemân ötmişdir çünki ol nâdânıŋ ġıdâsı (7) yılan ve edâsı yalandır pes ^{c}andelîb-i nâlânıŋ ḥaḳḳında (8) her ne söylerse bühtân idügi ^{c}ayândır birisi daẖı (9) kebg-i ṭurfe-ẖirâm ki lisân-ı türkîde aŋa nâm keklikdir ol (10) ḥâsid-i bed-fi^{c}âliŋ ḥâli kendü zu^{c}mm-ı fâsidince zîreklikdir (11) ammâ her ḳaçan ki sa’îr ṭâ’îrân âsâ bülend pervâzlıḳ (12) birle mümtâzlıḳ iddi^{c}â idüp nâgehân uçar bî-ḥikmet-i (13) ẖüdâ ṭayrâna aṣlâ imkân olmayup ber-hevâ giderken (14) hemân düşmekile pervâzdan vaz geçer ẖuṣûṣâ ḥażret-i zekeriyâ (15)صلواته الله علىنبيناوعليه بحسبالاقتضابرد رخت **[46a]** (1) müntehâ cevfinde şol zemânki iẖtifâ buyurdu öyle bir nebiyy-i (2) ẖüdâyı münâfıkâne edâ ve düşmânâne nidâ ḳılup ḳavaḳda ḳavaḳda (3) deyü â^{c}dâya ol bî-ḥayâ ṭuyurdı bu ẖaber nev^{c}-i beşer (4) beyninde tevâtür mertebesin bulup ve efvâh-ı nâsda her gâh (5) o ḥikâyet rivâyet olunmaḳ bî-iştibâh olup ẖalḳ anıŋ bir (6) birine ḳabâḥatin dirler ve gürûh geşt-i deşt-i kûh (7) idüp ve ol bed-ẖûyı cüst ü cû içün bâzûlarında bâz (8) ile nişîb ü firâze gidüp iḳrâm-ı tâm ve ṣad gûne sa^{c}y ü (9) ihtimâm ile ele getürdikde cümle-i enâm etin yerler pes (10) öyle bed-fi^{c}âl âyâ kendü aḥvâlin görmeyüp niçün ehl-i ḥâl (11) olan hezâr-ı sutûde-ẖiṣâl içün ḳîl ü ḳâl ider ve böyle (12) ṣâḥib-fesâd iḳtiżâ-yı ^{c}inâddan bülbül-i nâlâna ḥasûdâne (13) efsâne söyledikde aŋa i^{c}timâd iden muḳarrerdir ki ^{c}adem-i (14) reşâddan ṭaraf-ı i^{c}tidâli ḳoyup semt-i iẖtilâle (15) gider birisi daẖı serçe dinilen şol pür mekr ü fiten ki fârisî **[46b]** (1) luġatda ol ṣâḥib-fesâdıŋ adı küncüşik olmışdır ve çoḳ (2) sünbüle-i ḥınṭa ve şaîri ḥaṣâdı zemânında hemân mu^{c}tadı (3) üzre perişân idüp ṣâḥibi geldikde çöp-i ẖuşḳ (4) bulmışdır ẖuṣûṣâ ba^{c}de’ş-şitâ biraz neşv ü nemâ bulup (5) vücûd-ı rez dîde dîde oldıḳda ol bî-ḥayâ li-ecli’l-ġıdâ (6) dide dide anıŋ gözlerin kör ider ve ṣûretâ ol afetiŋ (7) ḳıyâfeti öyle ammâ ḳabâḥati şöyledir ki ṣadâsı bî-ma^{c}nî (8) ve edâ-yı mâlâya^{c}nî birle şemâtat eyledikde o sa^{c}at insana (9) bir gûne fütûr gelüp râḥat ve ḥużûr gider her ḳaçan ki eşcârda (10) aḳrânı olan mürġân ile encümen olup ve eşḥârde lisânı (11) üzre firâvân mekr ü fiten bâbında süẖan bulup cümlesi bir

yerden (12) ḳuş dilince öter كل قصيرفتنه maḳâliniŋ me[c]âlin her biri (13) ḥasb-ı ḥâl idinüp aḳvâl-i nifâḳda ittifâk üzre tahrîk-i (14) perr ü bâl iderek eyledikleri cıvıldı dünyâyı ṭutar çünki (15) ol bed-nâm elbette ḥırṣ-ı tâm ve ṭam[c]-ı ẖâm ucundan **[47a]** (1) âẖir kâr aẖẕ-ı dâne içün dâm-ı zemâne giriftâr olur pes öyle (2) bî-ḥayâ nâ-bekârıŋ böyle nâ-sâza güftâr-ı [c]andelîb-i zârıŋ (3) nice bâ[c]iṡ-i [c]ayb u [c]arı olup eşrârıŋ aẖmârı ne vech (4) ile [c]inde'l-aẖyâr i[c]tibâr bulur deyü kûf-ı ṣâḥib-vuḳûf (5) fısḳ u fücûr ile ma[c]rûf ve şerr ü şor mevṣûf olan (6) ba[c]żı ṭuyûrıŋ ḳabâyiḥin ṭûṭî-i bî-şu[c]ûra li-ecli'n-naṣâyiḥ (7) gûyâ oldıḳda ve ol dânânıŋ dehen-i zîdâsından ḥüsn-i edâ (8) birle neçe süẖan-ı ġarrâ ṣudûr idüp bu siyâḳda ẖâṭırına ẖuṭûr (9) eyleyen levâyiḥ intihâ buldıḳda cenâb-ı kûf-ı [c]ârif beher ḥâl (10) ṭûṭî-i ḥasûd ṭarafından su[c]âl-i muḳadderiŋ vürûdına vâḳıf (11) olmaġın tekrâr o nîgû kâr aŋa cevâb ḳasdıyla ẖiṭâb (12) itdi ve münâẓara âdâbına ri[c]âyet içün hemân o sa[c]at (13) baḥṡ-i aẖre gitdi pes ḥażret-i kûf ṭûṭî-i bî-vuḳûfa (14) nâzikâne ẖiṭâb eyleyüp ve [c]ârifâne cevâb söyleyüp eytdi şimdi sen kendü zu[c]mmıŋca derûnıŋdan dirsin ki [c]ilm-i esmâdan **[47b]** (1) sâ'il oluram ve tesbîḥ-i eşyâdan ġâfil buluram zîrâ bu ḳuşlarıŋ me'âl-i (2) tesbîḥin fikr itmedi ve ḥâlâ o dil-ẖoşlarıŋ ḥâl-i ḳabîḥin (3) ẕikr eyleyüp maḳâl-i melîḥi taṣrîḥ semtine gitmedi imdi iy zâhid-i (4) ṣâḥib-riyâ ṣaḳın bu mülâḥaẓa-i pür ẖaṭâ birle benim ḥaḳḳımda daẖı (5) [c]andelîb-i lebîb âsâ ifk ü iftirâ ḳaydına düşme ki cenâb-ı kibriyâ (6) cell ü [c]alâ bu ednâ efgendesine luṭf u keremi firâvân (7) erzânî buyurup nece râz-ı nihânı ẓâhir ü hüveydâ (8) ḳılmışdır vi ḥâsid-i beyhûde edâ buŋa bere-i bîcâ sevdâsıyla (9) her [c]ârif ü dânâ yanında ve erenler meydânında zînhâr ẖâr-ı far sûde (10) pâye binüp ilerü eşmek taṣavvurıyla düşmek fikrin (11) itmedin fâris olanlara taḳlîd içün ẖalḳa câris (12) olaraḳ ḳoşma ki ḥażret-i rabbü'l-[c]ibâd murâd eyledigi ḳullarına (13) [c]aḳl-ı ma[c]âd iḥsân idüp elân anlar aẖbâr-ı ẓâhiriyyeden (14) mâ[c]ada esrâr-ı bâṭıniyyeden bî-ḥad ma[c]nâ bilmişdir gerçi ḥâlâ (15) baŋa [c]umûm tesbîḥ-i eşyâ [c]ilm-i ḥâldir ammâ maḥall ü sezâ **[48a]** (1) olmaduġıŋ saŋa ẖuṣûṣ-ı taṣrîḥ-i ma[c]nâ emr-i muḥâldir ol (2) ecilden ki henüz ṭarîḳ-i [c]irfâna gidüp ferîḳ-i [c]ârifâne refîḳ (3) olmamışsın ve baḥr-i [c]amîḳ-i ma[c]rifete ġarîḳ olan kâmilâna (4) göŋül

virüp daẖı bir ṣadîḳ-ı şefîḳ bulmamışsın bilmediŋ mi ki (5) ẖalḳ-ı cihân elân üç gûnedir ve te’ammül ḳılmadıŋ mı ki her gûne (6) gürûhıŋ ḳalı ḥâlinden numûnedir işbu evnâ^{c}-ı s̱elâs̱eniŋ (7) bir nev^{c}i ehl-i dünyâ ve bir nev^{c}-i ehl-i ^{c}uḳbâ bir nev^{c}i daẖı ancaḳ sâlik-i râh-ı ẖüdâ ve muṭlaḳ ṭarîḳ-i cümle-i mâsivâdır ki anlar (9) ḳalbleri ṣafâ vü cilâ bulan ṣâḥib-diller ve ehl-i mevlâ olan (10) kâmillerdir ḥatta birrî-i bî-nevâ o ma^{c}nâyı bu şi^{c}ir-i selâset- (11) şi^{c}ârında iş^{c}âr eylemişdir ve bu ġazel-i bî-bedelden ma^{c}ada (12) o remz ü imâyı ba^{c}żı güftârında daẖı iẓhâr idüp (13) neçe ebyât ü eş^{c}âr söylemişdir ġazel

(14) ehl-i dünyâ miḥnete düşdi ġurûr-ı câhdan
bilmem ol üftâdeler âzâd olur mı çâhdan

(15) ehl-i ^{c}uḳbâ zühdile taḳvâ ṭarîḳin ṭutdılar
sa^{c}y iderler irmege ser-menzîle şâh-râhdan

[48b] (1) ehl-i diller ^{c}âşıḳ-ı yâr-ı ḥaḳîḳî oldılar
derd-i ^{c}aşḳa çâre isterler müdam allahdan

(2) her biri sûzişteḍir nâr-ı firâḳ-ı yâr ile
dilleri ẖâli degil bir laḥẓa dûd-ı âhdan

(3) zümre-i ^{c}uşşâḳ bezm-i vuṣlâta müştâḳ olup
fetḥ-i bâba muntaẓırlar ṣıdḳile dergâhdan

(4) vâḳıf-ı esrâr-ı yâr olmaḳ dilerseŋ var hemân
her dem isticlâb-ı himmet eyle bir âgâhdan

(5) bir ġarîb âvâredir iy rehber-i tevfîḳ-i ḥâḳ
ḳılma ẖâli luṭfıŋı bu birrî gümrâhdan

(6) muḥaṣṣal ḳalbine riyâ vü zevḳ ṭolanlar ile biḥâr-ı [c]aşḳa ġarḳ olanlarıŋ (7) arasındaki farḳ beyne’l-ġarb-ı ve’ş-şarḳdır şol ehl-i diller ki (8) taṣfiye-i ḳalb idüp ḥaḳâyıḳı üzre eşyâyı [c]âlem ve daḳâyıḳı (9) birle esmâya müdâvim olalar elbette her biri ẖaberdâr-ı cem[c] ü (10) farḳdır lâkin emâkin-i [c]uzletde sâkin ol böyle merd-i (11) ṣâḥib-ḥâle ḳâl ehliniŋ eks̱eri deẖẖâldir anıŋçün ki (12) ol ferîḳ-i bî-tevfîḳ ancâḳ ḳîl u ḳâle ḳâni[c] ve muṭlaḳ vehm ü (13) ẖayâle tâbi[c] olup [c]aḳılları irmediginden bu aḥvâl-i (14) ẖafiyyü’l-me’âl anlarıŋ göŋül virmedikleri ḥâldir zîrâ erbâb-ı (15) ẓâhir [c]aḳl-ı ḳâṣirince [c]ilm-i resemden almışdır ve bâṭında olan **[49a]** (1) ma[c]nâyı bilmedigi ecilden müsemmâyı bulmayup hemân ismde (2) ḳalmışdır ammâ [c]âşıḳlara esmâ da’ima müsemmâdan mütecellî olur ve her (3) lafẓdan bir gizlü ma[c]nâ peydâ olup o ṣâdıḳlar tesellî bulur (4) pes ẖüdâ-yı ferdiŋ [c]aşḳıyla ehl-i derd olan merd-i meydâne bu ḥâkimâne (5) beyâna gelen cevâb-ı şâfî kâfîdir velî seniŋ gibi inkârda ıṣrârından (6) eşrâra ṭarafdâr olan bî-[c]ârıŋ baṭâleti rumûz ü künûza (7) müte[c]alliḳ sözde ṣerâḥati münâfîdir el-ḥâṣıl iy ṭûṭî-i bâṭıl (8) egerçi bu ṭuyûr-ı bî-şu[c]ûr içre adıŋ [c]âlim ammâ kendiŋ (9) ẓâlim ki maḥżâ fitne ve fesâd içün böyle cem[c]iyyet iden (10) ḳavm-i ḥüssâda tab[c]iyyet ḳılup bülbül-i nâlâna ẓulm-ı firâvân (11) eylediŋ ol mürġân-ı ḥâsidânıŋ her biriniŋ ḥâl ü şânı (12) aḳvâl-i perîşânından nümâyân ammâ bilmem sen fehm ü iẕ[c]ânı (13) neylediŋ muḳarrerdir ki bûy-ı gül-i bî-ẖâr ṭab[c]-ı nîgû-yı bülbül-i (14) zârı gülzâr-ı ḥaḳîḳât âs̱ârından ḥiṣṣe-dâr idüp pür vecd ü (15) ḥâlet oldıḳça gâhî [c]aşḳ-ı ilâhî birle evrâd ü ezkâra müdâvemet **[49b]** (1) ḳılup [c]âlî menzilet buldugı ecilden işbu erbâb-ı (2) menâhî ẖûy-ı bedleri muḳteżâsınca aŋa ḥasedlerinden mübâhî (3) dirler ve bu ma[c]nâ mihr-i enverden eẓhârdır ki[c]andelîb-i ṣâḥib- (4) hüneriŋ edâ-yı pâk ve ṣadâ-yı sûz-nâkı ehl-i [c]irfân olan (5) insâna es̱er ve dil ü cân-ı [c]âşıḳânı bî-keder ḳılup nev[c]-i beşer (6) [c]indinde maḳbûl ve mu[c]teber olduġın gördikde ma[c]rifetden dûr (7) ve ḳâbiliyyetden mehcûr bir alay ṭuyûr-ı tebâhı ḥasûdâne negâhı (8) şöyle iderler ki gûyâ hemân gözleriyle o mürġ-ı bî-günâhı (9) yerler ẖülâṣa-i kelâm elbette ẖavâsıŋ es̱nâ-yı ẕikrde şevḳe (10) gelüp [c]âşıḳâne ẖirâm eylediklerin gören [c]avâm aṣlını bilmediklerinden (11) mücerred fażl içün

ḫalṭ-ı kelâm idüp raḳṣ-ı ḥarâm iderler deyü (12) anları ithâm eylerler ve netice-i merâm ibtilâ-yı caşḳ-ı dil-ârâm (13) ile bî-ṣabr u ârâm olan câşıḳlarıŋ bu dem ü devrânı (14) bir özge seyrândır ki her gören ehl-i buṭlân mübtelâ-yı belâ-yı (15) ḥırmân olduḳlarından böyle muḥabbet zencîrine dil-beste her biri **[50a]** (1) dîvâne-i ser-meste daḫl ü tacarruż idüp nâ-şâyeste (2) kelâm söylerler beyt

bu bezm erbâbı heb nây ü ḳudûm ile semâcîdir

(3) ḳıyâsî ṣanma iy zâhid bu devri sen semâcîdir

imdi (4) ṣaḳîn iy ṭûṭî-i ġâfil bacżı ṭuyûr-ı bî-şucûrıŋ nâḳil (5) olduḳları güftâr-ı bî-ḥâṣıl sebebiyle ṭacna mâ'il olup bülbül (6) gibi ehl-i tevekküliŋ inkisârın alma ve zînhâr öyle (7) ṣad hezâr ah u zâr iderek mertebe-i câliyâya nâ'il olan (8) kâmiliŋ ḳalb-i muṣaffâsına maḥżâ keder virmek içün (9) kendüŋi erbâb-ı nifâḳıŋ ittifâḳında dâḫil bulup sen daḫı (10) sâ'ir mürġân-ı münâfıḳân âsâ ebedî ḫüsrânda ḳalma zîrâ (11) bülbül gülşenî ṭarîḳine sâlikdir ve ol ṣâḥib-tevekkül caşḳ-ı (12) pâke mâlikdir el-ḥaẕer el-ḥaẕer ki câşıḳlarıŋ tîr-i âhı siper (13) bilmez ve ẓann itme iy bî-ḫaber ki ṣâdıḳların nâle-i seḥer-gâhı (14) es̱er ḳılmaz hic bilür misin ki câşıḳ-ı nâlân eger giryân (15) olursa cihânı seyl-âb-ı sirişk neyler hemân ol an **[50b]** (1) erbâb-ı caşḳıŋ giryesi câlemi bir demde ġarḳ-âb-ı eşk eyler (2) pes bu esrâr-ı câşıḳânı hem-râz olanlar bilürler ve eṭvâr-ı ṣâdıḳânı (3) dem-sâz olanlar te'amül ḳılurlar egerçi reh-rev-i ṭarîḳ-i mecâz olan (4) câşıḳ-ı ser-bâzıŋ lâ-büdd-kârı sûz u güdâzdır ammâ peyrev-i (5) ferîḳ ehl-i ḥaḳîḳat olmaġıle imtiyâz bulan ṣâdıḳ-ı ser-efrâz (6) elbette mümtâzdır ancaḳ erbâb-ı mecâzıŋ daḫı caşḳı inkâr olunmaz (7) ve muṭlaḳ inkâr olunsa الجازقنطره الحقيقا ḳavliniŋ mażmûnına (8) iḳrâr bulunmaz el-ḥâṣıl caşḳ-ı pâki idrâki olmayan ġâfil (9) bilmeyüp bu sözleri hemân yene zümre-i câşıḳân izcân ider (10) ve ḳaçan birrî-i zârıŋ bu şicir-i muḥabbet-şicârı gibi câşıḳâne (11) süḫan gûş itseler ol an cûş u ḫurûşa gelüp (12) anlardan ṣabr u sâmân gider ġazel

(13) caḳla bîgâne olur maḥrem-i caşḳ

böyledir resm-i reh-i ^{c}âlem-i ^{c}aşḳ

(14) mest idüp her dem cihândan geçirir
^{c}âşıḳ-ı cur^{c}a-i câm-ı cem-i ^{c}aşḳ

(15) beẕl iden cânını cânâne olur
ebedi zinde-i feyż-i dem-i ^{c}aşḳ

[51a] (1) ^{c}âşıḳıŋ maḥż-i devâdır derdi
şâdî-yi ^{c}âlem-i dildir ġam-ı ^{c}aşḳ

(2) süẖanıŋ dürr-i s̱emîn olsa nola
olmış iy birrî derûnıŋ yemm-i ^{c}aşḳ

(3) netice iy ṭûṭî-i nâdân didikleri münâfıḳ-ı mürġân öyle ^{c}âşıḳ-ı (4) gül-i ẖandân olan bülbül-i nâlâna ıżrârda ıṣrâr idüp böyle ^{c}âr (5) lâḥiḳ olacaḳ güftâr-ı nâ-muvâfıḳ lâyıḳ mıdır vey ^{c}adem-i ^{c}irfânından (6) aḥvâl-i ^{c}âşıḳânı ve aḳvâl-i ṣâdıḳânı idrâk ü iẕ^{c}ân itmeyen (7) ḥayvân ^{c}aceb her ^{c}âşıḳ u ṣâdıḳ olanlar seniŋ zu^{c}mmıŋca (8) hemân heb fâcir ü fâsıḳ mıdır mâdâm ki sen ^{c}ilm-i ledünî baḥrine (9) ṭalup esrâr-ı ^{c}uşşâḳ-ı zârdan ẖaberdâr olmazsın müdâm (10) sâḥilde böyle câhil ḳalup ol baḥr-i zeẖẖârdan (11) dürr-i şehvâr almaġa ẕâtıŋda iḳtidâr bulmazsın imdi (12) iy ẖod-pesendlik bendine giriftâr olan derdmend saŋa (13) bu güftâr-ı dürer-bârım nuṣḥ u pend olsun ki cenâb-ı risâlet (14) penâh ^{c}aleyhi'ṣ-ṣalavâtü'l-ileh ḥażretleriniŋ اتقوا فراسته المومن فانه ینظربنورالله buyurduḳları ḳavl-i **[51b]** (1) bî-iştibâhdan âgâhlık ḥâṣıl idüp ṣâḥib-i ferâset (2) ol ve her gâh rabbü'l-enâm dergâhına teveccüh-i tâm içün (3) şeb-i siyâh içre ḳıyâm ve terk-i menâm eyleyüp ol ḳaḍı'l- (4) ḥâcata münâcâtda ẖulûṣ-ı temâm ile ^{c}ibâdâta sa^{c}y ü ihtimâm (5) iderek ve i^{c}tiḳâd-ı ḥâṣ birle ferîḳ-i ẖavâṣ ṭarîḳine giderek (6) mertebe-i keşf ü kerâmet bul yoḳsa iy bî-ḥicâb ne vaḳte (7) dek me'âl-i kitâbda kemâl-i irtiyâbdan böyle bî-tâb olasın (8) evliyâ odur ki bir velî-i ^{c}âlicenâbıŋ dâmenin ṭutmaḳ vasıṭasıyla

(9) müfettiḥü’l-ebvâb cânibinden fetḥ-i bâb olup ecr ü s̱evâb (10) bulasın hayfâ ki ṣâḥib-ferâset olmaduġıŋdan bu ḳuşlarıŋ (11) bülbül devr ü teġannî ider didikleri sözde fikr ü te’ennî (12) itmediŋ ve dirîġâ ki ḥüsn-i ṣavt istimâ[c] ile ḳalbiŋde ḥâlet (13) bulmaduġıŋdan ehl-i hased [c]andelîb-i żа[c]îfü’l-cesed ḥaḳḳında (14) nîk ü bed her ne didikleri i[c]timâd eyleyüp [c]inâd içün (15) reşâd semtine gitmediŋ anlar bilmese [c]aceb degil ki bir alay **[52a]** (1) bâṭıldır ammâ seniŋ o bâṭıllar içre adıŋ kâmildir bu ḫuṣûṣda (2) niçün kitâb ile cevâb virmediŋ ve bu mes’eleniŋ naḳlin bulup (3) s̱evâba girmediŋ pes böyle te’vîl ü tevcîh bilmez iken yene kendü zu[c]mmıŋca (4) gûyâ faḳîhsin lâkin faḳîh degil belki bir özge sefîhsin (5) gerçi iḳtiżâ-yı sefâhatdan iddi[c]â-yı faḳâhet üzresin ammâ (6) [c]ilm-i fıḳıhdan aṣlâ ḫaberiŋ yoḳ ve s̱evâb üzre cevâba (7) iḳtidârıŋ olmaduġıçün sa’il-i mesâ’il olanlara ….. żarârıŋ (8) çoḳ diŋle iy ḳavl-i bî-intifâ[c]iniŋ istimâ[c]-i bâdı ṣevdâ (9) olan ehl-i nizâ[c] bu âyîn-i devr ü semâ[c] öyle bir âyîndir ki anıŋ (10) ḥaḳâyıḳ-ı daḳâyıḳına ıṭṭılâ[c] ḥâṣıl iden [c]ulemâ-yı kümmelîn (11) istiḥsân itmişlerdir ve bu âdâb-ı erbâb-ı devrân böyle (12) âdâbdır ki anıŋ ibâḥeti bâbında fużalâ-yı ekmelin neçe ma[c]nâ-yı (13) güzîn iẓhâr u tebyîn itdiklerin bilmeyen seniŋ gibi münkirin (14) işbu [c]âlemi ekvâna ḥayvân gelüp ḥayvân gitmişlerdir behey (14) nâdân-ı bî-iẕ[c]ân aḳvâl-i perişânıŋ ḥâl ü şânıŋdan nişân **[52b]** (1) virüp buṭlânıŋ ehl-i [c]irfâna [c]ayân iken teġannî ve devrân (2) eyler deyü [c]andelîb-i ḫoş-elhâna [c]aceb niçün ṭa[c]n-ı firâvân (3) idersin ki anı ḫallâḳ-ı cihân iḳlîm-i [c]ademden vücûda getürdikde (4) [c]aşḳ-ı pâke maẓhar ḳılduġı ecilden o [c]âşıḳ-ı nâlân elbette (5) süḫan-ı gülistânda cemâl-i gül-i ḫandânı gördikçe nâle vü efġân itsün (6) deyü dîvân-ı ezelden fermân-ı ḳâżâ cereyân eyleyüp aŋa ḥikmet-i (7) rabbânî ile bu yüzden bir gûne tecellî olmışdır lâ-cerem (8) [c]aşḳ u şevḳden şâd u ḫürrem olup o ferḫunde dem (9) âġâz-ı naġam ḳılmasun mı ki her vaḳt-i behâr bûy-i gül-i bî-ḫâr ṭab[c]-ı (10) nîgû-yı bülbül-i zârı gülzâr-ı ḥaḳîḳât âs̱ârından ḥiṣṣe-dâr (11) idüp anı ṣabr u ṭâḳat pür vecd ü ḫâlet olduḳça anıŋ (12) dil-i bî-ḳarârı bu tecellî ile tesellî bulmışdır beyt

(13) ḫallâḳ-ı cihân [c]âleme ḳıldıḳda tecellî
her şaḫṣı birer ḥâl ile ḳılmış mütesellî

(14) muḥaṣṣal anıŋ derûnın ẖüdâ-yı lem-yezel ezelden ᶜaşḳ-ı pâke maḥal (15) ve dil-i maḥzûnın erbâb-ı mekr ü ḥiyeliŋ baḥs̱ ü cedeli ḳaydından **[53a]** (1) ẖalâṣ eyleyüp her müşkilin ḥâl itmegile o şûrîde-ḥâl ü (2) ẖâliṣü'l-bâli ṣûretâ aḳrân ü ems̱âli olan ṭuyûr içre (3) bî-bedel ḳılmışdır elbette her bâġ-ı dil-güşâde ġonça-i verdi güşâde (4) gördikçe derûnından derdi ziyâde olmaġın ol ᶜâşıḳ-ı nâ-kâm (5) o demde dergâh-ı rabbü'l-ᶜibâda teveccüh-i tâm ile ez̠kâr ü evrâda (6) müdâvemet ḳıldıḳda te's̱îr-i esmâdan hezâr-ı seḥer-ẖîziŋ (7) her ahuvânını gûyâ bir tîġ-i ser-tîz olup ehl-i ᶜaşḳıŋ (8) gül-i rengîn-i dil-i ẖûnînin ser-be-ser dilmişdir netice ol (9) mûsiḳî-şinâsıŋ nevâsı bir şey'e ḳıyâs olunamaz ki her (10) ḳaçan erbâb-ı söz ü güdâza naġme-perdâzlıḳ ḳaᶜidesin (11) taᶜlîm içün naġmeyi üstâdâne taḳsîm iderek ḥüsn-i ṣavt (12) ile ebyât oḳuyup da'ire-i gülşende devr-i maḳâmât (13) iderken âġâze es̱nâsında gül-i ᶜişve-bâza rast gelse (14) hemândem şeh-nâza başlayup nâz u niyâz içre kâr-ı ᶜuşşâḳıŋ (15) sünbüle naḳşın çıḳartmaḳ içün uṣûl üzre ᶜırâḳ u ᶜacemden **[53b]** (1) iṣfaḥâna varınca neçe köşeler ṭolaşdurup dü-gâh ü se-gâhı (2) çihâr-gâh ü pençe-gâha ulaşdırdıḳdan ṣoŋra nühüfte bûselik (3) göstermekile ᶜuzzâle mâ'il olup gül-i âlıŋ viṣâline nâ'il olmaḳ (4) murâd eyledigim belki ṣabâdan ṭuyulup ṣoŋra ḥüseynîye (5) çıḳar deyü bülend-pervâzlıḳ semtin ṭutaraḳ aẖir kâr o ṣâḥib-(6) beste evc-i hevâdan peste inüp ḳarâr eyledigin gören (7) büzürg ü kûçek vâḳıf-ı mevâḳıf olanlara bu râz-ı nihânı kâşif (8) ve bülbül-i ẖoş-elḥânı vâṣıf oldıḳlarından nâşî âl-i sütûde (9) ẖisâl-i ḥażret-i mevlevî ḳaddesenâ'l-allah-birrî'l- ḳavî aġnî (10) cenâb-ı naḳşî süẖan-perver dürr ü güher gibi maḳbûl ve muᶜteber (11) bir şiᶜir-i selîs söylemişdir ḥatta birrî-i efkâr daẖı (12) ol ġazel-i bî-bedeli taḥmîs eylemişdir taḥmîs

(13) her seḥer gülzârda budur duᶜâsı bülbüliŋ
ki olmaya bîgâne-i ᶜaşḳ âşinâsı bülbüliŋ
(14) ġonçe ṭabᶜı açar her merḥabâsı bülbüliŋ
şevḳ baẖş-i ḳalb-i maḥzûndır ṣadâsı bülbüliŋ
(15) şerḥ ḥasb-i ḥâl-i ᶜâşıḳdır nidâsı bülbüliŋ

[54a] (1) bülbül-i zâre olup vaḳt-i seḥer feryâd res
bûy-ı viṣâl-i gül ider himmet ṣabâ-yı ẖoş-nefes
(2) ᶜaḳl olur ḥayrân bu esrârı bilmez hic kimes
fikr-i zaẖm-ı ẖârdır iden giriftâr-ı ḳafes
(3) derd-i ᶜaşḳ-ı verddir ey dil devâsı bülbüliŋ

(4) naġmede çünkim uṣûl üstâda teslîm itmedir
ᶜandelîb üstâd-ı güldir kârı taḳsîm itmedir
(5) ḥâlet-i faṣl-ı güli ᶜuşşâḳa tefhîm itmedir
sûz-i ᶜaşḳ-ı yârdan feryâdı taᶜlîm itmedir
(6) her nefes erbâb-ı şevḳ içün edâsı bülbüliŋ

(7) ᶜandelîbiŋ kârını zâr eyleyüp rabb-i ḳadîr
ᶜârıż-ı rengîn gül ᶜaşḳına ḳılmışdır esîr
(8) şerḥ ider ḥâl-i dilde ammâ ki yoḳdır bir ẖabîr
hem-zebânın bulunmaz gülzâr-ı ᶜâlemde faḳîr
(9) anıŋçün ṣad hezâr olur belâsı bülbüliŋ

(10) tekye-i gülşende bûy-ı ᶜaşḳdan almış naṣîb
ġonçe dervîş-i güle pûş oldığı olmaz ᶜacîb
(11) serseri gezme ṭarîḳ-i ᶜaşḳâ gel birrî-i ġarîb
mevlevî ol naḳşiyâ çün gülşenîdir ᶜandelîb
(12) sen semaᶜ it neyzen oldı her nevâsı bülbüliŋ

(13) el-ḥâṣıl iy ṭûṭî-i bâṭıl eger ᶜârif ü kâmil söziyle ᶜâmil olmayup (14) ᶜandelîb-i nâlâna bu laṭîf elḥân ezelî kıbel-i ḥaḳdan iḥsân (15) olunduġına delîl ü burhân isterseŋ aŋa bu ayet delâlet **[54b]** eyleyüp saŋa o maᶜnâyı ṭuyurur ve ẖüdâ-yı kerîm ḳarâr-ı ᶜaẓîm (2) içre sûre-i nemlde buyurur ki اعوذ بالله من‌الشيطان‌الرجيم وقال‌ياء

يهاالناس علمنامنطق الطير işbu ayet-i kerîmeniŋ (4) tefsîrinde ḳâḍı ve keşşâf ü ebu’s-su^{c}ûd ^{c}aleyhim raḥmetullahi’l- (5) meliki’l-vedûd elbette ma^{c}nâyı bî-naẓîr imlâ vü taḥrîr eyledikleri (6) maḥalde bülbül-i pür-ġulġuliŋ vecd ü ḥâletin ḥikâyet ve ol (7) ehl-i tevekküliŋ rıżâ vü ḳanâ^{c}atin rivâyet idüp anıŋ medâyiḥini (8) mübeyyine bir menḳıbe-i beyyine taḳrîr buyurmuşlardır eger ṣâḥib-i ^{c}aḳl (9) iseŋ maḥaliylle naḳl ideyim ve eger mânend-i merkeb giriftâr-ı bend-i (10) cehl-i mürekkeb bir nâ-ehl iseŋ ġayri saŋa nideyim ومن ذلك ماحكى ان سليمان عليه السلاّم مربلبل يتهوت ويترقص فقال عليه السلاّم يقول اذا اكلت نصف تمر فعلى الدنيا العفاء وصاحت فاخته وقال عليه السلاّم يقول ليتنى لم اخلق فقال كان صوت البلبل من شبع وفراغ بال وصياح الفختته عن مقاسات شده وتالم قلب **[55a]** (1) bu terkîb-i ṣarîḥiŋ ma^{c}nâ-yı ṣarîḥi budur ki taḥḳîḳâ ḥażret-i (2) süleymân ^{c}aleyhi’s-selâmü’l-ilahi’l-melike’l-mennân bir gün gülgeşt-i (3) gülistân ve im^{c}ân-ı naẓar birle baġ u bostânı seyrân iderken (4) nâgehân bülbül-i nâlânıŋ âşiyân ṭutduġı maḥalden mürûr idüp (5) gördi ki nihâl-i gül üzre ẖoş-ḥâl ve müreffehü’l-bâl esmâullaha (6) müdâvemetden pür vecd ü ḥâlet olmış ṭurmayup ẕikr-i ẖüdâ-yı (7) müte^{c}âle iştiġâl eyler o ẖâliṣü’l-bâle ṣafâ vü ẕevḳ el (8) virmiş ve kemâl-i ^{c}aşḳ ve şevḳden raḳsa girmiş gül-i âlıŋ cemâli (9) temâşâsıyla ḥâlden ḥâle dönüp ve daldan dala ḳonup (10) dürlü dürlü maḳâl söyler nâ-gâh o nebiy-yi ilah o dem bu aḥvâle (11) negâh eyledikde kendü muḳarreblerinden olup ẕât-ı sa^{c}âdet-penâhıyla (12) ^{c}azim-râh idenleri ve ol teferrüc-gâha varınca hem-râhlıḳ ṭarîḳiyle (13) yanınca bile gidenleri âgâh itmek murâd eyleyüp ^{c}andelîb-i (14) lebîbiŋ ḥâl-i ġarîbiŋ bildiŋiz mi ve ol mürġ-i edîbiŋ maḳâl-i (15) ^{c}acibin te^{c}ammül ḳıldıŋız mı denince eytdiler yâ nebiy-yi ilah bu ḥâlden âgâh **[55b]** (1) olmaduġımız bî-iştibâh idügine ḳalb-i şerîfiŋiz güvâhdır luṭfıŋızdan (2) o güftârı buyuruŋ ve bize bu esrârı ṭuyuruŋ deyü her biri ^{c}arż-ı (3) iştiyâḳ iderek istinṭâḳ eylediklerin görüp eytdi bülbül (4) dir ki her ḳaçan nıṣf-ı ẖurmâ ekl itsem baŋa ol ni^{c}met ^{c}uẓmâ (5) olur ve ḥamd olsun cenâb-ı vâhibü’l-^{c}aṭâyâya ki كنز ولايفنى (6) القناعته ḳavl-ı bî-naẓîriniŋ mażmunından bu faḳîri ẖabîr (7) idüp da’ima anıŋ luṭf u keremiyle dil ü cânım ṣafâ bulur çünki (8) cezv’i ġıdayla iktifâ idenlere ḳayd-ı mâsivâ belâdır lâ-cerem (9) cümle-i ^{c}âlem ḥarâb olsa ġam

yimem ki dünyâ-yı bî-beḳânıŋ âḫiri (10) fenâdır pes böyle ḫoş-nefes ᶜâşıḳıŋ ṣadâsından herkes (11) ḥaẓẓ eyleyüp edâsı elbette ṣafâ-resân dil ü cân olmaḳ ᶜaceb (12) degildir dirken bu es̱nâda ükâyik didikleri zühd ü ṣalâḥı (13) sâḫte aᶜnî fâḫte ṣayḥa ḳılmaġa başlayup ol bî-felâḥıŋ (14) ṣiyâḥı gûş güẕâr-ı ḥużżâr oldıḳda baᶜde'l-istifsâr ol şehriyâr (15) ᶜâlî-tebâr anıŋ daḫı mâ'il-i güftârın iḫbâr içün öyle nuṭḳ-ı **[56a]** (1) dürer-bâr iẓhâr buyurdı ki fâḫteniŋ derûnında olan ġam-ı dünyâ (2) ve elem-i mâsivâ muḳteżâsı üzre edâsı böyle bî-ḥüsn ü bahâ (3) olup o bî-nevâdır ki nolaydı ḫalḳ olunmayaydım ve kevn ü mekânda (4) bulunmayaydım çünki o bed-ḫaṣletiŋ ḳalbiŋdeki ḳasvetden bu kes̱ret (5) aŋa mihnet görinür lâ-cerem ᶜadem-i ṣafâ-yı nâşî ṣadâ-yı (6) bî-ḥâṣılı insân-ı kâmile ḫoş gelmeyüp elbette bu ḥâl (7) üzre olunca sürinür deyüp kelâm-ı ḥażret-i süleymân ᶜaleyhi's- (8) selâm encâm buldı ve müfessiriniŋ rivâyet buyurdıḳları (9) ḥikâyet temâm oldı imdi saŋa şimdi gerekdir ki bu ḳıṣṣadan (10) ḥiṣṣe alasın neçe bir kemâl-i ġafletden fehm-i mâ'il itmeyüp (11) ḥayretde ḳalasın bu muḳarrerdir ki herkesiŋ ḫayr u şerden (12) ḳalbinde mestûr olan şey'iŋ lâ-büdd maḥall-i ẓuḥûrı lisân (13) olur ve bu eẓhârdır ki nîk ü bed lisânda ṣudûr iden (14) ḳavl elbette faᶜle gelüp fâᶜiliŋ ḥâl ü şânından ehl-i imtiḥân (15) nişân bulur netice iy ṭûṭî-i bî-ḥayâ ᶜandelîb-i ḫoş-edânıŋ **[56b]** (1) ḥüsn-i ḥâli maḳâlinden ẓâhir ve ḫulûṣ-ı bâli fiᶜâlinden bâhir (2) iken ᶜaceb niçün fehm ü iẕᶜân itmezsin ve raḥîḳ-i taḥḳîḳ ile mest-i (3) elest olup meydân-ı muḥabbetde ᶜâşıḳâna ḫirâm iden ehl-i sekri (4) şurb-ı müdâm-ı ḥarâm eyleyen bekrî gibi ittihâm iderler ṣanup (5) bu ẓann ü gümân ile buṭlânıŋ ᶜayân idügin bilmedigiŋden ṭarîḳ-i (6) ehl-i ᶜirfâna gitmezsin ᶜâşıḳlar o ẕâkiriŋ ẕikrin istimâᶜ itdikçe (7) ᶜaşḳ u şevḳe gelüp devr ü semâᶜa girdiler ve ṣâdıḳlar (8) anıŋ elḥânı te'es̱s̱iriyle mest ü ḥayrân olup ṣabr u semânı (9) yaġmaya virirler egerçi bâṭıllar içre seniŋ gibi teġännî ḥarâmdır (10) deyü bî-te'ennî ḫalṭ-ı kelâm itmiş çoḳdur ammâ kâmiller içinde ḥüsn-i (11) ṣavt erbâbına ḥürmet itmeyüp meyl ü muḥabbet cânibinden ġayri (12) semte gitmiş yoḳdur ḫuṣûṣâ bu ṣadâ-yı zîbâ edâ-yı raᶜnâyla (13) gûyâ olan bir faṣîḥü'l-lisân insânda olup ol belîġü'l-beyân (14) âvâz-ı laṭîf ile şehnâzda naġme-perdâz ola ve baᶜżı maḳâm-ı (15) dil-güşâde söz ü güdâz birle nâz u

niyâzdan i^{c}câz perdesin **[57a]** (1) geçüp uṣûl üzre terennümâta ser-âġâz ḳılmaġıla imtiyâz bula (2) öyle ferḫunde-dem âdemiŋ ṣadâsın istimâ^{c} iden ^{c}âşıḳlar (3) intifâ^{c}-ı ma^{c}nevî ḥâṣıl idüp iḳtiżâ-yı ^{c}aşḳ u şevḳden (4) elbette devr ü semâ^{c} eyler böyle iḫtiyârî gidüp bî-ḳarâr (5) olan ^{c}uşşâḳ-ı pür-iştiyâḳa erbâb-ı inkârıŋ muḫâlefetde ıṣrârından (6) eyledikleri beyhûde nizâ^{c} neyler bu mefhûmı kitâb-ı iḥyâ-yı (7) ^{c}ulûmde ḥażret-i şeyḫü'l-^{c}âlî â^{c}nî imâm ġazâlî beyân buyurmışdır (8) ve cüneyd-i baġdâdî ḥażretleri ẕevḳ u ṣafâ-yı devrân (9) ḳuvvet-i cân-ı ^{c}âşıḳândır deyü aṣḥâb-ı fehm ü iẕ^{c}ânı ḫˇân-ı (10) ^{c}irfâna ṭoyurmışdır ^{c}acebdir ki bu elḥân-ı laṭîfi istimâ^{c}dan (11) ehl-i semâ^{c} ü devrânıŋ ṭab^{c}-ı naẓîfi müte'es̱s̱ir ve cehl ü buṭlânı (12) olan nâdânıŋ ḳalb-i kesîfi müteneffir olur bu bir ḥikmet-i rabdır ki (13) ^{c}aḳl u idrâki ve ẕihn-i pâki olan bu ḥâl-i ^{c}acîbi ve emr-i ġarîbi (14) mütefekkir olduḳça kendüsin müteḥayyir bulur pes bu eṭvâr-ı ^{c}âşıḳânı (15) ve as̱âr-ı elḥânı inkârda ıṣrâr iden ehl-i ta^{c}aṣṣub maḥżâ **[57b]** (1) ^{c}ucb u kibrinden teġallüb murâd ider ḥayfâ o ṣâḥib-ġareż (2) derûnında olan maraż mühlik idügin bilmeyüp cehlinden ehle (3) münâca^{c}at ḳılmamaġıla çâre tedârikinde ^{c}âciz ḳalmaġın şifâdan (4) devr ü ṣafâdan mehcûr olduġı ḥâlde o derdile ölür gider (5) bu aḥvâl-i mürde-dilânı kitâb-ı iḥyâda imâm ġazâlî erbâb-ı reşâda (6) ifâde buyurup ziyâde ^{c}ayân söylemişdir ve bu me'âli ẕihni (7) ḫâli olanlara tefhîm içün temyîz-i müstaḳîm ü saḳîm idüp (8) ibâḥet-i semâ^{c} bâbında ḥâl-i ehl-i nizâ^{c} böyledir deyü ^{c}aceb (9) râikân beyân eylemişdir من لم يحركه الربيع واذهاره والعودواوتاره فهم فاسدالمزاج ليسله علآج ve bu (11) ḫuṣûṣa elḥân-ı dâvud ^{c}aleyhi's-selâmü'l-allahü'l-melikü'l-vedûd (12) cenâb-ı ḥażret-i rabb-i celîl ḳabilinden ḳavî delîl olmışdır ki (13) bundan esbaḳ bu ṣadâ-yı ma^{c}hûdı feyyâż-ı muṭlâḳ o nebiy-yi (14) mes^{c}ûdıŋ ẕâtında mevcûd itmişdir ve elḥân-ı mezbûr ile (15) zebûr oḳudıḳda vaḥûş u ṭuyûr istimâ^{c}da mecbûr olduḳlarından **[58a]** (1) mâ^{c}adâ â^{c}yân-ı insândan neçeler meclîsinde cân virüp ṣâġ (2) ḳalanlar daḫı te's̱îr-i ḥüsn-i ṣavtdan öyle mest ü ḥayrân olmışlardır ki (3) anlardan bi'l-külliye tâb ü tüvân-ı ḳıyâm ü ḳu^{c}ûd gitmişdir pes (4) inkâra cesâretde ḫasâret muḳarrer olduġın iẕ^{c}ân iden (5) aṣḥâb-ı imân anı münkir olmaḳ nice mutaṣavver ki bu elḥân (6) aṣlında mu^{c}cize-i peyġamber-i

^{c}âlîşândır ve bu ma^{c}nâ sûre-i fâṭırda (7) ẓâhir ü hüveydâ idügi tetebbu^{c}-i kütüb-i tefâsîr idenleriŋ (8) ḫâṭır-ı ^{c}âṭırlarında cay-gîr olup iḥyâ-yı ^{c}ulûm içre bu mefhûm (9) erbâb-ı fehm ü iẕ^{c}âna kitâb ü senet ü âs̱âr ile beyân ü (10) ^{c}ayân olunduġı râikândır deyü kûf-ı pür-vuḳûf ol (11) baṭâlet birle mevṣûf olan ṭûṭî-i ma^{c}rûfa bunıŋ ems̱âli neçe (12) aḳvâl-i ṣaḥîḥü'l-me'âli edâ-yı bî-naẓîr ile taḳrîr eyledikde ḥażret-i (13) süleymân ^{c}aleyhi's-selâmü'l-allahe'l-melikü'l-mennân ve cümle erbâb-ı dîvân (14) istiḥsân idüp didikleriŋi ol ṣâḥib-reşâdıŋ bu ehl-i (15) ^{c}inâdı irşâd için îrâd eyledigi delîl ü burhânı ^{c}irfânı **[58b]** (1) olanlar mengûş-i gûş-i cân idüp âlî âḫire'd-devrân o naḳl ü (2) beyânı ḫâṭır nişân eyler ve eger ṭûṭî-i bî-ḥayâ bu güher-i kirân (3) bahâdan zîbâ olan edâları iṣġâ eyledikden ṣoŋra bu sözleriŋ (4) istimâ^{c}ından intifâ^{c} ḥâṣıl itmeyüp ^{c}adem-i ıṭṭılâ^{c}ından nâşî (5) beyhûde nizâ^{c} içün ba^{c}żı ^{c}indî cevâblar iḫtirâ eylerse (6) elbette yabana söyler ḥâṣıl-ı kelâm ol şehr-i yâr-ı nîgû nâm ve nebiy-yi (7) rabbü'l-enâm a^{c}nî ḥażret-i süleymân ^{c}aleyhi's-selâm ol an (8) ṭûṭîden ṭarafa nekrân buyurup vuḳûfu olanlar cevâb-ı (9) kûfi taḥḳîḳ bilürler ki anıŋ tedḳîḳ idüp söyledigi (10) sözler ḥaḳdır ve böyle cevâb-ı bâ-ṣevâbı iẕ^{c}ân itmeyen (11) ziyâde nâdân u aḥmaḳdır deyince ṭûṭî ḥicâb ederek kûfa (12) ḫiṭâb eyleyüp eytdi bülbül-i nâlânıŋ elḥânın istiḥsân (13) idüp ẕikr-i yezdân ider deyü getürdigiŋ delîl ü burhâna gerçe (14) bir muḳteżâ-yı ṭab^{c}-ı selîm teslîm ideriz ammâ ol ehl-i (15) hevânıŋ rûz u şeb terk-i edeb ḳılup ẕikr es̱nâsında **[59a]** (1) gûne gûne ṣadâyla raḳṣ u devr eyledigi ẓâhir ü hüveydâ iken (2) nice inkâr itmeyüp semt-i ikrâra gideriz pes devrânıŋ (3) daḫı cevâzına delîl ü burhân olur naṣṣ u âs̱âr eger var ise (4) ol iḫbârı beyne'l-aḫyâr iḫbâr eyle ve işbu şehr-i yâr-ı (5) ^{c}âlî tebâr ve dîvânda ḥâżır olan ebrâr ḥużûrında (6) bir naḳl-i ṣaḥîḥ taṣrîḥ itmekile keşf-i esrâr eyleyüp âşikâr (7) söyle didikde ḥażret-i kûf anıŋ bî-vuḳûf idügin (8) görüp eytdi devrân ḥaḳḳında ḫâṭır-ı ḫâṭıre naḳş olan (9) delâ'il-i kes̱îre mefhûmı üzre anıŋ erbâbına cevâz vardır lâkin (10) sırr-ı ḥaḳîḳat dil-i bî-ġılde vedî^{c}at olmaġın şaḫṣ-ı nâdâna (11) keşf-i râzdan iḥtirâz olunur ki ḥavṣala-i ehl-i mecâz ṭârdır (12) imdi saŋa şimdi tefhîm-i me'âlde beher ḥâl icmâl olunmaḳ (13) lâzım geldi zîrâ seniŋ gibi ^{c}aḳl-ı ḳâṣir idügi bâhir olan (14) ehl-i

ẓâhiriŋ su’âline mücmelen bir cevâb-ı şâfî kâfîdir eger (15) peyâm-ı tefṣîl itseŋ kelâmı taṭvîl eylemek muḳarrer olup **[59b]** (1) su’âle cevâbda iṭnâb iḳtiżâ ider anıŋçün ki mes’ele iḫtilâfîdir (2) didigi maḥalde ṭûṭî vuḳûfı olmaduġından ḳavl-i kûfi güẕâf (3) egleyüp i^c^tirâf itmedügiçün ṭaraf-ı ḫilâf ṭutdı ve ol (4) ḥâsid kendü zu^c^mm-ı fâsidince gûyâ furṣat bulup ġayret-i (5) câhiliyyeden nâşî lâf ü güẕâf iderek bir zemân ḫilâf (6) ḫilâf ötdi ve eytdi benim cümle-i ^c^ulûm aṣl u faṣlı üzre (7) ma^c^lûmım olup menḳûlât u ma^c^ḳûlâtda vâfir ma^c^lûmâtım (8) vardır bilürem ki seniŋ bu mes’elede iḫtilâf olunmışdır (9) didigiŋ söz ḫilâfdır egerçi mesâ’ilde ^c^ulemâ ittifâḳ u (10) iḫtilâf ide gelmişlerdir ammâ bu bâbda iḫtilâf olunduġı (11) kitâbda görülmiş degil iken bizi mesâ’ilden ġâfil bir câhil (12) menzilesine tenzîl idüp muṭlaḳ techîl içün murâdıŋ hemân (13) lâf u güẕâfdır deyince kûf-i ^c^ârif ṭûṭî-i muḫâlifiŋ kemâl-i (14) cehline vâḳıf olup eytdi bu muḫâlefet ü ^c^inâd elbette (15) seniŋ dimâġıŋda olan fesâddandır ve ehl olanlarıŋ **[60a]** (1) ḥużûrında cehl iẓhâr eyleyüp ^c^âlimâne kelâma i^c^timâd itmedigiŋ (2) heb ^c^adem-i reşâddandır diŋle iy ġâfil kâmiller (3) mesâ’iliŋ ḥaḳâyıḳ u daḳâyıḳına vâṣıl olup ba^c^dehû (4) ber-feḥvâ-yı خيرالناس من ينفع الناس ünâsıŋ iḳtiżâ-yı (5) isti^c^dâddan aḫyâr-ı ^c^ilmiyye iltimâs iden süḫan-şinâslarına (6) bizden nef^c^ ḫâṣıl olsun deyü nâḳil olurlar ve maḳâliŋ (7) me’âlin fehm itmeyen seniŋ gibi câhilleriŋ rayb ü işkâlin (8) zâ’il itmek içün ġavṭa-ḫâr-ı baḥr-i mesâ’il olup dürr (9) ü güherden mu^c^teber neçe delâ’il bulurlar lâkin sen sâḥilde (10) sâkin olduġıŋdan her kâmil-i deryâ-diliŋ süḫan-ı pâkin idrâk (11) idemeyüp semt-i reşâda gitmezsin ve her mes’eleniŋ (12) ġavrine vâṣıl olmış bir ḳaç ^c^âlem-i ^c^âmil ẕikr eyleyüp (13) aŋlarıŋ esâmi-i şerîfesin ta^c^dâd itmedikçe terk-i ^c^inâd itmezsin (14) imdi bâzâr-ı süḫanda benin gibi bir güher-fürûşa dûş olmış (15) iken ve göŋül neşve-i ṣaḥbâ-yı ma^c^nevîden cûş idüp beni **[60b]** (1) serḫoş bulmış iken bu dem-i furṣatda ġaflet itmeyüp dürr-i (2) kirân-bahâdan zîbâ olan edâlarım gûş-ı hûş birle işġâ (3) iderek cân ḳulaġına mengûş iderseŋ bu iḫtilâfî mes’eleniŋ (4) ḥaḳḳında cevâb-ı şâfî virenler kimlerdir ḫaber alup ol ẕât u (5) ṣıfâtı maḳbûl u merġûb ve kelimâtı cilâ-yı ḳulûb olan (6) ^c^ulemâ-yı kümmelîniŋ ^c^ilme’l-yaḳîn tebyîn eyledikleri ma^c^nâdan (7) ṣafâ kesb

itmekle kudûrâtdan ḳalbiŋi sâfî eylersin yoḳsa (8) kemâl-i ta^{c}aṣṣub birle te’eddüb eylediginŋ ecilden bize bu mes’ele (9) ḥaḳḳında iḫtilâf olunmışdır didigiŋ sözde ḫilâf bulunmışdır (10) deyü muḫâlefete başlayup muḳâvemetde ḳudretiŋ yoġiken beyhûde (11) lâf ü güẕâfı neylersin bu iḫtilâf-ı mezbûrı ḥażret-i cemâle’d- (12) din-i meşhûr ravżatü’l-aḫbârda iḫbâr eylemişdir (13) ve şeyḫü’l-^{c}âlî imâm ġazâlî ḥażretleri iḥyâ-yı ^{c}ulûmda bu mefhûmı (14) tafṣîl üzre taḳrîr buyurup âşikâr söylemişdir ve ḥażret-i (15) şeyḫ şihâbü’d-din ^{c}avârif nâm kitâb-ı güzîn içre cevâzın **[61a]** (1) iẓhâr ü tebyîn itmişdir ve ḫuṣûṣâ gülistân-ı ṣafâ ve bülbül-i (2) çemenistân-ı vefâ ya^{c}ni güzîn-i evliyâ ve bihterîn-i aṣfiyâ ki erbâb-ı (3) kemâliŋ ercümendi ve ehl-i ḥâliŋ ser-bülendi cenâb-ı sünbül (4) efendidir anlar daḫı iki mu^{c}teber kitâbda cevâzın ḫaber virüp (5) ol merd-i yegâne ṭarîḳ-i ^{c}irfâna ^{c}aceb nâzikâne gitmişdir ve ḥażret-i (6) cemâl-i ḫalvetî aḳsarâyî ki sebaḳ-ı ṣıdḳ u ṣafâyı ^{c}ilm-i ḥaḳdan (7) alup zemânında vecd ü ḥâli birle kemâl bulmışdır ve şeb u (8) rûz müşâhedesi ki celâl ü kah cemâl olmışdır anlar daḫı (9) cevâz-ı devrân-ı kemâkân ehl-i ^{c}irfâna beyân buyurmuşlardır ve fehm (10) ü iẕ^{c}ânı olanlara çoḳ râz-ı nihân ṭuyurmışlardır vâdî (11) ^{c}alî kendi velî olan müfti’l-enâm ki dâr-ı salṭanatda şeyḫü’l- (12) islâm olmışdır ol ^{c}ârif ü dânâ daḫı cevâz-ı devrâna (13) fetvâ virüp anıŋ risâle-i zîbâ ve maḳâle-i ġarrasından dûd (14) u semâ^c erbâbınıŋ göŋülleri ṣafâ-yı tâm bulmışdır ve fażîlet-i (15) bâhire ile ^{c}aṣrınıŋ ^{c}âlîmi olan şeyḫ ibrâhime’l-ḳırîmî medâric **[61b]** (1) nâm kitâbında ṣarâḥat üzre devrânıŋ ibâḥatin taḥrîr buyurdıġı (2) maḥalde taḳrîr ider ki ṣâḥibü’l-meẕheb ve imâmü’l-muheẕẕeb ya^{c}ni (3) şerî^{c}atde ictihâda mâlik ve ḥaḳîḳatde semt-i reşâda sâlik (4) olan ḥażret-i imâm mâlikden aḥvâl-i ehl-i devrânı su’âl (5) eylediklerinde دعهم هم عشاق يفرحون بالله فى ايام قلآيل (6) deyüp ol ^{c}âlîcenâb böyle cevâb virdiler ve ḥażret-i imâm (7) şâfî câẕibesi ġâlib olanlara dûd u semâ^{c}ıŋ menâfi^{c}i (8) muḳarrerdir deyü ibâḥati semtine ẕâhib olmışdır pes anıŋ (9) meẕhebi üzre daḫı münkir ġabî idügin müş^{c}ir olan maḥallî kütüb-i (10) mu^{c}tebereyi tetebbu^c iden her ṭâlib ü râġıb bulmışdır ammâ (11) ḥażret-i imâm-ı â^{c}ẓam ve hümâm-ı ekrem bu bâbdan aṣlâ dem urmayup (12) bunda sâkitdir ve iki sözden biri hic lisân-ı belîġü’l-

beyânlarından (13) ṣâdır olmayup anlar bu ḫuṣûṣda sükût üzre s̱âbitdir (14) muḥaṣṣal iy ṭûṭî-i echel eger tetebbu^{c} itseŋ bu ma^{c}nâdan (15) sen daḫı temettu^{c} eylerdiŋ ve bu mefhûm eger saŋa daḫı ma^{c}lûm olsa **[62a]** (1) inkârıŋda ıṣrâr eylediginŋ ḥâl-i mez̠mûm ile kendüŋi ṣıdḳ u (2) ṣafâdan maḥrûm idüp neylerdiŋ behey ġâfil şol kâmil ki anıŋ (3) mirât-ı ḳalbinden jengâr-ı mâsivâ zâ'il ola elbette sırr-ı tevhîde vâṣıl (4) olup beyt

her giyâhı ki bir zemîn-rûyed
وحده لاشريك له كويد

(5) mefhûmı üzre ser-be-ser eşyâ cenâb-ı ḥaḳḳıŋ vaḥdaniyyetine şâhid-i (6) ^{c}âdil idügin baṣar-ı baṣîret birle görüp bilince beher ḥâl o ṣâḥib (7) kemâliŋ derûnında farṭ-ı nişâṭdan küllî inbisâṭ ḥâṣıl olmaġın (8) nûr-ı tevhîd şevḳile vecde gelüp âşıḳâne semâ^{c} ü devrâne (9) mâ'il ve devrânda olan seyrânı iẕ^{c}ân itmek sa^{c}âdetine nâ'il (10) olur lâkin şol câhil ki anıŋ dîde-i ma^{c}nevîsine perde-i (11) çeşm-i ṣûrî ḥâ'il ola muḳarrerdir ki öyle nâ-bînâ âyîne-i devrân (12) ne ṣûret gösterdigin görmeyüp ^{c}âlem-i ma^{c}nâda â^{c}mâlar ḥükmine (13) dâḫil olduġı ecilden her ^{c}ârif ü dânâ öyle bâṭılı temâşâ (14) ḳıldıḳça âs̱âr-ı tecellîden ġâfil bulur ḥatta bu mażmûnı nâẓım-ı (15) kitâb-ı mes̱nevî ve vâḳıf-ı sırr-ı ilahî-i ma^{c}nevî ḥażret-i **[62b]** (1) celâle'd-din mevlevî ḳaddesallahu bî-siretü'l-ḳavî beyt

(2) cihân pür sema-ast velâkin çi beyanda der âyîneyi gör

(3) beyt-i şerîfinde iẓhâr buyurmışlardır ve ^{c}uşşâḳ-ı zârıŋ ^{c}aşḳ u (4) şevḳ âs̱ârı ṣabr u ḳarârın târ-ı mâr itmegile iḫtiyârı ḳalmaduġuna (5) aġyâr-ı bed-girdârıŋ iṭṭılâ^{c}ı olmaduġından nâşî eṭvâr-ı (6) erbâb-ı devr ü semâ^{c}ı inkârda ıṣrâr iden eşrârıŋ encâm-ı (7) kârı düşvâr idügin ol ḳuṭbü'l-^{c}ârifin sulṭânü'l- (8) ma^{c}şûḳın ḥażret-i mevlânâ celâle'd-din ḳaddesallahu bi-sırrıhi'l- (9) metîn iḫbâr idüp mes̱vâ ger semâ^{c}-ı ^{c}âşıḳânda münkiri (10) ḥaşr gerdi der-ḳıyâmet ba-sakân buyurduḳları nuṭḳ-ı dürer-bârdan (11) ma^{c}adâ ṭaleb-kâr-ı aḫbâr olan aḫyâra ebyât ü eş^{c}âr żımmında (12) neçe esrâr ṭuyurmuşlardır ḫülâṣâ-i kelâm iy ṭûṭî-i sersâm (13) öyle evżâ^{c}-ı câm eyleyüp niçün her ṣubḥ u şâm ẕikr-i ḫüdâ-yı (14) ^{c}allâm iden bülbül-i pür-ġulġul gibi ḥâline şâkir ẕâkiri

teġannî eyler (15) deyü bî-te’ennî kendü zuᶜmmıŋca ṣafâdan böyle tenfîr edersin **[63a]** (1) vesâ’ir ḥarekâtı daẖı bi’l-külliye ᶜaşḳa dâ’ir iken ol ᶜâşıḳ-ı nâ-kâmıŋ (2) ṣâdıḳâne ẖirâm eyledigin görüp devr-i ḥarâm ider deyü ẖalṭ-ı (3) kelâm itdügiŋden ġayri saŋa taḳrîr eyledigim bu ḳadar muᶜteber (4) kitâblarda taḥrîr olunan naḳli ḳoyup ᶜaḳlıŋca semt-i (5) tekfîre gidersin eger bu ᶜaşḳ-ı ḥaḳîḳati âs̱ârından bî-ḳarâr olup (6) her bâr iẖtiyârsız felekler gibi devvâr olan ehl-i devrânı mutlaḳ (7) ikfârda ıṣrâr iderseŋ ẓâhirdir ki kendiŋ kâfir olursın (8) pes seniŋ erbâb-ı devri ikfârıŋda bunca delîl ü burhân (9) ile semâᶜ ü devrânıŋ ibâḥatine ẕâhib olup o ḥâl ü şânıŋ (10) râġıbları olan ᶜulemâ-yı kirâmı ve bu âyîn ü erkânıŋ ṣâḥibleri (11) olan meşâyiẖ-i ᶜiẓâmı ẖâşâ tekfîr bulunmaḳ sebebiyle rûz-i cezâda (12) imânı kâmil olanlarıŋ vâṣıl oldıḳları mertebe-i ulyâya nâ’il (13) olamayup o demde kendüŋi cehennemde ẖâ’ib ü ẖâşir bulursın (14) zîrâ ḥażret-i ibn-i ᶜömer raḍyallahi ᶜanhümâdan ṭaberânî rivâyet idüp (15) مناصل‌الايمان كف اللسان‌عمن الاالله (2) بذ نب ولاتخرجه منالا سلآم بعمل وكفواعناهل‌لااله (1) **[63b]** قال‌لااله الاالله فلآ تكفر فهوالی‌الكفراقرب (3) ولاتكفروهم بذ نب فان من اكفراهل‌لااله‌الاالله ahâdîs̱-i şerîfesi kemâl-i sıḥḥate irmişdir (4) ne muẖabir-i ṣâdıḳ ḥażretleri böyle ẖaber virmişdir ᶜacaba ey ẖod-bîn (5) kendü ᶜaḳlıŋ taḥsîn eylemegi terk idüp ماراه المسلمون (6) حسنا فهوعندالله حسن mıṣdâḳınca ᶜulemâ-yı müteḳaddimîn ve füżalâ-yı (7) müte’aẖẖirîn ibâdât ve ṭâᶜâta ve sâ’ir âᶜmâl-i ṣâliḥâya müteᶜalliḳâ (8) olan bedâyiᶜi ᶜadd eyledikleri ḳavâᶜid ṭıbḳınca ṭa’ife-i muvaḥḥidiŋ (9) ve ṣûfiyye-i ẓâkiriniŋ daẖı efżal-i âᶜmâl olan ẕikrullaha müteᶜâlliḳ (10) bedâyiᶜin müsteḥsenâta ḥaml itseŋ nolur belki حمل‌المومن (11) على‌الصلآح buyurılan ḥadis̱-i bî-bedel mefhûmı üzre ᶜamel (12) müstelzim-i felâh olup techîl-i selef ve taḍlîl-i ẖalefden teḥâşî (13) olunsa حسن ومن كل‌الوجوه iḥsân olur eger (14) imâm-ı âᶜẓâm ve hümâm-ı ekrem ḥażretlerinden انالذ كرالجهری (15) بدعة ومكروه rivâyeti ṣıḥḥat bulursa ẕikr-i cehrîniŋ bidᶜat ü **[64a]** (1) ve kerâhati żımnında devrânıŋ daẖı bidᶜat ü kerâhati müs̱bet olur (2) dirseŋ maḥall-i iẖtilâfda imâm ile imâmeyn ḳavliyle ᶜamelde (3) taẖyîr aṣlımızdır kütüb-i fıḳhiyyeye diḳḳatle naẓar iden (4) kimesne müftî bih imâmeyn ḳavlidir anıŋla ᶜamel olunmaḳ lâzımdır (5) deyü biŋ mes’ele bulur

pes ṣûfîyyâya bir mes’ele biŋde bir (6) olur imdi iy ṭûṭî-i bî-ḥayâ ma^{c}lûm oldu ki ḥâlâ dîde-i (7) ḳalbiŋ nâ-bînâdır anıŋçün cemâl-i şâhid-i ma^{c}nâyı temâşâ (8) idenleriŋ aḥvâlin bilmeyüp ḳıyâs idersin ki anlar daẖı seniŋ gibi (9) a^{c}mâdır gel hemân ġayrı ^{c}inâdı neylersin bu sözlerden irşâd (10) olup ṭarîḳ-i reşâda git bari şimdenṣoŋra serây-ı dil manẓarasın (11) seyr-i dîdâr-ı yâr içün güşâde it tâ ki feżâ-yı derûnıŋ ser-be-ser (12) bâġ u bostân olup nesîm-i ^{c}aşḳ u maḥabbet ve zâre olduḳça (13) şemîm-i gül-i ẖandân ile dimâġ-ı cân ṭolsun ve mis̱âl-i bülbül-i şeydâ (14) seniŋ daẖı da’imâ elḥânıŋ ṣafâ-resân-ı dil-i ^{c}âşıḳân olmaḳ (15) ḥâletin bulup kârıŋ her zemân nâle vü efġân olsun **[64b]** (1) zîrâ ^{c}âşıḳlar ^{c}aşḳ-ı yâr ile âh u zâr iderek maḥrem-i râz (2) olurlar ve ṣâdıḳlar ṣıdḳ-ı bisyâr ile sa^{c}y-i hezâr idüp (3) giderek elbette bir dem-sâz bulurlar ol sâlik-i râh-ı ẖüdâ ki (4) ṭarîḳ-i cümle-i mâsivâdır fenâ ender fenâ menziline irer ve seyr ü (5) sülûk intihâ bulup beḳâ ender beḳâ gülzârınıŋ güllerin direr (6) eger ẖaṭâŋı bilüp adam gibi ḥareket eylerseŋ sen daẖı (7) behişt-i ma^{c}nevî ẕevḳıyâtından ẕevḳ bulursın ve rûḥıŋı mis̱âl-i (8) nûḥ eger baḥr-i ẕâta ir görüp keşt-i necâta süvâr iderseŋ nûr-ı (9) sürûr ile pür-şevḳ olursın netice ṭab^c-ı selîmiŋ manend-i (10) ibrâhim eger ḳażâ-yı ẖüdâ-yı bî-hemtâya rıżâ vü teslîm üzre olursa (11) nâr-ı suzân içre daẖı müşâhede-i luṭf-i yezdân idüp (12) görürsin ki her aẖker ḥaḳîḳatde bir verd-i aḥmer olmışdır bu (13) ma^{c}nâya aḥvâl-i ibn-i ẖalîl a^{c}nî vaḳâyı^c ḥażret-i isma^{c}îl (14) aḳvâ delîl olur ki emr-i ẖidâvend-i bî-mis̱âle imtis̱âl içün kusfend-i (15) cân-ı ḥaḳ yolına ḳurbân itmekile nâmûs-ı ekber tekbîr **[65a]** (1) iderek fedâ getürüp ol pâkize-güher ḳadr-i mu^{c}teber bulmışdır (2) bu bir ḥikmetdir ki dil yûsufun fütâde-i çâh-ı miḥnet itmedikçe (3) câh-ı maḥabbet virilmez ve ya^{c}kûb-ı ḳalb evvel beytü’l-ẖazanda girye-i (4) fürḳatden müddet-i medîde elem dîde olmadıḳça dem-i ẖande-i vuṣlata (5) irilmez şol ^{c}ârif ü dânânıŋ ki mûsâ-yı ṭab^c-ı ṭûr-ı sinâ-yı (6) ma^{c}nada tecellî-i cemâle maẓhar olup tesellî bulur anıŋ (7) yed-i beyżâsına bî-luṭf-ı ẖüdâ ma^{c}nevî ^{c}asâ-i i^{c}tâ olınur (8) da’imâ fir^{c}avn-ı nefse ġâlib olur ve şol ^{c}azîz (9) tuvânânıŋ ki bi’l-cümle evżâ^c u eṭvârı meliḥ ve evrâd u ezkârı (10) tahlîl ü tesbîḥdir anıŋ ḥaḳḳında medḥ-i ṣarîḥ içün mânend-i mesîḥ (11) enfâs-ı ḳuddısiyyesi mürdler iḥyâ ider

dinilmek ṣaḥîḥdir (12) ḫülâṣâ-i kelâm eger nâ'il-i merâm olmaḳ dilerseŋ seyyîd-i kâ'inât (13) ve mefḫar-ı mevcûdât ᶜaleyhi efżalü'ṣ-ṣalavât ḥażretleriniŋ (14) تخلقوا باخلآق الله buyurdıḳları ḫadiṣ-i şerîfiŋ mażmûn-ı (15) münîfinden âgâh olup o sulṭân-ı ᶜâlîşânıŋ sünnet-i **[65b]** (1) seniyyesiyle ᶜamel eyle ki ḫâliṣ ve muḫliṣ ümmet olasın (2) ve daḫı çihâr yâr-ı amayîn ve aṣḥâb-ı güzîn ve ḫulefâ'r-râşidîn (3) ve e'imme-i mehdiyyîn ḥażretiniŋ her birine bende-i kemterîn ol ki (4) devlet ü saᶜâdet bulasın zîrâ bu maᶜna rayb u işkâlden (5) müberrâdır ki العلماء ورثه الانبيا mıṣdaḳınca reh-nümâ-yı âdâb-ı (6) şerîᶜat olan ᶜulemâ-yı kirâmıŋ güftârını istimâᶜ bâᶜiṣ-i (7) ḥuṣûl-i merâmdır وعلمناه من لدناعلما feḥvâsınca pîşû vây (8) erbâb-ı ṭariḳât olup maᶜrifet yolında seyr ü sülûk ile (9) mertebe-i ḥaḳîḳat bulan meşâyiḫ-i ᶜiẓâmıŋ esrârına iṭṭilâᶜ (10) bâdı vuṣûl-ı ḳurb-ı rabbü'l-enâmdır muḥaṣṣal maᶜârif çeşme-sârından (11) yaᶜni ᶜilm-i ledünî bıŋarından nûş-ı âb-ı ḫoş-güvâr (12) idüp ḫıżr-ı zemân olan evliyâullahıŋ dâmânın zînhâr (13) elden ḳoma ve ṣaḳın موتواقبل تموتوا emirine biŋ cân ile (14) imtiṣâl itmekile ḥayât-ı câvidânı bulan ferîḳ-i ehl-i taḥḳîḳiŋ (15) ṭarîḳine muḥâlif semtine gitmekile bu ᶜâlem-i ẓulmetde ġaflet **[66a]** (1) idüp ḳarârı mâ-i cârî gibi olan ᶜömr-i ᶜazîziŋden el yuma beyt

(2) aḳar ṣu gibidir ᶜömriŋ ḳarârı
eser yeldir cüvânlıḳ rûzigârı

(3) hemân furṣat elde iken naḳd-i ᶜömr-i ᶜazîziŋi zaḫârif-i dünyâ içün (4) itlâf itmeyüp maṣârif-i ᶜuḳbâya ṣarf eyle ki bu dâr-ı (5) miḥnetiŋ nuḳûşı maḥż-ı ḫayâl ve diyâr-ı aḫiretiŋ metâᶜı bâkî (6) ve ber-kemâldir saŋa güher-i kirân-bahâdan ġarrâ bir ḳıṭᶜa-i zîbâ itḥâf (7) ve ihdâ ḳılup o naẓmıŋ ḥüsn-i niẓâmıyla kelâmı temâm idem ki (8) anı mengûş-ı gûş-ı cân idesin ve mażmûnın fehm ü iẕᶜân (9) eyleyüp ṭarîḳ-i ᶜirfâna gidesin zîrâ كلآم الاكابرالكلآم (10) feḥvâsınca ol süḫan-ı pâkîze-me'âl maḳâl-i ehl-i ḥâldir ḳıṭᶜa

(11) ṣaḳın ki bu naḳş-ı nigâra aldanma
ki pâydâr degildir müzeḫrefât-ı cihân

(12) ḳażа eliyle yazılmış cem[c]-i eşyânıŋ
vücûd-ı ṣafhasına كل من عليها فان

(13) pes ḥażret-i kûf ṭûṭî-i ma[c]rûfa himmetin maṣrûf eyleyüp (14) kendüyi evṣâf-ı pesendîde ile mevṣûf itsün ve ṭa'ife-i (15) ṣûfiyye gibi ol daḫı ṭarîḳ-i ehl-i vuḳûfa gitsün deyü o kâmil böyle **[66b]** (1) delâ'il îrâd iderek anı irşâd içün delîl-i sebîl ṣalâḥ (2) u reşâd olduġın gören [c]aḳl-ı ma[c]âd ṣâḥibleri dilşâd olup (3) bâ-ḫuṣûṣ ol pâdişâh-ı cihân ve şehinşâh-ı ins ü cân a[c]nî (4) cenâb-ı ḥażret-i süleymân [c]aleyhi's-selâmullahü'l-melike'l-mennân ol demde (5) kûfıŋ iẓhâr u teybîn eyledigi ma[c]nâ-yı güzîni ve rengîn rengîn (6) söyledigi edâ-yı bihterîni taḥsîn itmekile farṭ-ı neşâṭ ve kemâl-i (7) inbisâṭ el virüp eytdi naẓm

(8) aferîn iy vâḳıf-ı esrâr ṣad-bâr aferîn
aferîn iy kâşif-i astâr ṣad-bâr aferîn

(9) aferîn iy baḥr-i kâmil çıḳardıŋ ḥâliyâ
ḳa[c]r-ı deryâdan dürr-i şehvâr ṣad-bâr aferîn

(10) ḥaḳḳâ ey şeyḫü'ş-şüyûh-ı ṭuyûr bu denlü lûlû-i menşûrı ḥużûr-ı (11) erbâb-ı şu[c]ûra nis̱âr eylediŋ ve ṭûṭî-i ṣâḥib-[c]inâdıŋ [c]adem-i (12) reşâdın bilüp anı irşâd içün bu ḳadar güftâr-ı dürer-bâr (13) söylediŋ muḳarrerdir ki nuṭḳ-ı cân baḫşıŋ mânend-i mesiḥâ (14) mürdeler iḥyâ ider ve edâ-yı ġarrâ ki işġâ idenleriŋ mir'ât-ı ḳalbinden (15) jengâr-ı mâsivâ gider ḥâlâ [c]âşıḳlarıŋ dîde-i ġam-dîdeleri **[67a]** (1) pür-nûr oldı ve ṣâdıḳlarıŋ sîne-i bî-kînelerine sürûr-ı (2) mevfûr ṭoldı eger ṭûṭî-i ḫod-pesende mânend-i tîġ-i bürrân (3) ve mis̱âl-i nâr-ı sûzân olan bu nuṣḥ u pend es̱er iderse cism-i nizârı (4) gül gibi çâk çâk ve seḥer kârı bülbül gibi âh-ı sûznâk (5) olur ve eger bu gûne süḫan-ı bî-naẓîr o maġbûna te's̱îr itmeyüp (6) noḳṭâ-i şek anıŋ ṣaḥîfe-i ṭab[c]ından ḥak olunmazsa (7) ehl-i baṣîret [c]ibret naẓarıyla temâşâ ḳılsunlar ki [c]âḳıbet (8) o nâdân-ı bî-idrâk nice mertebe-i

helâk bulur deyüp (9) hemân dîvânında ṣaf baġlayup ṭuran gürûh-ı mürġâna (10) ol an çeşm-i şâhâne ile mülükâne nekrân idince nâ-gâh (11) erbâb-ı cumhûrıŋ icbâr u ikrâhı sebebiyle o cem^{c}iyyete mecbûr olup (12) gelen ba^{c}żı istiḳâmetlü ve ṣadâḳatlü ṭuyûr-ı pür-şu^{c}ûr o demde (13) vaḳt-i furṣat ve maḥall-i ruḫṣatdır deyü ilerü gelüp bülbül-i (14) pür-ġulġulıŋ ḥüsn-i ḥâline şehâdet eylediler ve ol ehl-i (15) tevekküliŋ ḫulûṣ-ı bâline müte^{c}alliḳ vecd ü ḥâleti müş^{c}îr neçe **[67b]** (1) ḥikâyet söylediler aḫir ḥaḳ ẓâhir olup muḳaddemâ ^{c}andelîb-i (2) şeydâya ihânet içün isnâd-ı ḳabâḥat eyleyen ṭa'irân-ı (3) ḥâsidâna ol es̱nâda ziyâde ḫacâlet el virdi ḫuṣûṣâ (4) maḥall-i ḥükûmetde ^{c}adâlet eylemeyüp şeḳâvet ṣâḥiblerine ḥimâyet (5) itmekile ṭûṭî-i derdmende nedâmet geldigi ecilden bir mertebe (6) şermende oldı ki ḥicâbından gûyâ zîr-i zemîne girdi bu maḥalde (7) çâvışlara işâret olunmaġıla ḳuşlara kış kış olup (8) o sâ^{c}at ṣad gûne feżaḥat birle her biri mekânın ya^{c}nî (9) âşiyânın ṭar buldı ve ehl-i fetretiŋ derûnlarına ḫavf u (10) ḫaşyet düşmekile çoḳ zemân ikisi bir yerde ḳarâr (11) idemeyüp ve bir mürġ-zârdan mürġ-zâra geşt ü güẕâra âşikâr gidemeyüp (12) cem^{c}iyyetleri târ-ı mâr oldı bu cem^{c}iyyet böyle perîşân (13) oldıḳda hic çâre ve tedbîre elleri irmeyüp ḥayretde (14) ḳaldılar ve bu perîşânlıḳda الحسودلايسود feḥvâsınca (15) ṣoŋ peşîmânlıḳ fâ'ide virmeyüp fikret deryâsına ṭaldılar **[68a]** (1) ^{c}âḳıbet tenhâ meşveret ḳılmaġa münâsib bir ḫâli ṣaḥrâ buldılar ve bi'l-cümle (2) ehl-i şer birer ikişer gelüp anda cem^{c} oldılar muḥaṣṣal birbirlerine (3) eytdiler ki şimden ṣoŋra bizim içün ḥâl yamândır zîrâ dîvân-ı (4) süleymânda bülbüle iftirâ vü bühtân idüp söyledigimiz ḳîl u ḳâl (5) yalândır egerçi ol şehr-i yâr-ı sütûde-ḫiṣâl ihmâl itmekile (6) şimdilik bir zemân amân bulmaḳ mutaṣavverdir ammâ ihmâl (7) eyleyüp bir vaḳt-i âḫirde bizlere cezâ tertîb iderse daḫı ziyâde (8) rüsvâ-yı cihân olmaḳ muḳarrerdir ḥayfâ ki mażarreti âşikâr olan (9) kârdan perhîz itmeyüp böyle bî-dermâna mübtelâ oldıḳ (10) ve dirîġâ ki âsûde ḥâl iken semt-i selâmete gitmeyüp (11) kendü kendümize bunıŋ gibi bir belâ buldıḳ çünki işimiz rast (12) gelüp ḳılıcımız kesmedi ve zevrâḳ-ı dil baḥr-i ġamda ḳalup müsâ^{c}id (13) rûz-i gâr esmedi imdi bu kâra şimdi ne çâre idelim ve derdimize (14) dermân içün ḳanḳı diyâra gidelim dirken içlerinden ba^{c}żısı (15) eytdi ibtidâ bu fetrete bâ^{c}is̱ ü bâdı ġurâb-ı ġammâz

[68b] (1) ve kelâje-i ẖüdᶜa-bâzdır ẖuṣûṣâ ḳuzġun didikleri azġûn daẖı (2) ol iki ḥîle-sâz ile hem-râzdır heb bu çektigimiz renc ü taᶜb (3) ol bî-edeblere tabᶜiyyimiz ḥasebiyledir ve cümle fitne ve fesâd anlarıŋ (4) kibr ü ᶜinâdı sebebiyledir hemân bu emr-i ᶜasîr içün tedbîr-i yesîr odur ki (5) her ḳaçan bizi ḥużûr-ı süleymâna iḥżâr ve maddeniŋ aṣlın (6) istifsâr idüp ᶜandelîb-i nâlâna öyle iftirâ vü bühtâna (7) sebeb ne idi deyü ġażab yüzinden ẖiṭâb olınursa (8) ol maḥall-i ᶜitâbda ṣadâḳat üzre cevâb virüp (9) bu üç şerîriŋ ḥîle ve tezvîrin ḥikâyet ideriz (10) ve anlardan şikâyet eyleyüp النجات فىالصدق işâreti (11) üzre sözi ṭoġru söylemekile semt-i selâmete gideriz (12) deyince gürûh-ı mürġân bu re'yi istiḥsân idüp meşveretleri (13) pâyân buldı ve bu müşâvere cemᶜiyyeti daẖı perîşân oldı (14) lâkin ol üç ẖa'in bu aḥvâlden ẖaberdâr oldıḳda الخائن (15) خائف feḥvâsınca kemâl-i cevflerinden mekânlarına gidemeyüp **[69a]** (1) ḳarârı firâre tebdîl itdiler ve ziyâde bî-ḥużûr oldıḳları içün (2) sâ'ir ṭuyûrıŋ daẖı âşiyânları öŋünden mürûr idemeyüp tenhâ (3) kenâra gitdiler netice-i merâm anlar birbiriyle ẖalṭ-ı kelâm idüp (4) şimden girü bizim işimiz temâm oldı ve sergüẕeşt-i pür-teşvîşimiz (5) böyle bed-nâmlıḳ birle encâm buldı deyü her biri fikret deryâsına (6) ṭaldılar ve bu felâket üzre ḳasâvet ṣaḥrâsında ḳaldılar beyt

(7) dükendi ṭa'îrân-ı ḥâsidân aḥvâliniŋ ḳâlı
nolur şimden girü seyr it belâ-geş bülbüliŋ ḥâli

(8) çünki bu maddeniŋ aṣlı yalân idügi dîvân-ı pür-ᶜünvânda ᶜayân (9) oldı ve ṭa'îrân-ı ḥâsidânıŋ cemᶜiyyetleri perîşân olup (10) bülbül-i nâlân o demde tâze cân buldı hemân ḥażret-i kûf (11) ol râz-ı nihânı mekşûf ve ḥâl ü şânı negâh-ı iltifâta mevḳûf (12) olan ehl-i vuḳûfa yaᶜni ᶜandelîb-i maᶜrûfa ḥüsn-i nażarın (13) meṣrûf eyleyüp ẖande-günân aŋa luṭf ile nekrân iderek (14) eytdi iy ᶜâşıḳ-ı şûrîde vi ṣâdıḳ-ı elem-dîde zinhâr (15) aġyâr-ı bed-girdârıŋ nâ-sezâ güftârından müte'allim olup bu meclîsden **[69b]** (1) münkesirü'l-bâl gitme ve saḳın söylenen ḳîl u ḳâl içün infiᶜâl gösterüp (2) gülistâna vardıḳda gül-i ẖandânı perîşân-ḥâl itme işte gördik ki (3) ḥâsidleriŋ derûnlarında olan

fikr-i fâsid heb yene (4) kendülere ᶜâ'id olmışdır ammâ seniŋ ᶜâşıḳâne âh u zârıŋ (5) ve ṣâdıḳâne eṭvârıŋ dil ü câna kâr eyledigi ecilden erbâb-ı (6) süẖan medîhe güẕârıŋ olup ẕikr-i cemîliŋ ile ebyât ü eşᶜâr (7) ü ḳaṣâ'id ṭolmışdır deyü bülbüli dil-şâd itmek murâd eyleyüp edâ-yı (8) nefîs ile bu taẖmîsi îrâd itdi ve ᶜandelîb-i bî-nevâ (9) bu naẓm-ı selîsi o yâr-ı anîsiŋ lisânından iṣġâ idüp (10) derûnından ġam-ı cefâ-yı ḥüssâd gitdi taẖmîs

(11) fiġân itmek midir âyîn-i mâder-zâdıŋ ey bülbül
ki bitmez gülşene varsâŋ bile feryâdıŋ ey bülbül
(12) müdârâdır ki aġyârile muᶜtâdıŋ ey bülbül
hırâsân olmasa gülden dil-i nâ-şâdıŋ ey bülbül
(13) neler eylerdi ẖâre âh âteş-zâdıŋ ey bülbül

(14) nevâ perdâzısıŋ faṣl-ı behârıŋ ṣaḥn-ı gülzârıŋ
ᶜaceb şûrîdesin inkâr olunmaz ḥüsn-i eṭvârıŋ
(15) degil ẖâli eserden âh-ı serdiŋ çeşm-i bîmârıŋ
dil-i dildârı nerm itmiş eşitdiŋ nâle vü zârıŋ
[70a] (1) ᶜaceb kim ṭaşa te's̱îr eylemiş feryâdıŋ ey bülbül

(2) fiġân-ı ehl-i ḥâlet nerm iderken ẖâṭır-ı yârı
niyâz erbâbınıŋ te's̱îr iderken nâle vü zârı
(3) ᶜaceb bilsem neden sûz-i derûnıŋ eylemez kârı
ne tesẖîr itdi gülzârı ne urdı âteşe ẖârı
(4) yene ṭurmaz oḳursın rûz u şeb evrâdıŋ ey bülbül

(5) sirişk-i ḥasretiŋle itme ferş-i ᶜâlemi gül-gûn
edâ eyler murâdıŋ çarẖ ider bir gün seni mecnûn
(6) cefâ-yı ẖârdan ṭutma dil-i pür-şevḳiŋi maḥzûn
güle olur nolursa yoḳsa aẖir gerdîş-i gerdûn
(7) gelür bir dem ki olur ẖâr elinden dârıŋ ey bülbül

(8) ^{c}aceb bir kere maẖmûr olmadıŋ câm-ı nedâmetden
güẕâr nâ-mümkin oldı saŋa kûy-ı istiḳâmetden
(9) alınmaz dâmeniŋ nâbî gibi deşt-i melâmetden
çekil sen daẖı kûy-ı derde gülzâr-ı selâmetden
(10) bahâyî-veş çekişdi ^{c}aşḳile çün adıŋ iy bülbül

(11) netice-i merâm o demde hezâr-ı pür-melâliŋ aḥvâli niẓâm ü intiẓâm buldı (12) ve böyle ba^{c}żı tesliyet gûne kelâm istimâ^{c}ıyla temâm mesrûr (13) ve şâd-kâm oldı hemân edâ-yı ra^{c}nâyla du^{c}â eyleyerek (14) yerinden kopdı ve s̱enâ-yı müntic kelimât-ı ġarrâ söyleyerek gelüp (15) kûf-ı pür-vuḳûfuŋ dâmenin öpdi andan ṣoŋra pâye-i serîr-i â^{c}lâya **[70b]** (1) yüz sürüp âdâb üzre dîvân-ı hümâyûndan ṭaşra çıḳınca (2) sevdâ-yı ^{c}aşḳ u muḥabbet ġalebe eyleyüp derd-i ḥasret-i gül bülbülü (3) o sâ^{c}at bî-ṣabr u ṭaḳât itdi beher ḥâl o ġarîbü'l-aḥvâl (4) içün ârâma mecâl emr-i muḥâl olmaġın perr ü bâl açup ve ṭaraf-ı (5) gülistâna ṭoġru uçup gitdi evc-i hevâda naġme-perdâzlıḳ (6) iderek ve bülend pervâzlıḳ semtin ṭutup giderek az müddetde (7) ve ednâ sâ^{c}atde gelüp yetdi gördi ki bâġ-ı dil-güşânıŋ gül (8) pirehenleri âteş-i hicrâna yanmış ve gülistânıŋ ġonçe dehenleri (9) al ḳana boyanmış lâleniŋ sînesinde dâġ-ı ḥasret nümâyan (10) nergisiŋ dîdesinden sirişk-i fürḳat rizân (11) sünbüller heb perîşân ḥâl ve benefşeler boynın egmiş pür-melâl (12) yâsemen dîvâra çıḳmış ṭaşra nâẓır ve serv-i çemen ḳıyâm itmiş (13) ikrâma ḥâżır ẖülâṣa-i maḳâl o ṣâḥib-kemâliŋ âs̱âr-ı firâḳın bi'l-cümle (14) ezhâr-ı çemenzâr iẓhâr idüp her biri lisân-ı ḥâl üzre (15) a^{c}izze-i kirâmıŋ ser-bülendi kerâmetlü hüdâyî maḥmud efendi **[71a]** (1) ḳuddise sırrü'l-^{c}azîz ḥażretleriniŋ bu nuṭḳ-ı dürer-bârları (2) mażmûnın tiẕkâr ederler naẓm

(3) yeter müstaġraḳ-ı bezm-i elest ol
gel iy derd ehliniŋ dermânı bülbül
(4) yeter ol câm ile ḥayrân u mest ol
gel iy derd ehliniŋ dermânı bülbül

(5) mesîḥâ gibi dem ur câşıḳâna
ḥayât irsün anıŋla mürde câna
(6) vedâc itdiŋ meger iki cihâna
gel iy derd ehliniŋ dermânı bülbül

(7) görünmezsin bu çeşm-i ẖurde-bîne
ḳadem başmaz mısın rûy-ı zemînine
(8) yeter yandı firâḳ odına sîne
gel iy derd ehliniŋ dermânı bülbül

(9) yeter erbâb-ı bezme keşf-i râz it
ḳudûmiŋle bizi gel ser-ifrâz it
(10) nevâŋı kâh cırâḳ u ḥicâz it
gel iy derd ehliniŋ dermânı bülbül

(11) pes cemic şükûfe hây-ı bî-mis̱âl ez-cümle gül-i rûşen cemâl (12) ol demde temennâ-yı viṣâl idüp لسان الحال انطق من لسان (13) المقال mışdâḳınca ġonce dehenler böyle süẖanlar söylemekde ve bülbül-i (14) ferẖûnde-demiŋ maḳdemin arzû eylemekde iken nâgehân nesîm-i seḥer (15) candelîb-i ẖoş-elḥânıŋ ḳudûmından ẖaber getürüp ol peyk-i **[71b]** (1) devân müjde-resân oldıḳda ve caḳibince hezâr- pür-neġam daẖı naẖl-i (2) güle važc ḳılmaġın bâd-ı seheriŋ ẖaber-i meserret es̱er-i ṣıḥḥate irüp (3) nefesi cân buldıḳda gülberg-i ter ẖürrem ü ẖandân ve nâz ü şîve (4) ile ẖırâmân olaraḳ ol es̱nâda ceyb ü dâmâninde âmâde (5) olan dürdâneleri bülbül-i nâlâna îşâr ve saḥn-ı gülistâna nis̱âr (6) eyledi ve hezâr-ı zâr eṭvâr-ı câşıḳâne ile gülberg-i ẖandâna (7) caşḳ idüp iy yâr-ı âteşîn-ciẕâr iftirâḳıŋ sûzişiyle ṭâḳatim (8) ṭâḳ oldı deyü carž-ı iştiyâḳ iderek ẖâṭır-ı câṭırın (9) istifsâr eylemek žımnında bûy-i viṣâlin istişmâm içün gûşine (10) gizlü kelâm söyledi muḥaṣṣal cevr ü cefâ-yı fürḳat ẕevḳ (11) ü ṣafâ-yı vuṣlata mübeddel oldı ve bülbül-i ẖoş-elḥân bâġ u (12) bostânda göre geldigi seyrânı ve süre geldigi dem ü

devrânı (13) yene kâlâvel buldı cümle ezhâr-ı behâr ol ^{c}âşıḳ-ı zârıŋ (14) ḳudûmiyle ẖürrem olup hezâr-ı pür-naġâm o dem meclîs aralıḳlar (15) itdi ve ol bî-nevâ bezm-i çemende yene gûyâlıġa başlayup **[72a]** (1) aralıḳdan evveliki cüdâlıḳlar gitdi pes erbâb-ı ^{c}aşḳa bu bir (2) anı râh-ı muḥabbetde neçe miḥnet çeküp dürlü dürlü ġam-ı ḥasret ve gûne (3) gûne elem-i fürḳatden ṣoŋra menzil-i maḳṣûda irüp devlet-i (4) vuṣlata nâ’il olan ^{c}âşıḳân bilür ve aṣḥâb-ı şevḳe (5) bu bir sa^{c}âdetdir ki anı bi’l-cümle eyyâm ü leyâli ẕikr-i nâm-ı yâr ve her mah ü (6) viṣâli fikr-i viṣâl-i dildâr ile güẕarân iden ṣâdıḳân idrâk (7) ü iẕ^{c}ân ḳılur ilaha melikâ pâdişâha bî-niyâz bende-nüvâza (8) ^{c}âşıḳların ġâm-ı fürḳati ve ṣâdıḳlarıŋ dem-i vuṣlatı ḥürmetiçün (9) ^{c}umûmen ṭalebkâr olan iẖvân-ı ba-ṣafâ ve ẖullân-ı ṣâḥib (10) vefâya ve ẖuṣûṣân bu günahkârlıḳ derdine giriftâr olan (11) birrî-i bî-nevâya bir ^{c}aşḳ-ı pâk i^{c}ṭâ buyur ki mir’ât-ı dilde (12) küdûrât-ı masivâ ḳalmayup maẓhar-ı tecellî ola ey ẖüdâ-yı (13) bî-hemtâ vey keremkânı mevlâ luṭfıŋ çoḳ ve keremiŋe nihâyet (14) yoḳ maḥż-ı fażlıŋdan ^{c}avn ü ^{c}inâyet ḳılup bu ^{c}âlem-i keẕret (15) içre elem-i giriftâr-ı miḥnetden rûy-ı râḥate ḥasret olan her bir gedâya **[72b]** (1) sırr-ı vaḥdetden bir ma^{c}nâ ṭuyur ki dünyâ vü ^{c}uḳbâyı ^{c}aynine (2) almayup göŋüller tesellî bula naẓm

(3) göŋül âyînesi olsun mücellâ
seniŋ bir ẕerre-i ^{c}aşḳıŋla mevlâ

(4) görünsün ṣûret-i ma^{c}nî-yi muṣaffâ
seniŋ bir ẕerre-i ^{c}aşḳıŋla mevlâ

(5) keder gitsün göŋüllerden ser-a-pâ
silinsün şekl-i ṣuġrâ fikr-i kübrâ

(6) viṣâliŋ ẕevḳi olsun dilde peydâ
seniŋ bir ẕerre-i ^{c}aşḳıŋla mevlâ

(7) ẖâtimetü’l-kitâb ey yâr-ı cân vey dildâr-ı mihribân (8) elbette sâlik-i mesâlik-i fehm ü iẕᶜân ve mâlik-i memâlik-i (9) ᶜilm ü ᶜirfân olanlara pûşîde vü nihân degildir ki ᶜalî ṭarîḳe’t- (10) tems̱îl rivâyet olunan ḥikâyet-i bî-ᶜadîl żımnında erbâb-ı (11) ferâsete neçe işâret ü pür beşâret vardır binâe’n-ᶜalâ-ẕalik (12) iltizâm olunmış ve ihtimâm-ı tâm bulunmışdır ki bu kitâb-ı ᶜanberîn (13) nikâbıŋ ẖâtimesi ol işâretleri muẖbîr kelâm ile temâm (14) ola ve ol beşâretleri müşᶜîr peyâm ile encâm bula pes (15) bu taḳdîrce muḳaddem eṭvâr-ı sebᶜadan dem urmaḳ **[73a]** (1) elzemdir yaᶜni benî âdemde olan yedi ṭavrı ẕikr itmek emr-i (2) ehemdir evvelâ eṭvâr-ı sebᶜa taᶜbîr olunan aḳvâli taḳrîr (3) idelim ve s̱âniyâ bu ḥikâyetiŋ me’âlinde mülâḥaza ile bulunan (4) aḥvâli tanẓîr iderek gidelim imdi ṭavr-ı evvel nefs ṭavr-ı (5) s̱ânî ḳalb ṭavr-ı s̱âlis̱ rûḥdır ki hüvviyet ṭavr-ı râbiᶜ (6) sırr-ı vaḥiddiyet ṭavr-ı ẖâmis sırr-ı ẖafî ṭavr-ı sâdis sırr-ı aẖfiye (7) ṭavr-ı sâbᶜi bir sırdır ki ana ehl-i ḥaḳ ẖafâ-yı muṭlaḳ dirler (8) insân odur ki dil ü cânı pertev-i envâr-ı ᶜirfân ile tâbdâr (9) ve bu eṭvâr aŋa âşikâr ola ve ᶜirfân budır ki insânı vâḳıf-ı (10) esrâr idüp her ᶜârif anıŋla ḥüsn-i eṭvâr bula muḥaṣṣal (11) bu ḥikâyetiŋ me’âlinde olan ḥâl ü şân ehl-i ᶜirfâna ᶜayândır ki (12) heb bu eṭvâr-ı sebᶜa-i meẕkûreniŋ mis̱âlinden nişândır (13) mes̱elâ ġurâb-ı siyeh-rû ki ḳara ḳarġa dinilen bed-maḳâl ve kelâje-i kîne-cû ki (14) ṣaḳṣaġan didikleri pür-mekr ü âldır vesâ’ir ṭa’îrân-ı (15) ḥâsidân ki ol su’-i ḥâl ṣâḥibleri olan gürûh-ı mekrûha **[73b]** (1) re’îs manend-i iblîs-i telbîs azġûn olup nâmı ḳuzġûn (2) dimekle şöhret bulan bed-fiᶜâldir bi’l-cümle anlar nefs-i âmâreye mis̱âldir (3) ammâ ẓâhirâ ᶜâlim ü dânâ olan ṭûṭî-yi gûyânıŋ mis̱âli nefs-i müzekkî (4) idügi bî-rayb ü işkâldir ki anıŋ bir adı daẖı nefs-i maᶜâd olmışdır (5) ve ol kendüyi ẓâhirde cihâd ü ictihâda muᶜtâd bulmışdır (6) gerçi saᶜy-i vâfir ile ᶜilm-i ẓâhire lâyıḳ olur ammâ hemân ancaḳ (7) ümmiyân miyânında ḳadr-i fâ’iḳ bulur muḳarrerdir ki erbâb-ı cehl ü (8) butlânıŋ maḥżarında ᶜuluvv-i şâna elyâḳdır lâkin aṣḥâb-ı (9) ᶜilm ü ᶜirfânıŋ naẓarında bî-bahâne alçaḳdır zîrâ ḥaḳîḳatde (10) ᶜâlemi وعلمناه من لد ناعلما mıṣdâḳınca ᶜilm-i ledünnî ile ᶜâmil olandır (11) ve esrâr-ı tevḥîde vâḳıf bir muvâḥḥid-i ᶜârif olup maᶜârifden naṣîb-i (12) kâmil ve ḥaẓẓ-ı şâmil bulandır çünki bu tems̱île vuḳûf

taḥṣîl (13) itdiŋ ve bu mis̱âli bi’l-ecmâl işitdiŋ gerekdir ki ^{c}aḳl-ı ma^{c}âd (14) ile ta^{c}aḳḳul ḳılasın ve te’ammül idüp bülbülden daẖı murâd olan nedir (15) bilesin elbette ^{c}andelîb-i ẖoş-elḥândan ġareż ḳalb-i insân **[74a]** (1) idügi fehm ü iẕ^{c}ân olan ehl-i ^{c}irfâna ẓâhir ü nümâyân olup (2) ṭab^{c}ında ol ḥâl ü şândan nişân bulur ḳaçan ki feżâ-yı derûn-ı (3) ^{c}ârifân âs̱âr-ı nesîm-i feyż-resân-ı ^{c}aşḳ u maḥabbet-i cânân ile deşk-i (4) gülzâr-ı cinân ola lâ-büdd hemân aḥvâl-i cânân a^{c}nî dil-i nâlân (5) mis̱âl-i bülbül-i ẖoş-elhân olur el-ḥâṣıl merd-i kâmil bu mis̱âliŋ daẖı (6) ḥaḳîḳatine vâṣıl olup bilür ki aŋı dimekle ma^{c}rûf olan (7) kûf-ı pür-vuḳûfıŋ gerçi fî’l-mes̱el ḥâl ü şânı vech-i mesrûḥ (8) üzre vicdân-ı fetḥ ü fütuḥdır ammâ andan maḳṣûd maẓhar-ı (9) hüvviyet olan rûḥdır ẖülâṣa-i kelâm ṭarîḳ-i ḥaḳda (10) refîḳ-i tevfîḳ-i feyyâż-ı muṭlâḳ olup ṣubḥ u şâm sa^{c}y ü ihtimâm (11) ile menzil maḳṣûdı bulan ^{c}ârif bu esrâra vâḳıfdır ki (12) maḳâm-ı sırr bir ^{c}âlî maḳâmdır ve netice-i merâm ol serîr-i sırra sulṭân (13) olup dü cihân içre ^{c}uluvv-i şân bulanlar enbiyâ-yı ^{c}aẓâm ^{c}aleyhimü’s- (14) selâm ve evliyâ-yı kirâm قدس الله اسرارهم وابقى اثارهم (15) الى انقطاع الاعوام واختتام الايام خضراتى idügi **[74b]** (1) mâlâ kelâmdır pes bu rivâyet olınan ḥikâyetiŋ me’âlinde rayb (2) ü işkâl ḳalmayup beher ḥâl mefhûm oldı ki süleymândan daẖı murâd (3) olan sırdır eger dil ü cânım fetḥ ü fütûḥ bulsun ve baŋa (4) ebvâb-ı sa^{c}âdet-me’âb meftûḥ olsun dirseŋ ḳarîn-i (5) aẖyâr olup anlarıŋ dürr-i s̱emîn aẖbârın gûş-i hûşa mengûş (6) eyle zîrâ ehl-i ḥâliḳ maḳâli elbette müves̱s̱irdir her kimiŋ ki baṣar-ı (7) baṣîreti bînâ ve naẓar-ı ^{c}ibreti meṣrûf-ı seyr-i gülzâr-ı ḥaḳâyıḳ-ı eşyâ (8) olur lâ-cerem ol ^{c}ârif ü dânâ bu bülbüliyyeniŋ edâ-yı ġarrâ (9) ve nidâ-yı ra^{c}nâsından kesb-i ṣafâ ḳılup bir lafẓ içre biŋ (10) ma^{c}nâ bulur imdi iy rûḥ-ı muṣavver insâna nefs-i âmâre ^{c}adüvv-i (11) ekberdir şöyle ki ^{c}âlem-i berzaẖda anıŋ şerr ü şorından (12) ẖalâṣ olabilmek ẖayli hünerdir hemân düşmenden ġâfil (13) olmayup irkenden âgâhlara hem-râhlıḳ iderek ve dâmenlerin (14) ṭutup giderek bir hısn-ı ḥaṣîne ve ḥiṣâr-ı metîne dâẖil ol (15) ya^{c}ni bir cây-i selâmete vâṣıl olmaġa cehd ü si^{c}âyet **[75a]** (1) ḳılup ḳaṭ^{c}-ı menâzil ve ṭayy-i merâhil itmek ṭarîḳin gösterir bir mürşîd-i kâmil bul (2) mürşîd-i kâmil âdemi câm-ı cihân-nümâ ider

câm-ı cihân numândır ayîne-i ẖüdâ ider

(3) netice merdân-ı ẖüdânıŋ ẖâk-i pâk-i reh-güẕârın küḥl-i cilâ-yı dîde (4) ḳıl ve ehl-i ḥaḳ olan kâmilânıŋ her güftârın bir dürr-i sencîde bil (5) tâ ki derûnıŋ muṣaffâ olup ve mir'ât-ı ṭabᶜıŋ cilâ bulup rûy-ı (6) şâhid-i mâᶜnâyı temâşâ ḳılmaġa lâyıḳ u sezâ-vâr olasın (7) ve bu ẖâtime-i kitâbıŋ evvelinde ẕikr olınan yedi ṭavrı bilüp (8) sen daẖı esrâra vâḳıflar olan sâ'îr ᶜârifler gibi sırrile seyrân (9) ve meydânda cevlân iderek ḥüsn-i eṭvâr bulasın eger (10) bu maḳâliŋ me'âlinden mis̱âli fehm idüp ḥâl-i nefs-i kemâl üzre (11) bilürseŋ semt-i şeḳâvetden girîzân olup sûy-ı saᶜâdete (12) güzerân idersin ve eger aḥvâl-i dil-i âşûfte-ḥâlden ẖaber-dâr olup (13) derûnıŋda âs̱âr-ı maḥabbet-i gül-i ḥaḳîḳatden bir ḥâlet bulursaŋ mânend-i (14) hezâr-ı zâr işbu gülzâra pür-ġam ü nâlân gelüp ẖürrem ü ẖandân gidersin (15) elbette ḥâl-i rûḥa vâḳıf olan ᶜârif-i mükâşif içün **[75b]** (1) bâb-ı hüviyet meftûḥ olur lâ-büdd kûf-i ṣâḥib-vuḳûf âsâ (2) hû hû deyü ṣubḥ u mesâ cüst ü cû iden fetḥ ü fütûḥ bulur (3) her kim ki ẖüdâ-yı müsteᶜânıŋ luṭf u iḥsânıyla sırr-ı vâḥidiyyet (4) maḳâmında cilve-günân olup râz-ı nihâna maḥremdir fî'l-mes̱el ol (5) merd-i bî-bedel serîr-i salṭanatda pâdişâh-ı âᶜẓâm ve şehinşâh-ı (6) muᶜaẓẓamdır yaᶜni aḳâlîm-i sebᶜa ve eṭrâf-ı erbaᶜ ḳabża-i taṣarrufuna (7) dâẖildir ve süleymân-ı cihân-ı maᶜnî olmaḳ rütbesine nâildir (8) beher ḥâl o ṣâḥib-kemâle sırr-ı ẖafî gencinesiniŋ belki sırr-ı aẖfî (9) ḥazînesiniŋ kilidi teslîm olunmaḳ muḥaḳḳaḳdır pes böyle (10) ehl-i ḥaḳ ẖafâ-yı muṭlaḳ dinilen sırr-ı pinhâna muvaffaḳ ve ol sırrıŋ (11) ḥâletinden baḥr-i vaḥdete müstaġraḳdır işbu maḳâl-i rengîn (12) me'âli şol merd-i pâk iẕᶜân ü idrâk ider ki şerḥ olınan (13) aḥvâl aŋa ḥasb-ı ḥâl ola ve bu güftâr-ı dürer-bârdan şol (14) ᶜârif-i pâkîze-eṭvâr ẖaber-dâr olur ki vecd ü ḥâlde mertebe-i kemâl (15) bula zîrâ ḥâlden ẖabîr olmayınca maḳâliŋ ḥaḳîḳâtine vuḳûf **[76a]** (1) taḥṣîl olunmaz ve sırr-ı muṭlaḳ baḥrine müstaġraḳ olmadıḳça (2) taḥṣîl-i vuḳûfda tekmîl bulunmaz gerçi ehl-i sâḥil kaᶜr-ı (3) deryâda olan dürr-i yektâdan ġâfildir ammâ ġavṭa-ẖâr-ı biḥâr-ı (4) maᶜnâ olan kâmil gevher-i kirân bahâya nâ'il aᶜnî ḥaḳâyıḳ-ı eşyâya (5) vâṣıldır elbette bu sırr-ı mektûm ehline maᶜlûm olduġından (6) nâşî her ᶜârif ü dânâ bir gûne remz ü îmâ ḳılup

erbâb-ı (7) fehm ü firâsete dürlü dürlü işâret-i pür-beşâret ile neşr-i (8) ᶜulûm eylemişlerdir ḥatta uṣûlî merḥûm ᶜaleyhi'r-raḥmetullahi'l-meliki'l-ḳayyûm ol mefhûmı bu ṭarz-ı merḳûm üzre imlâ (10) vü inşâ eyleyüp faṣâḥat ü belâġat ile bir süḫan-ı manẓûm (11) söylemişdir naẓm

vücûd-ı muṭlaḳıŋ baḥri ne mevci kim ider peydâ
(12) ene'l-ḥaḳ sırrını söyler eger maḫfî eger peydâ

(13) maᶜâdındır ḳâmu eşyâ ider öz kendü ẕâtından
(14) kimisi sîm ü zer ẓâhir kimi seng ü mader peydâ

(15) bu bâġıŋ ger ḥaḳîḳatde ṣuyı bir bâġbânı bir
[76b] (1) velî olmış ḥaḳâyıḳdan neçe yüz biŋ şecer peydâ

(2) naẓar ḳıl nevᶜ-i insâna zehr ü kimi sükker
(3) ne ḥikmet kim bir aġacdan olur dürlü s̱emer peydâ

(4) düzilür niçe biŋ işler bozılur niçe cünbüşler
(5) ne kâr-ı bü'l-ᶜacebdir bu ki olmaz kâr ger peydâ

(6) şu serverler ki baş egmezdi ṭaġlar gibi eflâke
(7) yaturlar yerde pes olmış ne tîġ ü ne kemer peydâ

(8) neçe gündüz gece oldı ve neçe ay u yıl gecdi
(9) dirîġâ olmadı ḳaldı şeb-i hicre seḥer peydâ

(10) yolumız bir beyâbâna irişdi nâgehânî kim
(11) gider biŋ kârbân olmaz birinden bir es̱er peydâ

(12) neçe zaḥmet çeker kesb-i kemâl idince bir ᶜârif

(13) belî çoḳ ḳân yudar kân eyleyince bir güher peydâ

(14) neçe biŋ âdem oġlânı helâk olmaḳ gerek tâ kim

(15) yalâncı ḳaḥbe dünyâda ola bir gerçek er peydâ

[77a] (1) ḳamu naẓẓâra da ebkâr-ı ma^c^nî muntaẓırlardır

(2) uṣûlî gibi tâ kim ola bir ṣâḥib-naẓar peydâ

(3) iy yâr-ı melek-manẓar ve dildâr-ı perî-peyker bu güftâr-ı mu^c^teber ve nuṭḳ-ı (4) dürer-bâr-ı ḥikmet es̱er mefhûmı üzre ma^c^lûm oldı ki cemî^c^-i eşyâ (5) ser-be-ser esrâr-ı ẖüdâdan bir sırra maẓhar ammâ ol sırrı temâşâ (6) çeşm-i nâ-bînâya müyesser olmaḳ nice mutaṣavver ki dâ'ima perde-i ġaflet (7) baṣar-ı baṣîretimiz örter gel hemân bu esrârdan ẖaberdâr olan kibârıŋ (8) ġubâr-ı reh-güẕârın tûtyâ ḳılup evvelden bir ^c^azîz-i muḥteremiŋ (9) ẖâk-i ḳademiyle dîde-i ḳalbi mücellâ idelim ve ol rehber-i ma^c^ârif (10) perveriŋ âyîn-i tarîḳati üzre ḥareket iderek belki deşt-i (11) iclâs ile dâmân-ı sa^c^âdet iẖtiṣâsın ṭutup giderek (12) menzil-i maḳsûda irüp sâniyen seniŋle cemâl-i şâhid-i ma^c^nâyı (13) temâşâya gidelim beyt

çün sırr-ı ḥaḳ vücûh-ı muẓâhirde müstetir

(14) bir veche nâẓırız görelim ḥaḳ ne gösterir

el-ḥâṣıl bu ma^c^nâdan (15) daẖı ġâfil olmaḳ gerekdir ki eger ferîḳ-i ehl-i ṭarîḳe refîḳ olmaḳ **[77b]** (1) saŋa muḳadder degil ise bu ẖuṣûṣıŋ ẖuluṣa mâni^c^ olmaduġın (2) bilesin ve anlara muḥibb-i ṣâdıḳ olup من احب قوما فهو (3) منهم ḥadîs̱-i şerîfiniŋ mażmûnı münîfine muvâfıḳ ^c^amel ḳılasın (4) imdi söz temâm oldı ve kelâm-ı pür-sûz encâm buldı pes (5) iẖvân-ı bâ-ṣafâ ve ẖüllân-ı ṣâḥib-vefâdan mültemesdir ki (6) vâdî-i süẖanda cüst ü cû ḳılup bu güft ü gû bahânesiyle (7) tekâpû iden birrî-i sîne-rûya ẖûy-ı nîgû muḳteżâsınca bir ẖayr (8) du^c^â eyleyeler ve anıŋ edâlarında olan ẖaṭâlarına iġmâż-ı (9)

^{c}ayn idüp maḫżâ kemâl-i keremlerinden ol bî-nevâ ḥaḳḳında (10) du^{c}â vü s̱enâyı müteżemmin kelimât-ı ġarrâ söyleyeler beyt

(11) her ki ẖavand du^{c}â ṭama^{c}-dâram
zengi men bende-i günahkâram

maẖlaṣım birrî geşt der ^{c}âlem
gez dil ü can ^{c}abd-i ebrârım

(12) ma'mûldır ki bu kitâb-ı müsteṭâb elbette ba^{c}de fenâ'l-cism (13) bâ^{c}is̱-i beḳâ-yı ism ve ba^{c}de helâki'l-beden bâdî-i s̱ebât-ı (14) ẕikr-i ḥasen olup rûz-i ḥisâb o müsteḥaḳḳ-ı ^{c}itâb (15) ecr ü s̱evâb bula ve mes'ûldir ki dil-i pür-ıżṭırâb **[78a]** ol rûz-i pür-sûz ü tâbda sezâsı olan ^{c}iḳâb (2) ve cezâsı olan ^{c}aẕâbdan rehâ bulup bî-fażlillâhi'l-(3) meliki'l-vehhâb mesrûr ü kâm-yâb ola târîẖ

(4) gül ü bülbül ḥikâyâtında birrî
tekâsül itmedi aṣlâ ser-i mûy

(5) gül-i ma^{c}nî diler dil ^{c}andelîbi
anıŋçündir süẖanda bu tekâpuy

(6) muḳarrer bülbül-i cân-ı ḥaḳîr
du^{c}âdır ma^{c}nîde gül-berg-i ẖoş-bûy

(7) o bülbülden du^{c}â gül ġonçesini
dirîġ itme kerem ḳıl ey perî rûy

(8) du^{c}â-yı ẖayrı menticdir bu târîẖ
(9) temâm oldı kitâbım iy du^{c}â-gûy
1118

تمرالتحرير والسطر بعون الله الملك القدير علىيد العبد الفقير(10)
محمد الشهير بشاطر الحقير الامامر بجامع الكبيرغفر الله له ولوالديه (11)
و احسان اليهما واليه بحرمته اصحاب خاطر الخطير فىاواسط (12)
ذى القعدة الشريفه وهو بدر المنير لنه ثمان عشره (13)
وماته والف من هجرة من له العز (14)
و الشرف الكثير (15)

SÖZLÜK

A

âbâdân : Şen, mâmur, bayındır.

^{c}abd : Köle, kul

abdâl (ebdâl) : Dünya ile ilgisini kesip, Tanrı'ya bağlanmış olan derviş.

^{c}abîr : Güzel koku.

â^{c}dâ : Düşmanlar, yağılar.

^{c}adavet : Düşmanlık, yağılık.

^{c}add : İtibar etme, edilme.

^{c}adem : Yokluk, bulunmama.

ademî : Ademoğlu.

âb-gîne : Billur.

^{c}adû : Düşman, yağı.

âferîde : Yaratılmış, mahlûk, yaratık.

âferînende : Yaratıcı, yaratan.

âfitâb : Güneş.

âgâh : Bilgili, haberli, uyanık.

aġaz : Başlama.

aġâze : Müzik başlangıcı, çalgıcıların ve okuyucuların ahenk başlangıcı.

aġlâl : Ağaçlar arasından akan sular.

aġrâż : Maksatlar, niyetler.

aġṣ̠ân : Dallar, budaklar.

aġyâr : Gayrılar, başkalar, yabancılar.

aḫbâr : Haber, ortada dönen söylentiler.

aḫcâr : Taşlar.

aḫfiye : Gizli şeyler.

âḫir : Nihayet, son olarak.

aḫker : Ateş koru.

aḥmer : Kırmızı, kızıl.

ahûvân : Ceylanlar, karacalar.

aḥvâl : Oluşlar, bulunuşlar, durumlar.

aḫyâr : İyi ve faziletli olanlar.

aḫẕ : Alma, kabul etme.

a^c^izze : Erenler, muhterem, aziz kimseler.

âḳâlîm : Dünyanın mıntıkaları, memleketler, diyarlar.

aḳdes : En kutlu, en kutsî, en kutsal.

^c^âḳı : İsyan eden, âsî, başkaldıran.

^{c}âḳıbet	: Nihayet, son.
^{c}aḳib	: Önce.
akrân	: Eş ve benzer olanlar, yaşıtlar, yaşdaşlar.
^{c}aḳûr	: Yaralayan, ısıran, azgın, kuduz (hayvan).
akvâ	: En kâvi, çok kuvvetli.
aḳvâl	: Sözler, lakırdılar.
âl	: Hile, düzen, dek.
^{c}âlemiyân	: Aleme mensup olan insanlar.
^{c}âlî	: Yüce, ulu.
^{c}âlî-cenâb	: Cömert, şerefli, haysiyetli kimse.
^{c}âlîşân	: Şan ve şerefi büyük olan.
^{c}allâm	: Çok bilgin. (Allah'ın sıfatlarındandır.)
âlûd	: Bulaşmış, bulaşık.
âlüfte	: Alışık, alışkan.
â^{c}mâl	: İşler.
âmâre	: Hesap.
amed	: Gelme, geliş.
^{c}amel	: İş, niyet
^{c}âmil	: Sebep. .

^{c}amîḳ	: Derin.
-âmîz	: …..le karışık, …..yı içine alan.
âmîziş	: Geçiniş, uysallık.
^{c}anâ	: Zahmet, meşakkat, güçlük.
^{c}âne	: Bir aşiretin bütünlüğü veya işleri veya şerefi.
ânî	: Bir an içinde, hemen o anda. Olmuş, kemale ermiş.
a^{c}nî	: Yanî.
^{c}âr	: Utanma.
ârâm	: Durma, eğlenme, dinlenme.
arâste	: Süslenmiş, bezenmiş.
^{c}arayis	: Gelin.
ârâyîş	: Süs, bezek, ziynet.
a^{c}râż	: Hastalık alametleri, kazalar, felaketler.
^{c}ârıż	: Yanak.
^{c}ârif	: Bilen, bilgili, irfan sahibi.
^{c}arûs	: Gelin.
-âsâ	:Gibi edatı.
âsâr	: Vazifeler, görevler.
aṣdıḳa	: Samimi dostlar

aṣfiyâ : Saf, içi temiz, tuttuğu yol doğru olan kimseler.

aṣḥâb : Sahipler, mâlik ve mutasarrıf olanlar.

^{c}asîr : Zor, güç, zahmetli.

^{c}âşıḳân : Aşıklar.

âşikâr : Belli, açık, meydanda.

aşiyâne : Kuş yuvası, mesken, ev.

âşüfte : Çıldırırcasına seven, bu yüzden perişan bir halde, azgın ve baştan çıkmış deli gibi olan.

ateşîn : Ateşten, ateşli, canlı.

aṭhar : Çok temiz olan.

^{c}aṭır : Itırlı, güzel kokulu.

^{c}avâlim : Dünyalar, alemler.

^{c}avâm : Herkes, kaba ve cahil halk, ayak takımı.

^{c}avn : Yardım, yardım eden, yardakçı, kafadar.

âvâz : Ses, seda.

^{c}âyân : Belli, açık, meydanda.

â^{c}yân : Gözler.

âyîn : Merasim, tören.

^{c}ayn : Göz.

^{c}aẓamet-penah: Büyüklüğün, ululuğun sığındığı yer.

^{c}azîmet : Gitme, gidiş.

^{c}aẓûbet : Bekarlık, teklik.

B

bâb : Kapı.

bâd : Yel, rüzgar.

ba^{c}de-l-… : …..den sonra.

ba^{c}de-ş-şitâ : kıştan sonra.

bâdî : Geçici.

bâġıbân : Bahçıvan, bağcı.

ba^{c}dü : Hayli zaman sonra, neden sonra.

bahâ : Güzellik, zariflik, parıltı.

bâhir : Belli, besbelli, açık, apaçık.

baẖşâ : Bahşeden, bağışlayan, veren, affeden.

baẖşâyiş : Bağışlayış, veriş, ihsan ediş, afiv.

bâl : Kanat, yürek, gönül, kalp.

bâlâ-ter : Daha yüksek, pek yüksek.

bâr : Defa, kere.

baṣar : Göz.

bâ-ṣavâb : Doğrulukla, doğruca.

baṣîret : Önden görüş, seziş.

basṯ : Tasavvufda rica hali.

baṭâlet : İşsizlik, avarelik.

bâṯıl : Boş, beyhude, yalan, çürük.

bâṭın : İçteki, iç yüzdeki.

bâz : Doğan (kuş), şehbaz, şahin.

-bâz : Oynayan, oynatıcı.

bâzû : Kolun omuz ile dirsek arasındaki kısmı, pazı.

bed : Fena, yaramaz, çirkin.

bedayi^{c} : Eşi ve benzeri olmayan güzel, mükemmel ve yeni şeyler.

bed-âyîn : Geleneği, göreneği ve âyîni kötü olan.

bed-fi^{c}âl : Yaptığı işler kötü olan.

bed-ḫˇâh : Her işin fenalığını isteyen.

bed-ḫû : Kötü huylu, huysuz.

bedi^{c} : Yeni, garip, eşsiz ve görülüp işitilmemiş.

bed-nâm : Kötü adlı, fena tanınmış, adı kötüye çıkmış.

beher : Her, her bir, her biri.

behişt : Cennet, uçmak.

behiyye : Güzel.

behre-yâb : Hisse ve nasibi olan.

beḳâ : Devam, sebat, evvelki hal üzere kalmak, bâkilik.

belâbil : Vesveseler, telaşlar, tasalar, kuruntular.

belâġat : İyi, güzel, pürüzsüz söz söyleme, uzdillilik.

belî : Evet (Arapça'dan Farsçalaştırılmış).

belîġ : Fasih, düzgün söz söyleyen.

bende : Kul, köle, bağlı.

benî : Oğullar.

ber : Üzere.

berâᶜat : Fazilet, meziyet, olgunluk, iyilik, güzellik.

berâᶜât-i istihlâl: Güzel başlangıç, iyi alamet.

berât : Rütbe, nişan ve imtiyaz verildiğini bildirir ferman.

berây : İçin, maksadıyla.

berc : Kuzu.

bergüzâr : Hediye, hatıra, andaç.

berk : Sağlam.

ber-muḳtezâ : …..üzere.

berzaẖ : Ölülerin ruhlarının kıyamete kadar bulunacakları yer.

bes : Yeter, yetişir, tamam, kâfî.

best̩ : Düğüm.

beşâşet : Güler yüzlülük, güler yüz.

beyâbân : Kır, çöl.

beyine : Delil, şahit, tanık.

beyn-el-aḳrân : Akranlar, yaşıtlar arasında.

beyn-el-enâm : Halk arasında.

beyżâ : Daha ak, çok beyaz.

beẕel : Hüsn-i rıżâ ile verme, esirgemeksizin ve bol bol sarf etme, dirîġ etmeb

beẕl : Bol bol verme,saçma.

bezm-i elest : Allah'ın ruhları yaratıp "Elestü bi-rabbiküm" (Ben sizin Rabbininiz değil miyim) dediği an.

bezm : İçkili, eğlenceli meclis, dernek.

bi^{c}âdd : Sayısız.

bid^{c}at : Sonradan meydana çıkan şey.

bîgâne : Kayıtsız, ilgisiz.

bi-ġıl : Garezsiz, kinsiz.

bî-gümân : Şüphesiz.

bih : iyi,eğ.

bihâr : Denizler.

bihter : Daha, en, pek iyi.

bihterîn : En iyi, pek iyi.

bî-kes : Kimsesiz.

bilâ- : -sız.

bilâ-irtiyâb : Şüphesiz.

bîmâr : Hasta, sayrı.

bînâ : Gören, görücü.

binâe'n-[c]alâ-ẕâlik: Ondan dolayı.

bi-naẓîr : Eşsiz, eşi bulunmayan.

bi-rayb : Şüphesiz.

bîrûn : Dışarı, dış, harici.

bisât : Kilim, minder, döşeme, yaygı.

bisyâr : Çok.

bî-zîb : Süssüz.

buṭlân : Bâtıllık, boşluk, çürüklük, beyhudelik.

bûy : Koku.

bühtân : Yalan, iftira.

bü'l-aceb : Çok acayip, çok tuhaf, çok şaşılacak şey.

büldân : Şehirler, memleketler, iller.

bünyâd : Asıl, esas, temel, bina, yapı.

bürhan : Delil, ispat, tanık.

bürrân : Keskin,kesici.

büzürg : Büyük, ulu.

C

câh : İtibar,makam, orun, mevki.

câm-ı cem : Şark mitolojisinde şarabın icatçısı sayılan “Cem’in sihirli kadehi”; şarap.

câmi^{c} : Cem^{c} eden, derleyip toplayan.

câris :Hırçın (kadın).

cay : Yer.

cây-gir : Yer tutan, yerleşen, yerleşmiş.

cedel : Sert münakaşa, tartışma.

cehrî : Açıktan veya yüksek sesle yapılan.

celâ’il : Büyük olanlar, yüceler.

celîl : Büyük, ulu.

cell : Büyük, ulu.

cemâd : Taş gibi cansız olan şey.

cenâb : “Şeref, onur ve büyüklük” terimi olarak kullanılır, hazret.

cenân : Kalp, yürek, gönül.

ceras : Hayvanın boynuna asılan çıngırak.

cevâhir : Cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar.

cevâz : Câiz olma, izin, müsaade.

cevf : İç, kalp.

cevlân : Dolaşma, dolanma, gezinme.

cevz : Ceviz.

ceyb : Gömleğin, açıklığı, yarığı.

ceza^{c} : Sabırsızlıkla sızlanma.

cîfe : lâşe, leş.

cidâl : Karışıklık, kavga, savaş.

cihâniyân : Dünya halkı.

cilvegâh : Cilve yeri, cive edilecek yer.

cinân : Cennetler, uçmaklar, bahçeler.

cumhûr : Halk, ahali, kalabalık, başı boş kalabalık.

cûş : Kaynama, çoşma, galeyan, hurûş.

cûy-bâr : Çay, dere, akarsu, ırmak.

cüdâ : Ayrı, ayrı düşmüş, ayrılmış.

cür^{c}a : Yudum, içim.

cüst ü cû : Arayıp sorma, araştırma.

Ç

çâh : Kuyu, çukur.

çâk : Yarık, yırtık.

çâr : Dört.

çarẖ : Felek, gök.

çeng : Kanuna benzer, dik tutularak çalınır bir çeşit saz.

çîn : Kıvrım, büklüm, çatıklık, buruşukluk.

D

daẖl : Girme, karışma.

daẖme : Mezar, kabir, türbe, lahit.

daḳâyıḳ : İnce ve anlaşılması güç ve dikkate muhtaç olan şeyler.

dâl : Delâlet eden, gösteren, işaret eden.

ḍalâl : Doğru yoldan sapma.

ḍalâlet : Doğru yoldan sapma, sapınç.

dâm : Tuzak, ağ.

dâmân : Etek.

dânâ : Bilen, bilici, bilgiç.

-dâr : Tutan, sahip, mâlik, …….li.

dâr : Ev, yer, yurt.

dârû : İlaç.

dehr : Dünya.

delâ'il : Delâlet eden şeyler.

delâlet : Gösterme, yol gösterme, kılavuzluk, alamet olma.

der : Kapı.

derhem : Muzdarip

derk : Anlama, kavrama.

derûn : İç, içeri, dahil.

dest : El.

destâr : Sarık, tülbent.

deşt : Bozkır, çöl, kır, ova.

devân : Koşarak, sür^{c}atle, hızla.

dırâz : Uzun.

dîbâc : Dallı, çiçekli bir çeşit ipek kumaş, dîbâ, canfes.

dîde : Göz.

dil-ârâ : Gönül alan, gönül kapan, gönül okşayan, gönlü dinlendiren.

dil-dâr : Birinin gönlünü almış sevgili.

dil-gûşâ : Gönül açan, kalbe ferahlık veren.

dil-gûşâde : Gönlü ferah, yüreği rahat.

dil-nüvâz : Gönlü okşayan.

dil-pez̲îr : Gönüle hoş gelen, gönlün beğendiği.

dilrubâ : Gönül kapan, gönül alan.

dil-h̲aste : Gönlü hasta, hasta gönüllü.

dil-h̲ûş : Gönlü hoş, yüreği rahat.

dirâyet : Zekâ, bilgi, kavrayış.

dirîġ : Men etme, önleme.

dirîġâ : Yazık, eyvahlar olsun.

dîvâne : Deli, budala, alık.

dûd : 1. Duman, tütün. 2. gam, keder, tasa.

duh̲ûl : İçeri girme, içine girme.

dûr : Uzak.

dûş : Omuz.

dûtâ : İki kat bükülmüş, kambur, kamburu çıkmış.

dürdâne : İnci tanesi.

dürer : Büyük inci taneleri.

dürr : İnci.

dürûg : Yalan, gerçek olmayan söz.

düşmenân : Düşmanlar, yağılar.

düşvâr : Güç, zor.

E

ebda[c] : En bediî, en acayip, en göze çarpan.

eblehân : Ahmaklar.

ebrâr : Hayır sahipleri, iyiler, dindarlar, özü sözü doğru olanlar.

ebvâb : Kapılar.

ebyât : Beyitler.

echel : Daha (en, pek) cahil.

ecil : Sebep, illet.

ecnâs : Cinsler, nevîler, çeşitler, türlüler, soylar.

ecr : Ahirete ait mükafat, sevap.

ednâ : 1. Pek aşağı, en bayağı, çok alçak. 2. Az, pek az.

edvâr : Devirler, zamanlar, asırlar.

edyân : Dinler.

efâżıl : Pek mümtaz olanlar, çok bilgililer.

efgende : Düşkün, biçare.

eflâk : Semalar, felekler, gökler, küreler, zamanlar.

ef[c]âl : İşler, ameller.

efḍal : Daha (en, pek) faziletli.

efḳâr : Daha (en, pek) fakir ve muhtaç.

efrâd : Tek olanlar, birler.

efrûz : Aydınlatan, parlatan.

-efşân : “Saçan, serpen, dağıtan, silken” manalarıyla birleşik kelimeler yapar.

efvâh : Ağızlar, menfezler, ağza benzeyen her türlü delikler.

-efzâ : Arttıran, çoğaltan.

ehemm : Daha (en, pek) mühim, çok ehemmiyetli.

e’imme : İmam.

ekl : Bir şeyi yemek, yenilme.

ekmel : Daha (en, pek) kâmil, mükemmel ve kusursuz olan, en uygun, en eksiksiz.

ekvân : Varlıklar, alemler, dünyalar.

elân : Şimdi, şimdiki halde, henüz, hâlâ, daha, bu ana kadar, şu anda.

elbâb : Akıllar, akıllı kimseler.

elfâz : Kelimeler, sözler.

el-ḥaḳḳ : Hakikaten, doğrusu, doğrusu ya.

elḥân : Nağmeler, ezgiler.

el-ḥaẕer : “Sakın, sakınalım, sakınınız” manasında kullanılır.

Elsine : Diller, lisanlar.

elzem : Daha (en, pek) lâzım, lüzûmlu.

emâkin : Mahaller, mevzîler, mevkiler, yerler.

emâret : Emirlik, beylik, prenslik.

emrâż : İlletler, hastalıklar.

emvâl : Mülkler, para ile alınan şeyler.

enbâz : Ortak, eş.

encâm : Nihâyet, son.

encümen : Cemiyet, meclis, şûr^{c}a, komisyon, takım.

-endâz : Atıcı.

ender : Daha (en, pek) nadir, çok seyrek ve az bulunan.

enfâs : Nebî ve velî ulularin irşâd edici duâları.

engîz : Koparan, karıştıran.

enhâr : Irmaklar, çaylar.

enva^{c} : Çeşitler, türler.

enver : Daha (en, pek) nurlu, çok ve pek parlak, çok güzel.

ercümend : Muhterem, şerefli, itibarlı, haysiyetli, seçkin.

erḳâm : Yazılar, resimler, sayılar.

erzânî : Layık görülme, liyakat.

esâmî : Namlar, adlar.

esbaḳ : Çok daha evvel olan.

esdâf : Sedefler, inci kabukları.

eṣhâr : Sabahlar, sabah vakitleri.

eshel : Daha kolay.

eṣḳâl : Ağır yükler, ağır şeyler.

esmâ : Adlar.

es̱mâr : Meyvalar.

es̱nâ’ : Ara, aralık, vakit, sıra.

esrâr : Gizlenilen ve bilinmeyen şeyler, aklın eremeyeceği işler.

eṣ-ṣalâ : Halkı namaza davet için kullanılan bir söz manasına gelmekle beraber “kendine güvenen meydana çıksın” manasında kullanılır.

eṣvâb : Giyimler, giyecek şeyler.

eş^c^âr : Şiirler.

eşẖâs : Adamlar, kişiler, kimseler.

eşirrâ : Azılılar, fesat karıştıranlar, kötülük edenler, edepsizler, haşarılar.

eşk : Gözyaşı.

eşkâl : Biçimler, suretler, tarzlar.

eşrâr : Şerirler, azılılar, fesat karıştıranlar, kötülük edenler, edepsizler.

etrâk : Türkler.

eṭvâr : Hal ve hareketler, işler, tarzlar.

evâ’il : İlk vakitler, evvel zamanlar, eski, geçmiş zamanlar, iptidâlar, önceler, başlangıçlar.

evrâd : Okunması adet olan dini dualar.

evżâ^c^ : Haller, vaziyetler, tavırlar, duruşlar.

eyyâm : Günler, gündüzler.

ezhâr : Çiçekler.

eẓhar : Arkalar, sırtlar, satıhlar, yüzler.

ezkâr : Zikirler.

F

fâcir : Fücûr sahibi, fena huylu, günahkâr.

fâḫir : Fahreden, onurlu, şanlı, şerefli.

fâḫte : Üveyik kuşu.

faiḳ : Fevkinde bulunan, manevi olarak üstün bulunan.

faḳâhet : Fakihlik, fıkıh ilminde bilgi sahibi olma.

faḳîh : Zeki, anlayışlı kimse.

fâl : Uğur, talih, deneme, kahve fincanına, iskambile bakmak gibi bir takım garip usûllerle insanın talihine ait şeyler söyleme.

farṭ : Aşırı, aşırılık, aşkın, aşkınlık, taşkın, taşkınlık, fevkalâdelik.

faṣaḥat : Güzel ve açık konuşma, uzdillilik, iyi söz söyleme kabiliyeti.

fâsıḳ : Allah'ın emirlerini tanımayan, sapkın, günah işleyen, fesatçı, kötülük eden.

fâsid : Münafık, fesat çıkaran.

faṣîḥ : Âşikâr, sarih, açık.

fâtir : Futürlu, durgun, gevşek.

fażâ’il : İnsanda iyilik etmeye ve fenalıktan çekinmeye karşı devamlı ve değişmez istîdatlar, güzel vasıflar, erdemler.

fażaḥat : Edepsizlik, alçaklık.

fâżıl : Faziletli, fazilet sahibi, erdemli, faik, üstün.

fazîlet-mend : Faziletli.

fażl : İyilik, fazilet, erdem, lütûf.

fehm : Anlama, anlayış.

feḥvâsınca : Uyarınca, sözü gereğince.

felâḥ : Kurtuluş, selamet.

fenâfillah : Tasavvufda Allah’ın varlığı içinde yok olma.

ferah-efzâ : Ferah arttıran, sevinci arttıran, gönüle açıklık veren, safâlı, iç açıcı.

ferâmûş : Unutma, hatırdan çıkma.

fercâm : Menfaat, fayda.

ferdâ : Âtî, gelecek zaman.

Ferec : Hüzün ve kederden sonra gelen sevinç ve hüsn-i hal.

ferḫunde : Mübarek, mesut, meymenetli, kutlu, mutlu, uğurlu.

ferîḳ : İnsan topluluğu, cemaat.

ferş : Yeryüzü, kır, sahra.

fetḥ : Açma, açılma, başlama.

fetret : Hükümet gücünün gevşediği bir yerde düzenin yeniden kurulmasına kadar geçen süre.

feyyâż : Feyiz, bereket ve bolluk veren, Allah.

feyż : İlim, irfan.

feza^{c} : İnleyip sızlanma.

fısḳ : Hainlik.

fikret : Fikir, düşünce.

fî'l-ḥâl : Bu anda, hemen, şimdi.

firâk : Ayrılık, ayrılma, sevişenlerin ayrılığı.

firâset : Yiğitlik, mertlik.

firâş : Döşek, yatak.

firâvân : Çok, bol, fazla, aşırı.

firâz : Yokuş, çıkış iniş.

-firîb : Aldatan, aldatıcı.

firḳat : Dostlardan ve saireden ayrılmak, ayrılış.

fiten : Fitneler, ayartmalar, ara bozmalar, azdırmalar.

fuâd : Kalp, yürek, gönül.

fuẕûl : Lüzumsuz fazla şey veya söz.

fużalâ : Fazıllar, faziletli kimseler, erdemli kimseler.

fücûr : İşret, sefihlik, günahkârlık, ahlaka aykırı durum.

fürkat : Ayrılık.

fürûş : Satan, satıcı.

füsûn : Sihir, büyü.

fütâde : Düşmüş, düşkün.

fütûḥ : Açma, açılma, ferahlama, gönül ferahlığı.

fütûḥât : Zaferler, fethedilen, zaptedilen memleketler.

fütûr : Keder, ümitsizlik.

G

ġabî : Kalın kafalı, anlayışsız, kabiliyetsiz.

ġaflet :Gafillik, boş bulunma, dalgınlık, dikkatsizlik, ihtiyatsızlık.

ġam-fersâ : Üzüntü dağıtan.

ġammâz : Birine iftira ederek zarar veren, münâfık, fitneci, koğucu.

ġarâbet : Gariplik, tuhaflık.

ġarîḳ : Gark olmuş, suya batmış, suda boğulmuş.

ġarḳ-âb : Suya batan, batmış olan, boğulmuş.

ġarra : Parlak, münevver, lame^{c}, şaşalı.

ġavr : Dip, esas, hakikât.

ġavṭa-ẖâr : Batan, dalan.

ġâyât : Maksat, merâm, netice, son, hedef.

ġayb :Gizli olan, göze görünmeyen şey, kayıp.

ġayûr : Gayretli, çok çalışkan (Allah'ın adlarından biridir), hamiyetli

ġayẓ : Hiddet, öfke, kızma, kızgınlık, kızgınlık başlangıcı, hınç.

gedâ : Dilenci, yoksul.

gencine : Hazine.

-gerd : Kelimelere eklenerek "dönen, dolaşan" manasını verir.

gerdiş : Dönüş, dönme, dolaşma.

gerdûn : Felek, dünya, sema.

germiyyet : Hararet, sıcaklık, ateşli çalışma.

geş : Güzel, hoş.

geşt : Gezme, seyretme, dolaşma.

-geşte :"Gezmiş, dönmüş, dolaşmış" manalarına gelerek birleşik kelimeler yapar.

gevher : Elmas, cevher, inci, değerli taş.

ġıll : Gizli kin ve garez, düşmanlık.

ġınâ : Zenginlik, bolluk.

ġıybet : Aleyhinde bulunma, arkasından söyleme, çekiştirme, dedikodu yapma.

-gîr : "Tutan, tutucu" anlamları vererek birleşik kelimeler yapar.

girdâr : Meşguliyet, iş.

giriftâr : Tutulmuş, yakalanmış, esir.

girîzân : Kaçıcı, kaçan.

giryân : Ağlayıcı, ağlayan.

girye : Ağlama, ağlayış, gözyaşı.

giyâh : Nebat, taze ot.

ġubâr : Toz.

gûh : Pislik, necaset.

ġulġul : Gürültü, şamata, bağırışıp çağrışma.

gûn-a-gûn : Renk renk, türlü türlü, alaca.

gûne : Türlü, gidiş, tarz, yol, sıfat.

ġurâb : Karga.

ġurer : Aklık, parlaklık.

ġurre : Aklık, parlaklık.

gûş : Kulak, işitme, dinleme.

gûşiş : Çalışma, çabalama.

gûyâ : Söyleyen, söyleyici.

gûyende : Söyleyen, söyleyici.

güdâz : Eriten, yıkan, mahveden.

güft ü gû : Dedikodu.

güftâr : Söz.

gülberg : Gül yaprağı.

gül-be-şeker : Bir çeşit gül tatlısı.

gülbün : Gül kokulu, gül biten yer.

güldeste : Gül demeti, çiçek destesi.

gül-geşt : Gül seyri, gül gezintisi.

gülistân : Gül bahçesi, gül tarlası.

gülşen : Gül bahçesi.

gülzâr : Gül bahçesi, gül tarlası.

gümân : Zan, sanma, sezme.

gümrâh : Yolunu şaşırmış, doğru yoldan ayrılmış.

gürûh : Cemaat, bölük, takım.

-güster : Yayan, döşeyen.

güşâ : Açan, açıcı.

güşâd : Açma, açılma, açılış.

güşâde : Açılmış, açık, ferah, şen.

güşâyiş : Açılma, açıklık, açılış.

güvâh : Şahit, delil, tanık.

güẓâf : Beyhûde, boş.

güẓâr : Geçme, geçiş.

güzerân : Geçici, geçen.

güzin : Seçen, seçilmiş, seçkin, beğenilmiş.

H

ḥabâb : Su üzerinde olan hava kabarcıkları.

habbeẕâ : "Ne sevimli, ne güzel" manasında takdir edatı.

ẖabîr : Haberli, bilgili.

habl : İp, urgan, halat.

hacâlet : Utanma, utangaçlıkla şaşırma.

hâcib : Kapıcı, perdeci.

ḥâdî : Hidayet eden, doğru yolu gösteren.

hadîḳa : Ağaçlı, suyu çok bahçe; bostan, meyva bahçesi, etrafı duvarla çevrilmiş bahçe.

hafâ : Gizli olma, gizlilik, kapalılık.

ẖafî : Gizli, saklı.

ẖâ'ib : Ümitsiz, meyus, kederli.

ẖâ'il : İki şey arasında veya bir şey önünde perde olan, manî olan, arayı kapayan.

ẖâk : Toprak.

ẖaḳâyıḳ : Doğru olan asıllar, şüphesiz bulunan şeyler, hakikatler, gerçeklikler.

ḥaḳîr : İtibarsız, değersiz, aşağı, âdi, bayağı.

hakister : Kül, ateş külü. Mecazi olarak bülbül anlamında kullanılır.

ḥaḳḳânî : Hak ve adalete uygun.

ẖâk-sâr : Toz toprak içinde kalmış, hâli perişan.

ẖalâyıḳ : Mahluklar, yaratıklar, insanlar.

ẖalef : Birinden sonra gelip, onun yerine geçen kimse.

ḥâlet : Hâl, sûret, keyfiyet, nitelik.

ḥâliyâ : Şimdiki zaman, şimdiki halde.

ẖallâḳ : Halk edici, hâlik, yaratıcı, yaratan, var eden.

ẖalṭ : Fena, münasebetsiz söz söyleme.

ẖalvet : Yalnız, tenha kalma, tenhaya çekilme.

ẖalvet-ẖâne : Dinlenme yeri, yalnız başına oturulup, ibadetle vakit geçirilen yer.

ẖalvet-nişîn : Halvette, yalnızlıkta oturan.

ẖalvet-seray : Halvet yeri, bir hükümdarın hususi dairesi.

ẖam : Eğri, bükülmüş.

ẖâm : Terbiye, tecrübe görmemiş, acemi (kimse).

hamâḳât : Ahmaklık, beyinsizlik, bönlük.

ẖâme :Kalem.

ḥamîyyet : Milli onur ve haysiyet.

ḥaml : Yüklenme.

ẖamuşân : Sessizler, susmuşlar.

ẖamûşlık : Sessizlik.

hˇân : Yemek sofrası, üstüne yemek konulan tepsi, sini.

ẖandan : Gülen, gülücü, güler, sevinçli.

ẖande : Gülme, gülüş.

ẖar u ẖas : Ot kırıntısı, çalı çırpı, çerçöp.

ẖar : Eşek.

ḥarem : Herkesin girmesine müsaade edilmeyen, saygıdeğer ve kutsal yer.

harid : Satın alma.

ẖarîm : Biri için kutsal olan şeyler.

ẖasâret : Zarar, ziyan.

ẖasb-ı ḥâl : Görüşüp dertleşme.

ḥâsid : Haset eden, kıskanan, kıskanç.

ḥâsidân : Haset edenler, kıskananlar, kıskançlar.

haṣîn : Müstahkem, kuvvetli, sağlam yer.

ẖâsir : Zarara,ziyana uğrayan.

ẖastegân : Hastalar, rahatsızlar.

Ḥasûdâne : Hasûd olana yakışacak surette, hasetçilikle, kıskançlıkla.

ḥâvî	: İhtivâ eden, içine alan.
ẖaşyet	: Korku, korkma.
ḥâviye	: Issız, tenha yer, boş çöl.
ẖatime	: Son, nihayet.
hâṭır	: Gönül.
ẖaṭîr	: Şan ve şeref sahibi olan kimse
ẖavanında	: Hoş elhan ile şarkı ve türkü söyleyen.
ẖavâṣ	: Muhterem, saygın olanlar.
ẖavf	: Korku, korkma.
ẖavṣala	: Anlayış, akıl, zihin.
hây	: Vay!, eyvah!
ḥayf	: Yazık ki, heyhat, vah.
ḥayfa	: Yazık ki, heyhat, vah.
ḥayl	: Zümre, takım, güruh.
ẖazain	: Hazineler.
ẖaẕer	: Sakınma, çekişme, kaçınma, çekinme.
hem-ân-dem	: Hemen, çabucak, o anda.
hemtâ	: Benzer, taydaş, denk, müsavi.
hem-vâr	: Daima.

hemz : Yere çalma.

hengâm : Zaman, çağ, sıra, vakit, mevsim.

hezâr : 1. Bülbül. 2. Bin. 2. Pek çok.

hezârân : Binler.

ḥıḳd : Kin tutma, öç almak için fırsat bekleme.

hınṭa : Buğday.

hırḳa-pûş : Hırka giyen, fakir, derviş.

hırmân : Mahrumluk, ümitsizlik.

hırâmân : Salına salına, salınarak.

ḫıṣn : Sağlam, sarp (yer), kale.

hışm : Kızgınlık, öfke.

ḫıyâbân : İki taraflı ağaçlı yol.

hicâb : Utanma, sıkılma.

hidâyet : Hak yoluna, doğru yola klavuzlama.

ḫilâf : Karşı, zıt.

ḫilm : İnsanın tabiatında olan yavaşlık, yumuşaklık.

himmet : Ermiş kimsenin tesiri.

ḥîn : An, zaman, vakit, sıra.

hirâm : Salınma, salınarak, edalı edalı yürüme.

hirâsân : Korkan, korkak.

ḥiṣâl : Huylar, tabiatlar, ahlaklar.

hiṣṣe-yâb : Hisse bulan, hisselenen.

ḥiyel : Oyunlar, aldatmalar, dubârâlar.

-ẖîz : Sıçrayan, kalkan, atılan.

hod-bîn : Kendini beğenmiş, bencil.

ẖod-pesend : Kendini beğenen.

ẖoş-ayende : Hoşa giden, beğenilen.

hû : Allah.

hûb : Güzel, hoş, iyi.

ẖud^{c}a : Aldatma, oyun, hile, dalavere, düzen, dek.

ẖufte : Yatmış, uyumuş.

ẖulk : Huy, tabiat.

ẖullân : Sadık dostlar.

ẖulûṣ : Hâlislik, sâfîlik, gönül temizliği.

ẖûn-rîz : Kan döken, kan dökücü.

ẖûn-ẖˇâr : Kan içen, kan dökücü, zalim.

ẖurde-bîn : İnce, ufak şeyleri gören.

ẖûrşîd : Güneş.

ẖurûc : Çıkış, çıkma, dışarı çıkma, ayaklanma.

ẖurûf : Harfler.

ẖurûş : Coşma, çağıltı, gürültü, şamata, telaş.

ḥussâd : Haset edenler, kıskananlar.

huṣûmet : Hasımlık, düşmanlık.

ẖuṭûr : Çizgiler, yazılar.

ẖuşyâr : Aklı kendisine yâr olan, yarayan, akıllı.

ḥużżâr : Huzurda, meydanda, göz önünde olanlar, bizzat bulunanlar.

ḥübb : Sevgi, muhabbet.

ḥüccet : Senet, vesika, delil.

ẖüd^{c}a : Aldatma, oyun, dolap, hile.

hümâm : Himmetli, azimli, bir işe sımsıkı sarılıp o işi başarma.

hümâyûn : Mübarek, kutlu.

hürrem : Sevinçli, mesrur, mufruh, dilgüşa.

ḥüseynî : Türk müziğinin altı numaralı basit makamıdır, en eski makamlardandır.

ḥüsn : Güzellik, iyilik.

hüşk : Kuru, yâbis.

hüveydâ : Açık, apaçık, belli, besbelli.

hüviyyet : Mahiyet, hakikat, asıl.

I

ıtlâḳ :Salıverme, koyuverme.

ıṭṭılâ^{c} : Öğrenme, tanıma, bilme, haberli olma.

ıżrâr : Zarara sokma, ziyana uğratma.

İ

^{c}ibâd : Abidler, kullar.

ibâḥet : Mubah kılma, helâl kılma, bir işin yapılıp yapılmamasını serbest kılma.

ibda^{c} : Örneksiz olarak bir şey meydana getirme, yaratma.

ibṯâl : Boş, hükümsüz bırakma, bırakılma, bozma, boşa çıkarma.

ibtidâ : İlkin, en önce, başta.

ibtihâc : Sevinç, sevinme, gönlü açılma.

icâd : Vücuda getirme, getirilme.

i^{c}câz : Acîz bırakma, acze düşürme.

icbâr : Cebretme, zorlama, zorlanma.

iclâl : Büyüklük, kudret ve kuvvet.

iclâs : Oturma, oturtma.

icmâl : İhtisar etme, kısaltma, özetleme.

ictihâd : Fıkıhta yed-i tûlâ sahibi büyük din alimlerinin Kur^{c}ân-ı Kerîm ve ahâdis-i nebeviyyeye müsteniden vaz^c ettikleri şer^{c}i düstûr.

ictinâb : Sakınma, çekinme, uzaklaşma.

ifk : Bir suçu birine yükleme.

ifnâ : Yok etme, tüketme.

ifrâz : Bir bütünden bir parça ayırma, ayırma, ayrılma.

iftirâḳ : Ayrılma, dağılma, perişan olma.

iġmâż : Göz yumma, görmezlikten gelme.

iġvâ : Azdırma, azdırılma, baştan çıkarma, çıkarılma, yolunu şaşırtma, ayartma, ayartılma.

iḫbâr : Haber verme, bildirme, anlatma.

ihdâ : Doğru yola götürme.

iḥrâz : Alma, kazanma, elde etme.

iḫtifâ : Saklanma, gizlenme.

iḫtilâl : Bozukluk, bozulma, karışıklık, düzensizlik.

iḫtilâṭ : Karışma, katışma.

ihtimâm : Dikkatle, gayretle çalışma, özenle iş görme.

iḫtira' : Benzeri görülmemiş bir şey icadetme, vücuda getirme, getirilme.

iḥtirâm : Saygı, hürmet.

iḥtirâz : Sakınma, çekinme, korkma.

iḫtiṣâṣ : Bir ilim veya san^{c}at üzerinde fazla çalışarak onda derinleşmiş olma, uzmanlık.

iḫtiyâr : Seçme, seçilme.

iḫvân : Sadık, samimi, candan dostlar.

iḥżâr : Huzura getirme, birinin mahkemeye davet olunması.

^{c}iḳâb : Ezâ, cefâ, eziyet, azap.

ikfâr : Birisine kâfir deme, denilme.

ikrâh : Birine zorla iş yaptırma

iḳtidâ : Tâbi olma, uyma.

iḳtifâ : Yeter bulma, aza kanaat etme, yetinme.

iḳtiżâ : Lazım gelme, gerekme.

i^{c}lâm : Bildirme, bildirilme, anlatma.

iltizâm : İcâbettirme, gerektirme.

ilzâm : Cevap veremez hale getirme, susturma.

im^{c}ân : Bir işte çok ileri varma, çok dikkatli olma.

imtiṣâl : İcabedeni, gerekeni yapma, bir örneğe göre hareket etme.

imtiyâz : Başkalarından ayrılma, farklı olma.

^{c}inâyet : Lûtuf, ihsan, iyilik.

inbisâṭ : İç açılma, ferahlık.

^{c}inde'l-aḫyâr : İyi ve faziletli olanların yanında.

^{c}indî : Bir kimsenin kendi inanışına, kendi görüşüne dayanan, kendince.

infi^{c}âl : Gücenme, darılma.

inḥirâf :Münharif olma, dönme, sapma, doğru yoldan çıkma.

inkisâr : Kırılma, gücenme.

ins : İnsan.

inşa^{c} : 1. Yapma, yapılma, vücuda getirme. 2. Kaleme alma.

inşirâḥ : Açıklık, ferahlık.

intifâ^{c} : Menfaatlenme, faydalanma.

intifâ^{c}î : Yarar, fayda güden, yararcı, faydacı.

intihâ : Nihayet bulma, sona erme.

intiḳâl : Bir yerden başka bir yere geçme, göçme.

intisâb : Bir yere bağlanma, kapılanma.

intiẓâm : Nizamlı, tertipli, düzgün olma, düzgünlük.

îrâd : Getirme.

i^{c}râż : Yüz çevirme, başka tarafa dönme, çekinme, sakınma.

^{c}irfân : İlahi bir feyz alarak kainatın sırlarını bilme ilmi

irsâl : Gönderme, gönderilme, yollama.

irşâd : Tasavvufta irfan sahibi birinin bir kimseye tarikatı ve Tanrı yolunu göstermesi.

irtiyâb : Şüphe.

îs̱âr : İkram, bahşiş, cömertlikle verme, dökme, saçma, serpme.

işġa : Dinleme, kulak verme, birinin matlubunu nazar-ı itibare alıp kabul etme.

iskât : Sükût ettirme, susturma.

isti^{c}câl : Acele etme, tez olmasını isteme, çabuklandırma.

isticlâb : Celbetme, çekme, çekilme.

isti^{c}dâd : Bir şeyin kâbulüne, kazanılmasına olan tabiî meyil, kabiliyet.

istifsâr : Sorma, sorulma.

istihlâl :Yeni ay görünme, hilali görme.

istiḥsân : Beğenme, beğenilme, güzel sayılma, güzel bulma.

istima^{c} : Dinleme, dinlenilme, işitme, işitilme.

istinşâḳ : Şiddetli koklama, koklatma.

istinṭâḳ : Nutka getirme, birini söyletmek isteme.

istişhâd : Şahit getirme, şahit gösterme.

istişmâm : Koklama, koku alma.

iş^{c}âr : Yazı ile bildirme, haber verme.

işkâl : Müşküllük, güçlük.

işti^c^âl	: Şulelenme, tutuşup yanma, parlama, alevlenme.
iştibâh	: Şüphelenme.
iştiġâl	: Meşgul olma, bir şeyle uğraşma.
iştihâr	: Şöhretlenme, şöhret bulma, meşhur olma, ün alma, ünlü olma.
iştikâ’	: Şikâyet etme, yanıp yakılma.
iştiyâḳ	: Şevklenme, göreceği gelme, özleme.
i^c^ṭâ	: Verme, verilme, ödeme.
^c^itâb	: Azarlama, tersleme, paylama, darılma.
itḥâf	: Hediye, armağan gönderme, manen sunma.
i^c^tidâl	: Orta oluş, ortalama, aşırı olmama hali, ölçülülük.
itḳân	: İnanma, emin olma.
itlâf	: Yok etme, bozma.
itmâm	: Tamamlama, bitirme, tamam etme, edilme.
itteṣâf	: Vasıflanma, bir sıfatla mevsûf olma.
ittibâ^c^	: Tâbi olma, uyma, ardı sıra gitme.
ittifâk	: Birleşme, uyuşma, sözleşme.
ittiḥâd	: Bir olma, birleşme, ayrı fikirde olma, birlik.
ittihâm	: Töhmetli olma, suçlu olma.
ittiṣâf	: Muttasıf olma, vasıflanma, niteleme.

iżâfet : İki şey arasındaki bağ, ilgi.

ᶜiẓâm : ᶜÂẓîm.

izᶜân : Anlayış, kavrayış, akıl.

izâr : Suyun dibi.

ᶜiẕar : Yanak.

İzhâr : Gösterme, meydana çıkarma, âşikar etme.

iżlâl : Gölge verme, gölgelendirme.

J

jengâr : Pas, kir.

K

ḳaba : Üste giyilen elbise, cübbe, kaftan.

ḳabâyiḥ : (Ḳabâiḥ) Yakışıksız, çirkin şeyler.

ḳabîh : Çirkin, yakışıksız, fena, ayıp (şey).

ḳabż : Avuç içine alma, kavrama.

ḳabża : Tutacak, tutamak yeri, sap.

ḳaddes-allah : Allah mukaddes ve mübarek eylesin.

ḳadem : Ayak.

ḳâḍi'l-ḥâcât : Herkesin dileklerini, isteklerini yerine getiren, Allah.

ḳadîm : Öncesini bilir kimse bulunmayan, öncesi bilinmeyen şey.

ḳadr : Değer, itibar, onur, şeref, haysiyet, meziyet, rütbe, derece.

kâlâvel : Birinci, eski, evvelki gibi.

ḳalîl : Az, çok olmayan.

kâm-yâb : Kâm bulucu, bulan, talihli, isteğine ulaşmış, bahtiyar, mutlu.

kân : Bir şeyin menba^{c}ı, kaynağı.

kâni^{c} : Kanaat eden, yeter bulup fazlasını istemeyen.

kâr : İş güç, iş.

ḳa^{c}r : Çukur şeyin dibi, dip, nihayet.

kârbân : Kervan.

karîn : Yakın.

ḳaṣabü's-sabḳ: Emsaline, benzerlerine üstün gelen kimsenin kazandığı ödül.

ḳasâvet : Gam, keder, tasa.

kâṣır : Kısa, küstah, sonunu düşünmez, tedbirsiz, iktidarsız, kusurlu, nâkıs, eksik.

kâşâne : Mükemmel ev, köşk, malikâne.

kâşif : Keşfeden, bulan, meydana çıkaran.

kebg : Keklik.

kebûdî : Masmavi.

kej : Eğri, çarpık.

kelâl : Yorgunluk, bıkkınlık.

kelb : Köpek.

kelîm : Söz söyleyen, konuşan.

kelimât : Kelimeler, lakırdılar, sözler.

kemâ-kân : Eskisi gibi, evvelden olduğu gibi.

kemâlât : İnsanın bilgi ve ahlak güzelliği bakımından olgunluğu.

kem-yâb : Nadir, az bulunan.

keman : Yay, kavis

kenz : Hazine, define, yeraltında saklı değerli eşya.

kerâhet : İstemeyerek, baskı ile yapma.

kerkes : Akbaba.

keṣîf : Kalın, kaba, yoğun, koyu.

keṣir : Çok, çok olan, bol.

keṣire : Çok, çok olan, bol.

kes̱ret : Çokluk, bolluk, ziyâdelik.

keşşâf : Çok keşfeden, edici, gizli bir şeyi meydana çıkaran, sırları çözen.

ketm : Bir sözü, bir haberi, bir sırrı saklama, gizli tutma.

ketm-i adem : Allah'ın ruh ve cisim alemlerini yaratmayı istediği zaman bütün mahlukların ilki olan cevher-i ahzarın çıktığı yer.

kevn : Var olma, varlık, vücûd.

Keẕẕâb : Çok yalan söyleyen, pek yalancı.

ḳınâ[c] : Örtü.

kıyâm : Kalkma, ayağa kalkma, ayakta durma.

ḳîl ü ḳâl : Dedikodu, çok konuşma.

kibâr : Büyükler, ulular.

kifâyet : Yetişme, elverme, yeterlik.

kîne : Gizli [c]adavet, garez, nefsaniyet.

kîne-cû : Öç almaya çalışan.

kûçek : Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarından biri. Kulakta geçkili bir sabâ tesirinden başka bir hatıra bırakmaz.

ḳudûm : Uzak bir yoldan, uzak bir yerden gelme, ayak basma.

kûf : Baykuş.

kûh : Dağ.

ḳulûb : Kalpler, gönüller.

ḳurâ : Köyler, kasabalar.

ḳuṭb : Bir tarikatın ulusu.

kübrâ : Daha (en, pek, çok) büyük olan.

küdûrât : Kederler, kasavetler, gamlar, tasalar, kaygılar.

küdûret : Bulanıklık, gam, tasa, kaygı.

küḥl : Göze çekilen sürme, göz ilacı.

kühsâr : Dağlık, dağ tepesi.

kümelîn : Kâmiller.

kümûn : Gizlenme.

-künân : Yaparak, ederek, yapan, eden.

künc : Köşe, bucak.

kün-fe-kân : Olan oldu. (Allah, bu "kün" emriyle bütün varlıkları yarattığından tasavvuf edebiyatında bu kelimeye çok rastlanır.)

künüz : Hazineler.

L

lâ-büdd : Lâzım, gerekli, gerek.

lâ-cerem : Şüphesiz, besbelli, elbette.

lâḥiḳ : Lühûk eden, yetişen, ulaşan.

laḥm : Et.

la^c^in : Kovulmuş, nefret kazanmış, istenilmeyen.

laṭîf : Yumuşak, hoş, güzel, nazik.

lâ-yezâl : Zevalsiz, bitimsiz.

lebîb : Akıllı.

lecûc : Çok inatçı, çok çekişken.

ledünî : Allah'ın sırlarına ait manevi bilgi, gayb ilmi.

lem-yezelî : Zeval bulmazlık, bakîlik, kalıcılık.

leṭâfet : Latiflik, hoşluk.

levâyiḥ : Lâyihalar.

levend : Tembel, ayyaş, içkici.

levz : Badem.

leyâlî : Geceler.

leyl : Gece.

leyân : Parlayan, parlatıcı.

libâs : Esvâb, elbise.

li-ecl : ….den dolayı, …..e için.

liḳâ : Yüz, çehre.

livâ’ : Bayrak.

M

ma^{c}âd : Tasavvufta gaye, amaç, ulaşılacak yer.

mâ^{c}ada : -den başka.

ma^{c}ârif : Marifetler, bilimler.

ma^{c}ârıż : Kapalı manalar.

mâbeyn : İki şeyin arası, aradaki şey, ara.

mâcerâ : Cereyan eden, geçen, olup geçen şey.

mader-zâd : Anadan doğma.

ma^{c}dûm	: Yok olan, mevcut olmayan.
mâ-fî-el-bâl	: Kalpteki, gönüldeki, yürekteki şey.
maġbûn	: Şaşkın, şaşırmış.
maġfiret	: Allah'ın kullarının günahlarını bağışlaması, yarlıgaması.
maġmûm	: Gamlı, kederli, tasalı.
maġrûr	: Gururlu.
maḥâfil	: Oturulacak, görüşülecek yerler, toplantı yerleri.
maḥbûb	: Muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevilen, sevgili.
maḥfîl	: Oturulacak, görüşülecek yer, toplantı yeri.
maḥkûr	: Hakir, aşağılık.
maḥmiye	: Bir şeyi himaye etme, koruma.
maḥrem	: Tasavvufta Tanrının sırlarını öğrenmeye başlayan kimse.
ma^{c}hûd	: İki şahsın yanında malum ve ma^{c}ruf.
ma^{c}hûde	: Ahdolunmuş, bilinen, sözleşilen.
maḥż	: Hâlis, katkısız, sade, tam, ta kendisi, aslı.
maḥżâ	: Hâlis, katkısız, tam.
maḫzen	: Havasız, karanlık (yer).
mâ-i cârî	: Akarsu.
mâ'il	: Hevesli, istekli, düşkün.

maḳâl	: Söz, lakırdı.
maḳdem	: Gelme, dönüp gelme.
maḳdûr	: Allah’ın takdiri, kader.
mâkiyân	: Tavuk.
maḳrûn	: Yakınlaştırılmış, yakın, ulaşmış, kavuşmuş.
maḳṣûd	: Kasdolunan, istenilen şey, istek.
maḳṭa^{c}	: Bir gazel veya kasidenin son beyiti.
ma^{c}ḳûlât	: Aklın uygun bulduğu, akıl ile bilinen şeyler.
mâl-a-mâl	: Çok dolu, dopdolu.
mâ-lâ-nihâye	: Sonsuz, uçsuz, bucaksız.
mâlâya^{c}nî	: Mânâsız, faydasız, boş.
mâlik	: Sahip, bir şeye sahip, bir şeyi olan.
manend	: Benzer, eş.
manṣıb	: Makam, rütbe, derece, orun.
manẓar	: Nazar edilen, bakılan, görülen yer.
manẓûr	: Nazar olunan, bakılan, bakılmış, görünen, görülmüş.
ma^{c}rûf	: Herkesçe bilinen, tanınmış, belli.
maṣârif	: Harcanan paralar, harcamalar, giderler.
mâsivâ	: Dünya ile ilgili olan şeyler.

ma^{c}ṣiyet : Âsîlik, itaâtsizlik, isyan, günah.

maṣrûf : Sarf edilmiş, harcedilmiş.

maṭla^c : Kaside veya gazelin kafiyeli olan ilk beyiti.

maṭlûb : Talep edilen, istenilen aranılan şey.

mażarrat : Zarar, ziyan, zarar verme, dokunma.

maẓhar : Nail olma, şereflenme.

mażmûn : Nükteli, san^{c}atlı, ince söz.

ma^{c}zur : Özürlü, özrü olan.

me’ab : Sığınılacak yer.

mebhût : Hayrette kalmış, şaşmış.

mecâl : Güç, kuvvet, takat.

mecâlis : Meclisler, toplantılar, toplantı yerleri.

mecâz : Kendi öz manasıyla kullanılmayıp, benzerlikle, benzetme yolu ile başka bir manada kullanılan söz.

mecelle : Kitap, mecmua, dergi.

mecmu^c : Cem^c olunmuş, toplanmış, bir araya getirilmiş şey, top, tüm.

meczûb : Allah sevgisinden dolayı cezbeye tutularak kendinden geçmiş, deli, divane, mecnun.

medârîc : Meslekler, tarikatler, yollar.

medâyiḥ : Övülmeye layık olan işler ve hareketler.

medhûş : Dehşete uğramış, şaşırmış, korkmuş, ürkmüş.

medîde : Çekilmiş, uzatılmış, uzun, çok uzun süren.

medîḥ : Medhetmeye, övmeye sebep olan şey, övme mevzuu.

medine : Şehir.

medlûl : Delâlet edilen, gösterilen şey.

mefḫar : Övünmeye sebep olan, övünmeyi gerektiren.

mefhûm : Sözden çıkarılan mana, kavram.

meftûḥ : Fethedilmiş, açılmış, açık.

mehcûr :Hecrolunmuş, terk olunmuş, bırakılmış, kullanılmaz olmuş, unutulmuş.

mehdî : Hidayete eren, doğru yolu tutan.

meknûn : Dizilmiş.

mekr : Hile, düzen.

mekrûh : Yapılması şeri^{c}atçe uygun görülmeyen hal.

mekşûf: Keşfolunmuş, meydana çıkarılmış.

mektûm : Ketmolunmuş, gizli, saklı.

melâl : Usanç, usanma, bıkma.

melâlet : Usanç, usanma, bıkma.

melâmet : Ayıplama, kınama, azarlama, çıkışma.

melîḥ : Melâhat sahibi, güzel, şirin, sevimli.

me'lûf : Ülfet edinilmiş, alışılmış, alışmış, huy edilmiş.

memâlik : Memleketler, ülkeler.

memer : Mürûr edilecek, geçilecek yer, yol, cadde, sokak.

menâfi^{c} : Menfaatler, yararlar, çıkarlar.

menâhî : Haram olmuş, yapılması şer^{c}an men edilmiş şeyler.

menâl : Nail olunan, sahip olunan, ele geçirilen şey.

menâm : Uyku.

menâṣıb : Pâyeler, makamlar, dereceler, rütbeler.

-mend : -lı/-li eki.

mengûş : Küpe.

menḳûlât : Hadîs, tefsîr bilgileri

menzil : Yollardaki konak yeri.

menzilet : Derece, rütbe, yükseklik derecesi.

merâḥil : Konaklar, mesafeler, menziller, duraklar.

merâm : İstek, maksat, niyet.

merâtib : Rütbeler, dereceler.

merdân : Mertler, insanlar, erkekler, yiğitler.

merdûd : Reddolunmuş, kovulmuş.

merġûb : Rağbet edilmiş, beğenilmiş, herkesçe sevilip aranılmış.

mer^{c}i : Gözetilen, yürürlükte olan.

merk	: Ölüm, vefat.
merḳad	: Mezar, kabir.
merḳûm	: Yazılmış, adı geçmiş.
mersûm	: Resmolunmuş, yazılmış, çizilmiş.
mesâ	: Akşam.
mes̱âbe	: Derece, rütbe, kadar.
meṣâib	: Felaketler, uğursuzlar.
mesâ'il	: Meseleler.
mesâlik	: Sülûk edilen, tutulan yollar.
meserret	: Sevinç, şenlik.
mesîḥâ	: Hz. İsa'nın adlarından biri.
mesned-âra	: Mesnede süs veren, o mesnede bulunan.
Mesrûḳ	: Sirkat olunmuş, çalınmış.
mestâne	: Sarhoşa yakışacak şekilde, sarhoşça, sarhoşçasına.
mestûr	: Setrolunmuş, örtülü, kapalı, gizli.
meşâyiẖ	: Şeyhler.
meşmûl	: Etrafı çevrilmiş bir şeyin içinde bulunan.
meşveret	: Müşâverede bulunma, danışma.
mevâkıf	: Durak yerleri, oturulacak yerler.
mevcûdât	: Var olan şeyler, mahluklar.

mevfûr : Çok bol, kesir, vâfir.

mevhibe : Bahşiş, ihsan, bağış.

mevḳif : Durak, duracak yer.

mevḳûf : Ait, bağlı.

mevṣûf : Vasfolunmuş, vasıflanmış.

mevzûn : Biçimli, yakışıklı, güzel, uygun, düzgün.

mezbûr : Adı geçen, yukarıda söylenmiş olan.

meẕmûm : Zemmolunmuş, yerilmiş, beğenilmemiş, ayıp.

mez'ûn : İzinli, izin almış.

mıṣdâḳ : Bir şeyin doğru olduğunu ispat eden şey, ölçüt.

micmere : Buhurdan, içinde tütsü yakılan kap.

midâd : Yazı mürekkebi.

miftâḥ : Anahtar.

mihribân : Şefkatli, merhametli, muhabbetli, güleryüzlü, yumuşak huylu.

milket : Mülkler.

mineṣṣa : Gelinin oturduğu yüksekte bulunan sandalye.

minkâr : Yırtıcı kuş gagası.

mi^{c}râc : Göğe çıkma.

mi^{c}râciyye : Hz. Muhammed'in mi^{c}râc-ı şeriflerinden bahseden eser, Mi^{c}râc münasebetiyle yazılan manzume.

mir'ât : Ayna.

monlâ : Molla.

mu^c^ammer : Ömür süren, yaşayan, yaşamış.

mu^c^ânaḳa : Birbirinin boynuna sarılma, sarmaşma, kucaklaşma.

muġannî : Güzel öten, kuş.

muḥaddere : Kapalı, örtülü, namuslu kadın.

muḥâlât : Muhal olan, mümkün olmayan, olmaz, olamaz, olmayacak şeyler.

muẖammer : Mayalanmış, ekşiyip kabarmış.

muḥarrem : Tahrim olunmuş, haram kılınmış.

muḥassal : Hâsılı, hülâsa, sözün kısası, işin sonu.

muẖayyel : Tahayyül olunmuş, hayal kurulmuş.

muẖbir : Haber veren, haberci.

muḥibb : Seven, sevgi besleyen, dost.

muḥkem : Tahkim edilmiş, sağlam kılınmış, sağlam, berk, sağlamlaştırılmış, kuvvetli.

muẖteri^c^ : Yalandan havadisler uydurarak iftirada bulunan.

mu^c^în : İâne eden, yardımcı.

muḳaddeme : Başlangıç, giriş, önsöz.

muḳaddes : Takdis edilmiş, mübarek, kutsal, temiz.

mukarreb : Takrîb edilmiş, yaklaşmış, yakın.

mukarrer : Kararlaşmış.

mukteża : İktiza etmiş, lâzım gelmiş.

mûmâ-ileyh : İma edilen, adı geçen, yukarıda anılan (adam).

muntaẓır : İntizâr eden, gözleyen, bekleyen.

mûr : Karınca, yoksulluk, fukaralık sembolü.

murakka : Yamalı.

murdâr : Kirli, pis.

muṣâfât : Samimi ve halis dostluk.

muṣaffa : Tasfîf edilmiş, süzülmüş, yabancı maddelerden ayrılmış.

muṣâḥabet : Sohbet etme, konuşma, görüşme.

musaẖẖar : Ele geçirilmiş.

muṣannif : Kitap yazan, müellif.

muşîr : Emir ve işaret eden.

muṭa^c : İtâat olunan, boyun eğilen, başkalarının kendisine itâat ettikleri.

mutâbık : Uyan, uygun (birbirine).

mu^ctâd : Îtîyad edilmiş, âdet olunmuş, alışılmış.

muṯahhar : Tathîr edilmiş, temizlenmiş.

muṭalsam : Tılsımlı tılsım ve büyü ile yapılmış.

mutarrâ : Terâvetli, taze.

mutaṣarrıf : Tasarruf eden, kendinde kullanma hakkı ve salahiyeti bulunan.

mutaṣavver : Tasavvur edilmiş, tasarlanmış, düşünülmüş.

mutazammın : Tazammum eden, içine alan.

muᶜteber : İtibarlı, hatırı sayılır, saygın.

muvâfıḳ : Uygun, yerinde.

muvaḥḥid : Tevhîd eden, Allah'ın birliğine inanan.

muẓâhir : Zahîr olan, arka, taraflı çıkan, yardım eden, koruyan.

mûzî : Îzâ eden, inciten, eziyet veren, rahat bırakmayan.

mübâhî : Övünen.

mübâḥis : Bir mesele üzerine konuşan, münakaşa eden.

mübeddel : Tebdîl edilmiş, değişmiş, değiştirilmiş.

müberrâ : Berî kılınmış, temize çıkmış, aklanmış.

mübeyyin : Bildiren, açıklayan, meydana koyan.

mübîn : Açık, besbelli.

mübtelâ : Düşkün (fena şeylere).

mücâb : Duası kabul olunan.

mücellâ : Cilalı, parlatılmış, parlak.

mücerred : Tek, yalnız, karışık ve katışık olmayan.

mücessem : Tecessüm etmiş, cisimlenmiş, cisimli.

mücmelen : Mücmel, kısa olarak, kısaltarak, az sözle.

müdâm : Devam eden, süren, sürekli.

müdârâ : Yüze gülme, dost gibi görünme.

müdâvemet : Devam etme, bir yere her vakit gidip gelme.

müdbîr: İdbâra uğrama, talihsiz, düşkün.

müdde^{c}â : İddiâ olunmuş, iddiâ olunan şey, dâvâ olunan şey.

müdde^{c}i : İddia eden, davacı.

müellif : Kitap cem^{c} ve telif veya tahrir eden musannif, muharrir.

mü’essir : Tesir yapan, iz bırakan.

müeyyid : Teyyid eden, kuvvetlendiren.

müfessir : Tefsîr eden, açıklayan, kısa şeyi genişletip manasını meydana çıkaran.

müfettiḥ : Fetheden, açan, açıcı.

mühez̠z̠eb : Tezhîb olunmuş, düzeltilmiş, yoluna koyulmuş.

mühlik : Helâk eden, öldüren, öldürücü.

mühmel : İhmâl edilmiş, boşlanmış, bakılmamış, bırakılmış.

mükâşefât : Tasavvufta hakikat ehline Allah sırlarının görünmesi, kendilerinin Allah nurunu görmeleri.

mükâşefe : Tasavvufta hakikat ehline Allah sırlarının görünmesi, kendilerinin Allah nurunu görmeleri.

mükâşif : Mükâşefede bulunan.

mükerrem : Muhterem, aziz, sayın, saygıdeğer, sayılan, ululandırılan, hürmet ve ta^c^zime erişmiş.

mükerrer : Tekrarlı, tekrarlanmış, tekrar olunmuş.

mül : Şarap.

mülâḥaza : Dikkatle bakma, iyice düşünme. 3. düşünce.

mülâyemet : Uygunluk, yumuşak huyluluk, yavaşlık.

mülḥaḳ : İlhâk edilmiş, sonradan takılmış, katılmış.

mültemes : İltimaslı, kayrılan.

mülûk-âne : Hükümdar gibi, hükümdara yakışacak yolda.

mümtâz : İmtiyazlı, ayrı tutulmuş, üstün tutulmuş.

münâfese : Haset, kin, çekememezlik, gizli düşmanlık.

münâfî : Zıt, uymaz, aykırı.

münâfıḳâne : Nifak sokan, ikiyüzlülük eden, iki yüzlü.

mün^c^akis : İn^c^ikâs eden, tersine dönmüş, çevrilmiş.

münâza^c^a : Ağız kavgası, çekişme.

münevver : Tenvîr edilmiş, nurlandırılmış, parlatılmış, aydınlatılmış, ışıklı.

münḥal : İnhilal eden, açılan, çözülen.

münîf : Yüksek, ulu, büyük.

münir : Nurlandıran, ışık veren, parlak.

münkesir : İnkîsar eden, kırılan, kırılmış, kırık, kırgın, gücenmiş.

münkir : İnkâr eden, kabul etmeyen.

müntehâ : Nihayet bulmuş, bir şeyin varabileceği en uzak yer, son derece, son kert.

müntic : Netice veren, sebebiyet veren, meydana getiren.

münzel : İnzâl olunmuş, aşağı indirilmiş, gökten indirilmiş.

mürd : Ölmüş.

mürеffeh : Terfîh edilmiş, refaha, rahata, bolluğa kavuşturulmuş.

mürekkeb : Terkib edilmiş, iki veya daha çok şeylerin karışmasından meydana gelen.

mürġ : Kuş.

mürġân : Kuşlar.

mürġ-zâr : Kuş yatağı, kuşu bol olan yer.

mürselîn : Peygamberler.

mürtefi^{c} : İrtifâ eden, yükselen, yükselmiş, yüksek, yüce.

mürûr : Geçme, bir yandan girip öte yandan çıkma.

müsellem : Teslim edilmiş, verilmiş.

müsemmâ : Tesmiye olunan, bir ismi olan, adlanmış, adlı.

müstaġraḳ : Batmış.

müsta^{c}idd : İstidatlı, kabiliyetli, bir şeye kabiliyeti olan.

müstaḳîm : Temiz, namuslu, doğru.

müste^{c}ân : Kendisinden yardım beklenen, yardım istenen. (Allah'ın sıfatlarındandır.)

müsted^{c}â : İstidâ edilen, istenen, dilenen, istidâ ile istenen şey.

müsteḥaḳḳ : Hak kazanmış, haklı, istihkakı olan, layık, sayan.

müsteḥsen : Herkesin güzel bulduğu, makbul, pesendîde, güzel.

müstelzim : İstilzâm eden, gerektiren, gereken.

müstemend : Bîçare, zavallı.

müsteṭâb : İstitâbe edilen, hoş, güzel bulunan.

müstetir : İstitâr eden, gizlenen, gizli, saklı.

müşâhede : Allah alemini görme.

müşâvere : Danışma, bir iş üzerinde konuşma.

müşg-bâr : Misk yağdıran.

müşgîn : Miskli, misk kokulu.

müş^{c}îr : İş^{c}âr eden, haber veren, bildiren (yazı ile).

müşkil : Engel, güçlük, zorluk, çetinlik.

müştâḳ : İştiyâklı, özleyen, göreceği gelen, can atan.

müştâḳâne : İştiyakla, arzu ile, çok isteyerek, can atarak.

müştemil : İştimal eden, kavrayan, saran, içine alan.

mütâla^{c}a : Tetkik.

müte’aḫḫirîn : Son zamanlarda gelenler, yetişenler.

müte^{c}âl : Yüksek, yüce.

müte^{c}alliḳ : Taallûk eden, ilgisi, ilişiği olan.

müte^{c}alliḳa : Taallûk eden, ilgili, ilişiği olan.

müte^{c}allim : Taallüm eden, ilim, bilgi edinen, okuyan, talebe.

müteammil : Düşünen, mütefekkir, dalgın.

mütecelli : Tecellî eden, görünen, meydana çıkan.

müteḳaddimîn : Evvelden gelip geçenler, eskiler, eski insanlar.

Mütekebbirâne: Kibirlilikle, kendini beğenmişlikle.

müteneffir : Nefret eden, iğrenen, tiksinen.

müteselli : Teselli bulan, avunan, acıyı, kederi unutur gibi olan.

mütevekkil : Tevekkül eden, işini Allah’a veya oluruna bırakan, kadere boyun eğen.

müttehem : Kabahatli, suçlu.

müvecceh : Herkesin teveccüh ettiği, makbul, münasip, uygun.

müyesser : Kolayı bulunup yapılan, kolay gelen, kolaylıkla olan.

müzâḥame : Zahmet, sıkıntı verme.

müzekkî :Tezkiye eden, temizleyen, aklayan.

N

na^{c}at : Hz. Muhammed’i övmek üzere yazılan şiirler.

nâ-bekâr : İşsiz, işe yaramaz, haylaz, yaramaz, hayırsız.

nâbî : Haberci, haber veren.

nâçîz : Hiç hükmünde olan, değersiz, ehemmiyetsiz, çok küçük (şey).

nâdân : Nobran, kaba, terbiyesi kıt.

nâdire-dân : Âlim, zarîf.

nâ-gâh : Vakitsiz, ansızın, birdenbire.

naġam : Ahenkler, ezgiler, güzel sesler.

naġamât : Ahenkler, ezgiler, güzel sesler.

nâgehân : Ansızın, birdenbire.

naġme : Ahenk, ezgi, güzel ses.

naẖl : İnce, uzun, narin vücutlu.

nâ-kâm : Yoksun kalmış, nasipsiz.

nâ-kes : Nekes, cimri, pinti.

nâḳıl : İşittiğini anlatan.

nâlân : İnleyici, inleyen.

nâliş : İnleyiş, inleme, inilti.

nâ-maḥrem : Mahrem olmayan.

nâ-mütenahî : Sonu olmayan, uçsuz bucaksız, bitmez tükenmez.

nâs : İnsanlar, halk, herkes.

naṣâyiḥ : Öğütler.

nâ-sâz : Uymaz, uygunsuz.

naṣb : Bir memurluğa tayin.

nâṣiḥ : Öğüt veren, pend ve nasihat eden.

nâşî : Ötürü, dolayı, sebebiyle.

nâ-şüküfte : Açılmamış.

nâṭıḳ : Söyleyen, konuşan, lakırdı eden.

nâtüvân : Zayıflık, kuvvetsizlik.

naẕar : Bakma, göz atma.

naẓîf : Temiz.

nedâmet : Pişmanlık.

nef^c : Menfaat, fayda, kâr, çıkar.

nefy : Sürme, sürgün etme.

negâh : Bakış, bakma, nazar.

nehâr : Gündüz.

nekebât : Felaket, musibet.

nekrân : Zeki, anlayışlı, akıllı olanlar.

nemâ : Artma, çoğalma, büyüme, uzanma.

nemâm : Koğucu, ara bozan.

nemâṭ : Usul, yol, tarz.

nemed-pûş : Keçe giyen.

nerm : Yumuşak.

nesîm : Hafif rüzgar.

neşâṭ : Sevinç, neşe, şenlik.

neşv ü nemâ : Bitkilerin gelişmesi.

neşve : Sevinç, hafif sarhoşluk, keyif, neşe.

nevâ : Ses, seda, makam, ahenk, nâme.

nevâdir : Nadir olan, az bulunan şeyler.

nev-bâve : Hediye.

nevres : Yeni yetişen, yeni biten.

nıṣf : Yarım, yarı.

nidâ : Çağırma, bağırma, seslenme.

nifâk : Münâfıklık, iki yüzlülük, ara bozukluğu.

nigâr : (Resim gibi güzel) sevgili.

nîgû : Güzel, iyi.

nihâd : Tabiat, huy, yaradılış.

nihâl : Taze, düzgün fidan, sürgün.

nihân : Gizli, saklı, sır.

nîk : İyi, hoş, güzel, beğenilen.

niķâb	: Perde, örtü.
nikât	: Herkesin anlayamadığı ince mânâlar.
niṣâb	: Asıl, esas.
niṣ̱âb	: Hisse, nasip.
niṣar	: Saçma, serpme.
nişîb	: İniş, yukarıdan aşağıya inen yol.
-nişîn	: "Oturan, oturmuş" manasıyla kelimeleri sıfatlandırır.
nizâ^c	: Çekişme, kavga.
niẓâm	: Düzen, usûl, tertip, yol, kaide.
nizâr	: Zayıf, arık, lagar.
nuķat	: Noktalar.
nuķûş	: Nakışlar, resimler.
nuṣḥ	: Nasîhat verme, öğüt.
nûş	: İçki, işret.
-nûş	: "İçen, içici" manalarıyla kelimelere takılır.
nübüvvet	: Nebilik, peygamberlik, Tanrı haberciliği.
nühüfte	: Gizli, saklı.
nükhet	: Koku.
-nümâ	: "Gösteren, bildiren" manalarıyla kelimelere katılır.

nümâyân : Görünücü, görünen, meydanda.

nümûne : Örnek.

nüzûl : Aşağı inme.

nüẓẓâr : Nazar eden,bakan, gözeten.

P

pâ : Ayak.

pâkîze : Temiz, lekesiz, hâlis, saf.

pây : Ayak.

pâyân : Son, nihayet.

pây-dâr : İyice yerleşmiş, sağlam, devamlı, sürekli.

pend : Nasihat, öğüt.

-perdâz : “Tertipleyen, düzenleyen, düzeltici” manalarıyla birleşik kelimeler yapar.

perr : Kanat.

perrân : Uçan, uçucu.

pervâz : Uçma, uçuş.

-perver : Besleyen, besleyici, büyüten, yetiştiren, yetiştirici, koruyan, terbiye eden manalarıyla birleşik kelimeler yapar.

perveriş : Terbiye etme, yetiştirme.

pes : Öyle ise, imdi, sonuç olarak.

pesendîde : Beğenilmiş, seçilmiş.

peyam : Haber, başkasından alınan bilgi.

peyk : Haber ve mektup getirip götüren.

pey-rev : Arkası sıra gitme, izinden gitme, birine uyma.

peyvend : Bağ, ilinti.

pîç : Büklüm, kıvrım, dolaşık.

pîçîde : Karışmış, bükülmüş, kıvrılmış.

pinhân : Gizli.

pîrâste : Tertiplenmiş, düzenlenmiş, donatılmış, süslü.

pirâye : Süs, zînet.

pîrehen : Gömlek, ḳamış (gömlek).

pîş : Ön, ileri, ön taraf.

postîn : Kürk.

pûşîde : Örtülmüş, örtü.

pür : Dolu, çok fazla, sahip, mâlik. (Bu kelime ile birleşik kelimeler yapılır.)

püşt : Arka, sırt.

R

rabbânî : Rabb'la ilgili.

râbi^{c} : Dördüncü.

rabṭ : Bağlama, bağlanma, iliştirme.

râcil-i pâder : Yaya olarak.

râġıb : İsteyen, istekli, rağbet eden.

rah : Tutulan yol, meslek, usûl.

raḥîḳ : Duru ve temiz şarap.

raḥman : Dünyada her canlıya mümin, kâfir ayırt etmeksizin herkese merhamet eden, Allah. (Allah'ın sıfatlarındandır.).

raẖşan : Parlak.

raikân : Karşılıksız, bedelsiz.

râḳım : Yazan, çizen.

ra^c^nâ : Güzel, latif, hoş görünen.

raṭb : Mülayim, yumuşak.

ra'ûf : Pek esirgeyen, çok merhamet eden.

râvîyân : Rivayet edenler, söyleyenler, hikaye anlatanlar.

ravża : Ağacı, çayırı, çimeni bol olan yer, bahçe.

ray : Rey, fikir, oy.

rayb : Şüphe, şek, güman.

râz : Sır, gizlenen şey.

ref^c^ : Kalkındırma, yüceltme.

refiḳ : Arkadaş, yoldaş.

reftâr : Gidiş, yürüyüş, hareket, salınarak edalı yürüyüş.

reh-averd : Yolcunun getirdiği hediye.

reh-güẕâr : Geçit, geçecek yol.

reh-nümâ : Yol gösteren, kılavuz.

reh-rev : Yola giden, yolcu.

reh-revân : Yolcular, yola gidenler.

remz : Gizli ve kapalı bir surette söyleme.

renc : Zahmet, eziyet, sıkıntı.

rengîn : Parlak renkli, güzel, latif, hoş, süslü.

res : Baş, başkan, başlangıç.

-res : "Erişen, yetişen, ulaşan" manalarıyla birleşik kelimeler yapar.

-resân : "Erişenler, yetişenler, ulaşanlar" manalarıyla birleşik kelimeler yapar.

resm : Adet, usûl, tavır, davranış.

reşâd : Mânevî doğru yolu bulup, o yola girme, hak yolunda yürüme.

reşeḥât : Sızıntılar, damlalar.

re'y : Fikir, düşünce.

rez : Asma, bağ kütüğü.

riclü'l-cerâd : Çekirge ayağı.

rif^{c}at : Yükseklik, yücelik ve büyük rütbe.

rindân : Kalenderler, dünya işlerini hoş görenler.

risâle : Kısa yazılmış, küçük kitap.

risâlet : Peygamberlik.

rişte : İlgi, bağ.

riyâż : Bahçeler, ağaçlar, çimenlik yerler.

-rîz : "Döken, akıtan, saçan" manalarıyla birleşik kelimeler yapar.

rîzân : Dökülen, akan.

rû : Yüz, çehre.

ruẖsâr : Yanak, yüz,çehre.

ruẖṣat : İzin, müsaade.

rumuz : Remizler, işaretler, manası gizli olan sözler.

rû-nümâ : Yüz gösteren, meydana çıkan.

rusûmât : Resm'in cem^{c}idir.

rûşen : Aydın, parlak.

rûşenâyî : Aydınlık, açıklık.

rûy-ı zemîn : Yeryüzü.

rûz-i gâr : Zaman, devir. 2. Yel.

rüsul : Resul; elçi, sefir.

rüsvâ : Rezil, itibarsız, haysiyetsiz.

S

sabâ : 1. Gün doğusundan esen hafif ve lâtif rüzgar. 2. Mûs. Türk müziğinin en orijinal ve karakteristik makamlarından biri olan sabâ, yürekler parçalayıcı, gönüller yakıcı bir hüzün, elem, zühd ve pişmanlık duygusunu gayet net olarak bildirir.

ṣabâvet : Sabîlik, çocukluk.

sâbıḳâ : Geçmiş şey, geçmiş hal ve vak^{c}a.

ṣabî : Henüz memeden kesilmemiş erkek çocuk.

ṣad : Yüz

sadîr : Üstü minderli ve şilteli kerevet.

sad-pâre : Yüz parça, parça parça olmuş.

sadr : Baş, başkan.

safâ-yâb : Sefalanmış, sefa bulmuş.

ṣafayiḥ : Düz yassı şeyler, madeni levhalar.

ṣâfî : Duru, temiz, katıksız, bir şeyle karışık olmayan, katkısız.

sâġar : Kadeh, içki bardağı.

ṣahba : Şarap.

saḥîḥ : Gerçek, doğru.

sâib : Maksada hedefe uygun.

sâ'il : Sual eden, soran.

saḳîm : Yanlış.

sâkit	: Susan, ses çıkarmayan.
sâl	: Yıl.
salâ	: Meydan okuma, “kendine güvenen varsa çıksın diye bağırma”.
ṣalâḥ	: Düzelme, iyileşme, iyilik.
salavât	: Hz. Muhammed’e ve onun soyundan gelenlere okunan dua.
sâlî	: Yıl, sene.
ṣâliḥ	: Dinin emrettiği uygun harekette bulunan.
sâlik	: Bir tarikata girmiş bulunan.
sâliṡ	: Üçüncü.
sâmân	: Rahat, dinçlik, düzen.
sâmi^{c}	: İşiten.
sanayi^{c}	: San^{c}atlar, zanaatlar.
ṣânî	: İkinci.
ṣarâḥat	: Açıklık, ibarede açıklık.
ṣarîḥ	: Açık, meydanda, belli.
ṣarîr	: Cızırtı, gıcırtı.
sâtir	: Örten, kapatan.
ṣavt	: Ses, seda.
sa^{c}y	: Çalışma, çabalama, gayret, emek.

ṣayḥa : Bağırma, nara atma.

-sâz : "Yapan, uyduran, düzen" manalarına gelerek birleşik kelimeler yapar.

seb^{c}a : Yedi.

sebâḳ : Ders.

sebât : Yerinde durma, kımıldamama, sözünden, kararından vazgeçmeme.

sebil : Yol, büyük cadde.

sefâhat : Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.

sefîh : Zevk ve eğlenceye düşkün, parasını pulunu israf eden, akılsız.

sekr : Sarhoşluk.

selâs̱e : Üç.

s̱elâset : Sözün akıcı olma hali, akıcılık, kolay anlaşılma hali.

selâsil : Zincirler, zincirleme giden şeyler.

selâṭîn : Sultanlar.

selef : Bir yerde, bir işte, bir vazifede başka birinden önce bulunmuş olan kimse.

selîm : Sağlam, kusursuz, doğru.

selîs : Düzgün, akıcı.

semâ^{c}i : Semâ^{c}a mensup, hiçbir kaideye bağlı kalmadan, işitilerek öğrenilen.

semân : Gök, sema.

semend : Çevik ve güzel at.

s̱emîn : Pahalı, kıymetli.

ṣena : Övme, övüş.

ṣenavber : Çam fıstığı ağacı.

sencîde : Tartılı, ölçülü, yerinde (söz).

seng : Taş.

sengîn : Taştan, taştan yapılmış.

ser : Baş, başkan.

-ser : "Baş, başkan" manalarıyla başa gelerek birleşik kelimeler yapar.

ser-aġaz : Yeniden, baştan başlama.

serâir : Gizli şeyler.

serâncâm : Başına gelen.

serd : Sert, kaba, hoyrat.

ser-efrâz : Başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerlerinden üstün olan.

sergüẕeşt : Serüven, birinin başından gelip geçen şey.

seriḳa : Çalınmış, çalınmış şey.

serîr : Taht.

sermâ : Kış soğuğu.

ser-mest : Sarhoş.

ser-nüveşt : Başa yazılan, alın yazısı.

ser-tîz : Ucu, baş tarafı sivri olan, keskin.

serv : Servi, selvi.

server : Baş, başkan, reis, ulu.

setr : Örtme, kapama, gizleme.

settâr : Örten, Allah.

sevâd : Karanlık, siyahlık, karartı.

seyl-âb : Sel, sel suyu.

seyyid : 1. Efendi, bey, ağa, ileri gelen, baş, başkan. 2. Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan'ın soyundan olan kimse.

sezâ : Münasip, uygun, yaraşır.

ṣıbyân : Çocuklar.

ṣıġar : Küçükler.

sıla : Memleketine gitme, akrabasına ulaşma.

si^{c}âyet : Koğuculuk, adam çekiştiricilik, dedikodu.

Sidretü'l-müntehâ: Beşeri ilmin son haddi. Ötesi Allah'ın zât alemidir.

sincâbî : Sincap renginde olan, kahverengi ile kurşuni arasında bir renk.

sinn : Yaş, ömrün derecesi.

sipihr : Asmân, sema, talih.

sîret : Bir kimsenin içi, hali, tavrı, gidişi, ahlakı.

sirişk : Gözyaşı.

sît : Çatırtı, patırtı.

siyâdet : Seyyidlik, efendilik, beylik, sahiplik.

ṣiyâk : Sözün gelişi, ifade şekli.

ṣîyânet : Koruma, hıfz, muhafaza, vekâya, himaye.

su’ : Kötü, fena.

ṣubḥ : Sabah, sabah vakti.

suda^c : Rahatsız etme, rahatsızlık.

sûde : Sürmüş, sürülmüş.

ṣudûr : Sâdır olma, meydana çıkma, olma.

ṣûf : Yün dokuma.

sufîyân : Sûfîler, sofular.

ṣufûf : Sıralar, dizeler.

ṣûretâ : Görünüşte.

sûrî : Görünürde olan, hakîkî ve içten olmayan.

su^{c}ubet : Güçlük, zorluk.

suṭûr : Satırlar.

suzîş : Yürek yanması, büyük acı.

sûz-nâk : Yakan, yakıcı.

sübḥân	: Allah.
süẖan	: Söz, lakırdı.
süẖanverân	: Düzgün konuşanlar.
sühûlet	: Kolaylık.
sükkerîn	: Şekerle ilgili, şekerli, şekerden yapılmış tatlı.
sülûk	: Bir yola girme, bir yol tutma.
sünbüle	: Başak.
sürûd	: Şarkı, türkü.
sütûde	: Övülmüş, övülmeye değer.

Ş

şâb	: Genç delikanlı, yiğit.
şâd	: Sevinçli.
şâdî	: Memnunluk, sevinçlilik, gönül ferahlığı.
şâd-kâm	: Çok sevinçli.
şâd-mân	: Sevinçli.
şâfî	: Kifâyet eden, yeter görünen.
şâh-bâz	: Bir cins iri ve beyaz doğan.
şah-râh	: Şaşırılması mümkün olmayan doğru ve açık yol.
şah-vâr	: İri ve iyi cins inci.

şaîr : Arpa.

şâkir : Şükreden, gördüğü iyiliğe karşı dua eden.

şâm : Akşam.

şâmil : İçine alan, kaplayan, çevreleyen.

şaḥm : İç yağı, etler arasında bulunan yağlar.

şaḳî : Haydut, yol kesen.

şâyetse : Yakışır, yaraşır, uygun.

şebḫîz : Geceleri uyanıp kalkan ve iş gören.

şefîḳ : Şefkatli, merhametli, acıyıcı, esirgeyici.

şehinşâh : En büyük padişah, şah, padişahlar padişahı, şahlar şahı.

şeḳâvet : Bedbahtlık, bahtı karalık, kutsuzluk.

şekûr : Allah'ın 99 adından biri.

şemâtat : Birinin başına gelen bela ve kederden düşmanların sevinip, iẓhâr-ı meserret eylemeleri.

şemîm : Güzel kokan, güzel kokulu, güzel koku.

şerab : İçilecek şey, şarap.

şeref-yâb : Şeref bulan, şeref kazanan.

şermende : Utangaç.

şevâhid : Şahitler.

şeydâ : Aşktan aklını kaybetmiş, dîvâne, düşkün, şaşkın.

şez̲â : Kokulu şeylerin kokusu.

şi^{c}ar : Alamet, işaret, iz.

-şi^{c}âr : “İyi, üstünlük veren işaret, adet” manalarına gelerek birleşik kelimeler meydana getirir.

şikâr : Av, avlama, avlanan hayvan.

-şiken : “Kıran, kırıcı” manalarına gelerek birleşik kelimeler meydana getirir.

şikeste : Kırık, kırılmış.

-şinâs : “Anlayan, tanıyan. bilen” manalarına gelerek birleşik kelimeler meydana getirir.

şirret : Şerirlik, kötülük.

şitâb : Acele, sür^{c}at, çabukluk.

şor : Kavga, gürültü, patırtı.

şûm : Şom, uğursuz.

şûrîde : ^{c}Âşık, tutkun.

şühûd : Şahitler, tanıklar.

şümâr : Hesap, sayı.

şütûm : Küfürler, sövmeler, sövüp saymalar.

şüyûẖ : Şeyhler, yaşlılar.

T

ta^{c}addî : Zulmetme, adaletsizlik.

ta^{c}aḳḳul : Akıl erdirme, zihin yorarak anlama.

ta^{c}aṣṣub : Birine taraftarlık etme.

tâb : Güç, kuvvet, tâkat.

t^{c}ab : Yorgunluk, zahmet, meşakkat, eziyet.

ṭabâyi^{c} : Tabiatlar.

tâb-dâr : Parlak, ışıklı.

tâ-be-seḥer : Sehere kadar.

tâb-nâk : Parlak, ışıklı.

ta^{c}dâd : Birer birer söyleme, sayıp dökme, sayım.

taḍlîl : Dalâlete düşürme, doğru yoldan çıkarma, azdırma, ayartma.

tafṣîl : Etrafıyla, etraflı olarak bildirme, uzun uzadıya anlatma, açıklama.

taġallüb : Zorbalık, zorla hüküm sürme.

taẖallüṣ : Şiirde mahlas kullanma.

taḥḳîḳ : Doğru olup olmadığını araştırma.

taḥḳîḳâ : Gerçekten.

taẖmîs : Bir şiirin her beytinin üstüne üçer mısra katarak her beyti beş mısra^{c}a çıkarma.

taḥrîk : Kışkırtma, azdırma.

taḥrîr : Yazma, yazılma.

tahṣîl : İlim öğrenme.

taḥsîr : Zarara uğratma.

taḫt-gâh : Taht yeri, baş şehir.

taḫyîr : Birini iki şey arasından birini seçmek durumunda bırakma, istediğini seçmeyi teklif etme.

ta'ir : Uçucu, uçan, kuş.

ṭa'irân : Uçanlar, uçucular, kuşlar.

tâḳ : Bina kemeri, kubbe, künbet.

taḳrîr : Anlatma, anlatış.

taḳtî^{c} : Manzumeyi vezin parçalarına göre ayırıp aralıklı okuma.

taḳvâ : Allah'tan korkma, Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma.

tal^{c}atân : Yüzler, suratlar, çehreler.

ṭam^{c} : Tama^{c} eden, tama^{c}cı.

tama^{c} : Doymazlık, çok isteme, aç gözlülük.

ṭ^{c}an : Sövme, yerme, ayıplama.

tanẓîr : Benzetme, benzetilme.

ṭarâvet : Tazelik, taze olma.

tar-ı mar : Karmakarışık, dağınık, perişan.

târîk : Karanlık.

ṭarîḳ : Yol, usûl, meslek. Bir velînin Tanrıya ulaşması için tuttuğu yol.

taṣaddî : Bir işe girişme, başlama.

taṣfiye : Saf kılma, kılınma, saflaştırma, temizleme.

taṣḥîḥ : Yanlışı doğrultma, düzeltme, yanlış düzeltilme.

taṣnîf : Sınıf sınıf, takım takım ayırma, sınıflama, bölümleme.

taṣrîḥ : Açık açık söyleme.

taṭvîl : Uzatma, uzatılma.

tayy : Dürüp bükme, dürülüp bükülme, sarma, katlama.

ta^{c}ẕîr : Tekdîr etme, azarlama.

tażyî^{c} : Bırakıp kaybetme, kaybına sebep olma.

tea'mül : Etraflıca düşünme, mülahaza, düşünüp taşınma, tetkik ve mütala^{c}a.

tebâh : Bozuk, çürük, berbat, harap, mahvolma, yıkılmış, yıkıntı, tükenme.

tebâr : Yok olma, bitme.

tebdîl : Değiştirme, değiştirilme, başka bir hale getirme.

teb-zedegân : Hummaya, sıtmaya tutulmuş olanlar.

tecelli : Tasavvufta hak nurunun tesiriyle makbul kulların kalbinde ilahi sırların ayan olması hali.

techîl : Birinin cahilliğini, bilgisizliğini meydana koyma.

tedârik : Hazırlama, araştırıp bulma, ele geçirme, edinme.

te'dîb : Terbiye etme, terbiyesini verme, haddini bildirme.

te'eddüb : Edeplenme, edebini takınma, edepli davranma, utanma, çekinme.

te'ennî : İlerisini düşünerek, acelesiz, dikkatli davranma.

tefâsîr : Kur^{c}ân'ı îzâh eden kitaplar.

tefe'ül : Hayra yorma, uğur sayma.

teferrüc : Açılma, ferahlama.

tefhîm : Anlatma, anlatılma, bildirme, bildirilme.

ṭefvîż : Her şeyi Allah'tan bekleme.

teġannî : Elhan ile okuma, ırlama, nağme etme.

teḥâşî : Korkup çekinme, sakınma.

tekâpû : Telaş ile koşarak araştırma.

tekâsül : Üşenme, tembellikler, ilgisizlikler.

tekebbür : Kibir gösterme, büyüklük satma.

tekellüf : Külfetli, zahmetli iş görme.

tekellüm : Söyleme, konuşma.

tekfîr : Birine kâfir deme.

tekmîl : Tam, eksiksiz, bütün, hep.

tekvîn : Var etme, yaratma.

tekẕîb : Yalanlama, yalan olduğunu söyleme.

telbîs : Sûret-i haktan görünerek hile edip, aldatma.

te’lîf : Kitap, eser yazma, yazılmış, ortaya konulmuş eser.

temâşâ : Bakıp seyretme.

temennâ : Temennâh, eli başa götürerek verilen selam.

temettu^c : Kâr, fayda.

temkîn : Ağır başlılık.

temyîz : Ayırma, ayrılma, seçme, seçilme.

tenezzül : Kendine aykırı düşen bir işi veya durumu kabul etme, alçalma, inme, aşağılama.

tenfîr : Nefret ettirme.

teng : Dar, sıkıntılı.

tenzîl : 1. İndirme, azaltma, aşağılama. 2. Kur^{c}ân-ı Kerim.

terâne : Nağme, ahenk, makam.

terâvet : Ter ü taze olma, tazelik.

terennüm : Yavaş ve güzel bir sesle şarkı söyleme.

terkîm : Rakam atma, atılma, yazma.

tesdîs : Bir şiirin beyitlerine aynı vezin ve kafiyede dörder mısra katarak her beytin altı mısra^{c}a çıkarılması.

tesfîh : Sefih görme, sefih sayma.

tesḫîr : Zapt ve istila etme, ele geçirme, elde etme.

tesliye : Teselli verme, verilme, avutma, avutulma.

tesliyet : Teselli verme, verilme, avutma, avutulma.

testîr : Örtme, gizleme.

tesṭîr : Satırlar teşkil edecek surette yazma.

tesvîdât : Karalamalar, müsveddeler.

teşhîr :Gösterme.

teşvîş : Karıştırma, karmakarışık etme.

teṭayyür : Fâl, şer addetme,teşa'um etme.

tetebbu^c : Bir şeyi etraflıca tetkik etme, mahiyetini anlamaya çalışma, etraflıca inceleme, bir şey hakkında geniş bilgi edinme.

tevâtür : Bir haberin ağızdan ağıza dolaşarak yayılması.

tevcîh : Mânâ verme, yorumlama.

teveccüh : Çevrilme, yönelme, doğrulma.

tevfîḳ : Allah'ın yardımına kavuşma.

tevḥîd : Bir kılma, bir etme, birleştirme, birleştirilme.

te'vîl : Sözü çevirme, söze ayrı mana vermeye kalkışma.

tevḳîr : Güzel karşılama, ağırlama, ululama.

teybîn : Meydana çıkarma, belli etme, açıktan açığa anlatma.

tezvîr : Yalan dolan, ara bozmak ve bilhassa fenalık kastıyla yapılan kovuculuk.

tezyîf : Züyûfa çıkarma, kalp, sahte, değersiz olarak gösterme.

tezyîn : Ziynetlendirme, süsleme, süslenme.

tılsımât : Tılsımlar.

tiġ : Kılıç.

tîmâr : Yara bakımı.

tîr : Ok.

tiẕkâr : (Teẕkâr) Anma, hatıra getirme, yad etme.

töhmet : Birine isnat olunan suç, işlediği sanılan ama gerçekliği henüz meydana çıkmamış olan suç, kabahat.

tuḥfe : Hediye, armağan.

ṭumâr : Tomar, dürülmüş nesne.

ṭurfe : Turfa, görülmemiş, yeni, tuhaf, şaşılacak şey.

ṭûṭî : Dudu, papağan cinsinden taklit yapan bir kuş.

ṭuyûr : Kuş.

tüvân : Güç, tâkat.

tüvânâ : Güçlü, kuvvetli.

U

ᶜubûdiyyet : Kulluk, kölelik.

^{c}ucb : Kendini beğenmişlik.

^{c}udûl : Sapma, yoldan çıkma.

^{c}uḳbâ : Ahiret, öbür dünya.

^{c}uḳde : İstenip de ulaşılamadığından dolayı içe dert olan şey.

^{c} ulûm : İlimler, bilgiler.

^{c}ulüvv : Yükseklik, büyüklük, yücelik.

^{c} ulyâ : Pek (daha, en, çok) yüce.

umûr : İşler, hususlar, maddeler, şeyler.

^{c}usret : Zor, güçlük, zahmet, sıkıntı, zorluk.

^{c}uzlet : Bir yana çekilip kendi kendine tenhada yaşama,yalnızlık köşesine çekilme.

^{c}uẓmâ : Daha (en, pek, çok) büyük.

^{c}uzzâl : Türk müziğinde on basit makam. Hicaz ailesi denilen dört basit makamdan biridir.

Ü

üftâde : Düşmüş, düşkün, biçare, âşık.

ünâs : Halk, insanlar.

V

vâfir : Çok, bol.

vaḳâr : Ağırbaşlılık, temkinlilik.

vaḳûr : Ağırbaşlı, temkinli (kimse).

-vâr : 1. Benzetme edatı, gibi. 2. –li, mâlik, sahip. 5. Layıklık, uygunluk anlatır.

vâṣıl : Erişen, ulaşan, kavuşan.

vażᶜ : Duruş, tavır, hareket.

vecd : Kendinden geçecek derecede dalgınlık.

vech : Sebep, vesile, münasebet.

vedîᶜat : Emanet.

vehhâb : Çok hîbe eden, fazla bağışlayan. (Allah'ın sıfatlarındandır.)

velî : Velâkin, amma, fakat.

verd : Gül.

vey : "ve ey" yerine "ey" karşılığı olarak şiirde kullanılır.

vird : Belli zamanlarda okunması adet olan Kurᶜân cüzleri, dualar.

vuḳûf : Anlama, bilme, öğrenme, haberli olma, bilgi.

vuṣûl : Ulaşma, gelme, varma, erişme, yetişme.

vücûh : Yüzler, çehreler, suratlar.

vürûd : Geliş, gelme, varma, yetişme.

Y

yeksân : Bir, beraber.

yem : Deniz.

yesîr : Kolay, az şey.

yezdân : Allah.

Z

żabṭ : İdaresi altına alma, kendine mâl etme.

zaġ : Karga.

zaġan : Çaylak.

ẕâhib : Gidici, giden.

ẓâhir : Dış, görünüş.

zaẖm : Yara.

ẕâkir : Zikreden, zikredici, anan.

żamîr : İç, iç yüz, kalp, vicdan, gönülde gizli olan sır.

zâr : Ağlayan, inleyen.

-zâr : İsimlere eklenerek yer adı bildirir.

ẓarâif : Zarif, ince şeyler.

zebân : Dil, lisan.

zehâb : Gitme.

zeẖârif : Yalancı süsler, gösterişler, yaldızlar.

zeḫḫâr : Dolu, taşkın, çoşkun.

ẓehî : Ne güzel! Ne mutlu!

zem : Yerme, kınama, ayıplama.

zemîme : Zemmedilmeye, yerilmeye layık, fena, kötü hal ve hareket.

-zen : “Vurucu, vuran, atan, çalan” manalarına gelerek birleşik kelimeler yapar.

zengî : Zenci, siyah adam.

zerrîn : Altından yapılmış, altın.

zerḳ : İki yüzlülük, hile, riya, dalavere.

zevâhir : Görünüş, görünür, dış yüz.

zevâl : Bozulma, yenilme.

żımn : Maksat, istek, niyet.

zîb : Süs, bezek.

zîbâ : Süslü.

zihî : Ne güzel, ne hoş.

zinhâr : Sakın, asla, olmaya, aman.

zîr : Adi, aşağı.

zîrek : zeyrek, anlayışlı, uyanık.

zişt : Çirkin.

zîver : Süs, bezek.

zîynet : Süs, bezek.

ẓuhûr : Görünme, meydana çıkma, baş gösterme, türeme.

z^{c}umm : Batıl, zan, sanı, boş inanç.

zurafâ : Zarifler, nazik, ince, duygulu, hoş konuşmayı bilir, zeki kimseler.

ẓurûf : Zarflar, kaplar.

ẕû : “Sahip” manasına gelen kelimeler yapar.

zühd : Her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme.

zülâl : Saf, hafif, soğuk, güzel, tatlı su.

zümürrüd : Zümrüt

EKLER: Metnin Orijinalinden Örnek Sayfalar.

روحانیته قل تا کیت بولسترک سرای اقدسنه راه
آلرروحنک دعای قدس الله سبب معنوی تألیف
تاب نور عرفان ایله ضمیری مثال افتاب اولان احباب
اولوا الالباب بو کتاب فصاحت نصاب وبلاغت
مآبک تحریر وتسطیرینک سبب معنوی سندر دخی
حصه یاب اولسونلرکه وحدت ذات من عند الله ایکی
گواه ایله اثبات اولنوب اول ایکینک برینه آیت تنزیلیه
وبرینه آیت تکوینیه دینلمشدر بس تنزیلیه دن
مراد نظم قرآن وتکوینیه دن مقصود اشبو کون
ایدوکی بی ریب وگمان اولمغین بری ورد زبانم وبری
منظور عین عرفانم اولوب هر آن ذکرم آیت قرآن
عظیم الشان وهر زمان فکرم غایت احوال جهان
ایدوکی لاجرم بو ذکر وفکرک آثاریندن نتیجه اسراره محرم
اولوب بر دم صفا تو امده کوکل تفأل نیتی ایله بو عالم
امکانه نکران ایتدکده بر فحوای الفال علی ما جری

ابتوا

ابتوا انظارم گلشن زیبایه دوشوب گوردمکه گل رعنا فیض نسیم
صبا ایله خرم وخندان وبلبل شیدا درد عشق غم افزا ایله
نالان وگریان ع بلبل اغلر گل گلر عالم تماشا در گیدر
چونکه ای یار موافق مآل فالم حسب حالمه مطابق اولدی
ودرونم عشق وشوقله طولوب دل مرغی ترنمه رخصت
بولدی هماندم فرصت غنیمتدر دیو بر وجه تمثیل بر کتاب
بی عدیلک تألیف وتصنیفنه عزیمت وهمت ایلدمکه اول
نسخه زیبا بو رساله غرا ومقاله دلکشادر حقا انک
اشاراتی عوالم تجلیاته رهنما وبشاراتی دل وجان
ارباب عرفانه صفا افزا اما هر نابینا ونا سزایه دکل
زیرا حال جهالت مآل روایتی ومثال حکایتی ادراک ایتمزلر
اگرچه اکا ای مردان خدانک کحل بصر بصیرت قلوب
عرفانکه جلا ویردک وسیر سرای سر وحدت
ایلیوب حقیقت قصرینه گیردک ایسه بو کتاب مستطابدن
حصه یاب اولوب رمز وایما ایله هر معنایی بیلورسک

عمل ایلیوب ثوابه ایرمزک نتیجهٔ کلام مادام قوللکه فعلک
موافق دکلدر بو یله اقوال منافقانه افعال صادقانه مطابق
اولمیوب بین الخلایق هر نقدر وقوف دقایق ایله
معروف ایسک دخی بنه سنجلین باطل عالم عامل یاننده
جاهل و کامللک قاتنده رجل یادر کلدر دیو کوفی عالی جناب
طوطی‌یی حجابه بوکونه عتاب ایله خطاب ایلدکده
اما بو خطاب باعث اضطراب اولوب برزمان جواب
ویرمدی و کندوسی غرقاب بحر حجاب بولوب
هیچ نه حاله اوغردوغنه عقلی ایرمدی بعده کمال تعصبدن
ترک تأدب ایدوب ایتدی جنابکز دخی اصلا خلقه
قارشمز و بلبلی تأمل اسا کیمسه ایله بیلورزیکز بارشمز
بو نیجه اطوار ناهموار دیرکه درونی انهار معارف
ایله دریا وار اولان اهل نهاره میلی اصلا کندوکزه
رواکورمیوب دائما کناره کیدرسز و بو نیجه صغار
وکباره غفلتکزه اشکار دیرکه پرده دار ظلمت اولان

لیلی

لیلی اختیار ایلیوب هر بار صحبت ارباب نهاردن فرار
و کوشهٔ عزلته چکلوب کنج وحدتده قرار ایدرسز اکرچه حزنکز
صفاسی چوقدر اما صاحبلرن غیوبه وفاسی یوقدر هر
کیمکه آثار وحشتکزدن شب تاریکه راغب اولور البته اشرار
ظلمتکزده قلبنده غفلتی غالب بولور حالا بو غفلتدن
سزه نه حاصل اولورغن بحق طبع سلیم بیلمه واصلا بویله
غافلکه کامل ایدوکنه تسلیم قلمم زیرا سز کمال غفلتدن
عمال و غافلکه مالن اذعان ایتمیوب جملهٔ طیورک حکایتی
حضوریکزده قباحت اولدی و بهر حال عندلیب نالانک
احوالن استحسان ایلیوب اویله بر اهل شقاوت مستحق
ملامت ایکن حصن حصین حمایتکزده سلامت بولدی
عجب بو قوشکز نه سویلر استدیکز عجب سبب ندرکه
بکا اسناد جهل و عناد ایله بویله ایش ایتدیکز اکر دعوالری
دعوالرینی استماع ایتمسم بلبلک هواسنه اتباع ایلیوب
رشوت بو دخی طمع قلدی دیو جزع و فزع برله هر بری

38 [redacted]

عاشقك محض دوا بد دردی   شادئ عالمدن ایدر غم عشق
سنجنك در ثمین اولسه نوله   اولمش ایچی برئ درونکدیم عشق
نتیجه ای طوطیء نادان دیدکلری منافق مرغان اوینه عاشق
کل خندان اولان بلبل نالانه اضرارده اضرار ایدوب بونیله عار
لاحق اولاجق گفتار ناموافق لایقمیدر ویحه عدم عرفاننده
احوال عاشقانی واقوال صادقانی ادراکدن واذعان ایتمه‌یکی
حیوان عجب هر عاشق وصادق اوله‌لر سنکه ذمکجه
همان هب فاجر وفاسقمیدر مادام که سن علم لدنی بحرینه
طالوب اسرار عشاق زاردن خبردار اولمازسن مرام
ساحلنه بونیله جاهل قالوب اول بحر زخاردن
در شهوار آلمغه دانکده اقتدار بولمازسن ایمدی
ای خودپسندلك بندینه گرفتار اولان دردمند سکا
بوگفتار دردبارم نصح وپند اولسون که جناب رسالت
پناه علیه صلوة الاله حضرتلرینکز اتقوا فراسة
المؤمن فانه ینظر بنور الله بیوردقلری قول

دلسه

٥١

بی اشتباهدن آکاهلق حاصل ایدوب صاحب فهم وفراست
اول وهرگاه رب الانام درگاهنه توجه تام ایچون
شب سیاه ایچره قیام وترك منام ایلیوب اول قاضی
الحاجاته مناجاتده خلوص تمام ایله عباداته سعی واهتمام
ایدرکك واعتقاد خاص بوله فریق خواص طریقنه کیدرك
مرتبه کشف وکرامت بوله بوقسه ای بی حجاب نه وقته
دك ... کتابده کمال ارتیابدن بونیله تاب اوله‌سن
اول وذکر بزرولی عالیجنابك دامنن طوتمق واسطه‌سیله
مفتح الابواب جانبندن فتح باب اولوب اجر وثواب
بوله‌سن حیفا که صاحب فراست اولمدوغکدن بو قوشلرکه
بلبل دور وتغنی ایدر دیدکلری سوزده فکر وتأنی
ایتمدکك ودریغا که حسن صوت استماعیله قلبکده حالت
بولمدوغکدن اهل حسده عندلیب ضعیف الجسد حقنه
نیك وبد هرنه دیدیلرسه اعتماد ایلیوب عناد ایچون
رشاد سمتنه کتمدکك انلر بلسه عجب دکلکه بز الهی

انكاركده اصرار ايلديككز حال مذموم ايله كندوكي صوق
وصفادن محروم ايدوب بيلردك بهي عاقل شول كامل كه انك
مرآت قلبندن زنكار ماسوا زائل اوله البته سر توحيده واصل
بيت
اولوب هر كياهي كه بر زمين روييد ** وحده لا شريك له كويد **
مفهومي اوزره سر بسر اشيا جناب حقك وحدانيتنه شاهد
عادل ايدوكن بصر بصيرت ايله كوروب بلكه بو حال اوصاف
كمالك درونده فرط نشاطدن كلي انبساط حاصل اولمغين
نور توحيد شوقيله وجده كلوب عاشقانه سماع ودورانه
مائل ودورانده اولان سيراني اذعان ايتمك سعادتنه نائل
اولور ** لكن شول جاهل كه انك ديده معنويسنه پرده
چشم صوري حائل اوله مقرردر كه اويله نابينا آيينه دورانت
نصورت كوستر ديكي كورموب عالم معناده اعمال حكمتنه
داخل اولدوغي اجلدن هر عارف ودانا اويله باطلي تماشا
قلدقجه آثار تجليدن غافل بولور ** حتي بو مضموني ناظم
كتاب مثنوي وواقف سر الهي معنوي حضرت

جلال الدين مولوي قدسنا الله بسره القوي بيت
جهان پر سماعست ومستي وشور ** وليكن چه بيند در آيينه كور **
بيت شريفنده اظهار بيورمشلردر ** وعشاق زارك عشق
وشوق آثاري صبر وقرارين تارمار ايتمكله اختياري قالمدوغنه
اعتبار بذكور دارك اطلاعي اولمدوغندن ناشي اطوار
ارباب دور وسماعي انكارده اصرار ايدن اشرارك انجام
كاري دشوار ايدوكني اول قطب العارفين وسلطان
المعشوقين حضرت مولانا جلال الدين قدسنا الله بسره
المتين اخبار ايدوب مثنوي كر سماع عاشقان را منكري **
حشر كردي در قيامت با سكان ** بيودقلري نطق دردر بادرك
ماعدا طلب كار اخبار اولان اخيار ابيات واشعار ضمننده
نيجه اسرار طو بيورمشلردر ** خلاصه كلام اي طوطي سرسام
اويله اوضاع خام ايليوب نيجون هر صبح وشام ذكر خداي
علام ايدن بلبل پر غلغل كبي حالنه شاكر ذاكري تغني ايلر
ديوبي تأني كندو ذعمجه صفادن بو نيده تنفيرا يورسن **

KAYNAKÇA

Akalın, Haluk Şükrü. (1995), "Eski Anadolu Türkçesinde Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Cümleler", **Türk Dili**, 518, ss. 156-163.

Akman, Eyüp. (2004), "Belirtisiz İsim Tamlaması mı?", **V. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı Bildirileri Cilt I 20-26 Eylül 2004**, Ankara Türk Dil Kurumu, ss. 119-124.

Aksan, Doğan. (1998), **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Altun, Ergün. (2004), "Türkiye Türkçesinde Kısaltma Gruplarıyla Kurulan İç İçe Yapılar ve Sıralama Öncelikleri", **V. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı Bildirileri Cilt I 20-26 Eylül 2004**, Ankara: Türk Dil Kurumu, ss. 165-176.

Atabay, Neşe, Sevgi Özel ve Ayfer Çam. (1981), **Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi.** Ankara: Türk Dil Kurumu.

Banguoğlu, Tahsin. (2004), **Türkçenin Grameri**. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Baranoğlu, Şahin. (2004), "Türkçede İsimleştirmenin Telaffuz, İmla ve Söz Dizimine Etkileri", **V. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı Bildirileri Cilt I 20-26 Eylül 2004**, Ankara: Türk Dil Kurumu, ss. 367-381.

Bilgegil, Kaya. (1984), **Türkçe Dilbilgisi**. İstanbul: Dergah Yayınları.

Bursalı Mehmet Tahir Efendi. (1972), **Osmanlı Müellifleri 1299-1915**.(Haz.) A. Fikri Yavuz, İsmail Özen. İstanbul: Meral Yayınları.

Cemiloğlu, İsmet. (2000), **14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi**. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Çebi, İhsan Sabri. (1994), "On Sekizinci Yüzyıl Osmanlı Türkçesine Ait İki Eser Üzerinde Sentaks İncelemesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Deny, Jean. (1941), **Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi).** (Çev.) Ali Ulvi Elöve. İstanbul: Maarif Matbaası.

Develi, Hayati. (1997), "{sA} Morfemli Yardımcı Cümleler ve Bunlarla Kurulan Birleşik Cümleler Üzerinde Bir İnceleme", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1995**, ss. 115-152.

Devellioğlu, Ferit. (1998), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat.** Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Ediskun, Haydar. (1992), **Türk Dilbilgisi**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Emre, Ahmet Cevat. (1988), "Türkçede Cümle", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1954**, ss. 139-180.

Emre, Ahmet Cevat. (1988), "Türkçede Cümle: II. İsim Cümlesi", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1955**, ss. 23-58.

Ergin, Muharrem. (2000), **Türk Dilbilgisi**. İstanbul: Bayrak Basım, Yayın, Dağıtım.

Ergun, Saadeddin Nüzhet. (1935), **Türk Şairleri**. İstanbul

Erkul, Rasih. (2000), **Manisalı Birrî Mehmed Dede Hayatı, Eserleri, Edebi Şahsiyeti ve Dîvânı**. Manisa: Manisa Valiliği.

Fidancı, Mahmut. (1996), "Sıralı Cümle", **Türk Dili**, 534, ss. 1315-1324.

Gencan, Tahir Nejat. (1988), "Sıfat Birlikleri", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1954**, ss. 181-187.

Göğüş, Beşir. (1989), "Türkçede Cümlemsilerin Kuruluşu ve Temel Cümleciğe Bağlanma Şekilleri", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1968**, ss. 89-142.

Grönbech, K. (2000), **Türkçenin Yapısı**. Çeviren: Mehmet Akalın. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Hatiboğlu, Vecihe. (1982), **Türkçenin Sözdizimi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Hatiboğlu, Vecihe. (1988), "Kelime Grupları ve Kuralları", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1954**, ss. 203-244.

Karahan, Leyla. (1994), **Erzurumlu Darîr, Kıssa-i Yusuf, Yusuf u Züleyha**. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Karahan, Leyla. (1995), "Türkçede Birleşik Cümle Problemi", **"Türk Gramerinin Sorunları" Toplantısı (22-23 Ekim 1993)**, Ankara: Türk Dil Kurumu, ss. 36-39.

Karahan, Leyla. (2000), "Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine", **Türk Dili**, 583, ss. 16-23.

Karahan, Leyla. (2004), "Belirtisiz Nesnenin Söz Dizimindeki Yeri Üzerine", **V. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı Bildirileri Cilt I 20-26 Eylül 2004**, Ankara: Türk Dil Kurumu, ss. 1615-1623.

Karahan, Leyla. (2005), **Türkçede Söz Dizimi**. Ankara: Akçağ Yayınevi.

Karaörs, Metin. (1995), "Cümle Bilgisinde İsimlendirme, Sınıflandırma ve Tahlil Metodlarının Birliği", **"Türk Gramerinin Sorunları" Toplantısı (22-23 Ekim 1993)**, Ankara: Türk Dil Kurumu, ss. 21-30.

Karaörs, Metin. (2004), "Türk Dilinde Şartlı Birleşik Cümle ve Nevâyî'nin II. Divânı Nevadirü'ş-Şebâb'da Şartlı Birleşik Cümleler", **V. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı Bildirileri Cilt I 20-26 Eylül 2004**, Ankara: Türk Dil Kurumu, ss. 1637-1671.

Kıylıoğlu, Necla. (1996), “Mecmu[c]at-ür-Resâil’deki İlk Metin Üzerine Sentaks İncelemesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koç, Nurettin. (1996), “Özneyle İlgili Sorunlar”, **Türk Dili**, 529, ss. 7-15.

Mansuroğlu, Mecdud. (1988) “Türkçede Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1955**, ss. 59-71.

Mehmedoğlu, Alaeddin. (2004), “Türkiye Türkçesinde Birleşik Cümle Üzerine”, **V. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı Bildirileri Cilt II 20-26 Eylül 2004**, Ankara: Türk Dil Kurumu, ss. 2065-2102.

Oktay, Gülşah. (1997), “18. Yüzyıla Ait Bir Barbaros Hayreddin Paşa Ġazâvât-nâmesi Üzerinde Sentaks İncelemesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özmen, Mehmet. (2000), “İsim ve Sıfat Tamlamalarındaki Bozulmalar Üzerine”, **Türk Dili**, 586, ss. 354-363.

Özmen, Mehmet. (2004), “Özne Üzerine Düşünceler”, **V. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı Bildirileri Cilt II 20-26 Eylül 2004**, Ankara: Türk Dil Kurumu, ss. 2331-2340.

Öztürk, Erol. (2004), “Cümle, Kelime Grupları ve Kelime Öğretimi”, **Türk Dili**, 635, ss. 687-691.

Redhouse, James W. (1992), **Turkish and English Lexicon**. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Savran, Hülya. (2004), **Uygur Türkçesinde ve Orta Türkçe Döneminde Kim’li Birleşik Cümleler**. Balıkesir.

Şemseddin Sami. (1899), **Kâmus-ı Türkî**. İstanbul.

Tulum, Mertol. (1978), “Sinan Paşa- Ma[c]ârif-nâme, Metin ve Kim’li Birleşik Cümleler Üzerinde Bir İnceleme”, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İstanbul.

Türk Dil Kurumu. (1998), **Türkçe Sözlük.** Dokuzuncu Baskı. Ankara.

Türk Dil Kurumu. (2000), **İmlâ Klavuzu.** Ankara.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. (1977), C.I. İstanbul: Dergah Yayınları.

Usta, Halil İbrahim. (2000), "Türkiye Türkçesinde Kelime Gruplarıyla İlgili Bir Sınıflandırma", **Türk Dili**, 579, ss. 209-216.

Üstünova, Kerime. (2000), "Türkçe'de Asıl Unsurlar: Özne ve Yüklem", **Türk Dili**, 582, ss. 489-497.

Üstünova, Kerime. (2005), "Ad Tamlaması-İyelik Öbeği Ayrımı", **Türk Dili**, 641, ss. 418-425.

Zülfikar, Hamza. (1985), "Cümle Yapılarından Bir Örnek", **Türk Dili**, 398, ss. 96-98.

Zülfikar, Hamza. (1995), "Özne Türleri Ve Bunların Adlandırılışı", **"Türk Gramerinin Sorunları" Toplantısı (22-23 Ekim 1993)**, Ankara: Türk Dil Kurumu, ss. 43-48.